

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/267241359>

NAŠE MOŽNOSTI POMOCI ŽENÁM – OBETIAM DOMÁCEHO NÁSILIA

Article

CITATIONS

11

READS

1,816

1 author:

[Andrej Matel](#)

St. Elizabeth College of Health and Social Work in Bratislava

42 PUBLICATIONS 80 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

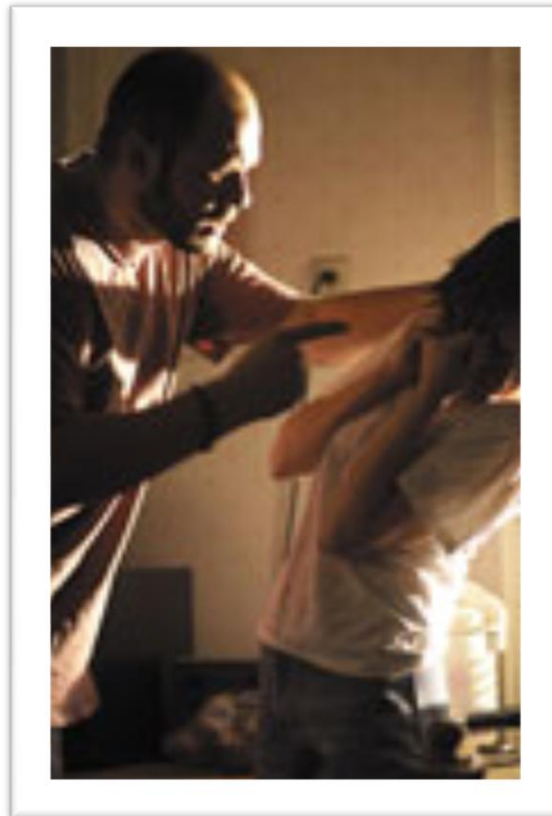
Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Identification of Professional Values within the Social Work in the Slovak Republic [View project](#)

NAŠE MOŽNOSTI POMOCI ŽENÁM – OBETIAM DOMÁČEHO NÁSILIA

Andrej Máteľ

© PhDr. ThDr. ThLic. Andrej Mátel, PhD.

© ALIJA

ISBN 978 – 80 – 970083 – 1 – 4

OBSAH

ABSTRAKT	5
ABSTRACT (ENGLISH)	6
PREDHOVOR	7
SKRATKY	9
ÚVOD	11
1 NÁSILIE NA ŽENÁCH A DOMÁCE NÁSILIE V MEDZINÁRODNÝCH DOKUMENTOCH	14
1.1 ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV	14
1.2 RADA EURÓPY	19
1.3 EURÓPSKA ÚNIA	21
1.4 MOŽNOSTI ÚČINNEJŠIEHO UPLATŇOVANIA MEDZINÁRODNÝCH DOKUMENTOV NA SLOVENSKU	24
2 POJMY, CHARAKTERISTIKA A MÝTY O DOMÁCOM NÁSILÍ	26
2.1 OTÁZKA DEFINOVANIA DOMÁCEHO NÁSILIA	26
2.2 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY DOMÁCEHO NÁSILIA VOČI ŽENÁM	27
2.3 FORMY, DÔSLEDKY NÁSILIA A JEHO VÝSKYT V SR	30
2.4 MÝTY A REALITA.....	34
2.5 RIZIKOVÉ FAKTORY MUŽSKÉHO NÁSILIA VOČI ŽENÁM	37
3 VÝSKUM	39
3.1 VÝSKUMY NA SLOVENSKU	39
3.1.1 <i>Výskum Generálnej prokuratúry (2002)</i>	40
3.1.2 <i>Reprezentatívne výskumy na Slovensku (2002, 2008)</i>	41
3.1.3 <i>Monitoring organizácií (2006)</i>	42
3.2 METODOLOGICKÉ UVEDENIE VÝSKUMU DIZERTAČNEJ PRÁCE	43
4 INŠTITÚCIE POMOCI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE	49
4.1 ŠTÁTNE ORGÁNY SR.....	49
4.1.1 <i>Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR</i>	50
4.1.2 <i>Rada vlády SR pre prevenciu kriminality</i>	52
4.1.3 <i>Národná rada SR</i>	52
4.1.4 <i>Ústredie a Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny</i>	53
4.2 SAMOSPRÁVA	54
4.3 MIMOVLÁDNE ORGANIZÁCIE	55
4.4 CIRKVI A NÁBOŽENSKÉ SPOLOČNOSTI	57
4.5 VÝSKUMNÁ ČASŤ PRÁCE	68
4.6 ĎALŠIE MOŽNOSTI ZLEPŠENIA INŠTITUCIONÁLNEJ POMOCI.....	77
5 SOCIÁLNA PRÁCA	80
5.1 SOCIÁLNE PRACOVNÍČKY/PRACOVNÍCI A PORADCOVIA/PORADKYNE	80
5.2 KRÍZOVÁ INTERVENCIA	82
5.2.1 <i>Krízové telefónne linky a internet</i>	85
5.2.2 <i>Ďalšie možnosti pomoci v rámci krízovej intervencie</i>	86
5.3 SOCIÁLNE PORADENSTVO	88
5.3.1 <i>Vedenie poradenského rozhovoru</i>	89
5.3.2 <i>Ďalšie možnosti sociálneho poradenstva</i>	92
5.4 ZAISTENÉ ÚTOČISKÁ – „AZYLOVÉ DOMY“	93
5.4.1 <i>Výskumy na Slovensku</i>	98
5.4.2 <i>Výskumná časť práce</i>	100
5.4.3 <i>Ďalšie možnosti pomoci v zaistených útočiškách</i>	117
6 LAICKÁ POMOC RODINY A PRIATEĽOV	120

7	PRÁVNE PROSTRIEDKY A POLÍCIA.....	122
7.1	PRÁVNE PROSTRIEDKY SR.....	123
7.1.1	Ústava Slovenskej republiky.....	123
7.1.2	Trestné právo	123
7.1.3	Občianske právo	127
7.1.4	Sociálne zákony.....	129
7.2	POLÍCIA SR.....	133
7.3	VÝSKUMNÁ ČASŤ PRÁCE	135
7.4	ĎALŠIE MOŽNOSTI POMOCI PRÁVA A POLÍCIE	140
8	ZDRAVOTNÍCKE PROFESIE	146
8.1	VÝSKUMNÁ ČASŤ PRÁCE	147
8.2	ĎALŠIE MOŽNOSTI POMOCI LEKÁROV A ZDRAVOTNÍCKYCH PROFESIÍ.....	151
9	PSYCHOLOGICKÁ POMOC	152
9.1	VÝSKUMY NA SLOVENSKU	156
9.2	VÝSKUMNÁ ČASŤ PRÁCE	157
10	DETI – NEPRIAME OBETE NÁSILIA VOČI ŽENÁM.....	159
10.1	VÝSKUMY O NÁSILÍ VOČI ŽENÁM A ICH DEŤOM	161
10.1.1	Medzinárodné výskumy a Slovensko	161
10.1.2	Výskumná časť práce	162
10.2	MOŽNOSTI POMOCI DEŤOM, KTORÉ ZAŽILI TÝRANIE SVOJEJ MATKY	167
11	PÁCHATELIA DOMÁCEHO NÁSILIA.....	169
11.1	VÝSKUMY NA SLOVENSKU	171
11.2	VÝSKUMNÁ ČASŤ PRÁCE	173
11.3	MOŽNOSTI POMOCI PÁCHATEĽOM DOMÁCEHO NÁSILIA.....	179
12	ZHRNUTIE EMPIRICKÝCH VÝSLEDKOV VÝSKUMU.....	185
	ZÁVER.....	188
	LITERATÚRA	192

ABSTRAKT

MÁTEL, Andrej:

Naše možnosti pomoci ženám – obetiam domáceho násilia.

Domáce násilie voči ženám je nielen v medzinárodnom kontexte, ale aj na Slovensku problémom celej spoločnosti. Cieľom publikácie je zmapovanie a hľadanie ďalších možností pomoci ženám, ktoré zažili domáce násilie. V práci je daný dôraz na multidisciplinárny, interprofesijný prístup a spoluprácu jednotlivých inštitúcií pomoci. Hoci základné disciplinárne východisko tvorí sociálna práca, jednotlivé časti práce sa venujú pomoci týraným ženám aj z hľadiska práva, polície, zdravotníctva, psychológie, ako aj inštitúcií štátnej správy, samosprávy, mimovládnych organizácií a cirkví. Primárnou cieľovou skupinou sú ženy, ktoré prežili domáce násilie. Sekundárnu cieľovú skupinu tvoria ich deti – priame alebo nepriame obeť násilia a terciálnu páchatelia násilia. Integrovaný výskum bol realizovaný vo vybraných „azylových domoch“. Výskumnú vzorku tvorilo 113 žien – obetí domáceho násilia, ktoré boli ubytované v „azylovom dome“ spolu so 184 deťmi a poskytli údaje o 133 páchatel'och násilia. Design výskumu tvorilo čiastočne štrukturované interview a analýza archívnych materiálov. Na teoretickú časť práce a výsledky výskumu nadväzovalo vyše 67 systematických a praktických návrhov na rozšírenie a skvalitnenie pomoci obetiam domáceho násilia na Slovensku. Praktickým dôsledkom publikácie je aj zriadenie špecializovanej webovej stránky webu v oblasti domáce násilie, vytvorenie projektu na regionálnu multidisciplinárnu spoluprácu a podklady na zlepšenie kvality poskytovania sociálnych služieb ženám, ktoré prežili domáce násilie.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: domáce násilie, násilie voči ženám, multidisciplinárny, sociálna práca, právo, polícia, zdravotníctvo, psychológia, azylový dom, zariadenie sociálnych služieb.

ABSTRACT (English)

Matel, Andrej:

How can we help women – the victims of the domestic violence.

Domestic violence against women is a problem of whole society, not only in the international context, but in Slovakia as well. The aim of this dissertation is to analyze the current situation concerning affected women and to find some new possibilities how we could help the female victims of the domestic violence. In this work, the emphasis is put on the multidisciplinary, inter-professional approach and cooperation between individual institutions. Even though the main disciplinary basis is formed by social service, specific parts of the dissertation are dealing with the issue from the viewpoint of law, police, health care and psychology. The dissertation also covers the role of the state administration, municipality and non-governmental organizations. The primary aim group is the female victims who have empirically experienced domestic violence. The secondary aim group consists of children who have been harmed either directly or indirectly. The third aim group is made of the offenders. The integrated research has been realized in specific asylum houses. Overall, the research has been made on 113 women, who have been moved to an asylum house due to domestic violence together with 184 children. They have provided us with information about 133 offenders. The design of this research consisted of semi structured interviews and the analysis of the archive materials. As a follow up of the theoretical part, more than 67 systematic and practical solutions have been brought up in order to improve the facilities of the social services for the victims of domestic life in Slovakia. The practical consequence of the dissertation is to run a specialized web page concerning the issue of domestic violence, making a platform for a regional multidisciplinary cooperation and the basis for a future quality improvement of the care we provide to the female victims of domestic violence.

THE KEY WORDS: domestic violence, violence against women, multidisciplinary, psychology, law, police, health care, social work, the refuge, facilities of the social services, the shelter.

PREDHOVOR

Podľa 2. reprezentatívneho výskumu o násilí páchanom na ženách v Slovenskej republike (2008) zažila násilné správanie každá piata dospelá žena, ktorá má v súčasnosti partnera – presnejšie 21,2% dospelých žien SR vo veku 18-64 rokov. Výskyt násilného správania od bývalých partnerov je ešte vyšší (27,9%). Domáce násilie voči ženám je aktuálnou témou, ktorou je potrebné zaoberať sa na rozličných úrovniach. Je problémom verejnej politiky, mimovládnych organizácií, vedeckého výskumu, jednotlivých pomáhajúcich profesií, ako aj každého občana. Od 70-tých rokov 20. storočia sa problematika násilia voči ženám dostávala v medzinárodnom kontexte do povedomia verejnosti a postupne sa stala predmetom záujmu Organizácie spojených národov, Rady Európy a Európskej únie. Na Slovensku sa dostala do povedomia až po roku 1989 prostredníctvom mimovládnych organizácií. Na úrovni štátnej správy Slovensko reálne pristúpilo k riešeniu problematiky domáceho násilia, resp. násilia páchaného voči ženám, až v roku 2004. Zásadnými dokumentmi v tejto oblasti sa stali Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách (2004) a Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005-2008.

Touto vysoko aktuálnou témou sa autor zaoberá niekoľko rokov. V rámci interného doktorandského štúdia sociálnej práce na Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity mi bola zadaná téma „Naše možnosti pomoci ženám – obetiam domáceho násilia“. Jadro predloženej publikácie bude tvoriť práve táto dizertačná práca, ktorú som obhájil v máji 2009. Do istej miery bude upravená podľa pripomienok oponentov dizertačnej práce a doplnená o články, ktoré som do dizertačnej práce nezaradil.

Ústredným cieľom dizertačnej práce bolo zmapovanie a hľadanie ďalších možností pomoci ženám, ktoré zažili domáce násilie, najmä z pohľadu žien dočasne ubytovaných v zariadeniach sociálnych služieb („azylových domoch“). Ženy, ktoré prežili domáce násilie, sú primárnou cieľovou skupinou. Sekundárnou cieľovou skupinou sú deti tých žien, ktoré sú vždy priamymi alebo nepriamymi obeťami násilia. Terciálnou cieľovou skupinou sú páchatelia a páchatelky násilia na ženách. Práca s nimi je dôležitou súčasťou prevencie a úplnej eliminácie tohto násilia v spoločnosti. Keďže domáce násilie voči ženám je špecifický fenomén, uvediem v práci jeho hlavné charakteristiky, formy a mýty, ktoré sú zakorenené v našej spoločnosti.

V práci je daný dôraz na multidisciplinárny, interprofesijný prístup a spoluprácu jednotlivých inštitúcií pomoci. Hoci základné disciplinárne východisko tvorí sociálna práca, jednotlivé časti publikácie sa venujú pomoci týraným ženám aj z hľadiska práva, polície, zdravotníctva, psychológie, ako aj inštitúcií štátnej správy, samosprávy, mimovládnych organizácií a cirkví. Nemalú úlohu však zohráva aj laická pomoc príbuzných a priateľov žien postihnutých týmto sociálno-patologickým javom.

Z hľadiska súčasného bádania na Slovensku sú dôležité najmä oba reprezentatívne výskumy výskytu a skúseností násillia páchaného na ženách na Slovensku (2002, 2008). V oblasti poskytovania sociálnych služieb ženám, ktoré prežili domáce násillie je významný „Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násillia“ (2006). Poslednou výskumnou aktivitou v oblasti práva bol výskum Generálnej prokuratúry SR „Zhodnotenie využívania prostriedkov trestného práva proti domácemu násilliu voči ženám a deťom“ (2002).

Výskumnú časť dizertačnej práce tvoril špecializovaný integrovaný výskum s východiskovou voľbou kvalitatívneho výskumu a induktívneho prístupu. Výskumnú vzorku tvorilo 113 žien – obetí domáceho násillia, ktoré boli ubytované v „azylovom dome“ spolu so 184 deťmi a poskytli údaje o 133 páchatel'och násillia. Design výskumu tvorilo čiastočne štruktúrované interview a analýza archívnych materiálov. Skúmané obdobie bolo od 1. júna 2001 do 30. marca 2009. Výsledky výskumu budú uvedené spolu s teoretickými časťami ako ich integrálna súčasť. Na ne budú nadväzovať systematické a praktické návrhy na rozšírenie a skvalitnenie pomoci ženám – obetiam domáceho násillia. Výskum by nemal byť určený len pre akademické fórum, ale jeho výsledky by mohli mať dopad na skvalitnenie práce špecialistov na domáce násillie pracujúcich v rozličných inštitúciách a profesiách, najmä v zariadeniach sociálnych služieb. Výskum môže mať dopad aj na sociálnu politiku štátu a samosprávy v oblasti účinnejšej komplexnej pomoci obetiam domáceho násillia.

SKRATKY

AC	Azylové centrum
AD	Azylový dom
Bet	Azylové centrum Betánia v Malackách
BIG	Berlínska iniciatíva proti násiliu na ženách (SRN)
BKB	Bílý kruh bezpečí (ČR)
CECSR	Medzinárodná dohoda o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach (OSN, 1966)
CEDAW	Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (OSN, 1979)
CPP	Centrum právnej pomoci
CPPS	Centrum/á poradensko-psychologických služieb
CSW	Výbor pre postavenie žien (OSN)
DAIP	Intervenčný projekt proti domácemu násiliu (Duluth, USA)
DN	domáce násilie
DOR	Domov/y pre osamelých rodičov
ECOSOC	Sekcia pre ekonomické a sociálne záležitosti (OSN)
EESC	Európsky hospodársky a sociálny výbor (EÚ)
Em	Azylový dom Emauzy
EÚ	Európska únia
FEMM	Výbor Európskeho parlamentu pre práva žien a rovnosť príležitostí (EÚ)
IVPR	Inštitút pre výskum práce a rodiny
KS	Krízové stredisko/á
„Metodika“	Metodiky postupu polície v prípadoch domáceho násillia (SR, 2006)
Monitoring organizácií	Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násillia (IVPR, 2006)
Monitorovacia správa	Monitorovacia správa o postupoch orgánov činných v trestnom konaní a využívaní platnej legislatívy s cieľom zefektívniť poskytovanie ochrany ženám, obetiam násillia (MV SR, 2005)
MPSVR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálných vecí České republiky
MVO	Mimovládne organizácie
MS SR	Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky
MSŠR	Medzinárodné stredisko pre štúdium rodiny
MV ČR	Ministerstvo vnútra České republiky
MV SR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
NAP 2005-2008	Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách na roky 2005-2008

NAP 2009-2012 (Pripravovaný)	Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2009-2012
NCR	Národné centrum pre rovnosť príležitostí
NS	Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách (2004)
OP-CEDAW	Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (OSN, 1999)
OSN	Organizácia spojených národov
RE	Rada Európy
RPPS	Referáty poradensko-psychologických služieb (v rámci ÚPSVR)
RVPK	Rady vlády pre prevenciu kriminality
SNSLP	Slovenské národné stredisko pre ľudské práva
SŠPR	Stredisko pre štúdium práce a rodiny
Správa NAP (2007)	Správa o plnení Národného akčného plánu pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005-2008 z 8.8. 2007
Správa NAP (2008)	Správa o plnení Národného akčného plánu pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005-2008 z 11.6. 2008
UNIFEM	Rozvojový fond OSN pre ženy
Ú	Útulok/ky
Ú.v.	Úradný vestník EÚ
ÚPSVR	Úrad/y práce, sociálnych vecí a rodiny
VÚC	Vyšší územný celok
„Zhodnotenie“	Zhodnotenie využívania prostriedkov trestného práva proti domácemu násiliu voči ženám a deťom (Generálna prokuratúra SR, 2002)
WAVE	Ženy proti násiliu v Európe
WHO	Svetová zdravotnícka organizácia
1. reprezentatívny výskum	Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR (SŠPR, 2002)
2. reprezentatívny výskum	Reprezentatívny výskum výskytu a skúseností žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku (SŠPR, 2008)

ÚVOD

Tabuizovaná téma násilia voči ženám v domácnosti sa za posledné štyri desaťročia zmenila na celospoločenský problém. Rozhodujúci podiel na tejto zmene mali mimovládne, najmä ženské organizácie. Tieto nielenže aktívne pomáhali týraným ženám, ale zároveň vytrvalo a dôrazne upozorňovali na veľký rozsah násilia voči ženám, potrebu jeho úplnej eliminácie, prevencie a zmenu postoja v celej spoločnosti smerom k „nulovej tolerancii“. Ich činnosť výrazne ovplyvnila dôležité medzinárodné inštitúcie, akými sú Organizácia spojených národov, Rada Európy a Európska únia. Z tohto dôvodu základným krokom mojej práce bude skúmanie medzinárodného kontextu boja proti násiliu voči ženám.

V medzinárodnom meradle sa postupne začala venovať osobitná pozornosť aj násiliu v súkromí a v rodinách, ktoré sa v súčasnosti označuje ako „násilie v rodine“ (*Violence in Family*) alebo „domáce násilie“ (*Domestic Violence*). Páchateľmi a obeťami násilia v rodinnom prostredí môžu byť okrem manželov a manželiek, druhov a družiek aj ostatní rodinní príslušníci. Obeťami násilia v rodine nemusia byť len ženy a deti, ale aj starí ľudia, telesne a psychicky postihnuté osoby, ba dokonca aj dospelí zdraví muži. Pojem „násilie v rodine“ respektíve domáce násilie“ je širším označením než špecifické pomenovanie subjektu obeť podľa rodu – „násilie voči ženám“ (*Violence against Woman*). Toto sa však môže odohrávať kdekoľvek, nielen v rodine. Ako nasvedčuje titul mojej práce, budem sa v nej špecificky v užšom význame venovať násiliu voči ženám, ktoré sa odohráva v domácom prostredí a zväčša v párových vzťahoch. Túto voľbu vnímam ako aktuálnu vzhľadom na skutočnosť, že v slovenskej spoločnosti je domáce násilie pomerne hlboko zakorenené, vysoko tolerované a latentné. Podľa 2. reprezentatívneho výskumu o násilí páchanom na ženách v SR (2008) zažila násilné správanie každá piata dospelá žena, ktorá má v súčasnosti partnera, presnejšie 21,2% dospelých žien SR vo veku 18-64 rokov. Výskyt násilného správania od bývalých partnerov je ešte vyšší (27,9%). Keďže domáce násilie voči ženám je špecifický fenomén, uvediem v práci aj jeho hlavné charakteristiky, formy a mýty, ktoré sú zakorenené v našej spoločnosti.

Násilie voči ženám v rodine je problémom, ktorý sa vyskytuje v celej spoločnosti bez ohľadu na zárobok, triedu, kultúrne a sociálne zázemie. Je problémom celej spoločnosti, teda verejnej politiky, mimovládnych organizácií, cirkví, ale aj každého občana. Bez pomoci zvonku nemajú obeť ani páchateľ vlastnú schopnosť ukončiť prebiehajúce násilie. V samostatnej kapitole predstavím kompetencie inštitúcií štátnej správy a samosprávy v procese prevencie a eliminácie domáceho násilia, ako aj aktívnu činnosť mimovládnych organizácií a úlohu cirkvi na tomto poli. Okrem týchto inštitúcií je dôležitý odborný prístup v rámci jednotlivých pomáhajúcich profesií a disciplín. Keďže domáce násilie predstavuje diverzifikovaný, širokospektrálny, mnohovýrovňový jav, na jeho

eliminácii a prevencii by sa mali podieľať multidisciplinárne tímy zložené z príslušníkov polície, sociálnych pracovníkov, psychológov, zdravotníkov a právnikov.

V kontexte sociálnych vied a sociálnej práce možno domáce násilie považovať za závažný sociálno-patologický jav. Hlavná pozornosť predloženej práce bude patriť pomoci ženám, ktoré zažili domáce násilie, z aspektu sociálnej práce. V rámci nej budem rozlišovať krízovú intervenciu, poradenstvo a pomoc v zaistených útočiskách v podobe „azylových domov“. Posledne menovaná oblasť bude zároveň východiskovým miestom výskumu. Okrem sociálnej práce ďalšími relevantnými disciplínami a pomocnými profesiami sú právo, polícia, zdravotníctvo, psychológia. Každé z uvedených disciplín sa budem venovať v samostatnej kapitole. Nemalý význam v živote ohrozenej ženy má aj laická pomoc jej príbuzných a priateľov.

Primárnou cieľovou skupinou tejto práce sú ženy, ktoré prežili domáce násilie. Realizácia výskumu ma však priviedla k potrebe upriamenia pozornosti aj na dve ďalšie cieľové skupiny. Sekundárnou cieľovou skupinou sú deti týraných žien, ktoré sú vždy priamymi alebo nepriamymi obeťami násilia. Terciálnou cieľovou skupinou sú páchatelia a páchatelky násilia na ženách. Práca s nimi je dôležitou súčasťou prevencie a úplnej eliminácie tohto násilia v spoločnosti. Obom skupinám budem venovať preto samostatné kapitoly.

Cieľom dizertačnej práce autora bolo zmapovanie a hľadanie ďalších možností pomoci ženám, ktoré zažili domáce násilie, najmä z pohľadu žien dočasne ubytovaných v „azylových domoch“. To znamená, že nielenže predstavím jestvujúce formy pomoci ženám – obetiam domáceho násilie, z hľadiska jednotlivých inštitúcií, disciplín a profesií na Slovensku, ale pomocou analýzy a výskumu túto pomoc aj zhodnotím a navrhnem praktické kroky k jej zefektívneniu.

Hoci mnohí, ktorí sa pripravujú na písanie práce o domácom násilí si sťažujú na nedostatok literatúry, nazdávam sa, že tento deficit je už minulosťou. Z bohatej anglickej, nemeckej, a českej literatúry, som za najväčší prínos považoval diela britskej právničky H. Conway: „Domestic Violence“ (1997) a „Domestic Violence and the Church“ (1998). Autorovi je blízky jej prístup, keď spája danú problematiku s kresťanskými princípmi poradenstva. Ďalej by som rád spomenul články a diela českej odborníčky na psychológiu a kriminológiu Doc. L. Čírtkovej „Pomoc obeť (a svedkům) trestných činů“ (2007). Pre vzhľad do psychológie týranej ženy a procesu terapie je veľmi prínosný slovenský preklad diela americkej psychoterapeutky J. Herman „Trauma a uzdravenie“ (2001). Zo slovenských publikácií za najdôležitejšia diela považujem zborníky „Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky“ (2005) a „Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v Európe“ (2008). Z výskumných prác som čerpal najmä z „Monitoringu organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia“ (2006) a oboch

reprezentatívnych výskumov výskytu a skúseností násilia páchaného na ženách na Slovensku (2002, 2008).

Keďže účelom tejto publikácie je poukávanie na dostupné možnosti pomoci ženám, ktoré zažili domáce násilie, výskum bol zameraný týmto smerom. Pôjde o špecializovaný výskum zaoberajúci sa efektívnosťou pomoci ženám, ktoré zažili domáce násilie a dočasne sa stali klientkami zariadenia sociálnych služieb. Z metodologického a fenomenologického hľadiska je v procese pomoci tejto cieľovej skupine možné rozlišovať jednotlivé profesijné oblasti prístupu k danému problému, ako aj rozličné štádiá pomoci a intervencie ženám z hľadiska odchodu z kruhu násilia: od prevencie, cez krízovú intervenciu, poskytnutie bezpečného útočiska, poradenstva a terapie, až po opätovný návrat a inklúziu do spoločenského prostredia. Hoci obsahom práce a výskumu sú viaceré pomáhajúce profesie, som presvedčený, že nejestvuje prístup „z disciplinárneho, inštitucionálneho a profesijného nadhľadu“. V tomto zmysle možno rozlíšiť rozdielne skúmanie tej istej problematiky z pozície policajta, pedagóga, psychológa, lekára, kňaza/pastora alebo sociálneho pracovníka/poradcu. Z viacerých alternatív som si zvolil za základnú východiskovú disciplínu sociálnu prácu. V rámci nej poskytovanie sociálnych služieb a poradenstva obetiam domáceho násilia založeného na kresťanských princípoch. Vychádzal som pritom z môjho univerzitného vzdelania a súčasnej profesijnej orientácie. Autor práce je teológ, ktorý niekoľko rokov pracuje v sociálnej oblasti.

Hlavný výskumný cieľ som formuloval nasledovne: „Aké sú možnosti skvalitnenia a rozšírenia služieb pomoci ženám, ktoré zažili domáce násilie a sú dočasne ubytované v ‚azylovom dome‘?“ Z hľadiska koncepcie má výskum poukávať na pozitíva a nedostatky služieb obetiam domáceho násilia a viesť k zlepšeniu ich kvality a rozsahu. Z metodologického hľadiska som realizoval integrovaný výskum s východiskovou voľbou kvalitatívneho výskumu a induktívneho prístupu. Výsledky som sa snažil v čo najväčšej miere kvantifikovať, porovnávať a kategorizovať. Jeho design tvorila kombinácia dvoch metód: tematického interview so ženami – klientkami „azylových domov“ metódou „face to face“ rozhovorov a analýza archívnych materiálov v dvoch vybraných zariadeniach sociálnych služieb. Výskumnú vzorku tvorilo 113 dospelých žien, ktoré sú alebo boli klientkami vybraných zariadení sociálnych služieb a bolo u nich identifikované domáce násilie. Keďže mnohé ženy boli zároveň matkami, bolo s nimi ubytovaných 184 detí. Klientky okrem toho poskytli základné údaje o 133 páchatel'och násilia. Skúmané obdobie bolo od 1. júna 2001 do 30. marca 2009. Výsledky výskumu budú uvedené spolu s teoretickými časťami ako ich integrálna súčasť. Na ne nadviaže formulovanie návrhov ďalších možností pomoci ženám – obetiam domáceho násilia.

1 NÁSILIE NA ŽENÁCH A DOMÁCE NÁSILIE V MEDZINÁRODNÝCH DOKUMENTOCH

Témou tejto publikácie je načrtnutie našich možností pomoci ženám – obetiam domáceho násillia v Slovenskej republike. Ak by sa niekto zaoberal historickou analýzou boja proti domácejmu násilliu v SR, resp. bývalej ČSFR a ČSSR, príliš veľa optimizmu by takáto štúdia nepriniesla. Slovenská republika je však v súčasnosti štátom, ktorý sa snaží aktívne participovať na medzinárodnom poli vo všetkých oblastiach. SR je členským štátom Európskej únie, súčasťou Rady Európy a Organizácie spojených národov. Hoci eliminácia domáceho násillia je samostatnou témou len v posledných dvoch desaťročiach, implicitne bola obsiahnutá v aktivitách a dokumentoch OSN, RE a EÚ zameraných na boj proti rodovej diskriminácii a násilliu páchanému voči ženám a deťom. Myslím, že právom možno predpokladať, že bez deklarácií, dohovorov a dokumentov zaoberajúcich sa násillím voči ženám a domácejmu násilliu na pôde OSN, RE a EÚ, by bola táto problematika na Slovensku doposiaľ „tabu“ a činnosti MVO by mali minimálny vplyv na štátnu legislatívu a intervenciu ženám, ktoré zažili domáce násillie. V tejto časti preto stručne predstavím dôležité medzinárodné orgány a platformy, ktoré sa systematicky venujú boju proti násilliu páchanému na ženách a domácejmu násilliu.

1.1 Organizácia spojených národov

Organizáciu spojených národov¹ možno právom pokladať za najdôležitejšiu medzinárodnú platformu, ktorá aktívne prispela a prispieva k boju proti násilliu páchanému voči ženám.

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1979)

Rok 1979 sa všeobecne prijíma za medzinárodný medzník v boji proti rodovo podmienenému násilliu. Zásahu na tom má práve *Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* (skr. CEDAW),² ktorý doposiaľ prijalo 185 krajín, čo je vyše 90% členských štátov OSN. Vo svojej podstate predstavuje CEDAW listinu ľudských práv žien.³ CEDAW definoval „diskrimináciu žien“ ako

„akékoľvek robenie rozdielu, vylúčenie alebo obmedzovanie vykonané na základe pohlavia, ktorého dôsledkom alebo cieľom je narušiť alebo zrušiť uznanie, používanie alebo uplatnenie zo strany žien, bez ohľadu na ich rodinný

¹ Organizácia spojených národov (angl. *United Nations Organisation*) bola založená v roku 1945 a združuje väčšinu štátov na Zemi. Samostatná SR je členom OSN od 19. januára 1993.

² Bývala ČSSR text podpísala 17. júla 1980 s platnosťou od 18. marca 1982, ale s výhradami. Reálne začal platiť až od 13. mája 1987 vyhláškou ministra zahraničných vecí č. 62/1987 Zb. Samostatná Slovenská republika ho prijala ako nástupnícky štát 28. mája 1993 so spätnou účinnosťou od 1. januára 1993.

³ FILADELFIOVÁ, J.: *Zahraničné záväzky SR vo vzťahu k ľudským právam žien* in BÚTOROVÁ, Z., FILADELFIOVÁ, J. (edits.): *Násillie páchané na ženách ako problém verejnej politiky*, IVO, Bratislava 2005, s. 36.

stav, na základe rovnoprávnosti mužov a žien, ľudských práv a základných slobôd v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej, občianskej alebo inej oblasti“ (čl.1).

V roku 1982 bol v rámci OSN zriadený *Výbor CEDAW (Committee on the Elimination of Discrimination against Women)* zložený z 23 odborníkov. Tento neustále monitoruje stav dodržiavania výsledkov Dohovoru v jednotlivých krajinách. Okrem činnosti tohto výboru, pracoval v OSN od roku 1946 aj *Výbor pre postavenie žien* (skr. CSW) v rámci Sekcie pre ekonomické a sociálne záležitosti (skr. ECOSOC). Ďalšou pomocou smerom k ohrozeným ženám sa stal *Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* zo 6. októbra 1999 (OP-CEDAW).⁴ Tento umožňuje individuálnym osobám podať sťažnosť priamo do OSN (Výboru CEDAW), ak prišlo k porušeniu dohovoru, ktorý príslušný štát podpísal.⁵

Deklarácia o odstránení násilia páchaného na ženách (1993)

Historickým prelomom na medzinárodnej úrovni v oblasti rozpoznanie, pomenovania a boja proti násiliu páchanému voči ženám bola *Deklarácia OSN o odstránení násilia páchaného na ženách* z roku 1993.⁶ Tento dokument je známy aj ako *Viedenská deklarácia*, pretože bola výsledkom Svetovej konferencie OSN o ľudských právach vo Viedni v dňoch 14.-25. júna 1993. Ide o prvý medzinárodný nástroj v oblasti ľudských práv, ktorý sa zaoberá výlučne násilím páchaným na ženách.⁷ Deklarácia v ňom rozpoznáva predovšetkým porušovanie ľudských práv a základných slobôd žien. Ústrednú príčinu jeho výskytu v celej spoločnosti vidí v tom, že toto násilie je rodovo podmienené. V súvislosti s témou predloženej práce je dôležité uviesť, že na Viedenskej konferencii bola prijatá definícia „násilia voči ženám“ (angl. *Violence against Women*). Myslí sa ním

„akýkoľvek čin rodovo podmieneného násilia, ktorého dôsledkom je, alebo môže byť fyzická, sexuálna alebo duševná ujma alebo utrpenie žien, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo akéhokoľvek obmedzovania slobody, či už vo verejnom alebo súkromnom živote“ (čl.1).

Pojem „domáce násilie“ (*Domestic Violence*) sa v dokumente nachádza len raz (v čl.4k). Jeho synonymom bolo „násilie vyskytujúce sa v rodine“ (*Violence occurring in the Family*). Pod ním deklarácia rozumie

---

⁴ UNITED NATIONS: *Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women* (A/RES/54/4), 1999. Doposiaľ ho prijalo 90 štátov (27. november 2007).

⁵ Slovenská republika prijala Opčný protokol súhlasom Národnej rady, ratifikáciou prezidentom SR a nadobudol platnosť 17. februára 2001; por. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 343/2001 Z.z.

⁶ UNITED NATIONS: *Declaration on the Elimination of Violence against Women*, (A/RES/48/104), 1993.

⁷ FILADELFIOVÁ, J.: *Zahraničné záväzky SR vo vzťahu k ľudským právam žien*, s. 38.

„fyzické, sexuálne a psychické násilie, najmä sexuálne zneužívanie dievčat členmi domácnosti, násilie súvisiace s venom, znásilnenie v manželstve, mrzačenie ženských genitálií a iné tradičné praktiky, ktoré škodia ženám, ďalej mimomanželské násilie a násilie súvisiace s vykorisťovaním“ (čl.2a).

Od neho rozlišuje Deklarácia násilie vyskytujúce sa v spoločnosti (čl.2b) a štáte (čl.2b). Veľký význam Viedenskej deklarácie je v jej apelácii na zodpovednosť štátu za politiku odstraňovania násilia na ženách (por. čl.4). V texte sú uvedené smernice pre rôzne oblasti, v ktorých môže štát zasiahnuť, a to v prevencii, vypracovaním účinnejšej legislatívy, dohliadaním na jej uplatňovanie, kompletnými programami na pomoc obetiam násilia, ich financovaním, výskumom, vzdelávaním, informovaním verejnosti a spoluprácou s mimovládnyimi organizáciami, ktoré sa tejto problematike venujú.

V roku 1994 Komisia OSN pre ľudské práva vytvorila úrad „Špeciálnej spravodajkyne pre násilie páchané na ženách“ (angl. *The Special Reporter on Violence against Women*). Jej funkcia spočíva v monitorovaní situácie žien s ohľadom na násilie a v predkladaní ročných správ Výboru pre ľudské práva v Ženeve.

Pekingská deklarácia a Platforma pre akciu (1995)

Pod týmto názvom sú známe výsledky 4. svetovej konferencie o ženách,⁸ ktorá sa konala v Pekingu od 4. do 15. septembra 1995. Záverečná Správa⁹ z tejto konferencie obsahuje Deklaráciu („Pekingská deklarácia“) a Platformu pre akciu („Akčná platforma“). Dôležitou súčasťou výsledkov tejto konferencie boli aj rozhodnutia vlád¹⁰ predchádzať všetkým formám násilia voči ženám a dievčatám a eliminovať ich. Deklarácia vyjadruje okrem iného odhodlanie a pevné rozhodnutie „zamedziť a vylúčiť všetky podoby násilia páchaného na ženách“ (čl.29). Deklaratívne vyhlásenia podrobnejšie a praktickejšie rozvíja Akčná platforma. Medzi dvanásť kritických oblastí, pre ktoré boli vypracované strategické ciele a opatrenia, patrí aj „násilie voči ženám“ (bod D, čl.112-130). Toto násilie je definované rovnako ako vo Viedenskej deklarácii (čl.113), podobne aj „násilie v rodine“ (čl.113a). Pojem „domáce násilie“ je uvedený na dvoch miestach, a to v súvislosti s nedostatkom údajov a štatistík ohľadom „domáceho násilia“ (čl.109) a potrebou rozvíjania výskumu, zhromažďovania údajov a zostavovania štatistík (čl.120a). Bez použitia tohto pojmu, je však spomenuté násilie voči ženám a dievčatám, ku ktorému dochádza v rodine alebo dome (čl.117).

Akceptácia a implementácia Pekingskej deklarácie a Platformy pre akciu bola a je neustále monitorovaná na úrovni členských štátov OSN,¹¹ Európskou úniou, ako aj

---

⁸ Predchádzajúce konferencie o ženách: 1975 Mexico City; 1980 Kodaň; 1985 Nairobi.

⁹ UNITED NATIONS: *Report of the Fourth World Conference on Women* (Beijing, 4-15 September 1995; no. E.96.IV.13).

¹⁰ Zástupkyňou Slovenskej republiky bola vtedajšia ministerka PSVR Oľga Keltošová.

¹¹ Por. MPSVR SR: *Národná správa SR o implementácii Pekingskej Akčnej platformy*, Bratislava 1999.

príslušnými orgánmi OSN. V 5-ročných intervaloch sú uvádzané „*Správy ad hoc*“ („Peking +5“, „Peking +10“). Napríklad v „Správe ad hoc pracovného výboru 23. zvláštneho zasadania Valného zhromaždenia OSN“ v roku 2000 s názvom „*Ženy 2000: Rodová rovnosť, rozvoj a mier v 21. storočí*“¹² sa spomína určitý pokrok dosiahnutý v službe ženám a deťom, ktoré sa stali obeťami násilia. Medzi nedostatkami, ktoré pretrvávajú sa zvlášť menuje domáce násilie, vrátane sexuálneho násilia v manželstve. Toto sa v mnohých krajinách doposiaľ považuje za súkromnú záležitosť. Okrem toho stále jestvuje nedostatočné povedomie o následkoch domáceho násilia, o tom ako mu predchádzať a o právach jeho obetí (por. čl.14).

Rezolúcia o odstránení domáceho násilia voči ženám (2004)

19. februára 2004 bola zverejnená prvá *Rezolúcia OSN o odstránení domáceho násilia voči ženám*.¹³ Rezolúcia úzko nadväzuje a odvoláva sa na CEDAW, Viedenskú a Pekingskú deklaráciu a činnosť Výboru pre postavenie žien (CSW) a Výboru pre ľudské práva. Domáce násilie voči ženám prezentuje rezolúcia v kontexte ochrany základných ľudských práv dievčat a žien. Túto formu násilia vidí ako rodovo podmienenú – dôsledkom nerovnosti sily medzi ženami a mužmi. Domáce násilie je „násilie, ktoré sa vyskytuje vnútri súkromnej sféry, všeobecne medzi jednotlivcami, ktorí sú pokrve alebo intímne príbuzní“ (čl.1a). Ono je jedným z najrozšírenejších, ale najmenej viditeľných foriem násilia voči ženám. Vyskytuje sa vo všetkých regiónoch po celom svete (4a). Jeho dôsledky postihujú mnohé oblasti života obetí (1b). Domáce násilie môže mať rozličné formy, zahŕňajúc fyzické, psychické a sexuálne násilie (1c). Zvlášť sa poukazuje na sexuálne násilie v manželstve, ktoré je doposiaľ v mnohých krajinách považované za súkromnú záležitosť (4b;6). Domáce násilie je však (aj) verejnou záležitosťou (1d), preto si vyžaduje od jednotlivých štátov seriózne konanie v záujme ochrany obetí domáceho násilia a prevencie (1d). Veľký dôraz dáva rezolúcia na dôležitosť ekonomickej nezávislosti žien ako dôležitého prvku prevencie domáceho násilia, pretože ono často zahŕňa ekonomickú núdzu a izolovanosť (1e;7m).

Čo sa týka oblasti eliminácie domáceho násilia, upozorňuje rezolúcia na legislatívu, výchovu, ekonomickú a sociálnu oblasť (2a). Keďže jestvuje pokračujúci trend v neúspešnom trestaní páchatel'ov (4a), je povinnosťou štátov zabraňovať, vyšetrovať a trestať páchatel'ov domáceho násilia, aby sa poskytla ochrana obetiam (5). K tomu je potrebné najmä utvoriť vhodnú legislatívu, ktorá zakazuje domáce násilie, ako aj pružné súdne mechanizmy (6;7). Zákony je potrebné pravidelne prehodnocovať, upravovať a pozmeňovať, aby zaistili efektívne odstraňovanie domáceho násilia (7a). Intenzívne

---

¹² UNITED NATIONS: *Implementation of the Outcome of the Fourth World Conference on Women and of the Special Session of the General Assembly entitled "Women 2000: Gender Equality, Development and Peace in the Twenty-first Century"* (no. A/55/341), 2000.

¹³ UNITED NATIONS: *Elimination of domestic Violence against Women*, (A/RES/58/147), 2004.

opatrenia je potrebné urobiť kvôli prevencii (7d). Samotným obetiam domáceho násilia je dôležité poskytnúť zákonnú a sociálnu pomoc (7c), možnosť kompenzácie a odškodnenia, ale aj liečenia (7j). V prípade potreby treba zabrániť násiliu obmedzením práva partnera vstúpiť do spoločného obydlija alebo zákazom kontaktovania obeť (7e). Ľudia pracujúci v profesiách, ktoré sa dostanú do styku s obeťami domáceho násilia, ako sú príslušníci polície, sudcovia, zdravotnícky personál, vychovávatelia, pracovníci s mládežou a sociálni pracovníci, by mali absolvovať špeciálne kurzy (7f). Rezolúcia upozorňuje aj na potrebu špeciálnych úkrytov a centier pre obeť domáceho násilia (7g). Dôležitú úlohu v procese odstraňovania domáceho násilia má aj výchova (7k), masmédiá (7f) a činnosti mimovládnych a ženských organizácií (2d;8).

Svetová zdravotnícka organizácia a ďalšie aktivity OSN

Medzi organizáciami, ktoré pod OSN aktívne pracujú na eliminácii násilia voči ženám a domáceho násilia patrí Svetová zdravotnícka organizácia (angl. *World Health Organisation*, skr. WHO). Aktivity na poli boja proti násiliu voči ženám začala v roku 1995 zameriavajúc sa na vplyv násilia na zdravie, preventívne opatrenia a vyrovnanie sa s dôsledkami násilia. Rezolúcia WHO, ktorú prijalo 49. svetové zdravotnícke zhromaždenie v Ženeve v dňoch 5.-7. februára 1996 vyhlásila, že násilie je jedným z hlavných svetových problémov verejného zdravia.¹⁴ WHO vykonáva multikulturálne štúdie a vydáva množstvo publikácií zaoberajúcich sa elimináciou násilia voči ženám, ako aj problematikou domáceho násilia.¹⁵

V rámci orgánov OSN veľmi aktívne pracuje v boji proti násiliu voči ženám Komisia OSN pre prevenciu kriminality a kontrolu drog (ODCCP) v spolupráci s Medzinárodným centrom pre reformu trestného práva a politiky trestnej justície (ICCLR). Na základe práce tohto úradu bola zverejnená Rezolúcia č. 52/86 o prevencii kriminality a opatreniach trestnej justície na elimináciu násilia voči ženám z 12.12. 1997.¹⁶ Jej prílohou boli praktické Modelové stratégie a praktické opatrenia na elimináciu násilia voči ženám v oblasti prevencie kriminality a trestnej justície.¹⁷ K nim bol v roku 1999 vypracovaný obširnejší Manuál,¹⁸ ktorý poskytuje skúsenosti z úspešnej implementácie modelových

---

¹⁴ Por. WHO: *Violence: A public Health Priority* (WHO/EHA/SPI.POA.2), Geneva 1996.

¹⁵ Por. WHO: *Highlights on Women's Health in Europe*, WHO Regional Office for Europe, Copenhagen 1995; *European Strategies to combat Violence against Woman*, WHO Regional Office for Europe, Copenhagen 1997; *Putting Woman First: Ethical and Safety Recommendations for Research on Domestic Violence against Woman*, Geneva 2001; *The economic Dimensions of Interpersonal Violence*, Geneva 2004; *Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women*, Geneva 2005.

¹⁶ Por. Úrad OSN pre kontrolu drog a prevenciu kriminality: *Stratégie Eliminácie násilia voči ženám. Manuál*, Ministerstvo vnútra SR - sekretariát Rady vlády SR pre prevenciu kriminality, Bratislava 2000, s. 74-76.

¹⁷ Ibidem, s. 77-84.

¹⁸ UNITED NATIONS: *Strategies to Eliminate Violence against Women: A Resource Manual*, (E/CN.15/1999/CRP.8), 1999.

stratégií. Ešte pred týmto manuálom Komisia pre prevenciu kriminality a trestnú justíciu vypracovala Stratégie pre potlačanie domáceho násillia: Východiskový manuál (1993).¹⁹ V roku 1999 pod záštitou OSN bol ustanovený Medzinárodný deň pre odstránenie násillia páchaného voči ženám, a to 25. november.²⁰ V mnohých krajinách sa od roku 2001 v tento deň začínajú intenzívne 16-dňové verejné kampane proti násilliu na ženách. Tieto trvajú zvyčajne do 10. decembra – Medzinárodného dňa ľudských práv.

1.2 Rada Európy

Rada Európy (*Council of Europe*, skr. RE)²¹ je medzinárodná organizácia európskych štátov s cieľom ochrany ľudských práv, posilňovania pluralitnej demokracie, prispievania k uvedomovaniu si a rozvoju európskej kultúrnej identity, hľadania riešenia problémov typu xenofóbia, menšiny, ochrana životného prostredia a podobne. Vnútri RE aktívne pracuje „Skupina špecialistov pre odstránenie násillia voči ženám“ (*Group of Specialists on combating Violence against Women*).

V rámci Rady Európy sa jej členské štáty venovali „domácemu násilliu“ už v roku 1985 (teda 6 rokov po zverejnení CEDAW). Výbor ministrov vydal 26. marca 1985 *Odporúčanie č. R (85)4 o násillí v rodine*.²² Na rozdiel od Viedenskej a Pekingskej deklarácie, východiskovou platformou ochrany pred násillím v rodine nebola ešte ochrana základných ľudských práv, ale ochrana rodiny ako základnej organizačnej jednotky demokratickej spoločnosti. Odporúčanie pokladá za násillie každý čin ovplyvňujúci život, fyzickú alebo psychickú integritu alebo slobodu osoby alebo vážne narušenie vývinu jej osobnosti. Pod násillím v rodine sa rozumelo predovšetkým násillie voči deťom a ženám. Spôsoby zlepšenia situácie prezentoval tento dokument v troch základných oblastiach. Prvou je prevencia, ktorá má spočívať najmä v zalarmovaní verejnej mienky upozorňovaním na rozsah, závažnosť a špecifiká násillia v rodine (čl.I.1), v lepšej pomoci rodinných príslušníkov (I.2), profesionálnom školení pomocných profesií (I.3), podpore MVO organizácií (I.4) a administratívnych oddelení s poslaním starať sa o obeť násillia v rodine (I.5). Druhú kritickú oblasť videlo odporúčanie v oznamovaní násillných činov odohrávajúcich sa v rodine a tretiu v priamej intervencii štátu.

---

¹⁹ UNITED NATIONS: *Strategies for confronting Domestic Violence: A Resource Manual*, (ST/CSDHA/20; no. E.94.IV.1), 1993.

²⁰ Por. UNITED NATIONS: *Resolution 54/134. International Day for the Elimination of Violence against Women*, 1999.

²¹ Rada Európy vznikla v roku 1949 v Londýne. Jej sídlo je vo francúzskom Štrasburgu. Samostatná Slovenská republika je členom RE od 30. júna 1993.

²² COUNCIL OF EUROPE: *Violence in the Family: Recommendation no. R (85)4 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe and explanatory Memorandum* (COE.M.1.1/86 VI 1986).

V roku 1990 – teda v päťročnom odstupe – prijal Výbor ministrov nový dokument *Odporúčanie č. R (90)2 o sociálnych opatreniach voči násiliu v rodine*.²³ Na rozdiel od predchádzajúceho odporúčania sa odvoláva aj na Európsky dohovor o ľudských právach (čl.8 – právo rešpektovania súkromného života). V centre ochrany stojí rodina, ktorá aj podľa Európskej sociálnej charty má právo na sociálnu, zákonnú a ekonomickú ochranu (por. čl.16 a 17). Špecifické zameranie dokumentu vychádza zo skutočnosti, že sociálne a ekonomické tlaky v rodine posilňujú násilné správanie. Prevencii voči násiliu v rodine preto napomáhajú sociálne a ekonomické opatrenia v spoločnosti, akými sú sociálne zabezpečenie, zdravotníctvo, bytová výstavba a mestská urbanizácia, ako aj svet práce, kultúry a výchovy.

V roku 2000 Parlamentné zhromaždenie Rady Európy prijalo správu Komisie pre rovnosť príležitostí žien a mužov²⁴ *Odporúčanie č. 1450 (2000) o násilí voči ženám v Európe*.²⁵ Jeho krátke znenie už nadväzuje na Pekingskú deklaráciu a Akčnú platformu a používa pojem „domáce násilie“ namiesto „násilia v rodine“. Uvádza sa v ňom, že každý deň je v Európe jedna žena z piatich obeťou násilia. Okrem toho sa odhaduje, že každoročne zomrie alebo je ťažko zranených viac žien dôsledkom domáceho násilia než dôsledkom rakoviny alebo dopravných nehôd. Parlamentné zhromaždenie v ňom odporúča Výboru ministrov, aby vniesli do legislatív svojich krajín nezákonnosť všetkých foriem domáceho násilia, vrátane znásilnenia v manželstve a legálnu možnosť zabrániť násilníckemu manželovi vstúpiť do spoločného domu.

Opätovný návrat k problematike domáceho násilia po 17 rokoch, ale so špecifikáciu na ženy, predstavuje *Odporúčanie č. 1582(2002) Domáce násilie voči ženám*.²⁶ Tento stručný dokument upozorňuje na skutočnosť, že násilie vnútri rodiny je stále považované za súkromnú záležitosť a vyzýva, aby bolo považované za politický a verejný problém. V jednotlivých bodoch potom opätovne pripomína potrebu podporných centier pre ženy, finančnú podporu MVO, sociálnu ochranu obetí, tréning zdravotného personálu, prevenčné programy, ako aj špeciálne programy pre páchatel'ov, medzirezortnú spoluprácu atď. Zaujímavé je povzbudenie žien, aby sa učili sebaobranným technikám.

Posledným aktuálnym dokumentom RE v okruhu našej témy je *Odporúčanie Rec(2002)5 o ochrane žien proti násiliu*²⁷ prijaté Výborom ministrov 30. apríla 2002.

---

²³ COUNCIL OF EUROPE: *Recommendation No. R (90) 2 on Social Measures concerning Violence within the Family* (COE.C.1.1).

²⁴ Podpredsedníčkou tejto komisie bola Oľga Keltošová.

²⁵ COUNCIL OF EUROPE: *Recommendation 1450 (2000) Violence against women in Europe* (3.4. 2000).

²⁶ COUNCIL OF EUROPE: *Recommendation 1582 (2002) Domestic Violence against Woman* (27.9. 2002). Zaujímavosťou je, že spravodajkyňou pri jeho predkladaní bola Oľga Keltošová.

²⁷ COUNCIL OF EUROPE: *Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to Member States on the protection of women against violence* (30.4. 2002). Slovenský preklad por. MPSVR SR: *Odporúčanie Rec(2002)5 Výboru ministrov členských štátov o ochrane žien proti násiliu* in *Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách*, Bratislava 2004, s. 45-58.

Typickým znakom tohto dokumentu RE je zosúladienie s východiskami a terminológiou OSN. Toto odporúčanie prezentuje násilie voči ženám už ako dôsledok rodovej nerovnosti medzi mužmi a ženami a je narušením ich ľudských práv a základných slobôd. Okrem tradičného apelovania na zmenu legislatívy v členských krajinách RE v prospech práv žien a ich ochrane proti násiliu (I.1-2; II), dáva toto odporúčanie dôraz na koordinovaný prístup na celoštátnej úrovni (II.3.; VII.). K aktívnej spolupráci štátu s MVO, pridáva dôležitosť ich logistickej a finančnej podpory (II.4). Veľmi aktuálnym je zdôraznenie podpory mužov na opatreniach zameraných na boj s násilím voči ženám (III.). V súvislosti s násilím v rodine sa zvlášť apeluje na zvýšenie kompetencie policajným zložkám, aby mohli vstúpiť do obydlija ohrozenej osoby (58a) a aby sa umožnilo sudcovi prijať predbežné opatrenie voči páchatel'ovi vrátane zákazu kontaktovania, komunikovania alebo priblíženia k obeti (58b). Zaujímavou je formulácia, aby sa vylúčilo cudzoložstvo ako ospravedlnenie pre násilie v rodine (57).

Ďalšími významnými aktivitami RE bolo vyhlásenie princípu „nulovej tolerancie“ násilia voči ženám a dievčatám iniciovanú expertnou skupinou k potláčaniu násilia voči ženám (1997)²⁸ a organizovanie prvej celoeurópskej kampane „Stop domácemu násiliu na ženách“ (2006 – 2008).

1.3 Európska únia

Európska únia (skr. EÚ) je medzinárodné spoločenstvo, ktoré od rozšírenia v roku 2007 tvorí 27 členských štátov.²⁹ Medzi veľmi aktívne orgány EÚ zaoberajúce sa ochranou práv žien patrí Európsky hospodársky a sociálny výbor (*The European Economic and Social Committee*, skr. EESC) a Výbor Európskeho parlamentu pre práva žien a rovnosť príležitostí (*Committee on Women's Rights and Equal Opportunities*; skr. FEMM).³⁰ Pre členské štáty EÚ sú právne záväzné zákony zverejnené v Úradnom vestníku (skr. Ú.v.) schválené predovšetkým Radou Európskej únie, Európskym parlamentom a Európskou komisiou.

Európsky parlament svojimi vlastnými orgánmi monitoruje a reaguje na aktuálny stav boja proti násiliu páchanému na ženách. V roku 1986 vydal vlastnú *Rezolúciu Európskeho parlamentu o násilí voči ženám*.³¹ V nej sa osobitná pozornosť venuje sexuálnemu násiliu (čl.4-18) a násiliu v súkromnej sfére (čl. 19-31) – nepoužíva sa ešte pojem „domáce násilie“. Nasmerovanie intervencie národných autorít by malo byť aj v iniciovaní programov školenia všetkých, ktorí prichádzajú do kontaktu s obeťami násilia v ich

---

²⁸ Por. Rada Európy: *Odporúčania expertnej skupiny k potláčaniu násilia voči ženám*, Štrasburg, 25. jún 1997; on-line <http://www.radaeuropy.sk/?249> [18.9. 2007].

²⁹ Slovenská republika je členskou krajinou EÚ od 1. mája 2004.

³⁰ On-line http://www.europarl.europa.eu/committees/femm_home_en.htm [5.10. 2007]. Jej súčasťou predsedníčkou je slovenská europoslankyňa Anna Záborská.

³¹ European Parliament: *Resolution on Violence against Woman*, 14.7.1986, Ú.v. 1986/C 176, s. 73-83.

domove, aby sa včasne rozpoznali symptómy násilia. Nimi sú učitelia, sociálni pracovníci, pracovníci v zdravotníctve a polícia (čl.19). Pozornosť je zameraná aj na finančnú podporu osobného poradenstva (čl.20) a samotných žien, ktoré sú finančne nesamostatné (čl. 23.28). Dôraz je daný aj na účinnú súdnu a policajnú ochranu (čl.21-22) a zvýšenie informovanosti žien o ich právach (čl.27). V roku 1987 vydal Výbor pre práva žien pôsobiaci v Európskom parlamente odporúčanie, aby bol zabezpečený priestor pre prichýlenie jednej rodiny na 10.000 obyvateľov.³² Na Slovensku by to znamenalo potrebu 540 miest.

V spolupráci Európskeho parlamentu a FEMMu vzniklo v roku 2004 *Uznesenie Európskeho parlamentu o súčasnom stave boja proti násiliu páchanom na ženách a budúcich opatreniach*.³³ Toto uznesenie v mnohom nadväzuje na dokumenty OSN. Uvádza sa v ňom, že každý rok zomrie v pôvodných 15 členských štátoch EÚ dôsledkom násilia zo strany intímneho partnera minimálne 700 až 900 žien (čl.U). Násilie páchané na ženách nie je len trestnoprávny, ale aj vážny spoločenský problém (čl.D). Zaujímavým údajom je, že podľa mnohých správ sú ženy najviac ohrozené hrubým násilím zo strany svojho súčasného či bývalého partnera počas rozchodu alebo krátko po ňom (čl.P). Medzi dôležité odporúčania uznesenia patrí považovanie násilia páchané mužmi na ženách za štrukturálny jav (čl.1b), vytvorenie politiky nulovej tolerancie (čl.1c), potreba vymenovania národných spravodajcov (čl.1f), zdôrazňovanie vplyvu násilia voči ženám na deti (čl.1g), vyčlenenie finančných prostriedkov na prieskum (čl.1j). Veľmi dôležitým sociálno-ekonomickým usmernením je, aby sa uznali ženy voči ktorým bolo páchané rodovo podmienené násilie za kategóriu s prednostným prístupom k projektom sociálneho bývania (čl.4f).

Európsky hospodársky a sociálny výbor, ako poradným orgánom EÚ zastupujúci hospodárske a sociálne záujmy, zverejňuje svoje stanoviská aj k dôležitým témam, ktoré sa dotýkajú násilia voči ženám a domáceho násilia, v nadväznosti na činnosť iných orgánov EÚ či OSN, ako aj z vlastnej iniciatívy. V súvislosti s našou témou je dôležité najmä *Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému Domáce násilie voči ženám* z 14. júla 2005³⁴ (2006/C 110/15). EESC je prvým orgánom EÚ, ktorý sa monotematicky zaoberal domácim násilím. Okrem toho, že takéto násilie je jedným z najzávažnejších porušení ľudských práv, brzdí všeobecný rozvoj demokratickej spoločnosti (čl.1.1). Stanovisko okrem iného definuje „domáce násilie“ ako

„partnerské násilie, psychické alebo fyzické (vrátane sexuálneho) v rámci manželského alebo nemanželského spoluzitia, aj keď k násiliu dôjde po rozchode,

³² Por. Aspekt 1/1999, *Násilie 2*, Aspekt, Bratislava 1999, s. 84.

³³ Európsky parlament: *Uznesenie Európskeho parlamentu o aktuálnej situácii v oblasti boja proti násiliu páchanom na ženách a budúce kroky* (2004/2220(INI), 24.11.2006, Ú.v. 2006/C 287E, s. 66-72.

³⁴ *Opinion of the European Economic and Social Committee on Domestic violence against women*, 9.5.2006, Ú.v. 2006/C 110/15, s. 89-94.

ale aj v priamej spojitosti s predchádzajúcim spolužitím. Pri tomto násilí ide o proces, ktorého cieľom je kontrolovať a dominovať, ktorým sú porušované tak práva na slobode ako aj telesná, duševná a sexuálna nedotknuteľnosť partnera. Pritom môže mať, najmä psychické násilie („duševná krutosť“), obrovské následky na schopnosť postihnutej ženy brániť sa voči tomuto násiliu alebo ukončiť vzťah“ (čl.2.3.3).

V dokumente prijíma skutočnosť, že domáce násilie vychádza z problému nerovnosti pohlaví. Na druhej strane však konštatuje, že ono túto nerovnosť aj vytvára (čl.1.3). EESC predovšetkým vyzýva k vytvoreniu celoeurópskej stratégie v boji proti domácemu násiliu, ktorej súčasťou by boli aj národné akčné plány (por. čl.1.3-4). Pozitívne hodnotí činnosť azylových domov pre ženy a účinnosť intervenčných projektov MVO, ktoré podporujú posilnenie (*empowerment*) (čl.2.3.10.1-2). Napriek tomu pobyt v útulkoch môže mať negatívne následky na psychický stav obetí, najmä na deti, ktoré ich sprevádzajú. Preto by mali byť vytvorené právne podmienky pre to, aby zo spoločného bytu mohli byť vypovedaní zásadne páchatelia domáceho násilia. V tomto dokumente sa uvádza, že násilie nepostihuje iba samotnú obeť, ale aj ostatných členov rodiny, najmä deti. Deti, ktoré sa stanú svedkami domáceho násilia, sú vždy obeťami aj psychického násilia (čl.2.3.4;2.3.9.3). Z tohto dôvodu vydal EESC 21. apríla 2006 samostatný dokument: *Stanovisko Európskeho a sociálneho výboru na tému „Deti ako nepriame obeť domáceho násilia“*.³⁵ V ňom vyzýva k realizácii celoeurópskeho výskumu o výskyte a následkoch vyrastania v kontexte domáceho násilia (čl.1.4-5), pretože táto oblasť je v mnohých krajinách ako „terra incognita“ (čl.2.4.6.1). Potrebné je prepojenie a spolupráca medzi azylovými domami pre ženy a poradenskými centrami pre ženy na jednej strane a úradom starostlivosti o mládež, oddelení súdu pre rodinné veci, centrami na ochranu detí (čl.1.5;2.4.8.4).

European Women's Lobby (skr. EWL)³⁶ so sídlom v Bruseli je najväčšou strešnou organizáciou ženských (feministických) organizácií³⁷ v rámci Európskej únie. Zameraná je na ochranu práv žien a rovnosť medzi mužmi a ženami. EWL vytvorila v roku 1997 prvé Európske centrum politickej akcie proti násiliu páchanému na ženách (*Policy Action Centre on Violence Against Women acts*). V rámci Európskej únie má byť koordinačným centrom a pomocou pre prácu MVO pracujúcich v tejto oblasti. Jeho cieľom je okrem toho monitorovanie násilia páchaného na ženách v Európe, poskytovanie informácií, štúdií, výskumov a výmena dobrých skúseností medzi členskými štátmi EÚ. V rámci tohto centra vznikla expertná skupina z odborníčok jednotlivých krajín „Európske

---

³⁵ *Opinion of the European Economic and Social Committee on Children as indirect victims of domestic violence*, 30.12.2006, Ú.v. 1996/C325/15, s. 60-64.

³⁶ On-line: <http://www.womenlobby.org/>

³⁷ Slovenským členom EWL je Spoločnosť pre plánované rodičovstvo.

observatórium násilia voči ženám“ (*European Observatory on Violence Against Women*).³⁸

V rámci EÚ vznikli osobitné akčné programy pre priekopnícke a medzištátne projekty na boj proti násiliu voči deťom, mladým ľuďom a ženám. Tieto sú známe pod skratkou „Daphne“ a doposiaľ boli uskutočnené „Daphne I“ (2000 – 2003) a „Daphne II“ (2004 až 2008). V súčasnosti sa realizuje ich tretia etapa na základe *Rozhodnutia Európskeho parlamentu a Rady č. 779/2007/ES z 20. júna 2007, ktorým sa na obdobie rokov 2007 – 2013 ustanovuje osobitný program na zamedzenie a potlačenie násilia voči deťom, mladým ľuďom a ženám a na ochranu obetí a ohrozených skupín (Daphne III) ako súčasť všeobecného programu Základné práva a spravodlivosť*.³⁹ Už prvý akčný program „Daphne I“ pomohol zvýšiť povedomie v rámci EÚ, zlepšiť a konsolidovať spoluprácu medzi organizáciami v členských štátoch, ktoré sú aktívne v boji proti násiliu. Dôležité je, že programy Daphne sú finančne kryté z rozpočtov EÚ (napr. na obdobie r. 2007-2013 je to 116,85 milióna Eur). Zapojiť sa do nich môžu okrem Komisie EÚ aj MVO a iné organizácie, ktoré pôsobia v oblasti ochrany detí, mladých ľudí a žien pred všetkými formami násilia. Zvlášť sú podporované nadnárodné projekty na ktorých sa zúčastňujú aspoň dva členské štáty EÚ (D3 čl.4b). Podporované projekty zvyčajne znásobujú účinky činnosti MVO a inštitúcií v Európe.

1.4 Možnosti účinnejšieho uplatňovania medzinárodných dokumentov na Slovensku

1. Viaceré medzinárodné dokumenty Slovenská republika *de iure* prijalo, ale *de facto* ich implementácie je odsúvaná do úzadia. Preto je potrebná dôslednejšia implementácie medzinárodných dokumentov zaoberajúcich sa domácim násilím. Pozitívne možno hodnotiť, že Slovensko malo a má v dôležitých medzinárodných orgánov zastúpenie na dôležitých postoch (napr. Oľga Keltošová v Rade Európy a Anna Záborská v EÚ).

2. V rámci mnohých medzinárodných dokumentov sú uprednostňované dokumenty Rady Európy a OSN, ale pomerne malá pozornosť sa venuje dokumentom Európskej únie. Veľmi pozitívny vplyv na Slovensko mal posledný dokument Rady Európy pri zostavovaní Národnej stratégie a Národného akčného plánu (2005-2008). Pod vplyvom RE sa Slovensko zapojilo do celoeurópskej kampane „Zastavme domáce násilie na ženách.“ Oficiálne sa Slovenská republika pripojila ku kampani až v auguste 2007 jej implementovaním do Národného akčného plánu pre prevenciu a elimináciu násilia

---

³⁸ Súčasnými expertkami zo SR sú Zuzana Magurová a Adriana Mesochoritsová.

³⁹ *Decision No 779/2007/EC of the European Parliament and of the Council of 20 June 2007 establishing for the period 2007-2013 a specific programme to prevent and combat violence against children, young people and women and to protect victims and groups at risk (Daphne III programme) as part of the General Programme 'Fundamental Rights and Justice', 3.7. 2007, Ú.v. 2007/137, s. 19-26.*

páchaného na ženách na roky 2005-2008.⁴⁰ Opomínané sú takmer všetky dokumenty EÚ a posledná Rezolúcia OSN o odstránení domáceho násillia voči ženám (2004). Autor tejto práce preto zhotovil pracovný preklad tejto rezolúcie do slovenčiny a umiestni ho na webovom portáli <http://www.domacenasilie.info/>.

3. Z hľadiska témy sú ženskými organizáciami forsírované tie, ktoré zdôrazňujú genderový kontext a násillie voči ženám. Domáce násillie voči deťom, seniorom a iným ohrozeným osobám je pomerne opomínané. Autor tejto práce sa domnieva, že je potrebné okrem žien upriamiť pozornosť aj na tieto obe domáceho násillia. Takisto považujem za deficit, že sa pod vplyvom genderových aspektov z dokumentov vytratil kontext rodiny, ktorý RE zdôrazňovala už v roku 1985. Rodina je doposiaľ základná organizačná jednotka každej demokratickej spoločnosti. Jej ohrozenie domácim násillím by nemalo byť využívané na relativizovanie jej hodnoty.

4. Potrebné je, aby zásadné dokumenty boli verejne dostupné v slovenskom preklade. Najvhodnejšie by bolo ich zverejnenie na ľahko dostupných webových portáloch. Pozitívnym krokom na Slovensku je, že niektoré koncepčné dokumenty OSN vydal a zverejnil na webovej stránke Sekretariát Rady vlády SR pre prevenciu kriminality (<http://www.minv.sk/?rada-vlady-sr-pre-prevenciu-kriminality>). Medzi nimi napríklad „Manuál“ skúseností (OSN, 1999), ktorého preklad zabezpečilo Národné centrum pre rovnoprávnosť žien a mužov. Všetky zverejnené texty však z webu „zmizli“ po ukončení Národného akčného plánu pre prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách 2005 – 2008. Preklady vybraných medzinárodných dokumentov – zväčša tých, ktorí forsírujú genderový aspekt – sú umiestnené na stránkach mimovládnych ženských organizácií. Odkaz na niektoré z nich bol umiestnený na portáli <http://www.zastavmenasilie.sk> (v sekcii „Dokumenty“), ktorý vznikol v rámci národnej kampane „Zastavme domáce násillie na ženách“ v roku 2008. Kvôli systematickosti a prístupnosti z jedného ústredného portálu, umiestnil autor tejto práce väčšinu z nich, resp. odkaz na ne, na vlastnej webovej stránke <http://www.domacenasilie.info/>.

---

⁴⁰ Por. Uznesenie vlády SR č. 659 z 8. augusta 2007.

2 POJMY, CHARAKTERISTIKA A MÝTY O DOMÁCOM NÁSILÍ

2.1 Otázka definovania domáceho násillia

Domáce násillie je pomerne krátko skúmaný fenomén, preto panuje značná nejednotnosť v terminológii, definíciách, prístupoch k jeho identifikovaniu a účinnému odstráneniu. Jedným z dôvodov je skutočnosť, že DN predstavuje širokospektrálny a mnohovrstvový jav s rozličnými prejavmi, či stupňami intenzity a záležití, z ktorého pohľadu a kontextu je skúmaný.⁴¹ Definície môžu byť špecifické a determinujúce alebo široké a všeobecné. Ustálené definovanie „domáceho násillia“ a „násillia voči ženám“ má pritom rozhodujúci význam pre výskum, štatistiky, právne a sociálne zákonodarstvo, ale aj pre samotnú ženu. V tejto práci sa nebudem venovať hľadaniu „najvhodnejšej definície“ (čo by mohlo tvoriť samostatnú štúdiu).

V úvode som uvádzal rozlíšenie medzi širším pojmom „násillie v rodine“ (angl. *Violence in Family*), resp. „domáce násillie“ (*Domestic Violence*) a špecifickým pomenovaním subjektu obetí podľa rodu – „násillie voči ženám“ (*Violence against Woman*), ktoré sa môže odohrávať kdekoľvek. V minulosti boli používané aj ďalšie pojmy ako „zneužívaná žena“ (*abused Woman*), „bitá žena“ (*battered Woman*), „intímne násillie“ (*Intimate Violence*), „zneužívanie partnera“ (*Partner Abuse*). Pojem „domáce násillie“ bol v posledných dvoch desaťročiach zmedializovaný a stal sa pre širokú verejnosť kľúčovým pre porozumenie tejto problematiky. V predchádzajúcej kapitole som uviedol znenie niektorých medzinárodne prijatých definícií: diskriminácia žien (CEDAW, 1979); násillie voči ženám (Vied. dekl., 1993); násillie vyskytujúce sa v rodine (Vied. dekl., 1993); domáce násillie (EÚ, EESC 2005). Všeobecne akceptovanou východiskovou definíciou násillia voči ženám je tá, ktorú uvádza Viedenská deklarácia. Príkladom inej široko ponímanej definície násillia na ženách ponúka Ázijsko-pacifické fórum o ženách, práve a rozvoji z roku 1990. Podľa nej ide o „akýkoľvek čin sprevádzaný použitím sily alebo násillia s cieľom zachovať alebo propagovať hierarchické usporiadanie vzťahov medzi ženami a mužmi.“⁴² Prioritným hľadiskom pôvodu a rozšírenia násillia voči ženám feministických organizácií je genderový kontext.

Rakúski autori Olaf Kapella a Brigitta Cizek⁴³ rozlišujú šesť základných typov definície domáceho násillia: normatívny, klinický, výskumný, feministický, spoločenský a vývojový, resp. vývojovo psychologický. Podľa Doc. L. Čirtkovej „dnes vedľa seba koexistujú dva hlavné pohľady na domáce násillie: kriminologický a feministický. Obidva

---

⁴¹ Por. ČIRTKOVÁ, L.: *Domáci násillí* in Kriminalista 3/2006 (příloha).

⁴² Úrad OSN pre kontrolu drog a prevenciu kriminality: *Stratégie eliminácie násillia voči ženám. Manuál*, s. 10.

⁴³ KAPELLA, O., CIZEK, B.: *Definition von Gewalt in Grundlagen zu Gewalt in der Familie*, Gewaltbericht, Wien 2001, s. 16-19.

zhodne predpokladajú, že DN sa zásadne odlišuje od iných podôb násilia a kriminality. Feministický prístup otvorene deklaruje svoju zaujatosť pre ženskú, respektíve genderovú perspektívu. Kriminologický prístup definuje DN bez ohľadu na pohlavie páchatel'a a obeť.⁴⁴ Pre ilustráciu kriminologického prístupu uviedla L. Čírtková austrálsku definíciu platnú pre štátne inštitúcie:

„Domáce násilie je zneužívanie sily páchanej najmä (ale nielen) mužom na žene, ktorí žijú v spoločnom vzťahu, ale aj po rozchode. Domáce násilie zahŕňa celý rad foriem vrátane fyzického a sexuálneho násilia, vyhrážania a zastrasovania, emocionálneho a sociálneho zneužívania a ekonomického strádania“.⁴⁵

Práve táto definícia je pre autora tejto práce najpriateľnejšia a najvyváženejšia.

Nie celkom jednoznačný je aj pojem obeť (*Victim*). Tento vychádza z kriminologického pohľadu. V inom kontexte môže evokovať slabosť, pasivitu, poškodenie... V anglickej literatúre sa čoraz viac hovorí o tom, že žena je „preživšia“ (*Survivor*). Ženy, ktoré zažili a prežili domáce násilie, neboli len pasívnymi obeťami, ale často prijali aktívne stratégie, aby maximalizovali svoju bezpečnosť a ochranu svojich detí.⁴⁶ Túto skutočnosť sa pokúsím zdokumentovať aj vo svojom výskume.

2.2 Charakteristické znaky domáceho násilia voči ženám

Tie znaky, podľa ktorých možno domáce násilie identifikovať, a ktoré sú preň príznačné z hľadiska faktorov vzťahu a povahy násilia, sú nasledovné.⁴⁷

- *Blízke vzťahy rodinného či intímneho charakteru.* Násilie sa odohráva medzi osobami, ktoré sú v úzkom vzťahu: rodinnom (manžel a manželka, rodičia a dcéra, brat a sestra), príbuzenskom (svokra a nevesta) alebo intímnom (druh a družka, žena a otec jej dieťaťa). Teda nejedná sa o ľudí, ktorí sú voči sebe ľahostajní bez súčasných alebo minulých väzieb;

- *spoločná prepojenosť.* Obeť aj páchatel' sú alebo boli citovo, rodinne, sociálne a ekonomicky veľmi úzko prepojení. Majú spoločné deti, vlastnia spoločný majetok, majú spoločný okruh priateľov... Ak sa žena rozhodne odísť zo vzťahu, riskuje, že príde nielen o deti, ale aj o sociálne prostredie, finančné a materiálne prostriedky atď.;

- *spoločné bývanie.* Obeť a násilník bývajú spoločne, žijú v jednom dome alebo byte, ktorý spolu vlastnia, majú v spoločnom prenájme, resp. byt je vlastníctvom

⁴⁴ ČIRTKOVÁ, L.: *Domáci násilí* in Kriminalista 3/2006 (příloha).

⁴⁵ Por. Australian Domestic and Family Violence, Clearinghouse 2001, s. 1.

⁴⁶ Por. WHO: World report on violence and health, Geneva 2002, s. 95.

⁴⁷ On-line MÁTEL, A.: <http://matel.blog.sme.sk/c/145995/Charakteristicke-znaky-domaceho-nasilia-vo-ci-zenam.html> [2.5.2008] por. BANGO, D., VIKTORYOVÁ, J., VAJZER, L.: *Vyšetrovanie domáceho násilia páchaného na ženách*, Akadémia Policajného zboru, Bratislava 2005, s. 11-13; BEDNÁŘOVÁ, Z.: *Specifika práce s oběťmi domácího násilí* in *Policista* 1/2006 (příloha); CONWAY, H.L.: *Domáci násilí*, s. 45-76; ČIRTKOVÁ, L.: *Domáci násilí* in Kriminalista 3/2006 (příloha); VITOUŠOVÁ, P.: *Domáci násilí (Oběti vybraných deliktů)* in *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 108-112.

násilníka. Žena nemá možnosť alebo má strach toto bývanie opustiť, napr. kvôli nedostatku finančných prostriedkov, z obavy, že muž byt zdemoluje alebo rozpredá jeho zariadenie atď.;

- *opakujúce sa útoky – špirála (cyklus) násilia.* V prípadoch DN nejde o jednorazové incidenty so závažnými dôsledkami, ale násilie má svoju históriu. Skôr ide o nepretržitý kolobeh atakov, prerušovaný fázami uzmierovania, prosieb o odpustenie, sľubov a obdobiím relatívneho pokoja (obdobia pokoja sa však postupne skracujú a obdobia vytvárania napätia a útokov sa predlžujú); každou ďalšou viktimizáciou klesá u ženy ochota oznámiť udalosť a znižuje sa jej dôvera v pomoc zvonku;

- *dlhodobé trvanie.* Domáce násilie zvyčajne eskaluje niekoľko rokov. Podľa skúseností z rozprávania žien zverejnených WHO, mnohé vyhľadajú pomoc až po 6 a viac rokoch.⁴⁸ Niektoré výskumy uvádzajú, že predtým než žena vyhľadá pomoc, zažila priemerne 35 napadnutí.⁴⁹ Podľa 2. Reprezentatívneho výskumu na Slovensku (2008) priemerná doba trvania násilného vzťahu bola až 13,7 roka.⁵⁰ Dôvodmi zotrývania v násilnom vzťahu sú snaha o udržanie rodiny, kvôli deťom a obava zo straty finančného zabezpečenia.⁵¹ Ženy, ktoré zažívajú násilie, sa zvyčajne veľmi dlho pokúšajú vyrovnať so situáciou samy, zvyčajne však bez úspechu;

- *stupňujúca agresia a vzrastajúca intenzita.* DN začína opakujúcimi sa útokmi voči ľudskej dôstojnosti, k nim sa pridávajú útoky proti zdraviu (napr. facky) a v konečnom štádiu prejde do útokov proti ľudskému životu. U páchatel'ov sa stupňuje kriminalizácia, u obetí traumatizácia. Podľa 2. Reprezentatívneho výskumu na Slovensku (2008) frekvencia výskytu násilných skutkov sa s vekom partnerského páru zvyšuje, zároveň ubúda nenásilných vzťahov. S rastúcim vekom partnerov pribúda prípadov násilia a rastie aj intenzita násilia. Spomedzi všetkých prípadov vyhraneného násilia bolo takmer 38 % takých, kde mal násilný partner 55 a viac rokov. Štvrtinu vyhraneného násilia páchajú muži vo veku 45 – 54 rokov a pätinu muži vo veku 35 – 44 rokov.⁵²

- *skrytosť.* Zvyčajne sa DN odohráva za zatvorenými dverami domova, v uzatvorenom prostredí muža, ženy (resp. detí), bez ďalších svedkov; súkromie rodiny je považované v spoločnosti za nedotknuteľné, čo vytvára vhodné podmienky nerušeného násilia;

- *zložitý, ambivalentný postoj obeť k páchatel'ovi.* Žena si praje zastaviť násilie a zároveň dúfa v pokračujúci vzťah (ilúzia zotrývajúceho vzťahu). Po násilnom incidente

---

⁴⁸ Por. WHO: World report on violence and health, s. 96.

⁴⁹ Por. CONWAY, H.L.: *Domestic Violence and the Church*, Paternoster Press, Carlisle 1998, s. 45.

⁵⁰ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, Záverečná správa VU č.2224, IVPR, Bratislava 2008, s. 11, 112.

⁵¹ Ibidem, s. 177.

⁵² Ibidem, s. 65.

môže vyhľadať pomoc, ale následne mení postoj aj výpoveď; chronická neistota, ochabnutosť a zmätok;

- *asymetria vo vzťahu, uplatňovanie moci a kontroly.* Postavenie obete a páchatel'a je nerovné. Prejavuje sa bezvýhradnou mocou agresora a úplnou bezmocnosťou obete, ktorá je dlhodobo udržiavaná v závislom, nerovnomernom postavení v každodennom živote. Muž si vynucuje, aby žena bola poslušná a robila bez diskusie to, čo on chce, pričom k donucovaniu používa násilie. Ním sa v rodine ničí symetrický vzťah partnerov, namiesto ktorého vytvára delenie role na osobu kontrolujúcu (násilnú) a osobu závislú (týranú, ohrozenú). Agresor pritom svoje správanie volí slobodne a strategicky k tomu, aby žena produkovala správanie, ktoré uspokojuje jeho potreby;

- *žena je pod silným psychickým tlakom.* Často jej chýba akákoľvek sebadôvera, je veľmi oslabená. Dlhodobo jej je podsúvané, že za všetko môže ona. Hanbí sa za zverejnenie, obviňuje samu seba z provokácií, neschopnosti vzdorovať mužovi, bojí sa straty detí, čo na to povedia iní...;

- *pokračovanie násilia aj po rozchode.* Skúsenosť a výskumy ukazujú, že DN má tendenciu pretrvávajúť aj po rozvode, resp. odchode ženy od muža, zvlášť v tých prípadoch, keď zostávajú bývať v spoločnej domácnosti alebo majú spoločné deti. Dokonca práve v takomto období násilie často eskaluje.

Profesorka L. Radková na základe analýzy kazuistík násilia páchaného na ženách píše o „štádiách vývoja domáceho násilia“. Rozlišuje štyri základné štádiá, ktoré v realite plynulo prechádzajú jedno do druhého, oboma smermi, ale nemusia nutne nasledovať po sebe:⁵³

- *štádium napätia* – tenzie v rodine s vyústením do konfliktu. Často ide o nepodstatné, drobné nezhody a nedorozumenia, napr. z pohľadu násilníka nedobré jedlo, hluk detí, neupravená manželka, alebo výčitky, že nosí príliš krátku sukňu a iné malicherné dôvody jeho nespokojnosti;

- *štádium výbuchu zlosti alebo bitia* s vlastným aktom úderu, facky, kopnutia a pod.;

- *štádium presunu viny z útočníka na obeť* – muž robí ženu zodpovednou za akt násilia voči nej a žena postupne prijíma zodpovednosť za manželovo násilné správanie. Toto zvrátené chápanie násilia patrí k typickým spôsobom vysvetľovania a obhajovania samého násilníka;

- *štádium predstieraného alebo skutočného zmierenia* – muž sa stáva znova láskavým, pozorným, dobrým asi ako počas medových týždňov. Sľubuje, že sa zmení alebo vyhľadá pomoc. Žena sa vracia do staronovej polohy, odmieta pomoc osôb z okolia,

---

⁵³ RADKOVÁ, L.: *Týranie žien a úloha sociálneho pracovníka a dobrovoľníka v tomto probléme* in zborník z konferencie Ochrana života V, FZaSP TU, Trnava 2004, s. 46; por. aj *Domáce násilie na ženách ako staronový problém* in Zborník z konferencie Ochrana života VIII, FZaSP TU, Trnava 2006, s. 141.

o ktorú predtým sama požiadala. Reakcia zainteresovaných je nezriedka taká, že „žena vlastne ani nevie, čo chce.“

2.3 Formy, dôsledky násillia a jeho výskyt v SR

Domáce násillie nie je možné posudzovať len ako jednotlivé izolované útoky, pretože obeť sú málokedy vystavené výhradne jednej forme týrania. Vo všeobecnosti je možné rozlíšiť päť základných okruhov foriem násillia: fyzické, psychické, sexuálne, ekonomické a sociálne. Najtypickejšie prejavy z týchto okruhov bývajú nasledovné:

➤ **Fyzické násillie:** napr. bitka, fackovanie, sácanie, strkanie, štipanie, ťahanie za vlasy, zhadzovanie zo schodov, oplŕúvanie, kopanie, škrtenie, hryzenie, pálenie (cigaretou), udieranie päšťou, bitie rôznymi predmetmi, bodanie, popálenie, oblievanie vriacou vodou, zväzovanie, ohrozovanie zbraňou (pišťolou, nožom). Patrí sem aj vyhrážanie sa zabitím alebo ťažkým ublížením (ženy alebo detí), odobratím detí.

Násillie na fyzické zdravie: modriny, škrabance, hematómy v tvári, stopy po pálení cigaretou, otrasy mozgu, zlomeniny rebier, lícných kostí, narazený nos, vytrhané vlasy, vyrazené zuby, ale aj trvalé hendikepy, astma, bolesti hlavy, migrény, urologické ťažkosti, IBS (syndróm podráždenia čreva), sebadeštruktívne správanie (fajčenie, alkoholizmus, drogová závislosť, bulímia, anorexia). *Smrteľné násillie:* vražda, samovražda.

Podľa reprezentatívneho výskumu násillia páchaného na ženách v SR (2002) zažilo fyzickú agresiu aspoň raz od svojho súčasného partnera 24% žien (19,9% opakovane). Aspoň raz zažilo fyzické násillie od svojho bývalého partnera až 48% žien (42,9% opakovane).⁵⁴ Podľa výskumu v roku 2008 z celkových údajov o fyzickej agresii voči ženám v rámci intímneho vzťahu vyplýva, že 15 % zo všetkých dospelých žien SR vo veku 18-65 rokov, ktoré mali v čase výskumu partnera, zažilo aspoň raz od svojho súčasného partnera fyzické násillie. Opakovane zažilo niektorú zo situácií fyzického násillia 11,4 % žien a jednorazovo sa vyskytli v prípade 3,3 % relevantného súboru žien. Od bývalých partnerov zažilo fyzické násillie až 39,5 % (opakovane 31,8 %).⁵⁵

➤ **Psychické poškodzovanie:** v rámci neho verbálne – vulgárne nadávky, hrozby, urážky; emocionálne a citové – nedôstojné a neslušné správanie, vyvolávanie strachu, citové vydieranie, zosmiešňovanie, zahanbovanie, vyhlasovanie ženu za blázna, deprimovanie, vyvolávanie pocitov viny, narúšanie sebadôvery ženy, neustála kritika, ponížovanie pred inými (známymi, priateľmi, vlastnými deťmi), pohŕdavé zaobchádzanie, neustále zákazy a príkazy, sledovanie, obťažovanie formou častých, či nočných telefonátov, výhražných listov; zastráňovanie pomocou pohľadov, gest; chronické zaobzeranie sa samovražednými pokusmi a vyhrážanie sa nimi; huckanie detí proti matke,

⁵⁴ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násillie a násillie páchané na ženách v SR*, s. 62.

⁵⁵ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násillím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 28.

vydieranie cez deti, vyhrážanie deťmi (že ich zoberie, poštvie proti nej); vyhrážanie samovraždou (že si niečo urobí...).

Následky na mentálne zdravie: pokles sebadôvery – nízke sebavedomie, problémy s nadväzovaním vzťahov; OCD (obsesívno-kompulsívna porucha), PTSD; depresívne stavy, strachy, úzkosti, poruchy spánku, prechodné disociácie, odosobnenie, opätovné prežívanie traumy, vtieravé myšlienky až samovražedné pokusy.

Smrteľné následky: samovražda.

Podľa reprezentatívneho výskumu násilia páchaného na ženách v SR (2002) zažilo psychické poškodzovanie aspoň raz od svojho súčasného partnera 46,5% žien (39,5% opakovane). Aspoň raz zažilo psychické násilie od svojho bývalého partnera až 69,3% žien (60,4% opakovane).⁵⁶ V opakovanom výskume (2008) spomedzi žien, ktoré mali v čase výskumu partnera, uviedlo skúsenosť aspoň s ojedinelým výskytom niektorého z piatich sledovaných spôsobov psychického poškodzovania od súčasného partnera spolu 36 % (30,2% opakovane). Od bývalého partnera zažilo psychické poškodzovanie aspoň raz 64,2% žien (57,9% opakovane).⁵⁷

➤ **Sexuálne násilie:** znásilnenie, obťažovanie, nútenie k pohlavnému styku kdekokoľvek a kedykoľvek, sexuálne vydieranie, donucovanie k sexuálnym praktikám, s ktorými žena nesúhlasí, nútenie sledovania pornografie, nútenie k sexuálnemu styku za prítomnosti iných ľudí, nútenie k prostitúcii, nútenie k umelému ukončeniu tehotenstva (potratu).

Následky na reprodukčné zdravie: STD (sexuálne prenosné choroby) vrátane HIV, nechcené tehotenstvo, gynekologické problémy, sexuálne dysfunkcie, spontánne potraty, zápal panvy, chronická Pelvicová bolesť, materská úmrtnosť a chorobnosť, nutkavá alebo mimoriadne utlmená sexualita.

Podľa reprezentatívneho výskumu násilia páchaného na ženách v SR (2002) zažilo sexuálne násilie aspoň raz od svojho súčasného partnera 16,1% žien (12,5% opakovane). Aspoň raz zažilo sexuálne násilie od svojho bývalého partnera až 34,8% žien (27,8% opakovane).⁵⁸ Do výskumu pritom boli zaradené dva skutky: vymáhanie sexu (proti vôli ženy, nechcené sexuálne praktiky) a znásilnenie. V opakovanom reprezentatívnom výskume v roku 2008 zažilo sexuálne násilie aspoň raz od svojho súčasného partnera 9% žien (6% opakovane). Od bývalých partnerov zažilo sexuálne násilie 25,7% žien (19,1% opakovane).⁵⁹

➤ **Sociálne násilie:** zamykanie, obmedzovanie až zamedzovanie osobnej slobody, zvlášť kontaktov s príbuznými a priateľmi; používanie ženy ako slúžky v domácnosti; obmedzovanie pohybu v byte, neustála kontrola pohybu, telefonátov a listov, zákaz

⁵⁶ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR*, s. 65-66.

⁵⁷ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 35-36.

⁵⁸ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR*, s. 63-64.

⁵⁹ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 33.

rozprávať sa s inými mužmi, odopieranie vzdelávania, zamestnania sa, zdravotnej starostlivosti; nútenie k častému sťahovaniu sa.

Sociálne dôsledky: Sociálna izolácia, asociálne správanie, práceneschopnosť dôsledkom napadnutia; dlhodobá nezamestnanosť, sústavná nedôvera.

Podľa reprezentatívneho výskumu násilia páchaného na ženách v SR (2002) zažilo sociálne izolovanie aspoň raz od svojho súčasného partnera 18,3% žien (11,6% opakovane). Aspoň raz zažilo sociálne násilie od svojho bývalého partnera až 55,3% žien (51,6% opakovane).⁶⁰ Podľa výsledkov 2. Reprezentatívneho výskumu (2008) zažilo aspoň jeden zo štyroch spôsobov kontrolujúceho a obmedzujúceho správania 28,8 % žien (opakovane 21,7%). Od svojho bývalého partnera zažilo sociálne násilie 53,4% žien (47,4% opakovane).⁶¹

➤ **Ekonomické násilie:** obmedzovanie prístupu k finančným a osobným zdrojom, muž berie žene všetky peniaze (vrátane materských príspevkov a príspevkov na deti), núti ju následne prosiť takmer o každú korunu; muž nedáva žene žiadne alebo dostatočné finančné prostriedky na základné potreby, núti ju používať výhradne svoje príjmy na celý chod domácnosti; zákaz chodiť do práce; odoberanie alebo obmedzovanie stravy, nútenie k žobraniu, ničenie nábytku alebo majetku, resp. jeho rozpredávanie, zvlášť vecí o ktorých násilník vie, že žene na nich záleží.

Dôsledky: hlad, zanedbávanie výzoru, žobranie, znižovanie pracovného výkonu.

Podľa reprezentatívneho výskumu násilia páchaného na ženách v SR (2002) priznalo ekonomické zneužívanie aspoň raz od svojho súčasného partnera 29,6% žien (24,5% opakovane). Aspoň raz zažilo ekonomické násilie od svojho bývalého partnera 47,7% žien (44% opakovane).⁶² V opakovanom reprezentatívnom výskume (2008) aspoň ojedinelý výskyt niektorého zo sledovaných štyroch skutkov ekonomického zneužívania od svojho súčasného partnera uviedlo spolu 21,9 % žien (opakovane 18 %). Od bývalého partnera ekonomické násilie zažilo 42,9% žien (39,9% opakovane).⁶³

Žena sa môže stať obeťou DN bez toho, aby ju muž udrel. Podľa medzinárodnej 6-stupňovej stupnice akútnych a chronických životných stresov je pretrvávajúce fyzické a sexuálne týranie stresom piateho stupňa – extrémna záťaž. Ženy, ktoré ich partneri držia v zajatí, by spĺňali podmienky pre kritéria šiesteho stupňa – katastrofická záťaž.⁶⁴

---

⁶⁰ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR*, s. 68.

⁶¹ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 42.4

⁶² BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR*, s. 67.

⁶³ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 39-40.

⁶⁴ SOPKOVÁ, E.: *Násilie páchané na ženách v rodine – mlčať alebo konať*, s. 454.

Jednotlivé formy, resp. okruhy foriem násilia, sa môžu v živote ženy kumulovať. Otrásnym svedectvom je prípad pani A. (č.1):

30-ročná pani A. bola ako 14-ročná znásilnená druhom svojej sestry. Potom, čo ho sestra opustila, bola týmto mužom unesená a musela s ním zostať žiť. V 15. rokoch sa pokúsila prvý raz utiecť, ale okamžite ju našiel, zmlátil a odvtedy ju zamykal. Odvtedy bola „jeho ženou“, majú spolu tri deti a o ďalšie dve sestry sa musela starať. Keď ju po ďalšom úteku dal hľadať polícii, tí mu povedali, že nič nemôžu urobiť, ak nejde o jeho manželku. Treba podotknúť, že dotýčny je členom „bratislavského podsvetia“ s pomerne silným vplyvom. Po jej nájdení vybavil sobáš – na rýchlo, v teplákoch. U pani A. bolo identifikované násilie zo všetkých piatich okruhov:

- *fyzické: bitka, fackovanie, ťahanie za vlasy, oplývavie, kopanie, udieranie pästou, bitie rôznymi predmetmi (reťazou, ktorú si na ňu kúpil, opaskom, hokejkou), zväzovanie – vrátane priväzovania k radiátoru, vyhrážanie sa zabitím, odobratím detí...*
- *sexuálne: nútenie k pohlavnému styku;*
- *psychické: vulgárne nadávky, hrozby, urážky, zosmiešňovanie,*
- *sociálne: zamykanie – obmedzovanie osobnej slobody, kontaktov s príbuznými a priateľmi;*
- *ekonomické: zákaz chodiť do práce, ničenie jej vecí – najmä šiat.*

Po násilných aktoch sa musela zostať liečiť doma, len pred 3 rokmi ju museli zaviesť do nemocnice, mala dve zlomeniny. Lekári sa bližšie nezaoberali príčinami jej zranení... Zo zúfalstva sa pokúsila o samovraždu (požila lieky a zapila ich alkoholom), odviezli ju do nemocnice, ale musela klamať, prečo to spravila. Podnetom pre jej súčasný útek bola skutočnosť, že ju chcel nútiť k prostitúcii. Hoci už zažila takmer všetky formy násilia, toto ju priviedlo požiadať o pomoc políciu. S pomocou neznámeho človeka sa jej podarilo zatelefonovať. Príslušníci polície jej pomohli takým spôsobom, že kontaktovali naše Azylové centrum. Tým skončila ich intervencia, nakoľko pani A. sa bála podať trestné oznámenie na manžela. V krátkom čase bola pani A. distribuovaná do Krízového centra, ktoré jej ponúklo program zameraný na boj proti obchodovaniu s ľuďmi. V rámci neho jej bude financovaný pobyt, poskytnuté utajené bývanie a ochrana ich vlastnou strážnou službou.

2.4 Mýty a realita

Verejnosť a nezainteresovaní ľudia si kladú otázky typu: „Prečo od neho neodíde? Prečo si to nechá páčiť? Prečo ho provokovala? Možno sa jej to aj páčilo?“ Tieto svedčia o totálnej neznalosti psychodynamiky násillia vnútri rodiny podporovanej mnohými mýtmi rozšírenými v spoločnosti. S pomocou takýchto mýtov je násillie ospravedlňované, prijímané za prípustné, respektíve zodpovednosť zaň je prenášaná na samotnú obeť – ženu. Vo všeobecnosti jestvujú rozličné kritéria identifikácie jednotlivých mýtov. Niektoré vychádzajú z odlišného ponímania povahy skutku, iné hľadajú vinu na strane obeť, ďalšie ospravedlňujú konanie páchatel'a. Dôležitou súčasťou informovanosti o DN je oboznamovanie o týchto mýtoch a faktoch. Uvediem aspoň tie, ktoré považujem v súčasnosti za najrozšírenejšie na Slovensku:⁶⁵

➤ ***Ide čisto o súkromný, rodinný problém, do ktorého sa iní nemajú čo miešať...***

„Ona si ho predsa sama vybrala. Mali by si to vyriešiť sami.“

Podľa reprezentatívneho výskumu o domácom násillí v SR (2002) až 20,7% respondentov (teda každý piaty občan) vyjadrilo súhlas, že do prípadov domáceho násillia sa nemá nikto miešať, lebo sú to vnútorné záležitosti rodiny.⁶⁶ Aj v 2. Reprezentatívnom výskume (2008) sa za súhlas s názorom „do prípadu by sa nemal nikto miešať, lebo sú to vnútorné záležitosti rodiny a má si to vyriešiť sama“ – vyslovilo 21 % žien SR vo veku 18 až 64 rokov (10 % rozhodne súhlasilo a 11 % skôr súhlasilo s týmto názorom).⁶⁷

K pozitívnym vlastnostiam rodiny patrí intimita, spolupatričnosť, láska, dôvera, solidarita, spolucítenie, zdieľanie sa, vernosť atď. Pre takéto hodnoty sa žena rozhoduje vstúpiť do intímneho vzťahu a manželstva. Svadobná zmluva neznamena zvolenie súhlasu s násillím a žiadna žena nevstupuje do manželstva preto, aby ju manžel týral a bil. Ak sa v rodine pácha násillie, pozitívne vlastnosti rodiny sa môžu zmeniť na jej izoláciu, uzavretosť, povinnosť lásky za každú cenu, mlčanlivosť aj pri ohrození. Dôvera je nahradená strachom, zdieľanie osamelosťou, starostlivosť manipuláciou, spolupatričnosť opovrhovaním, láska sa premení na averziu. Žiaľ je realitou, že rodina býva používaná ako

⁶⁵ On-line MÁTEL, A.: <http://matel.blog.sme.sk/c/144913/Myty-o-domacom-nasili-voci-zenam.html> [25.4.2008]; por. BRANDAU, H., RONGE, K.: *Gewalt gegen Frauen im häuslichen Bereich*, BIG, Berlin 1997, s. 4-5; BUSKOTTE, A.: *Z pekla ven. Žena v domácim násillí*, Computer Press, Brno 2008, s. 20-28. ČIRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol.: *Pomoc obeť (a svědkům) trestných činů*, Grada, Praha 2007, s. 43-45; CVIKOVÁ, J., JURÁŇOVÁ, J. (edits.): *Piata žena. Aspekty násillia páchaného na ženách*, Aspekt, Bratislava 2001, s. 57-60, citované z Bundeskanzleramt, Bundesministerin für Frauenangelegenheiten: *Gegen Gewalt an Kindern handeln*, Wien 1997, prekl. *Konať proti násilliu na ženách*, Pro Familia a Aspekt, Košice 2000, č. 02; *Fenestra - Tréningový program o násillí páchanom na ženách – základný modul*, slov. preklad Training Programme Sensitisation and Training of Professionals on Violence against Woman, Wave, Vienna 2000 Minnesota Advocates for Human Rights, 2003.

⁶⁶ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násillie a násillie páchané na ženách v SR*, Skrátaná verzia záverečnej správy z výskumu, SŠPR, Bratislava 2003, s. 35.

⁶⁷ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násillím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 82.

„odpadový kôš“ problémov jednotlivca, jeho agresie, hnevu, strachov... Žena, ktorá sa stane cieľom násilia, zažíva šok, cíti sa byť sama, izolovaná a opustená. Vysoko cenená hodnota súkromia rodiny vytvárala v minulosti mocnú bariéru pre skryté násilie, do ktorého nikto nemal právo zasahovať a vmiešavať sa. V súčasnosti je zmenená paradigma. Do násilia v rodine je nevyhnutné „vmiešať sa“, pretože žena býva paralyzovaná a bezmocná, nevie, čo má robiť a muž nechce nič meniť, lebo „nie je žiadny problém“. Kompetenciu zasiahnuť majú príbuzní, susedia aj štát. Násilie nie je nikdy súkromnou záležitosťou.

➤ ***Manželská vernosť je nadovšetko..., žena musí všetko vytrpieť***

Zdôrazňovanie manželskej vernosti („v dobrom i v zlom“) je typické zvlášť pre kresťanskú spoločnosť. Rozvod je považovaný za ťažký hriech a zdroj odsúdenia ostatnými veriacimi, vrátane rodiny a priateľov. Jednostranné náboženské kázanie, ktoré je zamerané na ochranu manželského zväzku (a podriadenosti ženy voči mužovi), ale prehliada porušovanie ľudskej dôstojnosti a násilie vnútri manželstva, je pre ženu zdrojom neustálych výčitiek svedomia a strachu pred „zatratením“. Ako „odpoveď“ na jej skúsenosť násilia sa jej ponúka úpenlivejšia modlitba, aby sa viac snažila byť lepšou manželkou, potom bude môcť aj manžel zmeniť svoje správanie.⁶⁸ De facto ide o formu sekundárnej viktimizácie a traumatizácie. Kresťanské ženy potrebujú počuť, že Boží plán pre ich život nie je znášanie a tolerovanie nezmyselného utrpenia. Hriechom nie je správanie ženy, ale násilie muža. Manželstvo je Božím zámerom, ale násilie v manželstve nie je. V Katolíckej cirkvi jestvuje v prípadoch DN možnosť rozluky manželstva, resp. jeho zneplatnenie. V iných cirkvách jestvuje v takýchto prípadoch aj možnosť rozvodu.

➤ ***Ved' ide len o hádku... Ved' v každom manželstve to niekedy škripe.***

Domáce násilie nie je hádkou, pri ktorej vedú spor dve rovnocenné strany vo forme dialógu. Ide v ňom o asymetrický vzťah, kde je jasné delenie rolí na kontrolujúcu osobu a osobu závislú – ohrozenú. Silnejšia strana pritom zneužíva svoju prevahu na presadenie vlastných záujmov.

➤ ***Za to si ženy môžu sami... Určite ho provokovala... Všetko má svoj dôvod.***

S týmto súvisí aj mýtus o *typickej obeti* podľa ktorého sa obeťou môžu stať výhradne pasívne, závislé, nesamostatné „domáce puťky“, ktoré si všetko nechajú páčiť.

Uznesenie Európskeho parlamentu o aktuálnej situácii v oblasti boja proti násiliu páchanému na ženách a budúce kroky (2004) upozorňuje na mýtus pretrvávajúci v spoločnosti, že za násilie si môžu ženy samy (č.R). Tento mýtus hľadá vinu primárne alebo výhradne na strane ženy: „Ona ho vyprovokovala...“, „niečím si to zaslúžila“. Za „provokáciu“ býva pritom označované akékoľvek správanie, s ktorým muž nesúhlasí (návšteva priateľky, zakúpenie niečoho...). Násilie voči ženám v akejkoľvek podobe je

---

⁶⁸ CONWAY, H.L.: *Domestic Violence and the Church*, Paternoster Press, Carlisle 1998, s. 52.

vždy neadekvátnou reakciou, častokrát patrí do kategórie trestných činov, a preto mýtus o vine obete je neakceptovateľný. Ním obviňujeme ženu a muža zbavujeme zodpovednosti. Pri iných zločinoch nikoho nenapadne obviňovať obeť. Ak ide o obviňovanie obete zo strany inštitúcií alebo pomáhajúcich profesií, hovorí sa o sekundárnej traumatizácii.

➤ ***Chce byť týraná, inak by muža opustila...***

„Môže ho predsa kedykoľvek opustiť,“ tvrdia tí, ktorí ničomu nerozumejú. Dôvody, prečo ženy násilníckeho manžela/partnera neopustia sú rozličné. Žena pozná muža nielen ako násilníka, ale aj jeho pozitívne vlastnosti a cítila sa ním byť milovaná. Násilie je pre ňu šokujúce a spočiatku žije v nádeji, že sa jeho správanie zmení (išlo len o jednorazový incident). Postupne sa hanbí a obviňuje, že do takéhoto vzťahu nemala vôbec vstupovať (ale už je neskoro). Iné ženy sa boja existenčných problémov dôsledkov úplnej finančnej závislosti na partnerovi. Žena má často strach o svoju bezpečnosť a bezpečnosť svojich blízkych, bojí sa jeho odplaty. Muž nezriedka ženu sleduje a vyhráža sa, že ublíži jej alebo deťom. Medzi obeťou a násilníkom sa vytvára zvláštny vzťah pripútania z lojálnosti („štokholmský syndróm“; viď nižšie). Odchod mimo toho nezaručuje zastavenie násilných výpadov. Práve naopak – ide o jedno z najkritickejších období, kedy násilie môže eskalovať. Medzinárodné dokumenty a mnohé publikácie informujú, že ženy sú najviac ohrozované hrubým násilím zo strany svojho súčasného či bývalého partnera počas rozchodu alebo krátko po ňom.⁶⁹

➤ ***Násilie sa vyskytuje iba v problémových rodinách...***

„Násilie je dôsledkom chudoby alebo nízkeho vzdelania a vyskytuje sa len v niektorých spoločenských vrstvách. V lepšej spoločnosti sa to nemôže stať.“

Podľa mnohých výskumov a z výpovedí samotných obetí, násilie môže postihnúť každú ženu nezávisle od príslušnosti k sociálnej vrstve, príjmu, vzdelania, kultúry, náboženstva alebo veku. V stredných a vyšších vrstvách spoločnosti sa násilie lepšie utajuje, násilníci majú „dvojitú tvár“ – inak sa správajú na verejnosti, inak doma. Mýtus o typickom páchatelovi DN, ktorým je primitívny, nevzdelaný, impulzívny, podráždený muž je takisto ilúziou.

➤ ***Násilia sa dopúšťajú len psychicky chorí muži***

Mnohé štúdie ukázali, že muži, ktorí týrajú ženy, vo väčšine prípadov nie sú psychicky chorí. Väčšina násilníkov je z psychopatologického hľadiska normálnych. Muži nepáchajú násilie preto, že sú chorí, ale preto, že môžu...⁷⁰

---

⁶⁹ Por. Uznesenie Európskeho parlamentu o aktuálnej situácii v oblasti boja proti násiliu páchanom na ženách a budúce kroky (2004), č.P; JACOBSON, N.M.: *Psychological factors in the longitudinal course of battering: when do the couples split up?* in *Violence and Victims* 11/1994, s. 371-392.

⁷⁰ Por. SOPKOVÁ, E.: *Násilie páchané na ženách a jeho dôsledky*, on-line <http://www.profamilia.sk/> [1.12. 2007], s. 7.

➤ **Čiernobiele vnímanie aktérov domáceho násillia**

„Niet divu, že mu ušla ruka... Nemôže sa predsa všetko dať páčiť.“

Jestvujú dva extrémny. Veľmi rozšírenou je predstava, že páchatel' DN je výlučne negatívny charakter a kompletne odpudivá osobnosť, kým obeť je krištáľovo čistá, vzorná bytosť. Podobná predstava môže byť aj z druhej strany. Žena je vnímaná ako „potvora“, ktorá muža sústavne provokuje. Pravdou je, že páchatelia aj obeť sú živými bytosťami s pozitívami aj negatívami. Nedokonalosť ženy nikdy nemôže ospravedlniť násillie.

➤ **Základnou príčinou násillia mužov je alkoholizmus**

„Bije ju len preto, lebo bol opitý. Inak by sa to nestalo“

Je pravdou, že alkoholizmus prispieva k zvýšeniu intenzity alebo frekvencie násillných útokov. On je však skôr stimulátorom a katalyzátorom, ktorý násilliu uvoľňuje priechod, ale nie jeho prvotnou príčinou. Aj muži – abstinenti týrajú svoje ženy a tí, ktorí požívajú alkoholické nápoje útočia aj v triezvom stave.

➤ **Muži týrajú ženy, lebo sami v detstve zažili týranie**

„Muži videli svojich otcov týrať ich matky“.

Téza o „transgeneračnom prenose násillia“ je všeobecne prijímaná, ale násillie nikdy nie je nevyhnutnou (fatálnou) formou správania, ktorou muž mechanicky kopíruje správanie svojho otca. Skúsenosť násillia môže vytvoriť isté predpoklady násillného správania, ale tieto daný muž nemusí nutne prijať za svoje a môže sa rozhodnúť (sám alebo za asistencie odborníkov) pre nenásillné správanie. Podobne to platí aj vo vzťahu matky s deťmi. Skúsenosť násillia žiadnu matku neoprávňuje, aby bola násillnícka k svojim deťom.

➤ **Muži nevedia vyjadriť inak svoje city...**

Násillné činy v rodine sa chápu ako čisto afektívne konanie – muž jednoducho „vybuchne“, nevie vraj so svojimi citmi inak zaobchádzať. Prehliada sa však skutočnosť, že takéto konanie je spravidla výberové. Muži ani v stave silného afektu neudrú napríklad svojho priateľa alebo šéfa v práci, ale svoju ženu áno.

2.5 Rizikové faktory mužského násillia voči ženám

V tejto práci zameranej na pomoc ženám, ktoré prežili DN, nechcem zoširoka rozoberať rozličné teórie hľadajúce odpoveď na otázku: „Prečo muži týrajú svoje ženy?“ Vyššie som spomenul niektoré mýty spojené s hľadaním „jednej ústrednej príčiny“. Mýtus sa rodí tam, kde sa hľadá len na jednu príčinu, ktorá za všetko môže, ktorou sa všetko vysvetľuje, ba dokonca ospravedlňuje. Žiaľ v súčasnosti sa rodí nový mýtus (resp. už je na svete): „Za všetko môže rodová nerovnosť.“ Súhlasím s tým, že tradičné genderové normy sú jednou z dôležitých príčin celospoločenského výskytu násillia mužov voči ženám. Na druhej strane páchatel'mi násillia v domácnosti nie sú len muži. Jestvuje aj násillie matiek voči deťom, dcér voči starším rodičom, ba dokonca manželiek voči dospelým mužom. Vo svojom vlastnom výskume medzi ženami, ktoré boli dočasne ubytované v „azylovom

doma“, som objavil viaceré ženy, ktoré zažívali násilie výhradne od iných žien – matky, sestry alebo svokry. Nemálo z týchto žien sa násilne správa voči svojim deťom.

Za veľmi dôležité považujem výskumy a práce, ktoré prihliadajú na viaceré faktory ovplyvňujúce domáce násilie. Svetová zdravotnícka organizácia zverejnila veľmi podnetnú a prehľadnú tabuľku rozličných faktorov zvyšujúcich riziko násilia voči ženám.⁷¹

<i>Individuálne faktory</i>	<i>Faktory vzťahu</i>	<i>Faktory komunity</i>	<i>Spoločenské faktory</i>
<ul style="list-style-type: none"> • mladý vek • nadmerné pitie alkoholu • depresie • poruchy osobnosti • nízke vzdelanie • nízky príjem • svedok alebo obeť násilia v detstve 	<ul style="list-style-type: none"> • manželský konflikt • labilita manželstva • mužská dominancia v rodine • ekonomický stres • rodina žijúca v chudobe 	<ul style="list-style-type: none"> • slabé postihy komunity voči DN • chudoba • malý spoločenský kapitál 	<ul style="list-style-type: none"> • tradičné genderové normy • spoločenské normy podporujúce násilie

Tabuľka č. 1 Faktory zvyšovania rizika násilia voči ženám (WHO, 2002)

V jednotlivých prípadoch domáceho násilia sa stretávajú najmenej dva životné príbehy ľudí. Pri párových heterosexuálnych vzťahov je to príbeh muža a ženy. Obaja vyrastali v svojej rodine (resp. mimo nej), komunite a spoločnosti v istom čase a priestore. Jednotlivé individuálne, komunitné a spoločenské faktory môžu zásadne ovplyvniť ich vzájomné spolužitie vo vzťahu. V konečnom dôsledku však ide o o slobodné ľudské bytosti, ktoré sa môžu rozhodnúť pre násilné správanie alebo nie. Žiaden z faktorov by nemal byť pre násilníka poľahčujúcou okolnosťou alebo ospravedlnením pri porušovaní ľudskej dôstojnosti, života, zdravia alebo slobody druhého. Na druhej strane boj proti násiliu v rodine musí byť vedený vo všetkých rovinách: na úrovni individua, vzťahu, komunity aj celej spoločnosti.

⁷¹ WHO: *World Report on Violence and Health*, s. 98.

3 VÝSKUM

Viedenská deklarácia nalieha na štáty, aby podporovali výskum, zhromažďovanie dát a tvorili štatistiku najmä v súvislosti s násilím v rodine (č.4k). Akčná platforma Pekingskej deklarácie medzi opatrenia, ktoré je nutné vykonať, uvádza rozvíjanie prieskumu, zhromažďovanie údajov a zostavovanie štatistiky najmä o domácom násilí (čl. 129a) a jeho dôsledkoch (129c), ako aj rozširovanie výsledkov výskumu a štúdií (129b), pretože absencia adekvátnych údajov a štatistík sťažuje vypracovaniu programov a monitorovanie zmien (120).

Podľa sociologičky Jarmily Filadelfiovej, odvolávajúc sa na amerického autora Richarda J. Gellesa, jestvujú tri základné zdroje dát o násilí v rodine:⁷²

- *oficiálne štatistiky* – založené na evidencii (sociálnych služieb, policajných prípadov). Je zrejmé, že nie všetky prípady sú podchytené, pretože nie všetky obeť vyhľadajú pomoc;
- *klinické vzorky* – klinické štúdie psychiatrov, psychológov a poradcov. Majú zvyčajne charakter kvalitatívnych dát, ale nedajú sa zovšeobecniť. Vypovedajú o skupine obetí, ktoré vyhľadali pomoc;
- *náhodné výskumné vzorky* – umožňujú získať reprezentatívne poznatky pomocou kvantitatívnych metód.

V tejto časti práce stručne predstavím najdôležitejšie výskumy v oblasti násillia voči ženám a domáceho násillia na Slovensku a následne charakteristiku výskumu mojej dizertačnej práce.

3.1 Výskumy na Slovensku

Rozhodujúci predel na Slovensku v oblasti výskumu domáceho násillia a násillia páchaného na ženách predstavuje rok 2002. V tomto roku sa uskutočnil prvý (a žiaľ aj jediný) výskum Generálnej prokuratúry „Zhodnotenie využívania prostriedkov trestného práva proti domácomu násilliu voči ženám a deťom“ a prvý reprezentatívny výskum – „Domáce násillie a násillie páchané na ženách v SR.“⁷³ Pred týmto rokom boli podľa sociologičky J. Filadelfiovej realizované len menšie výskumné aktivity:⁷⁴

- Prieskum Democratickej únie žien Slovenska „Analýza intolerancie voči ženám“ (1994);
- anketa Medzinárodného strediska pre štúdium rodiny (skr. MSSR) „Rodina 1995“;

---

⁷² FILADELFIOVÁ, J.: *Stav násillia páchaného na ženách v SR* in BÚTOROVÁ, Z., FILADELFIOVÁ, J. (edits.): *Násillie páchané na ženách ako problém verejnej politiky*, IVO, Bratislava 2005, s.13-14.

⁷³ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násillie a násillie páchané na ženách v SR*, Skrátaná verzia záverečnej správy z výskumu, SŠPR, Bratislava 2003, s. 7.

⁷⁴ Por. FILADELFIOVÁ, J.: *Stav násillia páchané na ženách v SR*, s. 20-25.

- prieskum MSŠR „Ženy o sebe“ (1997);
- prieskum MSŠR „Týranie detí ako spoločenský problém“ (1998);
- prieskum Pro Famílie a CPPS „Bité ženy na Slovensku“ (1997);⁷⁵
- prieskum ženských MVO v rámci kampane „Piata žena“ (2001);
- sociologický monitorovací výskum MSŠR na základe analýzy prípadov klientiek a klientov v evidencii CPPS v SR „Domáce násilie na Slovensku“ (2001-2002).⁷⁶

Po roku 2002 bol na podnet NAP 2005-2008 zrealizovaný Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násillia (2006) a po piatich rokoch sa uskutočnil druhý „Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násillím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku“ (2008).⁷⁷ V neposlednej rade jestvuje viacero kvalitných magisterských, rigorózných a dizertačných prác, ktoré sa zaoberajú domácim násillím. Žiaľ, tieto sú málo známe. Mimo reprezentatívnych a kriminalistických výskumov je na Slovensku potrebné realizovať aj špecializované výskumy na jednotlivé oblasti spojené s prevenciou a elimináciou násillia voči ženám a domáceho násillia. Do tejto kategórie bude patriť aj môj vlastný výskum v rámci rigorózneho štúdia. Predtým než uvediem metodologické uvedenie do výskumu mojej dizertačnej práce, stručne predstavím tie výskumy, ktoré považujem v súvislosti s touto prácou za relevantné. Ich výsledky sa budem snažiť uviesť pri jednotlivých tematických okruhoch a porovnávať ich s výsledkom môjho výskumu.

3.1.1 Výskum Generálnej prokuratúry (2002)

Problematika domáceho násillia nebola z právnej perspektívy počas Československej socialistickej republiky, počas Federálnej vlády, ba ani počas prvých 12 rokov jestvovania samostatnej Slovenskej republiky v rámci štátu osobitne skúmaná a sledovaná. Prvým systematickým skúmaním zaštitením Generálnou prokuratúrou SR je „Zhodnotenie využívania prostriedkov trestného práva proti domácemu násilliu voči ženám a deťom“ („Zhodnotenie“) zverejnené 30. júna 2002.⁷⁸ Zhodnotenie vychádza zo štatistických údajov zo všetkých krajských prokuratúr v obvode pôsobnosti Generálnej prokuratúry SR za obdobie rokov 1999-2001. Napríklad v roku 2001 bolo začaté trestné stíhanie pre 1.614 skutkov domáceho násillia voči ženám, čo predstavuje o 5,6% viac ako v roku 2000 a o 14,3% viac ako v roku 1999. Okrem kvantitatívneho výskumu boli výsledky následne

⁷⁵ Por. SOPKOVÁ, E.: *Násillie páchané na ženách v rodine – mlčať alebo konať* in Zborník referátov z vedeckej konferencie „Sociálna práca – ľudské práva – vzdelávanie dospelých“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 1998, s. 451-452.

⁷⁶ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násillie na Slovensku*, Priebežná správa 2/2002, MSŠR, Bratislava 2002.

⁷⁷ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násillím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, Záverečná správa VÚ č.2224, IVPR, Bratislava 2008.

⁷⁸ On-line: <http://www.genpro.gov.sk/domace-nasilie-voci-zenam-a-detom--2002--9151/47791s> [30.3.2009].

zhodnotené s návrhom konsekvencií pre efektívnejšiu elimináciu tejto rozšírenej formy násilia.

Kriminologické výskumy výskytu domáceho násilia sú veľmi dôležité. Bolo by vhodné, aby sa tieto nekonali len sporadicky, ale pravidelne. Žiaľ podľa prokurátora JUDr. Dušana Švábyho z Generálnej prokuratúry „Zhodnotenie“ nie je zahrnuté v plánoch hlavných úloh Generálnej prokuratúry SR na najbližšie obdobia a z tohto dôvodu sa spracovávať nebude“. ⁷⁹ Odborníkom aj verejnosti by mali byť prístupné každoročné správy o incidentoch násilia voči ženám, vykonaných zatknutiach a percentách objasnenosti, o trestnom stíhaní a prípadoch odsúdených páchatel'ov.

3.1.2 Reprezentatívne výskumy na Slovensku (2002, 2008)

Podľa Filadelfiovej bolo Slovensko jednou z posledných krajín, kde sa reprezentatívny výskum násilia na ženách a domáceho násilia realizoval, aj to nie z prostriedkov štátneho rozpočtu. ⁸⁰ Prvý reprezentatívny výskum uskutočnili pracovníčky Strediska pre štúdium práce a rodiny (resp. MSSR) Bernardína Bodnárová a Jarmila Filadelfiová. Na financovaní výskumného projektu sa spolupodieľali OSF (Nadácia otvorenej spoločnosti), UNFPA (Populačný fond OSN), Friedrich Egbert Steifung e.v. v SR a MSSR. Zber dát realizovala agentúra pre marketingový a sociálny výskum FOCUS v októbri – novembri 2002 so špeciálne pripravenou sieťou anketárok (pre 2. časť výskumu). Použila sa technika rozhovorov „face to face“ založených na štandardizovanom dotazníku. Anketárky sa napriek rozsahu dotazníka a jeho obsahu stretli s odmietnutím rozhovoru iba minimálne. Základným cieľom bolo poskytnúť zainteresovaným aktérom (štátnym orgánom a MVO) reprezentatívne údaje o postojoch a skúsenostiach obyvateľ'ov SR s týmto negatívnym spoločenským javom. Výskum pozostával z dvoch hlavných samostatných častí: 1. reprezentatívneho výskumu dospeljej populácie SR; 2. reprezentatívneho výskumu dospelých žien SR vo veku 18-65 rokov. Prvá časť výskumu s titulom „*Domáce násilie – skúsenosti a postoje obyvateľ'ov SR*“ bola zameraná na výskyt rôznych druhov domáceho násilia na Slovensku, zmeranie postojov a tolerancie slovenskej spoločnosti k prejavom násilia páchaného v domácnosti, ako aj úroveň ochoty zakročiť v podobných situáciách. Štandardizovaný dotazník obsahoval 30 otázok (zatvorených alebo poloopených s možnosťou voľne dopísať odpoveď). Výskumnú vzorku tvorilo 856 respondentov a respondentiek starších ako 18 rokov (47,7% muži a 52,3% ženy). ⁸¹ Druhá časť výskumu s titulom „*Násilie páchané na ženách – skúsenosti a postoje žien SR*“ bola zameraná na zisťovanie výskytu, frekvencie, miery a podstaty násilia páchaného na ženách v SR. Výskum sa realizoval na súbore 891 dospelých žien SR

---

⁷⁹ Por. Odpoveď prostredníctvom e-mailu z Generálnej prokuratúry na dotaz č. Ei 105/07-02 [19.11. 2007].

⁸⁰ FILADELFIOVÁ, J.: *Násilie páchané na ženách v SR*, s. 17.

⁸¹ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR*, s. 11-12.

vo veku 18-65 rokov. Štandardizovaný dotazník obsahoval 43 otázok, prevažne otvorených alebo poloopených.

Druhý reprezentatívny výskum násilia voči ženám na Slovensku nesie oficiálny názov „*Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*“.⁸² Jeho zadávateľmi zabezpečujúcimi aj finančné krytie bol Odbor pre rodovú rovnosť a rovnosť príležitostí MPSVR SR v spolupráci s UNIFEM Slovakia. Realizoval ho opäť Inštitút pre výskum práce a rodiny. Zapojené do neho boli, podobne ako v predošlom výskume, Bernardína Bodnárová a Jarmila Filadelfiová. Gestorkou a koordinátorkou projektu bola Barbora Holubová. V roku 2008 mali riešiteľky snahu zopakovať výskum čo do metodológie aj spôsobu spracovania dát, aby tak získali komparatívne údaje nevyhnutné pre porovnanie situácie z odstupe piatich rokov.⁸³ Komparáciou výsledkov oboch výskumov bolo možné sledovať zmeny vo výskyte násilia a jeho charakteristikách, v preferovaných spôsoboch riešenia násilných situácií a postojov slovenskej populácie. Na rozdiel od 1. reprezentatívneho výskumu (r. 2002) predmetom výskumnej činnosti bolo výhradne násilie páchané na ženách. Reprezentatívnu vzorku tvorilo 827 žien vo veku od 18 do 65 rokov. Zber dát sa opätovne uskutočnil ženskou anketárskou sieťou agentúry Focus, a to od 16. do 23. januára 2008. Údaje sa zbierali pomocou štandardizovaného dotazníka, ktorý sa vyplňal metódou face-to-face rozhovorov. Dotazník obsahoval 45 otázok, prevažne zatvorených alebo poloopených.

3.1.3 Monitoring organizácií (2006)

Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia realizoval Inštitút pre výskum práce a rodiny v roku 2006.⁸⁴ Jeho zadanie bolo súčasťou NAP 2005-2008. Zodpovednosť a finančné krytie malo MPSVR SR (vtedajší Odbor rodinnej a rodovej politiky). Zber údajov o organizáciách poskytujúcich pomoc ženám obetiam domáceho násilia sa uskutočnil dotazníkovou metódou prostredníctvom monitorovacieho dotazníka – formulára, ako aj zberom verejne dostupných údajov o jednotlivých organizáciách. Celkovo bolo do záverečnej správy zahrnutých 45 organizácií/zariadení a ich 40 pobočiek.⁸⁵ Záverečná správa monitoruje 45 organizácií/zariadení poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia z oblasti krízovej intervencie, postintervencie a prevencie domáceho násilia. Zaoberá sa aj charakteristikami jednotlivých organizácií, ich personálnym zabezpečením a financovaním. Mapuje nedostatky v tejto oblasti a návrhy riešenia problémov samotnými poskytovateľmi pomoci obetiam domáceho násilia.

---

⁸² BODNÁROVÁ, B., FILADELFIÓVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, Záverečná správa VÚ č.2224, IVPR, Bratislava 2008.

⁸³ Ibidem, s. 8-9.

⁸⁴ HOLUBOVÁ, B.: *Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia*, IVPR, Bratislava 2006.

⁸⁵ Ibidem, s. 6.

3.2 Metodologické uvedenie výskumu dizertačnej práce

PRACOVNÉ PROSTREDIE

Výskum, ktorého koncepciu chcem predstaviť, bude úzko spätý s mojím vlastným pracovným prostredím. Pred šiestimi rokmi som mal možnosť zoznámiť sa s prácou Azylového domu Emauzy pre týrané ženy v Holíči, ktorý prevádzkuje nezisková organizácia Križovatky. Jeho prevádzka začala 1. júna 2001. Činnosť organizácie vychádza a je úzko spätá s kresťanskými princípmi poradenstva. Dôvodom mojej prítomnosti v tomto zariadení sociálnych služieb (útulku) bolo duchovné sprevádzanie a kresťanské poradenstvo. Niekoľko rokov som tu pôsobil ako dobrovoľník, neskôr som tu bol zamestnaný na čiastočný pracovný úväzok. Hoci mojím primárnym pôsobením bolo duchovné poradenstvo, veľmi často som sa stretol s úzkym prepojením sociálnych ťažkostí s emočno-spirituálnymi problémami klientiek. V roku 2006 som sa v rámci tejto organizácie aktívne podieľal na vybudovaní druhého útulku – Azylového centra Betánia. Jedným z ústredných motívov jeho utvorenia bol problém s ubytovaním dospelých synov klientiek AD Emauzy, ktorí museli zariadenie opustiť, ale nemali kam ísť. Prevádzka mužskej časti začala 29.9. 2006 a o rok neskôr sa otvorila ženská časť. Táto je určená pre ženy v hmotnej núdzi, osamelé matky s deťmi, osamelé tehotné ženy alebo obe domáceho násillia. Toto zariadenie sa stalo školiacim pracoviskom FZSP TU v Trnave a VŠZSP sv. Alžbety v Bratislave.

Azylový dom Emauzy, ako aj Azylové centrum Betánia sú podľa nového zákona o sociálnych službách (č.448/2008 Z.z.) útulkami (§ 26). Z hľadiska druhu sociálnej služby, sa v nich poskytujú sociálne služby na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb v zariadení (§ 12 ods. 1). Azylový dom Emauzy môže byť v tomto roku preregistrovaný na zariadenie núdzového bývania (§ 29). Forma sociálnej služby je pobytová a služby sa v nich poskytujú celoročne. Z hľadiska rozsahu sa sociálne služby v nich poskytujú na určitý čas. Z hľadiska kapacitného v Azylovom dome Emauzy je možné ubytovať 41 žien (s deťmi), v ženskej časti Azylového centra Betánia 21 žien a detí (kapacita je v súčasnosti prekročená na 24 osôb). Z hľadiska personálneho obsadenia v Betánii pracuje okrem riaditeľky 6 zamestnancov, z ktorých traja sociálni pracovníci majú kvalifikáciu aj na poskytovanie špecializovaného sociálneho poradenstva. V súčasnosti sa pripravuje akreditácia špecializovaného sociálneho poradenstva na MPSVR. Ostatní zamestnanci si dopĺňajú vzdelanie, aby mohli spĺňať kvalifikačné podmienky pozície „sociálny pracovník/pracovníčka.“ V Emauzoch je personálne obsadenie podobné, zamestnankyňami sú tu len ženy (ale z iných dôvodov než majú „ženské domy“). Okrem toho mali v rokoch 2006-2007 na dohodu zamestnaného poradcu na individuálne poradenstvo a duchovnú podporu; v roku 2006 psychiatricku (vedenie terapeutickej skupiny); od roku 2006 majú dohodu o pracovnej činnosti

s klinickou psychologičkou; v roku 2008 zamestnávali brigádničku na voľnočasové aktivity pre deti klientiek.

VYMEDZENIE OBSAHU, VÝSKUMNÝ CIEĽ a ÚČEL

Cieľom mojej dizertačnej práce bolo zmapovanie a hľadanie ďalších možností pomoci ženám, ktoré zažili domáce násilie. Z metodologického a fenomenologického hľadiska je v procese pomoci tejto cieľovej skupine možné rozlišovať jednotlivé profesijné oblasti prístupu k danému problému, ako aj rozličné štádiá pomoci a intervencie ženám z hľadiska odchodu z kruhu násilia: od prevencie, cez krízovú intervenciu, poskytnutie bezpečného útočiska, poradenstva a terapie, až po opätovný návrat a inklúziu do spoločenského prostredia. Hoci obsahom práce sú viaceré pomáhajúce disciplíny, profesie a inštitúcie, som presvedčený, že nejestvuje prístup z disciplinárneho, profesijného, či inštitucionálneho nadhľadu. V tomto zmysle možno rozlíšiť rozdielne skúmanie tej istej problematiky z pozície policajta, pedagóga, psychológa, lekára alebo sociálneho pracovníka/poradcu. Z viacerých potenciálnych alternatív som si zvolil východiskovú disciplinárnu pozíciu sociálnej práce. Z hľadiska miesta, štádia a formy intervencie som výskum špecifikoval na pobytové zariadenia sociálnych služieb – „azylové domy“. Vzhľadom na inštitúcie, moje východisko bude činnosť mimovládnej organizácie. Ako pracovník neziskovej organizácie Križovatky mám prístup ku klientkám oboch vyššie spomínaných „azylových domov“ a k archívnym materiálom.

Hlavný výskumný cieľ by som potom formuloval nasledovne: „Aké sú možnosti skvalitnenia a rozšírenia služieb pomoci ženám, ktoré zažili domáce násilie a sú dočasne ubytované v „azylovom dome“?“ Ďalšie vedľajšie cieľové otázky, ktoré kladiem, sú nasledovné: „Aké je charakteristika a sociálne postavenie žien, ktoré sú klientkami „azylového domu“? Aké služby pomoci využívajú klientky azylových domov pred a počas pobytu v zariadení? Akú skúsenosť majú samotné klientky so spoluprácou v rámci jednotlivých pomáhajúcich profesií?“

CIEĽ môjho výskumu by nemal byť len diagnostický alebo deskriptívny, ale aj koncepčný, aby poukázal na pozitíva a nedostatky služieb obetiam domáceho násilia a viedol k zlepšeniu ich kvality a rozsahu. Ak by som mal sformulovať ÚČEL výskumu, je ním zlepšenie kvality poskytovania komplexných služieb ženám, ktoré zažili domáce násilie. Výskum by nemal byť určený len pre akademické fórum, ale aby jeho výsledky mohli mať dopad na skvalitnenie práce sociálnych pracovníkov/pracovníčok, poradkýň a poradcov – špecialistov na domáce násilie. Výskum by mohol eventuálne mať dopad aj na sociálnu politiku v oblasti účinnej koordinovanej pomoci obetiam domáceho násilia. Podľa zameranosti pôjde o empirický výskum.

METODOLÓGIA

Vzhľadom na široké klasické rozlišovanie metodológie súhlasím s tvrdením doc. Loučkovej, že „v súčasnosti už nie je užitočné držať sa rigidného rozlišovania medzi kvantitatívnym a kvalitatívnym výskumom. Aktuálne štúdie stúpajúcou mierou kombinujú kvantitatívne a kvalitatívne metódy pre získavanie údajov, tvorbu dát a ich analýzu.“⁸⁶ Preto aj v predloženej práci pôjde o integrovaný výskum. Predmetom výskumu bolo domáce násilie. Objektom výskumu boli ženy, ktoré niekoľkonásobne prežili traumou spôsobenú násilím, dôsledkom ktorej odišli do „azylového domu“. Každá z týchto žien má svoju jedinečnú a neopakovateľnú minulosť, osobné skúsenosti, vlastnú osobnosť a sociálne prostredie. Ich spoločným znakom je negatívna skúsenosť s násilím v rodinnom prostredí a dočasný odchod do niektorého zo zariadení sociálnych služieb, ktoré predstavuje pre ne zaistené útočisko. Keďže môj výskum bude vychádzať zo sociálnej praxe, a nie z vopred stanovených hypotéz či teórií, uprednostnil som východiskovú voľbu kvalitatívneho výskumu a induktívneho prístupu. Na druhej strane som presvedčený, že výsledky tohto výskumu bude možné do istej miery aj kvantifikovať, porovnávať, kategorizovať, aby sa ním docielila čo najväčšia objektívnosť. Podobne ako píše Doc. Loučková, som si vedomý toho, že „v mnohých vedeckých komunitách zostáva kľúčovým kritériom, pomocou ktorého je posudzovaná kvalita a hodnota výskumného programu poukazovaním na objektívnosť, validitu, reliabilitu a zovšeobecniteľnosť zodpovedajúcich záverov.“⁸⁷ Súhlasím s tvrdením profesora Ondrejkooviča, že „aj v kvalitatívnom výskume má svoje miesto zmysluplná kvantifikácia, najmä ako jej prostriedok, ako dokazovanie príp. zabezpečovanie zovšeobecniteľnosti výsledkov.“⁸⁸ Vopred však chcem upozorniť, že nepôjde o reprezentatívny výskum. To však nemusí nutne ovplyvňovať objektívnosť dát a výsledkov. Keďže výskum bude orientovaný na potreby sociálnej praxe, pôjde o aplikovaný výskum.⁸⁹

DESIGN A METÓDY VÝSKUMU

Na otázku ako boli dosiahnuté ciele výskumu, teda aký design resp. typ výskumu som zvolil, som sa rozhodol pre kombináciu dvoch metód, ktoré konečným dôsledkom poskytnú dostatočné množstvo dát pre analýzu a vyhodnotenie:

1. *Tematické interview* so ženami – klientkami „azylových domov“, ktoré zažili domáce násilie, metódou „face to face“ rozhovorov, čiastočne štruktúrované s otvorenými otázkami. Z interview som si robil písomné záznamy. Pripomínam, že rozhovory boli vždy vsadené do rámca vzťahu. Dbal som na to, aby klientky neboli postavené do pozície

---

⁸⁶ LOUČKOVÁ, I.: *Směrem k integrovaným strategiím nejen ve výzkumu v sociální práci*, in Sociologický časopis 3/2001, s. 320.

⁸⁷ Ibidem, s. 317.

⁸⁸ ONDREJKOVIČ, P.: *Úvod do metodologie sociálních věd*, Regent, Bratislava 2005, s. 79.

⁸⁹ Por. ibidem, s. 20-21.

„výskumnej vzorky“. Pred začiatkom rozhovoru som ich ubezpečil, že vyhodnotenia budú rešpektovať ich anonymitu a vysvetlil som im zmysel a účel výskumu. Interview s jednotlivými klientkami prebiehali zvyčajne v 1-3 sedeniach v závislosti od príbehu ženy a doby nášho profesionálneho vzťahu. Niektoré z príbehov žien podrobnejšie spomeniem v práci, ďalšie spracujem do kvantifikovateľných dát.

2. *Analýza archívnych materiálov* v dvoch vybraných „azylových domoch“. Išlo o skúmanie dokumentácie bývalých klientiek, ktoré opustili dočasné ubytovanie a v čase výskumu s ním neudržiavajú žiaden kontakt. Čo sa týka rozsahu a druhu archívnych materiálov, tieto sa v Azylovom dome Emauzy postupne v priebehu rokov menili v prospech väčšej štandardizácie a profesionalizácie. Relevantnými dokumentmi vzhľadom na cieľ predloženej práce boli: Žiadosť klientky, zápis o prijatí; zmluva o poskytovaní sociálnych služieb, stručný zápis intervencií – od r. 2005 „osobný list klientky“, ukončenie pobytu a fotokópie niektorých dokladov (z ÚPSVR, MsÚ/ObÚ; súdne rozhodnutia, správy o pobytoch v iných ZSS). V Azylovom centre Betánia okrem toho aj sformulované základné sociálne poradenstvo. Z hľadiska zoradenia materiálov, sú uložené v archívoch podľa roku ukončenia pobytu klientky. Podľa tohto spôsobu budú v práci aj kategorizované.

Kombinácia oboch metód bola veľmi prospešná pri postupnej kategorizácii zistených údajov a ich systematickom usporiadaní.

ZBER DÁT A VÝSKUMNÁ VZORKA

Ako som vyššie spomínal, pracovné prostredie predloženého výskumu bolo umiestnené do dvoch zariadení sociálnych služieb, ktoré poskytujú ubytovanie, sociálne služby a poradenstvo aj obetiam domáceho násillia. Obe zariadenia sú umiestnené na Západnom Slovensku, v lokalite „Záhorie“ a ležia v dvoch okresoch – Malacky a Skalica (lokalitu „Záhorie“ okrem nich tvorí aj okres Senica). V týchto okresoch sú doposiaľ zároveň jedinými ZSS, ktoré poskytujú núdzové ubytovanie ženám, ktoré zažili domáce násillie.⁹⁰ Azylový dom Emauzy bol od svojho založenia užšie orientovaný na pomoc obetiam domáceho násillia, hoci ako útulok podľa zákona o sociálnej pomoci poskytoval sociálne služby aj ženám v hmotnej núdzi a ženám, ktorým sa ukončila ústavná výchova. Azylové centrum Betánia tým, že poskytuje sociálne služby aj mužom bez prístrešia, sa nikdy nešpecializoval na pomoc obetiam domáceho násillia. V rámci krízovej intervencie alebo na žiadosť klientiek, je v ňom poskytnuté ubytovanie aj ženám, ktoré boli obeťami domáceho násillia. Väčšina z nich však bola v krátkej dobe distribuovaná do špecializovanejších zariadení.

Výskumnú vzorku tvorili potom dospelé ženy, ktoré sú alebo boli klientkami vybraných zariadení sociálnych služieb a bol u nich identifikovaná aspoň jeden okruh

---

⁹⁰ Od mája 2009 má byť mestom Skalica uvedený do prevádzky nový útulok v Skalici.

foriem domáceho násilia. Autor práce za účelom získania tejto výskumnej vzorky prešiel všetky dostupné záznamy o každej klientke oboch zariadení. Celkový počet klientiek bol 169 klientiek. Z tohto súboru boli pre ďalšie výsledky vyčlenené tie ženy, ktoré mali diagnostikované domáce násilie, resp. násilie. Užšiu výskumnú vzorku dizertačnej práce tvorilo 113 dospelých žien – obetí domáceho násilia, resp. 115 žien – obetí násilia (2 prípady boli obeť obchodovania s ľuďmi). Z nich bolo možné urobiť tematické interview s 30 osobami – súčasnými a bývalými klientkami vybraných „azylových domov“. Klientky s odlišnou sociálno-patologickou diagnostikou boli z užšieho výskumu vyčlenené.

Terminus a quo výskumu je 1. jún 2001, kedy bol Azylový dom Emauzy uvedený do prevádzky. V Azylovom centre Betánia bola uvedená do prevádzky ženskej časť 30.8.2007. Rozhovory s klientkami som viedol od januára 2008. Terminus ad quem oboch metód v oboch zariadeniach je 30. marec 2009. Zber dát teda prebiehal od januára 2008 do 30. marca 2009.

Pri vyhodnocovaní niektorých výsledkov výskumu som však musel výskumnú vzorku meniť. Napríklad pri vyhodnocovaní dôvodu ukončenia pobytu, bola vzorka znížená o súčasné klientky. Zvlášť výrazná zmena vzorky bola pri vyhodnocovaní multidisciplinárnej a interprofesijnej spolupráce. Záznamy z rokov 2001-2002 boli vzhľadom na skúmaný predmet neúplné, nesystematické a teda nedostatočné. Preto Terminus a quo som v tejto oblasti posunul na rok 2003. Keďže tento špecifický aspekt výskumu som použil aj pri koncipovaní rigorózne práce „*Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie*“ (2009)⁹¹, terminus ad quem bol 15. február 2009. Výskumnú vzorku v tejto časti výskumu tvorilo 95 žien. V priebehu vyhodnocovania výsledkov výskumu som musel vziať do úvahy aj sekundárne obeť násilia, ktorými boli deti klientiek. Celkovo bolo ubytovaných spolu so svojimi týranými matkami najmenej 184 detí. Nakoniec terciálnou skupinou pri skúmaní domáceho násilia voči ženám boli aj agresori. V tejto výstupnej kategórii tvorilo vzorku zistených údajov o páchateloch 133 osôb. Rozsah výskumnej vzorky preto pripomeniem pri každej časti vyhodnotenia.

SPÔSOB VYHODNOTENIE VÝSKUMU

Keďže som si zvolil za východiskovú metodológiu kvalitatívny výskum, predpokladal som, že k určitým hypotézam prídem v raných štádiách výskumu. Toto sa mi v praxi potvrdilo. Postupne som sformuloval niekoľko hypotéz, ktoré uvediem pri jednotlivých častiach výskumu pred vyhodnotením.

---

⁹¹ MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie*. Rigorózna práca, VŠZaSP sv. Alžbety, Bratislava 2009.

Pri písaní magisterských alebo rigorózných prác sa zvykne oddeľovať teoretická časť od výskumu. Tento spôsob má svoje výhody pri propedeutickom uvádzaní študentov do metodológie a realizácie výskumných aktivít. Pre účel dizertačnej práce by som tento spôsob považoval za kontraproduktívny, hoci som si vedomý, že z hľadiska vedeckého výskumu je neštandardný (čo bolo nakoniec aj ústrednou pripomienkou oponentov práce). Teória a výskum domáceho násillia by mali tvoriť jeden kompatibilný celok. Teórie by mali byť podopreté vedeckým výskumom a výskum by následne mal ovplyvňovať nové formulovanie teórií, resp. korigovať niektoré jej časti. Preto predkladám výsledky výskumu integrovane s teóriou, zvyčajne ako jednu jej časť. Okrem toho sa výsledky výskumu dotýkajú rozličných profesií, inštitúcií a disciplín, ktoré tvoria v práci jednotlivé kapitoly. Hlavná časť výsledkov výskumu bude zastúpená v časti o „azylových domoch“ (kap. 5.4.2). Ostatné kapitoly sa budem snažiť obohatiť o parciálne výskumné výsledky – hoci tieto boli vždy skúmané z hľadiska žien, ktoré prežili domáce násillie a stali sa dočasne klientkami „azylového domu“. Vo väčšine prípadov budú tvoriť výsledky výskumu samostatnú časť jednotlivých kapitol (kap. 4.5; 7.3; 8.2; 9.2). Hoci pôvodným zámerom bolo orientovať sa na primárnu kategóriu, ktorými sú týrané ženy, pod vplyvom interview s nimi a skúmaní archívnych materiálov som isté výsledky výskumu vyhodnotil aj vzhľadom na sekundárne obeť, ktorými sú deti klientiek – priame alebo nepriame obeť domáceho násillia (kap. 10.1.2) ako aj na páchatel'ov, ktorí sú terciálnou skupinou, nemálo dôležitou pri prevencii a celkovej eliminácii domáceho násillia (kap. 11.2). Pri realizovaní a zhodnocovaní vlastného výskumu som si bol vedomý, že ide o špecifický výskum a snažil som sa ho porovnávať s výsledkami ďalších relevantných výskumov na Slovensku. Teoretické časti práce spolu s výsledkami výskumu vytvorili predpoklad na formulovanie návrhov ďalších možnosti pomoci ženám – obeť domáceho násillia.

Pri vyhodnocovaní používam nasledovné skratky:

Roky (2001-2002, 2003...) = myslí sa vždy rok ukončenia pobytu v „azylovom dome“

Označenie len rokom, resp. Em 08 = výsledky z Azylového domu Emauzy

Bet = výsledky z Azylového centrum Betánia

Em 09, Bet 09 = súčasné klientky z oboch „azylových domov“

4 INŠTITÚCIE POMOCI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Sociologička Jarmila Filadelfiová pravdivo konštatovala, že „na Slovensku bola problematika násilia páchaného na ženách dlho tabuizovaná témou. I keď v období reálneho socializmu politickí predstavitelia oficiálne prijali mnohé medzinárodné ľudsko-právne dokumenty, k ich skutočnej implementácii neprišlo“.⁹² Žiaľ ani po roku 1989 sa situácia nezlepšila. Podobne ako v iných krajinách politický záujem o koordinované, inštitucionalizované a prioritné riešenie problematiky násilia voči ženám a domáceho násilia priniesol až tlak medzinárodných inštitúcií (OSN, RE, EÚ). Druhým silným stimulom z vnútra našej krajiny bola neúnavná činnosť niekoľkých MVO, zvlášť feministických organizácií, ktoré aktívne pracovali na poli pomoci ženám – obetiam domáceho násilia, prevencie a medializovania danej témy. Oprávnené možno povedať, že vláda SR pristúpila k dôslednejšiemu riešeniu problematiky domáceho násilia (resp. násilia páchaného voči ženám a v rodinách) až v roku 2004, a to schválením Národnej stratégie na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách⁹³ (skr. NS). Jej organickým pokračovaním bol Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005-2008 (skr. NAP 2005-2008).⁹⁴

4.1 Štátne orgány SR

V súčasnosti u nás nejestvuje žiaden kompetentný vládny alebo nadrezortný orgán, ktorý by mal za svoju ústrednú agendu výslovne ochranu práv žien, vrátane domáceho násilia. V roku 2007 bola zriadená Rada vlády SR pre rodovú rovnosť.⁹⁵ Predkladateľkou návrhu na jej zriadenie bola ministerka PSVR Viera Tomanová. Táto sa stala aj jej predsedníčkou. Tento orgán má medzirezortné kompetencie a jeho úlohou je koordinovanie komplexnej tvorby politiky vlády SR v oblasti rodovej rovnosti. Násilie páchané na ženách je jednou z oblastí, ktorou sa Rada vlády SR pre rodovú rovnosť zaoberá. Členovia tejto rady sa aktívne podieľali na tvorbe „Návrhu štruktúry Národného akčného plánu na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2009 – 2012“.

Z historického hľadiska po skončení éry komunizmu, bol založený Vládny výbor pre ženu a rodinu. Tento však pôsobil len dva roky (1991/2) a po rozdelení ČSFR a vzniku samostatnej Slovenskej republiky jeho kompetencie prešli na Ministerstvo práce a sociálnych vecí (súčasná MPSVR). Pod vplyvom Pekingskej konferencie bol v roku

---

⁹² FILADELFIOVÁ, J.: *Násilie páchané na ženách ako politická agenda* v SR in BÚTOROVÁ, Z., FILADELFIOVÁ, J. (edits.): *Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky*, IVO, Bratislava 2005, s. 49.

⁹³ Por. Uznesenie vlády SR č. 1092/2004 zo 16. novembra 2004.

⁹⁴ Por. Uznesenie vlády SR č. 635/2005 z 24. augusta 2005.

⁹⁵ Por. Uznesenie vlády SR č. 862/2007 z 11. októbra 2007.

1996 založený Koordinačný výbor pre problematiku žien (skr. KVPŽ).⁹⁶ Išlo o poradný, koordinačný a iniciatívny orgán vlády SR pre problematiku žien a otázky rovných príležitostí žien a mužov vo všetkých oblastiach verejného a rodinného života. Jeho činnosť bola často kritizovaná ženskými MVO pre nepružnosť a slabé presadzovanie záujmov žien v rámci oficiálnych štruktúr. Na druhej strane KVPŽ tvoril veľmi dôležitú a jedinou pravidelnú platformu pre prezentáciu názorov, problémov a konštruktívnych návrhov na riešenie problematiky žien v SR z pohľadu mimovládnych organizácií a zabezpečoval možnosť skutočného dialógu predstaviteľov vládnych a mimovládnych názorov na riešenie tejto problematiky. V roku 2001 bol KVPŽ uznesením vlády zrušený a transformovaný na medzirezortný expertný poradný orgán ministra práce, sociálnych vecí a rodiny.⁹⁷ Jedným z výsledkov činnosti KVPŽ bolo vypracovanie desaťročného Národného akčného plánu pre ženy v SR (1997).⁹⁸ Tento dokument formuloval národné priority, stanovil ciele a úlohy v záujme dosiahnutia rovnosti príležitostí a zlepšenie postavenia žien na Slovensku. Medzi na patrí aj vytváranie podmienok na elimináciu násilia páchaného na ženách v oblasti legislatívy, podpory zriaďovania zariadení pre ženy, výchovných programov, vytvorenie SOS-linky atď. Z ďalších významných aktivít činnosti KVPŽ je možné spomenúť založenie Národného centra pre rovnoprávnosť žien a mužov (neskôr premenované na Národné centrum pre rovnosť príležitostí, skr. NCR)⁹⁹ v roku 1997 so sídlom v Bratislave, a to na základe Dohody medzi vládou SR a Rozvojovým programom OSN (UNDP) ako informačného, dokumentačného a koordinačného centra pre problematiku rovnoprávnosti mužov a žien. Jedným z jeho hlavných cieľov je prevencia a eliminácia rodinného násilia a sociálno-právna ochrana detí. NCR realizovalo pilotný projekt „Prevencia a eliminácia rodinného násilia“ (2000-2004), ktorý bol postavený na partnerskej spolupráci mimovládnych, vládnych a profesijných organizácií.

4.1.1 Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Ako som vyššie uvádzal, do kompetencie MPSVR postupne prešla všetka agenda súvisiaca s predošlou činnosťou Vládneho výboru pre ženu a rodinu (1992) a Koordinačného výboru pre problematiku žien (2001) a v súčasnosti je sídlom Rady vlády SR pre rodovú rovnosť (2007). MPSVR sa tým de facto stalo ústredným orgánom genderovej politiky v SR, do ktorej implicitne patrí aj eliminácia a prevencia násilia voči ženám. Vzhľadom na politiku rodovej rovnosti v roku 2007 ministerka PSVR Viera Tomanová opätovne zriadila v rámci ministerstva Odbor rodovej rovnosti a rovnosti

---

⁹⁶ Por. Uznesenie Vlády SR č. 7/1996 z 9. januára 1996. Zásluhu na jeho vzniku niesli odbory a ministerka PSVR Oľga Keltošová. V roku 1998 Výbor CEDAW vyjadril výhradu k názvu KVPŽ.

⁹⁷ Por. Uznesenie Vlády SR č. 213/2001 zo 7. marca 2001

⁹⁸ Por. Uznesenie Vlády SR č. 650/1997 zo 16. septembra 1997.

⁹⁹ On-line: <http://www.rovnopravnost.sk/> [5.11. 2007].

príležitostí.¹⁰⁰ MPSVR je okrem toho najdôležitejším a koordinačným orgánom štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, do ktorej patrí aj pomoc obetiam domáceho násillia. MPSVR sa stalo gestom základných dokumentov na prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách a v rodinách (NS, NAP 2005-2008 aj pripravovaného NAP 2009-2012). V roku 2007 sa MPSVR stalo koordinátorom prvej národnej kampane „Zastavme domáce násillie na ženách“ (november 2007 – máj 2008).

Národná stratégia pre prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách a v rodinách je prvý zásadný dokument na Slovensku v tejto oblasti. Predstavuje základný rámec pre začatie efektívnych postupov v oblasti prevencie a eliminácie domáceho násillia. Analyzuje túto formu násillia v širšom spoločenskom kontexte ako aj v kontexte medzinárodných dokumentov. Taktiež načrtáva východiská riešenia problematiky násillia v intímnych vzťahoch, definuje základné princípy, ciele a realizačné zásady.¹⁰¹ Publikovaný materiál obsahuje okrem vlastnej stratégie aj analýzu situácie v oblasti násillia páchaného na ženách, návrh na rozpracovanie základných opatrení jednotlivých operačných cieľov.¹⁰² Základný cieľ NS je „eliminovať a predchádzať násilliu páchanému na ženách a v rodinách tak, aby obeť nemuseli čeliť porušovaniu ich základných ľudských práv a mohli žiť svoj život bezpečne, slobodne, dôstojne a bez akéhokoľvek ohrozenia“. Medzi štyri operačné ciele patrí: 1. doplnenie a dosiahnutie efektívneho využívania legislatívy v praxi; 2. zabezpečenie rýchlej a efektívnej pomoci všetkým obetiam; 3. predchádzanie vzniku násillia; 4. vytvorenie dostatočnej poznatkovej bázy. Medzi realizačné zásady stratégie patria: zásada holistického a koordinovaného prístupu, zásada ľudsko-právneho, rodovo citlivého, diverzifikovaného a realizovateľného prístupu. Stratégiou vymedzené kľúčové oblasti riešenia problematiky násillia páchaného na ženách boli vkomponované do *Národného akčného plánu pre prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách na roky 2005-2008*. Tento predstavuje základné kroky v oblasti eliminácie, prevencie, vzdelávania, výskumu a budovania inštitucionálneho rámca koordinovanej pomoci ženám na ktorých bolo páchané násillie v Slovenskej republike. Jeho základným cieľom je implementovať adekvátne a efektívne postupy na predchádzanie a elimináciu násillia páchaného na ženách tak, aby obeť nemuseli čeliť porušovaniu svojich základných ľudských práv. Harmonogram plnenia NAP pozostával z 27 úloh so stanoveným termínom vyhodnotenia máj 2008. Podľa stanovených operačných cieľov boli úlohy zamerané na štyri základné oblasti: 1. trestnoprávnu a občianskoprávnu; 2. poskytovanie pomoci ženám, ktoré zažili alebo zažívajú násillie; 3. prevencia; 4. výskum. Jednotlivým konkrétnym úlohám NAP a ich realizácii sa venujeme

¹⁰⁰ Por. Rozhodnutie ministerky 2/2007 z 22.1. 2007; č. 2403/2007-II/1.

¹⁰¹ *Násillie na ženách a v rodinách* in BAROŠOVÁ, M., VRANOVÁ, K., JACKOVÁ, M.: *Ženy a muži na Slovensku III*, s. 16.

¹⁰² MPSVR: *Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách a v rodinách*, Bratislava 2004.

v ďalších častiach práce. V súčasnosti MPSVR (marec 2009) s oneskorením predložilo na medzirezortné pripomienkovanie konanie *Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2009 – 2012*. Tento sa stal predmetom verejnej pripomienky 12 mimovládnych organizácií, ktorými sa ministerstvo bude musieť zaoberať.

4.1.2 Rada vlády SR pre prevenciu kriminality

Rada vlády pre prevenciu kriminality (skr. RVPK) je podľa svojho štatútu poradným, iniciatívnym a koordinačným orgánom vlády SR pre oblasť prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti (čl.1.1). Rada vypracovala Stratégie prevencie kriminality v SR na roky 2007-2010.¹⁰³ Táto nová stratégia je postavená na piatich prioritách, medzi ktoré patrí aj prevencia a eliminácia násilia na ženách a v rodinách (č.IV). Medzi jej hlavné úlohy patrí ďalej rozvíjať a modernizovať legislatívu týkajúcu sa domáceho násilia. V samotnom texte Stratégii je vidieť vplyv medzinárodných dokumentov (zvlášť Viedenskej deklarácie) a rodovo podmienené chápanie násilia voči ženám. Medzi základné princípy, ktoré uvádza Stratégia, patrí aj neakceptovateľnosť násilia voči ženám (nulová tolerancia), ktoré je závažným spoločenským problémom.

V roku 1999 bola v zmysle Uznesenia Rady vlády SR pre prevenciu kriminality č. 20/1999 z 20. júna 1999 vytvorená Expertná skupina pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách pri RVPK. Táto expertná skupina vychádzala z modelových stratégií a praktických opatrení na elimináciu násilia páchaného na ženách vypracovaných OSN. Už v roku 2000 expertky a experti vypracovali podklady k Národnej stratégii. Na základe návrhu NAP (bodu č.4) bola v decembri 2005 obnovená činnosť tejto Expertnej skupiny. Jej gestorom je Ministerstvo vnútra SR. Okrem primárneho cieľa, ktorým je koordinácia aktivít NAP (implementácia, monitorovanie a vyhodnocovanie), je expertná skupina zodpovedná za prípravu materiálov na zasadnutia Rady vlády SR pre prevenciu kriminality, riešenie úloh týkajúcich sa spolupráce SR so zahraničím. Dôležitou úlohou expertnej skupiny v spolupráci s poskytovateľmi pomoci ženám je vypracovať štandardy na zabezpečenie adekvátnej pomoci a ochrany osobám, obetiam násilia pre jednotlivé skupiny zainteresovaných pracovníkov v oblasti sociálnej práce, zdravotníctva, školstva a polície.

4.1.3 Národná rada SR

Na parlamentnej rovine vznikla na pôde Národnej rady SR v roku 1999 Parlamentná komisia žien (skr. PKŽ) pri Výbore NR SR pre ľudské práva a menšiny. Úlohou komisie bolo pomáhať pri riešení záležitostí žien a detí, mládeže a rodiny, najmä v legislatívnej

---

¹⁰³ Stratégie prevencie kriminality v SR na roky 2007-2010 boli schválené uznesením Vlády SR č. 681 z 15. augusta 2007.

oblasti. V súčasnosti v rámci Národnej rady, ktorá vzišla z volieb v júni roku 2006, pracuje Výbor pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien (skr. VLPNZ),¹⁰⁴ ktorý má v svojej agende rodovú rovnosť. Okrem toho jestvuje Stála komisie pre rodovú rovnosť a rovnosť príležitostí (predsedníčkou je Jana Valová, členka Výboru NR SR pre sociálne veci a bývanie. „VLPNZ sa zapojil do celoeurópskej kampane Parlamenty zjednotené v boji proti domácemu násiliu páchanému na ženách. Pri príležitosti začiatku kampane vydal výbor vyhlásenie,¹⁰⁵ potom inicioval uznesenie Národnej rady Vláde o vyhodnotení NAP proti násiliu na ženách, následne gestoroval rokovanie o doručenej správe Vlády. V spolupráci s príslušným výborom PZ RE, MPSVR a Informačnou kanceláriou RE organizoval parlamentný okrúhly stôl na tému „ako zapojiť mužov do boja proti domácemu násiliu“.“¹⁰⁶ V spomínanom vyhlásení 7. decembra 2006 sa uvádza, že boj proti domácemu násiliu považuje za jednu z prioritných oblastí, ktorým chce venovať mimoriadnu pozornosť a že táto pozornosť sa nemá obmedziť na pôdu parlamentu, ale má byť prítomná aj pri kontaktoch poslancov s voličmi, médiami a mimovládnyimi organizáciami. Hoci sa samotná národná kampaň „Zastavme domáce násilie“ začala na Slovensku až o rok neskôr, práve VLPNZ rozhodujúcou mierou prispel k jej realizácii (pod vedením MPSVR). Tento parlamentný výbor inicioval 2. marca 2007 uznesenie NR SR, aby vyžiadal od Vlády SR správu o plnení NAP.¹⁰⁷ Vypracovaná správa o plnení NAP bola VLPNZ aj parlamentom prijatá a schválená v septembri 2007.¹⁰⁸

4.1.4 Ústredie a Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny

Podľa zákona č. 453/2003 Z.z. z 30. októbra 2003 orgánmi štátnej správy v oblasti sociálnych vecí sú okrem MPSVR aj Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny a jednotlivé Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny. Ústredie PSVR riadi, kontroluje, koordinuje a metodicky usmerňuje výkon 46 úradov práce, sociálnych vecí a rodiny. Podľa organizačnej schémy štruktúry Ústredia PSVR¹⁰⁹ do Sekcie sociálnych vecí a rodiny je zaradený Odbor sociálnoprávnej ochrany detí, sociálnej kurately a poradensko-psychologických služieb s dvomi oddeleniami:

1. oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately;
2. oddelenie poradensko-psychologických služieb.

¹⁰⁴ On-line <http://www.nrsr.sk/default.aspx?sid=vybory/zoznam> [30.3. 2009].

¹⁰⁵ Por. Zápisnicu zo 7. schôdze a Uznesenie č. 31 Výboru NR SR pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien zo 7.12. 2006; Správu zo zahraničnej pracovnej cesty v Helsinkách (30.10-1.11.2006).

¹⁰⁶ Informácie poskytla pani Eleonóra Sándor prostredníctvom e-mailu [19.11. 2007].

¹⁰⁷ Por. Návrh č. 512/2007 z 2. marca 2007. Na hlasovaní č.8 schôdze č.8 dňa 20.3. 2007 bol návrh jednomyselne schválený poslancami (143 za, 7 neprítomní).

¹⁰⁸ Por. Uznesenie č. 86 VLPNZ z 11.9. 2007 a hlasovanie č.155 schôdze č.13. Dňa 24.9. 2007 bola Správa o plnení NAP prijatá (145 za, 1 sa zdržal, 4 neprítomní).

¹⁰⁹ Schéma organizačnej štruktúry Ústredia PSVR v Bratislave bola schválená ministerkou MSVR SR Vierou Tomanovou a je platná od 1.8. 2007.

Pod tento odbor boli transformované aj bývalé Centrá poradensko-psychologických služieb (k 1. septembru 1995). Medzi zamerania, v ktorých tento odbor koncepčne usmerňuje činnosť ÚPSVR v oblasti výkonu psychologicko-poradenských služieb, patrí aj poradenstvo a terapia rodiny s problémom domáceho násillia. V rámci jednotlivých ÚPSVR jestvujú odvtedy Referáty poradensko-psychologických služieb, ktoré poskytujú aj poradenskú pomoc ženám – obetiam domáceho násillia (explicitne menované) a vedú evidenciu tejto špecifickej klientely (por. NAP č.10). Oddelenia sociálno-právnej ochrany a sociálnej kurately prichádzajú do kontaktu s týranými deťmi alebo deťmi týraných žien, ktoré sú sekundárnymi obeťami násillia.

4.2 Samospráva

Vyššie územné celky

Zákomom č. 302/2001 Z.z. zo 4. júla 2001 boli na území SR zriadené vyššie územné celky (skr. VÚC) – samosprávne kraje, do pôsobnosti ktorých spadá aj tvorba a plnenie programu sociálneho rozvoja (§ 4a). Podľa zákona č. 416/2001 Z.z. z 20. septembra 2001 o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky v rámci prechodu pôsobnosti na samosprávne kraje prešlo do ich kompetencií na úseku sociálnej pomoci aj poskytovanie starostlivosti v zariadeniach sociálnych služieb, ako aj vypracovávanie koncepcií sociálnych služieb a množstvo ďalších rozhodovacích právomocí (por. § 3e).

Podľa zákona č. 448/2008 Z.z. sú verejnými poskytovateľmi sociálnych služieb právnické osoby zriadené alebo založené vyššími územnými celkami (§ 3 ods.3). V rámci pôsobnosti VÚC je podľa tohto zákona aj zabezpečovanie poskytnutia sociálnej služby v zariadení núdzového bývania, útulku a v domove na pol ceste (por. § 81d). V rámci toho určuje potreby rozvoja sociálnych služieb a určuje personálne podmienky, finančné podmienky, prevádzkové podmienky a organizačné podmienky na ich zabezpečenie. VÚC zohráva rozhodujúcu úlohu pri zriaďovaní a financovaní zariadení sociálnych služieb, ktoré sú útočiskami pre ženy – obeť DN, ako aj financovaní MVO organizácií, ktoré poskytujú špecializované poradenstvo ambulantnou formou.

Mestá a obce

Podľa zákona č. 448/2008 Z.z. sú aj obce, právnické osoby zriadené alebo založené obcou verejnými poskytovateľmi sociálnych služieb (§ 3 ods.3). Obec podľa tohto zákona vypracúva, schvaľuje komunitný plán sociálnych služieb vo svojom územnom obvode, poskytuje základné sociálne poradenstvo, môže zriaďovať, zakladať a kontrolovať aj iné zariadenia sociálnych služieb /teda aj zariadenia núdzového bývania/ (§ 80 a,f,j). Popri VÚC sú preto prioritnými poskytovateľmi sociálnych služieb. V súlade so zákonom 599/2003 Z.z. o pomoci v hmotnej núdzi v znení neskorších predpisov môže obec

poskytnúť občanovi jednorazovú dávku v hmotnej núdzi (§15-19). Obec pri výkone svojej samosprávnej pôsobnosti teda rozhoduje o jednorazovej dávke v hmotnej núdzi a vykonáva poradenstvo pri zabezpečení základných životných podmienok a pri pomoci v hmotnej núdzi (§ 24).

Občiansky mesta a obcí, ktoré zažívajú domáce násilie, sa môžu obrátiť na zamestnancov/zamestnankyne sociálne oddelenia o pomoc. Miestni (sociálni) pracovníci/pracovníčky by preto mali byť kompetentní zabezpečiť pre nich základné sociálne poradenstvo a zabezpečiť pre nich adekvátne sociálne služby, nielen jednorazový finančný príspevok.

4.3 Mimovládne organizácie

Už Viedenská deklarácia požadovala od členských štátu OSN, aby uznali dôležitosť ženského hnutia a mimovládnych organizácií (čl.4o), spolupracovali s nimi na miestnej, národnej a regionálnej úrovni (čl.4e,p) a uľahčili ich prácu. Podobne Akčná platforma Pekingskej deklarácie medzi opatrenia, ktoré je treba vykonať vládami jednotlivých krajín menuje aj „podporovanie iniciatívy ženských organizácií a mimovládnych organizácií“ (čl. 125d). Aj v rámci Rady Európy a Európskej únie je stabilným odporúčaním vládám, aby podporovali MVO zapájajúcich sa do boja proti násiliu voči ženám a nadväzovali aktívnu spoluprácu s nimi, vrátane patričnej logistickej a finančnej podpory.¹¹⁰

Situáciu ohľadom pôsobnosti MVO na Slovensku do roku 2005 zhrnula sociologička Jarmila Filadelfiová v článku „Mimovládne organizácie a násilie páchané na ženách.“¹¹¹ Je možné súhlasiť s jej konštatovaním, že „otázky násilia páchaného na ženách sa na Slovensku dostali do verejnej diskusie najmä vďaka mimovládnym organizáciám. Tieto prispeli rozhodujúcim dielom nielen k odtabuizovaniu témy, ale aj k priamej pomoci ženám trpiacim násilím, k výchovným a osvetovým aktivitám a k presadeniu legislatívnych zmien.“¹¹² Z hľadiska historického vývoja je zaujímavé, že pred rokom 1995 v SR pôsobili iba štyri organizácie so zameraním na ochranu žien pred násilím. Boli to Pro Familia, Aliancia žien Slovenska, Aspekt a Fenestra. U všetkých štyroch ide o ženské organizácie pre ktoré sú typické feministické a ľudsko-právne východiská. Mohutnejší rozvoj MVO organizácií pôsobiacich na poli boja proti domácejmu násiliu a násiliu voči ženám nastal na konci 90. rokov a krátko po roku 2000. Filadelfiová uvádza,

---

¹¹⁰ Por. prílohu k *Odporúčaniu RE Rec(2002)5 o ochrane žien proti násiliu* č.4; *Odporúčanie č. 1582(2002) Domáce násilie voči ženám* č.7iv; *Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému Domáce násilie voči ženám* (2005) č.1.4.

¹¹¹ FILADELFIOVÁ, J.: *Mimovládne organizácie a násilie páchané na ženách* in BÚTOROVÁ, Z., FILADELFIOVÁ, J. (edits.): *Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky*, IVO, Bratislava 2005, s. 103-108; por. BÚTOROVÁ, Z., FILADELFIOVÁ, J., MAROŠIOVÁ, J.: *Ženské mimovládne organizácie: trendy, problémy, výzvy* in MAJCHRÁK, J., STREČANSKÝ, B., BÚTORA, M. (edits.): *Keď ľahostajnosť nie je odpoveď*, IVO, Bratislava 2004, s. 303-350.

¹¹² FILADELFIOVÁ, J.: *Mimovládne organizácie a násilie páchané na ženách*, s. 103.

že zisťovanie MPSVR SR v roku 2004 identifikovalo 35 MVO, ktoré prevádzkovali zariadenia poskytujúce priamo pomoc vo forme ubytovania ľuďom trpiacim násilím v domácnosti (z celkového počtu 85 zariadení).¹¹³

Medzi štyri základné právne formy mimovládnych organizácií, ktoré sa v rámci svojej činnosti môžu angažovať na poli boja proti násiliu voči ženám a domácnému násiliu, patria:

- *Občianske združenia* – na základe zákona č. 83/1990 Z.z. z 27. marca 1990 o združovaní občanov v znení neskorších predpisov; ide o právnickú osobu združujúcu občanov a/alebo právnické osoby s cieľom reprezentovať ich spoločné záujmy; registruje sa na Ministerstve vnútra SR; napr. OZ Slonad v Nitre, Pokoj a dobro v Hlohovci atď.;

- *nadácie* – na základe zákona č. 34/2002 Z.z. z 18. decembra o nadáciách; účelové združenie majetku slúžiace na podporu verejnoprospešného účelu (najmä realizácia a ochrana ľudských práv, ochrana práv detí a mládeže atď.); registruje sa na Ministerstve vnútra SR; napr. Nadácia Silvie Gašparovičovej, Nadácia pomoc deťom v ohrození atď.;

- *neinvestičné fondy* – podľa zákona č. 147/1997 Z.z. z 15. mája 1997 o neinvestičných fondoch; nezisková právnická osoba združujúca peňažné prostriedky na plnenie všeobecne prospešného účelu (vrátane rozvoja sociálnych služieb, ochrany ľudských práv), humanitnej pomoci atď.; v súčasnosti sa registruje na obvodnom úrade v sídle kraja podľa miesta príslušnosti; napr. Križovatky n.f. v Skalici, Ženy Kysúc n.f. atď.;

- *neziskové organizácie* – podľa zákona č. 213/1997 Z.z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby v znení zákona č. 35/2002 Z.z.; nezisková právnická osoba poskytujúca všeobecne prospešné služby (napr. poskytovanie sociálnej pomoci, ochrana ľudských práv a základných slobôd); v súčasnosti sa registruje na obvodnom úrade v sídle kraja podľa miesta príslušnosti; napr. Maják Nádeje n.o. v BA, Áno pre život n.o. v Rajeckých Tepliciach, Križovatky n.o. v Skalici, Orchidea n.o. v Prievidzi, atď.

Rôznorodosť MVO neleží len v ich právnom charaktere, ale aj z ich základného prístupu a hodnôt, ktoré zohrávajú dôležitý význam pri motivácii, spôsobe riešenia a forme angažovanosti na prevencii a eliminácii násillia voči ženám v domácnosti. Osobne pozorujem na Slovensku tri základné prístupy:

- *Feministický* – násillie voči ženám v domácnosti je primárne chápané ako rodovo podmienené. Násillie v intímnych vzťahoch, resp. domáce násillie je len jednou formou rodovo podmieneného násillia na ženách. Aktivity voči nemu sú súčasťou širšieho genderového kontextu s cieľom dosiahnutia úplnej rodovej rovnoprávnosti medzi ženami a mužmi (napr. Pro Familia v Humennom, Fenestra v Košiciach; Aspekt v Bratislave);

---

¹¹³ Por. FILADELFIOVÁ, J.: *Mimovládne organizácie a násillie páchané na ženách*, s. 104.

- *ľudsko-právny* – násilie voči ženám je vnímané primárne ako porušovanie základných ľudských práv ženy. Boj proti nemu je súčasťou ochrany ľudských práv každého človeka bez rozdielu (napr. Pomoc obetiam násilia);

- *kresťanský* – motiváciou k angažovanosti pomoci ženám, ktoré prežili domáce násilie je viera, ktorá sa prakticky vyjadruje láskou k blížnym, zvlášť tým, ktorí si nedokážu sami pomôcť. Kontextom pomoci je služba lásky, teda charita a diakonia (napr. Križovatky n.o. v Skalici, Áno pre život v Rajeckých Tepliciach).

Inštitúcie tretieho sektora na rozdiel od štátnych rozpočtových alebo príspevkových organizácií nie sú priamo napojené na štátny rozpočet. V rámci svojej záujmovej činnosti sa však môžu uchádzať o dotáciu z verejných financií (štátnych, obecných, VÚC). Hoci vzhľadom na štátne, samosprávne alebo obecné inštitúcie by mal byť zachovaná rovnoprávnosť, v praxi sa ukazuje, že činnosť MVO býva odsúvaná na „koniec radu“ s odôvodnením, že nejestvuje právny nárok žiadané dotácie dostať (princíp nenárovnosti). K tomu v súčasnosti v nemalej miere prispieva aj zákon č. 448/2008 Z.z., podľa ktorého sú MVO len neverejnými poskytovateľmi sociálnych služieb a prichádzajú do „poradovníka“ len vtedy, ak sú vyčerpané všetky možnosti verejných poskytovateľov sociálnych služieb. VÚC je pritom povinný poskytovať finančný príspevok na prevádzku poskytovanej sociálnej služby neverejnemu poskytovateľovi sociálnej služby v útulku, domovo na pol ceste a zariadení núdzového bývania, ak ho o poskytovanie tejto služby požiadal (por. § 75 ods.3).

4.4 Cirkvi a náboženské spoločnosti¹¹⁴

Profesorka Radková, ktorá vystúpila na sympóziu s príspevkom o týraní žien, položila na záver provokatívnu otázku: „Čo povedať veriacej žene, ktorá si denne pripomína, že prisahala pred Bohom, že neopustí svojho muža v dobrom ani zlom, čo jej povedať, keď je priamo ohrozená od neho na živote?“¹¹⁵ Podobnú otázku mi položil aj profesor Ladislav Šoltéz v rámci oponentského posudku písomnej časti mojej dizertačnej práce „Naše možnosti pomoci ženám – obetiam domáceho násilia“: „Ide často pri rozhodovaní týranej ženy a matky o vážnu dilemu ako ďalej žiť v manželstve. Veď pri svadobnom obrade sľubovala a dokonca prisahala zotrvanie v manželstve v dobrom i zlom. Sú to často kňazi, ktorí utvrdzujú ženu, aby vydržala a duchovnými prostriedkami čelila násiliu. Aké je teda teologické stanovisko?“ V tejto kapitole sa budem snažiť na tieto otázky hľadať odpovede a predložiť základné teologické východiská pre kresťanské poradenstvo ženám, ktoré zažili domáce násilie.

---

¹¹⁴ Por.: MÁTEL, A.: *Náboženstvo, cirkev, viera a domáce násilie voči ženám* in Acta Missiologica, ročník 3, č. 1/2009, FMPTZ VŠ ZSP sv. Alžbety v Bratislave, s. 23-30.

¹¹⁵ RADKOVÁ, L.: *Týranie žien a úloha sociálneho pracovníka a dobrovoľníka v tomto probléme* in Zborník z konferencie Ochrana života V, FZaSP TU, Trnava 2004, s. 48.

Náboženstvo, cirkev a viera – všeobecné poznámky

V súvislosti s témou vzťahu medzi domácim násilím a náboženskou príslušnosťou obetí, páchatel'ov a poradcov je potrebné uviesť základný náboženský kontext na Slovensku. Pojmy náboženstvo, cirkevná príslušnosť a viera nebudem používať ako synonymá, ale ako jemné odtiene vzťahu medzi ľudskou osobou, ženou alebo mužom, a transcendentálnou bytosťou všeobecne nazývanou Bohom a jeho vonkajších vyjadrení formou modlitieb a rituálov.

Slovensko je často predstavované ako kresťanská krajina. Podľa sčítania obyvateľ'ov, domov a bytov v roku 2001, ktoré realizoval Štatistický úrad SR, sa až 84 % obyvateľ'ov krajiny hlásilo ku kresťanskej viere. Ústrednou postavou kresťanstva je osoba Ježiša Krista, ktorého veriaci prijímajú za Božieho syna, Pána a Mesiáša. Z hľadiska príslušnosti ku kresťanským cirkvám alebo denomináciám patria k najpočetnejším Rímskokatolícka cirkev (68,93 %), Evanjelická cirkev augsburského vyznania (6,93 %), Gréckokatolícka cirkev (4,09%), Kresťanská reformovaná cirkev (2,04 %) a Pravoslávna cirkev (0,94 %). V súčasnosti je v Slovenskej republike oficiálne registrovaných 16 cirkví a náboženských spoločností.¹¹⁶ Okrem tradičných kresťanských cirkví sú registrované v SR aj také, ktoré sú kresťanmi vnímané ako sekty: Cirkev Ježiša Krista Svätých neskorších dní v Slovenskej republike („mormóni“) a Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia. Na Slovensku oficiálne pôsobia aj dve nekresťanské náboženské spoločnosti: Ústredný zväz Židovských náboženských obcí v Slovenskej republike a Bahájske spoločenstvo v Slovenskej republike (od r. 2007). Okrem toho pôsobia u nás menej početné kresťanské aj nekresťanské náboženské spoločnosti, skupiny a sekty. Vzhľadom na minoritu nekresťanských náboženských spoločností a ich špecifické východiská sa v tomto príspevku budem venovať len kresťanstvu.

Realita viery sa pomerne odlišuje od štatistických údajov týkajúcich sa náboženskej a cirkevnej príslušnosti. Viera je vždy vedomým osobným vzťahom medzi človekom a Bohom. Ona pramení v srdci ľudskej osoby. Náboženstvo a cirkevná príslušnosť by mali byť vonkajšími prejavmi vnútornej viery, ale v skutočnosti nezriedka bývajú len onými vonkajšími prejavmi. Príslušnosť ku kresťanstvu alebo jednotlivej cirkvi je tradične chápaná na základe krstu, ktorý v majoritných cirkvách prijímajú maličké deti na základe rozhodnutia svojich rodičov a príbuzných. Je preto vhodné pre samotného poradcu, aby vedel, s kým bude viesť dialóg. Ak sa niekto predstavuje ako „veriaci“, je nevyhnutné vedieť, čo pod týmto daný človek rozumie. Nezriedka sa pri hlbšom rozhovore ukáže, že daná osoba je len pokrstená alebo užívajúca obrady v svojej cirkvi, ale chýba jej osobná

¹¹⁶ Por. údaje na webovej stránke Ministerstva vnútra SR <http://www.culture.gov.sk/cirkev-a-nabozenske-spolocnosti/registrovane-cirkvi> [17.12.2008].

viera spojená s každodenným životom. Rozlišovanie je potrebné osobitne aj pri oboch manželských partneroch. Nejestvuje totiž niečo také ako „spoločná viera“. Jeden pravoslávny teológ výstižne povedal: „Boh má len deti, ale ani jedného vnuka“. Vzťah s ním je možný len ako JA a TY, teda nie cez druhú osobu, hoci by ňou bol manžel, manželka, otec alebo matka. Pri zodpovednom rozlišovaní poradca nebude až tak udivený, ak sa dozvie o násilí v rodinách, ktoré pravidelne navštevujú bohoslužby. Násilie v rodine je naučeným správaním, ktoré sa odovzdáva z generácie na generáciu. Tradičné podoby náboženského a cirkevného života ho príliš neovplyvňujú. Žiaľ, práve naopak, kázne a vyučovania zamerané výhradne na ochranu manželstva pred rozvodom vzbudzujú dojem, že prvoradou povinnosťou veriacej ženy je udržanie manželského zväzku za každú cenu. Vnútri spoločenstva kresťanov sa ľahko vytvorí klíma, kde sa dbá na to, aby problémy vo vnútri manželstva boli prekryté vonkajšími prejavmi zbožnosti. O tom, čo sa deje vnútri sa jednoducho nerozpráva, rozvod je neprijateľný a úlohou ženy je, aby robila všetko pre to, aby jej manžel bol spokojný.

Veriaca žena hľadajúca pomoc

„Nič nevie poriadne urobiť... je nešikovná... neporiadna... nezvláda deti... jej vnútro je plné výčítiek... nepochopená blízkymi... cíti sa byť osamelá uprostred vlastnej rodiny... plná vlastných hriechov... výčítiek svedomia... bitie svojho muža si zaslúžila... alebo trpí ako Kristus za svojho muža, aby sa obrátil... odpúšťa znovu a znovu... mlčky, bez šomrania... Boh ju však nepočuje... nereaguje na jej nárek v tichu noci... je tak vzdialený... ale prežila ďalší deň... vďaka Bohu“ – žena, kresťanka, milujúca svojho muža, dlhoročná obeť domáceho násillia.

Ženy, ktoré dlhodobo zažívajú násillie od svojho manžela alebo partnera, vidia svoju identitu často jeho očami namiesto Božieho pohľadu. Cítia sa nedôležité, akoby boli k ničomu. Nič nedokážu, nič nevedia, nič nestihajú, všetko pokazia. Ak sa po dlhom uvažovaní rozhodnú zveriť svojim príbuzným – takisto veriacim – príliš porozumenia sa im nedostane. Vlastná matka povie dcére: „Čo sa sťažuješ? Veď ja som to s tvojím otcom vydržala 30 rokov a ty si len na začiatku. A vidíš ako sa otec zmenil, už ma ani nebije... Len keď je opitý vyvádza... Viacej sa modli a lepšie sa o neho staraj... A hlavne s nikým o tom nehovor. Čo by si ľudia pomysleli? Manželstvo je sväté, nezabudni, že si sľúbila vernosť v dobrom i zlom...“

Keďže sa kruh násillia nezastaví, ďalšou osobou, na ktorú sa veriaca žena potenciálne môže obrátiť, je jej kňaz alebo pastor. Aj u tradične náboženských rodín platí, že ak sa muž snaží izolovať ženu od spoločenského prostredia, nechá ju chodiť do kostola alebo zboru. Podľa II. reprezentatívneho výskumu násillia páchaného na ženách (2008), hľadanie pomoci u cirkevného predstaviteľa využilo 10,9 % žien žijúcich v násilnom vzťahu a 16%

žien, ktoré zažili násilie u svojho bývalého partnera.¹¹⁷ Zaujímavé, hoci pre cirkvi nie príliš pozitívne je, že v porovnaní s predchádzajúcim reprezentatívnym výskumom (2002) ženy žijúce vo vyhranenom násilnom vzťahu hľadali menej často pomoc u cirkevných predstaviteľov (pokles z 12,8 % na 6,9 %).¹¹⁸ K podobným výsledkom som prišiel aj počas vlastného výskumu. Z výskumnej vzorky 95 žien, ktoré prežili domáce násilie a stali sa klientkami rezidenčných zariadení sociálnych služieb, 8,42 % vyhľadalo predtým pomoc v cirkvi.¹¹⁹

V rámci charitnej (diakonskej) činnosti sa môžu do boja proti DN aktívne zapojiť aj cirkvi a náboženské spoločnosti, ktorých činnosť je upravená zákonom č. 308/1991 Z.z. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákonov č. 394/2000 Z.z a 201/2007 Z.z. Podľa tohto zákona môžu cirkvi a náboženské spoločnosti „zriaďovať a prevádzkovať vlastné zdravotnícke zariadenia a zariadenia sociálnych služieb a zúčastňovať sa na poskytovaní týchto služieb aj v štátnych zariadeniach v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi“ (§ 6 ods. k). V tejto súvislosti treba rozlišovať kresťanské a cirkevné organizácie. Pod „cirkevnými“ sa rozumejú tie, ktoré sú priamo zriadené štátom registrovanou cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou (napr. Slovenská katolícka charita, Katolícka jednota Slovenska, Evanjelická diakonia atď.). Podľa údajov Štatistického úradu SR v roku 2003 na Slovensku pôsobilo viac ako 3000 kresťanských MVO, z ktorých bolo len 227 cirkevných.¹²⁰

Vo všeobecnosti platí, že kňazi alebo pastori môžu byť pre veriace ženy, ktoré zažili domáce násilie, prvými, komu sa zveria so svojím trápením alebo niekým, komu budú dôverovať. Tento kontakt môže priniesť začiatok odchodu z kruhu násilia alebo bude prameňom sekundárnej traumatizácie. Môže priniesť nádej alebo prekážku pre týranú ženu. Pomôže uzrieť záblesk nového života alebo privrie oči nad umieraním a smrťou.

(Ne)kompetentné kresťanské poradenstvo

Brenda, jedna z obetí domáceho násilia, svedčila o svojej skúsenosti v cirkvi: „Keď som išla za svojim pastorom požiadať ho o pomoc, povzbudil ma, aby som sa snažila viac manžela milovať, pripravovať mu jeho obľúbené jedlá, byť viac empatickou a pýtať sa ho, či mal ťažký deň, keď bude vyzerat' podráždene.“¹²¹ Iný pastor ponúkol žene ako

¹¹⁷ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, Záverečná s. 70-71.

¹¹⁸ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 74.

¹¹⁹ MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie*, s. 79-82.

¹²⁰ MAJCHRÁK, J.: *Aktivita kresťanských mimovládnych organizácií na Slovensku* in MAJCHRÁK, J., STREČANSKÝ, B., BŮTORA, M. (edits.): *Keď ľahostajnosť nie je odpoveď*, IVO, Bratislava 2004, s. 353.

¹²¹ Por. CURTER, C.: *The Silent Epidemic* in *Today's Christian Woman*, vol. 26, no. 5/2004, s. 68.

„odpoveď“ na jej skúsenosť násilia úpenlivejšiu modlitbu, aby sa viac snažila byť lepšou manželkou, potom bude môcť aj manžel zmeniť svoje správanie.¹²² Keď kňaz alebo pastor pošle týranú ženu späť domov s radou, že sa má viac alebo lepšie podriadiť manželovi, aby predchádzala ďalšiemu násiliu, môže sa stať, že ju odsúdi na smrť.¹²³ Najhorším „riešením“ je, ak pastor alebo kňaz pozve muža, aby „spolu s manželkou našli pravdu“. Žena zvyčajne na takomto stretnutí nič nepovie, zhovorčivý muž to pastorovi „vysvetlí“. Doma jej to potom spočíta... Bude sa snažiť o jej izoláciu od cirkevného života. Obmedzí ho len na nevyhnutné návštevy bohoslužieb a potom sa pôjde rovno domov, kde násilné prejavy pokračujú a eskalujú.

Aby nedochádzalo k vyššie zmieneným situáciám a sekundárnej viktimizácii aj od predstaviteľov cirkví, je dôležité, aby kňazi, pastori, kresťanskí poradcovia a poradkyne poznali základné princípy poradenstva obetiam domáceho násilia. Množstvo nekompetentných rád vychádza zo základnej neznalosti problematiky domáceho násilia, jej charakteristík a spôsobov kompetentnej pomoci. Za základný nástroj profesijného rastu duchovných sa považuje samovzdelávanie a permanentná formácia. Aby sa aj problematika domáceho násilia stala integrálnou súčasťou a prioritou v procese vzdelávania, je potrebné vnútri jednotlivých cirkví a náboženských komunit prelomiť mlčanie. Dôležitú úlohu pritom môžu zohrať angažované ženy, ktoré sa nebudú báť komunikovať so svojimi duchovnými (zväčša mužmi) o násilí vyskytujúcom sa aj vnútri kresťanských rodín. Úlohou biskupov a ďalších vyšších predstaviteľov cirkví by malo byť koordinovanie, podpora, zabezpečenie odborného vzdelávania a inštitucionálnej spolupráce s kompetentnými odborníkmi v oblasti domáceho násilia. Pre študentov a študentky teológie by bolo vhodné, v rámci pastorálnej alebo praktickej teológie, zabezpečiť študijné materiály a kvalitné prednášky o pastoračných postupoch v rámci poradenstva obetiam domáceho násilia. Príkladmi z dobrej praxe aktívneho zaangažovania sa predstaviteľov cirkví v boji proti domácemu násiliu sú *Vyhlásenie katolíckych biskupov USA – Keď volám o pomoc: Pastoračná odpoveď na domáce násilie voči ženám* (2002);¹²⁴ v rámci anglikánskej cirkvi vo Veľkej Británii *Odpoveď na domáce násilie: smernice pre tých, ktorí majú pastoračnú zodpovednosť* (2006)¹²⁵; z evanjelikálnych cirkví *Domáce násilie a metodistická cirkev: prechádzajúc do činov* (2005).¹²⁶

Na Slovensku iniciatívu v tejto oblasti prejavila Komisia žien pri Ekumenickej rade cirkví v Slovenskej republike. Táto v roku 2003 zorganizovala seminár na Evanjelickej

---

¹²² CONWAY, H.L.: *Domestic Violence and the Church*, Paternoster Press, Carlisle 1998, s. 52.

¹²³ CASTLE, J.: *Domestic violence and the Church* in <http://www.herald-of-hope.org/jcastle1.html> [15.12.2008].

¹²⁴ UNITED STATES CATHOLIC CONFERENCE: *When I Call for Help: A Pastoral Response to Domestic Violence Against Women*. A Statement of the U.S. Catholic Bishops, Washington DC 2002.

¹²⁵ *Responding to domestic abuse. Guidelines for those with pastoral responsibilities*, Church House Publishing, London 2006.

¹²⁶ *Domestic Abuse and the Methodist Church: Taking Action*, Methodist Publishing House, Nashville 2005.

bohosloveckej fakulte UK v Bratislave na tému „*Násilie v rodinách – aký je postoj kresťanov?*“. V rámci Rímsko-katolíckej cirkvi svoj hlas pozdvihol v roku 2007 košický arcibiskup Alojz Tkáč, keď na sviatok sv. Rodiny zverejnil stručný pastiersky list na tému „*Domáce násilie – týranie žien*“. ¹²⁷ Zaujímavé je, že aj Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia sa tejto téme viackrát aktívne venovala v svojom časopise *Prebud'te sa!* ¹²⁸

Pastori, kňazi, kresťanskí poradcovia a poradkyne by mali komunikovať o tom, že Boh žiadnemu mužovi neschvaľuje konanie, ak bije, kontroluje, ponižuje alebo inak ubližuje svojej manželke. A bez ohľadu na to, či sa ona rozhodne od neho odísť alebo zotrvať pri ňom, by mali byť pripravení jej pomôcť. Prvoradým cieľom pri intervencii nemôže byť ochrana inštitúcie manželstva, ale ochrana života, zdravia a dôstojnosti každého z manželov a ich detí. Počas poradenského rozhovoru je dôležitý citlivý, trpezlivý a empatický prístup. Žene je potrebné prejavovať dôveru voči tomu, čo hovorí. Niekedy je ťažko uveriť jej rozprávaniu, ale v skutočnosti býva situácia ďaleko horšia než opisuje. Traumatizujúco a nekompetentne znie každé vyčítanie, odsudzovanie obete a jej obviňovanie z klamstva. Kresťanský poradca, poradkyňa alebo duchovní cirkvi by sa mali vyhnúť používaniu otrepaných náboženských fráz. Namiesto toho môžu ponúknuť svoje načúvanie, sprevádzanie a kompetentné rady. Modlitba, čítanie Božieho slova, ako aj účasť na sviatostiach a bohoslužbách danej cirkvi budú sprievodným prostriedkom vnútornej duchovnej sily, ktorá je potrebná na exodus (východ) z jarma útlatku, násilia, vyhrážok a bitiek, ktoré sa odohrávajú za zatvorenými dverami domáceho otroctva.

Kresťanskí poradcovia – na rozdiel od feministických organizácií – upozorňujú, že aj násilní muži potrebujú pomoc. Mnohí z nich boli týraní vlastnými rodičmi alebo boli svedkami otcovho násilia voči matke. Odborníci hovoria o „transgeneračnom prenose násilia“, čomu zodpovedá aj nie príliš pozitívna výpoveď Biblie, že „Boh tresce neprávosti otcov na deťoch do tretieho a štvrtého pokolenia“ (Ex 20,5). Na druhej strane treba jasne komunikovať, že násilie nikdy nie je nutným správaním a jestvujú spôsoby ako pomôcť násilníckemu človeku, ak si tento svoj problém prizná, prevezme zodpovednosť a rozhodne sa pre zmenu. Nielen obete násilia, ale aj páchatelia potrebujú Božiu pomoc a uzdravenie. Preto je namieste, aby sa okrem kompetentnej odbornej pomoci obetiam domáceho násilia kresťanskí poradcovia a duchovní cirkvi venovali aj pomoci páchatelom násilia.

Biblia, jej posolstvo a zneužívanie ¹²⁹

¹²⁷ Por. on-line <http://www.rimkat.sk/rs/view.php?cisloclanku=2007123001> [30.12. 2007].

¹²⁸ Por. *Skončí sa niekedy násilie v rodine?* *Prebud'te sa!*, február 1993, s. 3-14; *Pomoc týraným ženám*, *Prebud'te sa!*, november 2008, s. 3-12; *Násilie na ženách. Čo o tom hovorí Biblia*, *Prebud'te sa!*, január 2008, s. 3-8; por. aj *Ži s Jehovovým dňom v mysli*, Watchtower, New York 2006, s. 118-131,

¹²⁹ K tejto téme por. MÁTEL, A.: *Svätosť začína v rodine (2. Svätí manželia)* in on-line <http://www.andrejmatel.info/> [21.6. 2008].

Muži môžu zneužívať náboženský rozmer svojich manželiek k prehĺbeniu, udržaniu násilia alebo k presunu viny na ženu. Typické citáty z Písma vytrhnuté z kontextu, ktoré v ústach násilníkov majú legitimovať ich nadvládu nad ženou môžu znieť: „Biblia hovorí: ‚Muž je hlavou ženy... ženy nech sa podriaďujú mužom... žena nech prejavuje mužovi úctu...‘“¹³⁰ Zvyčajne sa jedná o náboženských mužov s istou znalosťou Biblie. Títo poznajú všetky výhody starozákonného modelu patriarchátu. Vedia o úlohe ochraňovania svojej rodiny pred vonkajšími nepriateľmi, ale nedokážu ju chrániť sami pred sebou. Sú pomerne imúnni voči vplyvu Biblie a náboženstva na svoj vlastný život. Z náboženstva si urobili spojenca, cez ktorého dokonale udržiavajú nadvládu nad manželkou a deťmi. Úlohou kazateľov, učiteľov náboženstva a biblických exegetov je otvorene upozorňovať na takéto zneužívanie Biblie. Na druhej strane je potrebné predstavovanie pravdivého biblického posolstva Svätého písma o rodine a neprijateľnosti násilia v nej.

Áno, je napísané v 1. Petrovom liste: „Ženy, buďte podriadené svojim mužom...“, ale o šesť veršov text pokračuje: „Podobne i muži, nažívajte so svojimi ženami vo vedomí, že žena je ako krehká váza, a preukazujte im úctu, pretože sú spolu s vami dedičkami milosti života.“ (1Pt 3,1.7). Áno, aj apoštol Pavol píše o podriadenosti žien svojim mužom, ale zároveň sa vyjadruje o vzájomnom podriaďovaní sa pred Kristom. Pavol nie náhodou v texte použil grécke sloveso (*hypotassó*), ktoré je v evanjeliách použité na opísanie Ježišovej podriadenosti voči svojim rodičom (Lk 2,51). Vzorom pre „podriaďovanie sa“ je pre neho sám Boží syn – Ježiš Kristus, ktorý svoju moc nikdy nezneužil, ale použil ju pre službu. Pavol v tomto duchu mužom – manželom preto priamo a jasne vysvetľuje, aký majú mať prístup k svojim manželkám: „Muži, milujte ženy tak, ako aj Kristus miloval cirkev a vydal za ňu seba samého... Tak aj muži majú milovať svoje ženy ako vlastné telá. Kto miluje svoju ženu, miluje seba samého...“ (Ef 5,25.28).

Žiaľ, príliš veľa žien zažilo od svojich manželov prejavy nelásky, akými sú ponižovanie, bitie, psychické týranie... Odpoveďou im bolo, aby sa „lepšie podriaďovali mužom, lebo ak to nerobia, môžu za mužove správanie sami...“ A tak sa ženy snažili „lepšie podriaďiť“ naivne si mysliac: „Keby som bola lepšou kuchárkou, nebol by na mňa tak agresívny pri stole... Keby som upratala načas, nerozčuľoval by sa... Keby som sa vedela lepšie postarať o deti, nevytočili by ho tak...“ Slová o podriaďovaní sa, sú akoby jednou koľajnicou, ku ktorej nevyhnutne patrí druhá – mužova obetavá láska. Ak táto druhá koľajnica chýba, nik nemôže chcieť od ženy, aby znášala násilné správanie muža. Vlak manželstva potrebuje vždy dve koľajnice. Ak chýba jedna, takýto vlak života nie je schopný jazdy. Naivitu, nepochopenie a paradox „jednej koľajnice“ uvádza A.P. Čechov v jednej zo svojich poviedok. Večer prichádza opitý agresívny manžel Kirjak domov za

---

¹³⁰ Ide o voľne citované texty apoštola Pavla z listu Efezanom, 5. kapitola, verše 22.24.33; por. aj 1. Petrov list 3,1.

svojou ženou Marjou. Už z diaľky vykrikuje, a keď vstúpi do domu, zasadí jej päšťou úder do hlavy. Jej zbožná švagriná na to povie: „Tak, tak moja milá. Plačom si od trápenia nepomôžeš. Trp a dost'. V Písme stojí: Ak ťa niekto udrie na pravú tvár, nastav mu aj ľavú... Tak, tak moja milá!“ Na druhý deň sa Kirjak hanbí (aj to skôr pred ostatnými ako pred vlastnou manželkou), ale večer sa scéna opakuje.

Čo znamená, aby sa žena podriadila svojmu mužovi? – Som presvedčený, že kompetentnými odborníkmi na odpoveď sú tie ženy, ktoré majú osobný bezprostredný vzťah s Ježišom. Predsa si dovoľm ponúknuť stanovisko z pozície muža. Podriadenosť ženy si muž nemôže vynucovať, vyžadovať a už vonkoncom nie použitím sily. Podriadenosť neznamená, že muž má za ňu prevziať všetky dôležité alebo aj menej dôležité rozhodnutia týkajúce sa rodiny. Samotné slovenské slovo *podriadenosť* evokuje, že žena by mala byť „riadená pod niekým“ (v tomto prípade mužom), čo však presne nevyjadruje biblické posolstvo. Ona, ako Bohom stvorená bytosť, s jedinečnou osobnosťou a vlastnou dôstojnosťou, sa môže slobodne rozhodnúť *nechať sa sprevádzať* svojím mužom. Robí to tým, že s manželom komunikuje o vlastnom vnútornom svete, odkrýva svoje obavy, slabosti, či nerozhodnosť. Tým sa pred ním vedome stáva zraniteľnou a „slabou“. Jej muž je v tomto momente tým „silným“. On v takejto chvíli vie, že môže milovať, pretože jestvuje niekto, kto sa ním nechá milovať. Bola mu darovaná možnosť niest' slabosť svojej ženy, môže jej poradiť, vyjadriť vlastný uhol pohľadu, môže jej dať istotu svojej prítomnosti pri jej rozhodnutiach, potvrdiť jej emócie, môže ju objasniť. Deje sa to vďaka tomu, že sa mu žena „podriadila“ – nechala sa ním sprevádzať. Šťastný muž, ktorého žena rešpektuje a prijíma za kňaza v svojej rodine.

Biblické posolstvo je jasné a zrozumiteľné. V židovskej ani kresťanskej časti Biblie nie je vnútri manželského zväzku ani v rodine žiadna forma násillia akceptovaná ako súčasť „Božej vôle“. Práve naopak. Celá Biblia smeruje k ochrane rodiny a manželstva ako posvätného a nedotknuteľného zväzku dvoch ľudí opačného pohlavia, v ktorom má muž úlohu milovať a chrániť svoju ženu. Ak to nerobí, dopúšťa sa niečoho, čo Biblia nazýva hriechom. A hriech je vždy niečo zlé. Jeho doslovný význam je „minúť sa cieľu“. Žiaľ aj manželstvo rozvrátené násillím sa môže minúť cieľu.

Rozvod, separácia, anulovanie manželstva

Manželstvo bolo ustanovené pri stvorení sveta. Boží plán bol veľmi jasný od počiatku: „*Preto opustí muž svojho otca a svoju matku a príľne k svojej žene a budú jedno telo*“ (Gn 2,24). Toto Božie slovo o manželstve zaznelo v stave úplnej nepoškvrnenej svätosti prvých ľudí. Všetko ostatné je dôsledok ľudskej neposlušnosti Svätému. Potvrdzujú to aj slová Mesiáša Ježiša, ktorého sa pýtali Židia na možnosti rozvodu. Súčasťou Mojžišovho zákona bola aj možnosť prepustenia manželky: „*Ak si muž vezme ženu a ožení sa s ňou (doslova bude jej vlastníkom) a stane sa, že ona nenájde v jeho očiach priazeň, alebo on*

nájde na nej niečo odporné, povie a napíše jej prepúšťací list, dá jej ho do ruky a pošle ju preč zo svojho domu“ (Dt 24,1). Keďže takto znel zákon, komentár učiteľov zákona a veľkých rabínov bol zameraný na to, čo sa má rozumieť pod „odporným“ (hebr. *‘erva*). Výklad kolísal od nevery (rabi Šamaj) cez pripálené jedlo, či špinavý tanier (rabi Hilel) až po to, že sa vlastná žena začala manželovi páčiť menej než iné (rabi Akiva). Pripomínam, že možnosť rozvodu bola v Izraeli len z pozície muža. Na druhej strane však stálo slovo o manželstve na počiatku a ostrá výčitka Malachiáša – posledného z prorokov hebrejskej Biblie: *„Hospodin je svedkom medzi tebou a ženou tvojej mladosti, ktorej si sa spreneveril, hoci ona je tvojou manželkou a ženou podľa zmluvy... Strážte svojho ducha a nespreneverujte sa žene svojej mladosti“* (Mal 2,14.15b). Ježiš nielenže poznal Mojžišov zákon, ale poznal aj „ducha zákona“ a vedel rozlíšiť, čo je pôvodným plánom Svätého. Učiteľom zákona dal ráznu, pre nich prekvapivú, odpoveď ohľadom priepustných listov povolených Mojžišom: *„Takéto ustanovenie vám napísal pre tvrdosť vášho srdca. No už na počiatku ich (Boh) stvoril ako muža a ženu,“* a citujúc Berešit (Genezis) dodal: *„Čo teda Boh spojil, človek nech nerozlučuje“* (Mk 10,9). Podľa tohto počiatočného Božieho plánu s manželstvom, všetko ostatné – vrátane mnohoženstva a prepúšťania manželiek – bolo kvôli tvrdosti ľudského srdca.

Prítomnosť Boha v manželstve sa deje výhradne prostredníctvom slobodného rozhodnutia. Tak ako sa Stvoriteľ rozhodol spojiť konkrétneho muža – človeka (hebrejsky *adam*) s konkrétnou ženou, ktorá je súčasťou jeho vnútra (symbol *rebra*), obidvaja sa musia slobodne rozhodnúť prijať Boha do vnútra svojho vzťahu. Toto rozhodnutie sa deje nielen počas obradu, ale aj pred ním a po ňom až do konca života. Žiaľ, realitou je skutočnosť, ktorú som spomínal na počiatku príspevku. Mnoho manželstiev je uzatvorených v kostole pred duchovným nie z rozhodnutia osobnej viery, ale z nábožensko-kultúrnych, estetických a iných dôvodov. *„Veď je to krajšie... a čo by na to naši povedali, ak by sobáš nebol v kostole.“* Kresťanské manželstvá sú závislé od individuálneho vzťahu muža a ženy so Svätým a jeho Mesiášom. V prípade, že len jeden z manželov má osobný vzťah s Bohom, podľa apoštola Pavla sa aj neveriaci partner posväcuje v ňom a ich deti sú sväté (por. 1Kor 7,13-14).

Kňazi a pastori sú často zameraní výhradne na ochranu nerozlučiteľnosti manželstva. Prejavuje sa to nielen v kázňach na bohoslužbách, ale aj pri poradenstve, duchovnom sprevádzaní alebo u katolíkov v sviatosti zmierenia. Dôvodom je nezriedka základná neznalosť podstaty domáceho násillia, jeho prejavov, dôsledkov a spôsobov pomoci obetiam. U duchovných Rímsko-katolíckej cirkvi sa k tomu pridáva neznalosť dynamiky manželstva a jeho vnútorných nástrah kvôli povinnému celibátu, ktorým je podmienená kňazská služba.

V neposlednom rade treba spomenúť, že v prípadoch vážnych manželských kríz, nevnímajú nerozlučiteľnosť manželstva jednotlivé cirkvi a denominácie jednotne, ale

majú špecifické prístupy. Na jednej strane spektra sa nachádza Katolícka cirkev, v rámci ktorej v prípade platne uzatvoreného manželstva nejestvuje možnosť „cirkevného rozvodu“. Na druhej strane sú tie cirkvi, ktoré vo veľmi závažných prípadoch pripúšťajú aj možnosť rozvodu. Jednotlivé prípady sú potom posudzované osobitne. Pre ženu, ktorá zažila alebo zažíva domáce násilie od svojho manžela, je z hľadiska cirkvi dôležitá aj denominačná príslušnosť. Súčasťou kresťanského poradenstva ženám, ktoré zažili alebo zažívajú domáce násilie, by malo byť aj pravdivé prezentovanie možností ďalšieho riešenia v prípadoch trvale rozvráteného manželstva. Vždy jestvujú možnosti riešenia, hoci nie sú rovnako dosiahnuteľné vo všetkých cirkvách.

Najťažšiu východiskovú situáciu majú veriace kresťanky katolíčky. Inštitúcia manželstva je tu chránená zákonmi Katolíckej cirkvi, ktoré sú súčasťou Kódexu kánonického práva. Hoci vo všeobecnosti platí, že platne uzatvorené manželstvo je nerozlučiteľné, jestvujú možnosti, ktoré týraná žena môže využiť, ak ich pozná. Katolícki biskupi USA vo vyššie spomínanom vyhlásení priamo uvádzajú: „Zdôrazňujeme, že od žiadnej osoby sa nežiada, aby zotrvala v násilnom manželstve... Násilie a týranie, nie rozvod, rozbíjajú manželstvo. Anulovanie manželstva, čo znamená, že manželský zväzok nie je platný, môže často otvoriť dvere k uzdraveniu.“ Nedávno na Slovensku publikoval znalec cirkevného práva Róbert Brtko odborný článok na tému: „Domáce násilie a neplatnosť cirkevného manželstva podľa kánonického práva“.¹³¹ Bližšie v ňom špecifikuje niektoré príčiny, keď môže dôjsť k vyhláseniu manželstva za neplatné. Dôležité pritom je, že tieto príčiny musia už reálne existovať v nejakej forme v momente, keď sa manželstvo uzatvára. Spomína prípady, keď jeden z manželských partnerov mal násilnícke správanie aj pred uzatvorením manželstva (napríklad z dôvodov psychickej poruchy) a vedel takéto správanie rafinovane tajiť. K platnému uzatvoreniu manželstva v Katolíckej cirkvi je absolútne potrebný aj primeraný stupeň psychickej zrelosti. Osoby, ktoré trpia ťažkým defektom rozoznávacieho úsudku (napr. majú diagnostikované neurózy, psychoneurózy alebo psychopatologické stavy), sú neschopné dať platný manželský súhlas. Manželstvo takých osôb môže byť vyhlásené za neplatné. K tomu však treba reálne dodať, že právna cesta zneplatnenia cirkevného manželstva nie je možná vo všetkých prípadoch domáceho násillia. Pre ženu, ktorá sa pokúsi absolvovať tento (nie ľahký) právny proces, môže byť veľkou oporou podpora kňaza, poradcu alebo poradkyne. V každom prípade takáto žena môže správcu farnosti požiadať o pomoc pri riešení svojej situácie formou rozluky. Túto konečným dôsledkom schvaľuje miestny biskup a pre veriacu katolíčku znamená, že môže legitímne žiť oddelene od svojho manžela. Hoci takéto manželstvo je pred Katolíckou cirkvou stále platné, nevinná osoba sa môže

---

¹³¹ BRTKO, R.: *Domáce násilie a neplatnosť cirkevného manželstva podľa kánonického práva* in *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*, Bratislavská vysoká škola práva, č. 2 (2008), s. 57-66.

plnohodnotne zúčastňovať cirkevného života, vrátane účasti na Sv. prijímaní pri Svätej omši. Bez zneplatnenia manželstva jej však nebude nikdy umožnené uzatvoriť nový manželský zväzok v Katolíckej cirkvi. Hoci možnosti veriacej katolíčky, ktorá zažila domáce násilie, ohľadom ďalšieho osudu manželstva nie sú jednoduché, pri dlhodobej podpore a pomoci je reálne, aby aj túto ťažkosť úspešne zvládla.

V iných kresťanských cirkvách nejestvuje zvyčajne taký prísny právny postup ako v Katolíckej cirkvi. Pri svojom výklade sa opierajú o text Matúšovho evanjelia, kde jestvuje istá klauzula k Ježišovmu slovu o nerozlučiteľnosti: „Každý, kto prepustí svoju manželku, *okrem prípadu smilstva*, vystavuje ju cudzoložstvu...“ (Mt 5,32). Na základe tohto textu je podľa niektorých výkladov zrejmé, že jestvujú isté vážne dôvody (akým je napríklad nevera), kedy sa manželstvo môže stať reálne mŕtvym. Medzi takéto dôvody „usmrtenia“ manželstva môže potom patriť aj násilie jedného z partnerov. Pre nevinnú stránku by v takýchto prípadoch mala jestvovať možnosť nového začiatku, a to aj možnosťou rozvodu a nového manželstva s iným partnerom. V prípadoch domáceho násillia sa vždy postupuje individuálne a každá z kresťanských cirkví má určitý postup. Kresťanskí poradcovia by tieto postupy mali poznať, respektíve môžu ženu odporučiť na kompetentnú autoritu. Nakoniec – keď traumatizovaná žena nenájde v svojej cirkvi prostriedky, ktoré by jej umožnili nový dôstojný začiatok nenásilného života a manželstva – jestvuje pre každého osobná cesta individuálnej viery. „*Lebo keby nám srdce niečo vyčítalo, Boh je väčší ako naše srdce a vie všetko. Milovaní, ak nám srdce nič nevyčíta, máme dôveru k Bohu*“ (1Jn 3,20-21).

Záver

V úvode tejto časti som uviedol otázku: „Čo povedať veriacej žene, ktorá si denne pripomína, že prisahala pred Bohom, že neopustí svojho muža v dobrom ani zlom, čo jej povedať, keď je priamo ohrozená od neho na živote?“ – Podľa obsahu tohto príspevku by som zhrnul niekoľko odpovedí. Veriacej žene, ktorá prežila domáce násilie, treba jasne komunikovať, že ochrana jej života, zdravia a dôstojnosti má prednosť pred udržaním manželstva za každú cenu. „Boh tvojmu manželovi nedal žiadne právo správať sa k tebe násilne. Ak je k tebe násilnícky, máš právo od neho odísť. Sme ochotní pri tebe stáť a pomáhať ti, bez ohľadu na to, či sa rozhodneš odísť alebo zotrvať s ním. V žiadnom prípade ťa neodsúdime. Budeme pripravení počúvať ťa, komunikovať o tvojej bolesti a spoločne môžeme hľadať cestu von z kruhu násillia. Chceme, aby si vedela, že jestvujú možnosti rozluky, zneplatnenia alebo rozvodu a spoločne môžeme hľadať najlepšiu možnosť, ktorú bude akceptovať tvoja cirkev. Si vzácnym Božím stvorením!“ – Toto môže byť niekoľko výpovedí, ktoré týranej žene dajú nádej. Trvalý odchod z kruhu násillia nikdy nebude záležitosťou niekoľkých rozhovorov. Je to cesta. Kresťanstvo na počiatku bolo nazývané „cestou“. Úlohou nás, kresťanských poradcov, pastorov, či kňazov je stáť

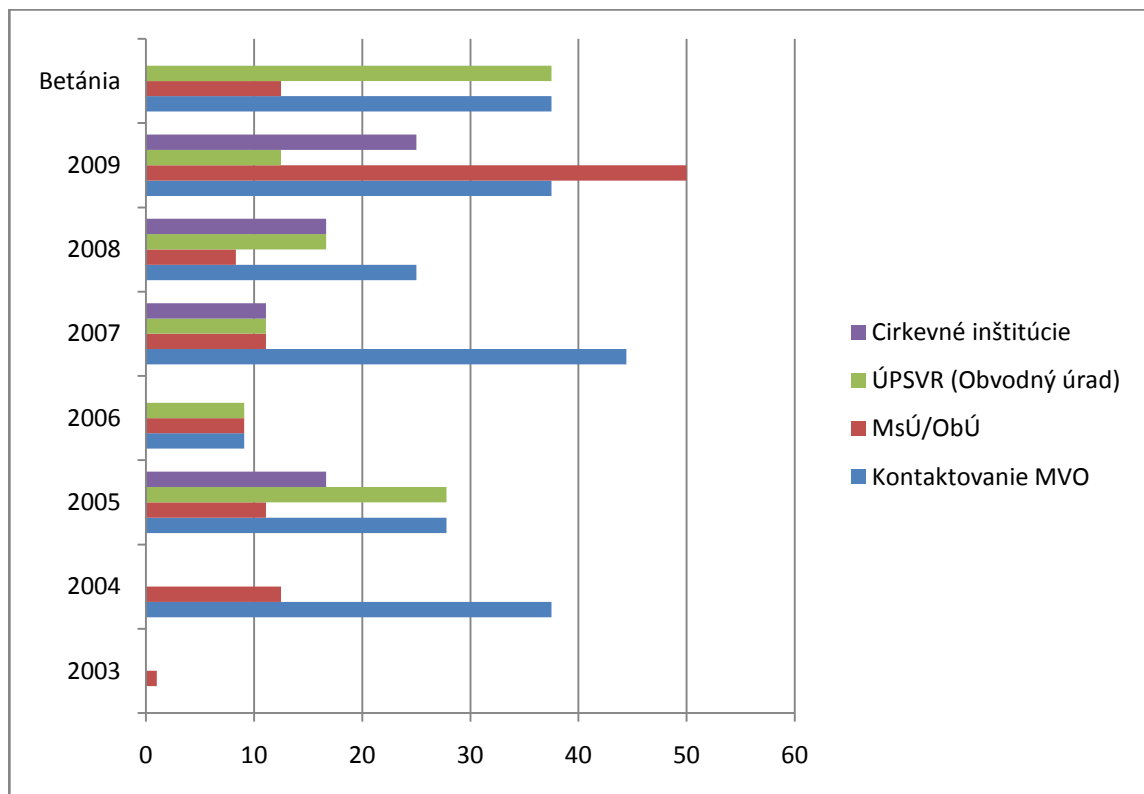
na tejto ceste blízko tým, ktorí sú slabí, bezradní a zranení. Obete domáceho násillia k nim bezo sporu patria a je na nás, aby sme pred nimi nezatvárali oči.

4.5 Výskumná časť práce

V rámci skúmania multidisciplinárnej a interprofesijnej spolupráce, mohli byť sekundárne vyhodnotené výsledky aj vzhľadom na inštitucionálnu spoluprácu, resp. profesie v týchto inštitúciách. Vzorku v tejto oblasti výskumu tvorilo 95 klientiek s diagnostikovaným domácim násillím, v období od roku 2003 do 15. februára 2009.

1. Aktivity žien pred príchodom do Azylového domu¹³²

Medzi aktivitami, ktoré robili klientky pred požiadanim o ubytovanie v „azylovom dome“ patria štyri spadajúce do oblasti inštitúcií pomoci. Sú nimi návšteva ÚPSVR, Mestského/Obecného úradu, kontaktovanie mimovládnej organizácie a obrátenie sa o pomoc na cirkevnú inštitúciu. Ich porovnanie podľa rokov vyjadruje pruhový graf č. 1:

Graf č. 1 Aktivity žien pred príchodom do „azylového domu“ – inštitúcie (percentuálne)

A. ÚPSVR

Z celkového súboru klientiek, navštívilo niektoré z oddelení ÚPSVR 13,68% žien ohrozených domácim násillím. Vzhľadom na jednotlivé roky ide o stúpajúcu tendenciu. Z jednotlivých oddelení ÚPSVR v predošlých rokoch klientky navštevovali najmä

¹³² Por. MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násillie*, Rigorózna práca, VŠZaSP, Bratislava 2009, s. 77-80.

„Oddelenia sociálnych vecí“ (OSV). V súčasnosti kontaktujú najmä „Odbor sociálnych vecí a rodiny“, v rámci neho „Oddelenie pomoci v hmotnej núdzi“, v prípade materskej dovolenky „Oddelenie štátnych sociálnych dávok“, a potom „Oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately“. Menej často Referát poradensko-psychologických služieb. Podľa 2. reprezentatívneho výskumu (2008) v priemere 19,5% žien očakáva pomoc v prípade násilia od „sociálneho odboru“ v rámci ÚPSVR. Vo vyhranenom násilnom vzťahu je to až 34,5%.¹³³

B. Mestské alebo Obecné úrady

Klientky navštevovali najmä „Oddelenia sociálnych vecí“ a/alebo „Bytové oddelenia“ Spolu túto možnosť využilo 12,63% žien. V priebehu jednotlivých rokov ide o vyrovnaný 8-12% podiel, výnimkou je len skúsenosť súčasných klientiek Azylového domu Emauzy (50%). V porovnaní s výsledkami 2. reprezentatívneho výskumu (2008) ide o nižší podiel. Spolu 26,8% žien zažívajúcich vyhranené násilie od bývalého partnera sa obrátilo na Obecný alebo Mestský úrad (typ 3) a 9,3% žijúcich v násilnom vzťahu (typ 2). V prípade žien so skúsenosťou násilia so súčasným partnerom, pomoc úradu vyhľadalo 2,7% žien v prípade násilného a 17,2 % v prípade vyhraneného násilného vzťahu.¹³⁴ Zaujímavý bol aj pomer spokojných a nespokojných žien s pomocou na MsÚ/ObÚ. Tento bol pomerne vyrovnaný, vo vyhranenom násilnom vzťahu s bývalým partnerom 14,3% : 14,3% a so súčasným partnerom a 5,6% : 5,6% u žien žijúcich v násilnom vzťahu so súčasným partnerom. Vyššia miera nespokojnosti bola v násilnom vzťahu s bývalým partnerom 1,9% : 7,6% a vo vyhranenom násilnom vzťahu so súčasným partnerom 12,5% : 18,8%.¹³⁵ Očakávanie pomoci od Obecného alebo Mestského úradu udalo v priemere 8,5% žien, čo bol napríklad viac ako o polovicu nižší než u ÚPSVR a viac ako 3-násobne nižší ako u organizáciách poskytujúcich pomoc.¹³⁶

C. Mimovládne organizácie

Pri zbere údajov som zisťoval, či žena aspoň raz kontaktovala niektorú mimovládnu organizáciu (návštevou poradne, krízového centra, „azylového domu“). Počítal som pritom mimovládne organizácie mimo „azylových domov“, ktoré boli miestami výskumu. Vzhľadom na miesto výskumu by išlo o 100% podiel. Aspoň v jednom prípade, ešte pred príchodom do „azylového domu“, oslovilo až 23,16% žien niektorú z mimovládnych organizácií. Pomerne vysokú dôveru žien v organizácie poskytujúce pomoc obetiam vyjadril aj 2. reprezentatívny výskum (2008). V priemere 27,1% žien očakáva pomoc

---

¹³³ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 80.

¹³⁴ *Ibidem*, s. 70-71.

¹³⁵ *Ibidem*, s. 77.

¹³⁶ *Ibidem*, s. 80.

v prípade násilia od nich.¹³⁷ V mojom výskumne to možno výrazne vidieť v rokoch 2004 (37,5%) a 2007 (44,44%). Do tejto kategórie je možné zaradiť aj „linky dôvery“ prevádzkované takisto mimovládnyimi organizáciami. Percentuálne ich však využilo len 3,15% žien. V mnohých prípadoch sú to teda MVO, ktoré ženám poskytnú najadekvátnejšiu pomoc a „ľudský prístup“. Príkladom môže byť prípad pani D. (č.2).

Pani D. je mladá 26-ročná matka štyroch detí. V priebehu spolužitia ju druh často fackal, kopal, dvakrát jej priložil nôž ku krku s vyhrážkou, že ju podreže. Takéto násilné konanie sa opakovalo tri až štyrikrát do týždňa. Pod vplyvom alkoholu bol ešte brutálnejší. Svoje útoky nezastavil ani keď bola tehotná. Ako dlhodobo nezamestnaný jej brával rodičovský príspevok a prídavky na deti a nútil ju k žobraniu. Násilné konanie vyvrcholilo útokom na 4-ročného syna. Pod vplyvom alkoholu ho obaril vriacou vodou, čím mu spôsobil rozsiahle popáleniny. Pani D. následne podala na neho trestné oznámenie. O pomoc sa obrátila na priateľku, ale bývať u nej nemohla. Tá jej však odporučila obrátiť sa na Krízové centrum v Bratislave. „S prístupom policajtov som nebola nikdy spokojná. Keď som ich zavolala, niekedy ho aj zobrali, ale ráno sa vždy vrátil a bolo to ešte horšie. Viete, on má v rodine policajta na vysokom mieste. Preto to nikdy poriadne neriešili.“ Pri viditeľnejších poraneniach ju polícia aspoň odviezla k lekárovi. Službu konajúca sestra na pohotovosti sa jej pýtala. „Prečo od neho neodídeme? Ťažko sa mi odpovedalo...“ Táto ju však odporučila navštíviť „sociálku“, čiže Oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na ÚPSVR. Tam však tiež nepochodila. „Najlepšiu pomoc mi poskytli v Krízovom stredisku. Som im veľmi vďačná za ich ľudský prístup. V krízáku mali aj vlastnú psychologičku.“ Problémom však bolo, že v Krízovom centre mohla zostať len dočasne (maximálne pol roka, čo sa však predĺžilo na rok). Odtiaľ odišla do Azylového domu Emauzy. „Tuná mi pomáhajú hlavne s právnou pomocou. Vyriešiť si zverenie detí a momentálne exekúciu na druha, ktorý neplatí žiadne výživné.“

Podľa 2. reprezentatívneho výskumu (2008) sa ukázalo, že ženy zažívajúce vyhranené násilie majú viac vedomostí o pomáhajúcich organizáciách než iné skupiny žien. To, že v okolí bydliska je jedna alebo viacero takýchto organizácií, vedelo 34,4 % žien žijúcich vo vyhranenom násilnom vzťahu, ale len necelých 20 % žien z ostatných dvoch skupín.¹³⁸ Napriek tomu je potrebnú zvýšiť dostupnosť informácií o zariadeniach a organizáciách pomáhajúcich ženám, pretože reprezentatívny výskum ukázal, že existuje významná skupina žien (nielen z menších obcí a iných národností), ktoré zažívajú vyhranené násilie v intímnom vzťahu a ich informovanosť o dostupnej pomoci je nedostačujúca.¹³⁹

D. Cirkevné inštitúcie

Cirkevné inštitúcie navštívilo za účelom pomoci len 8,42 % žien. Nárast z nulovej hodnoty bol zaznamenaný v rokoch 2005, 2008-9. Nimi boli v rámci výskumu návštevy Farského úradu (správcu farnosti), niektorej rehole alebo rádu, charity alebo diakonie za

---

¹³⁷ Ibidem. s. 80.

¹³⁸ Ibidem, s. 76.

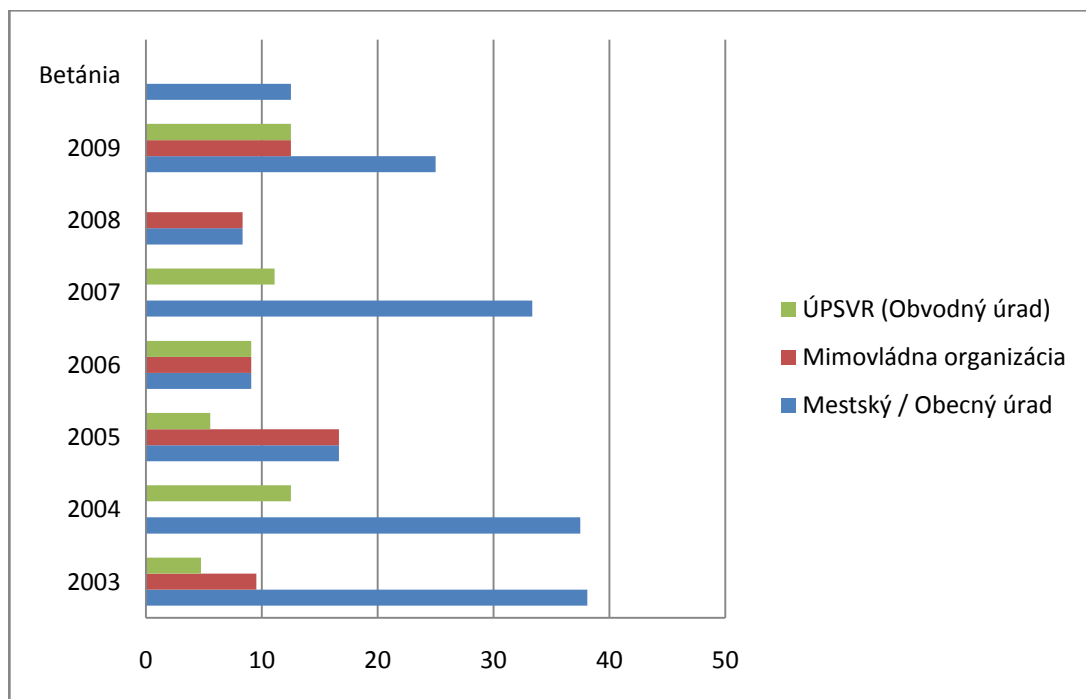
¹³⁹ Ibidem. s. 182.

účelom pomoci „vyjsť z kruhu domáceho násillia“. Prekvapením pre mňa bolo zistenie, že klientkami „azylových domov“ sú najmä neveriace ženy alebo také kresťanky, ktoré oddeľujú svoje súkromie (spojené s násillím) od cirkevného života.

Podľa 2. reprezentatívneho výskumu násillia páchaného na ženách (2008), hľadanie pomoci u cirkevného predstaviteľa využilo 10,9% žien žijúcich v násilnom vzťahu a 16% žien, ktoré zažili násillie u svojho bývalého partnera.¹⁴⁰ Zaujímavé, hoci pre cirkvi nie príliš pozitívne je, že v porovnaní s predchádzajúcim reprezentatívnym výskumom (2002) ženy žijúce vo vyhranenom násilnom vzťahu hľadali menej často pomoc u cirkevných predstaviteľov (pokles z 12,8 % na 6,9 %).¹⁴¹ Podľa tohto výskumu patrí cirkev spolu s rodinou v 17% k tým, ktoré týrané ženy presvedčajú, aby rodina zostala spolu.¹⁴²

2. Distribúcia do Azylových domov¹⁴³

Pruhový graf č. 2 vyjadruje podiel troch identifikovaných inštitúcií na distribuovanie klientiek do „azylového domu“ v období rokov 2003-2009 (február):

Graf č. 2 Distribúcia žien do „azylového domu“ – inštitúcie (percentuálne)

A. Mestské / Obecné úrady

V rámci inštitúcií, ktoré distribuovali klientky do „azylového domu“ bol zaznamenaný pomerne vysoký podiel distribúcie z Mestských/ Obecných úradov - 23 %, čo považujem za pomerne pozitívny nález. Zvlášť je to výrazné v rokoch 2003-4, 2007. Ak títo verejní poskytovatelia sociálnych služieb nemôžu ženám pomôcť vlastnými prostriedkami, snažia

¹⁴⁰ Ibidem, s. 70-71.

¹⁴¹ Ibidem, s. 74.

¹⁴² Ibidem, s. 83-85.

¹⁴³ MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násillie*, s. 81-83.

sa ich distribuovať do zariadení sociálnych služieb, ktoré zriadili MVO. Z časového hľadiska je však možné badať istý posun smerom dolu. Kým v roku 2003 podiel Mestských / Obecných úradov tvoril pri distribúcii 38,1%, v roku 2008 to bolo už len 8,33%. Medzi súčasnými klientkami sú len dve distribuované MsÚ / ObÚ v Emauzoch a jedna v Betánii. Za absolútne nedostačujúci považujem prístup pracovníkov Mestského úradu v prípade pani C. (č.8). Poskytnutie jednorazovej finančnej pomoci v prípade občianky, ktorej manžel zapálil dom a ona s dvomi maloletými deťmi zostala na ulici, sa nedá považovať za adekvátnu intervenciu. Jedným z pozitívnych príkladov je príbeh pani P. (č.3).

Pani P. je 44-ročná matka dvoch detí, z ktorých má zverenú jedno. Tri roky bývala v akejsi „búde“, v absolútne nevhodných sociálnych podmienkach. Myslela si, že šťastie sa na ňu usmialo, keď si našla druha s vlastným bývaním. Veľmi skoro však zistila, že ide o alkoholika, ktorý ju bil, fackoval, psychicky týral a vyhadzoval z domu. Keď bola po poslednom útoku opäť vyhodená z domu, išla s maličkým ročným synom na políciu. „Títo volali na sociálku.“ Sociálne pracovníčky Mestského úradu jej sprostredkovali ubytovanie v Azylovom dome. Tu býva 7 mesiacov a pomocou právničky sa snaží o zverenie dieťaťa do výchovy a o určenie výživného.

B. ÚPSVR

Za výrazné sklamanie považujem nízky podiel klientiek distribuovaných Úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny. Roku 2008 v AD Emauzy a rokoch 2008-9 v AC Betánia nebol zaznamenaný ani jeden prípad distribúcie z ÚPSVR. Podiel 6 % znamená, že na každý kalendárny rok pripadá menej ako jeden prípad, kedy zamestnanci ÚPSVR pomohli týranej žene nájsť krízové ubytovanie v zariadení sociálnych služieb. Zamestnanci tejto inštitúcie štátnej správy konajú veľmi často len ako úradníci. Pomáhajú v konkrétnej náplni svojej práce, ale málokedy javia záujem podieľať sa na celkovom riešení problému klientky. Pozitívnym príkladom angažovaného prístupu pracovníka kurately dospelých ÚPSVR je prípad pani J. (č.4).

Pani J. je 45-ročná matka dvoch detí. Starší syn je už dospelý, mladšia dcéra je veľmi ťažko zdravotne postihnutá. Matka jej robí opatrovatel'ku. S manželom sa pred niekoľkými rokmi rozhodli odsťahovať od rodičov a postaviť si vlastný dom. „Kvôli vysokým splátkam manžel k nám zobral podnájomníčku. Muž sa ku mne začal správať odmerane, prestával so mnou komunikovať, viac si všímal našu podnájomníčku. Po čase mi oznámil, že ja budem spať s deťmi i so synom našej podnájomníčky v spálni. On začal spať s našou podnájomníčkou v obývačke. Okrem toho začal všetko predom mnou zamykať. Ak nebol doma, nemohla som sa zdržiavať ani v kuchyni. Nemohla som sa rozprávať so susedmi, nemohla som chodiť von. Zdržiavala som sa s dcérou v spálni. Manžel sa mi začal vyhrážať smrťou, vyhadzoval ma z domu, bijaval ma, bral mi finančné prostriedky, žila som len z toho, čo mi dali rodičia a susedia. Na políciu som sa obrátila päťkrát, ale nepomohlo to nijako. Dva razy ho aj zobrali, ale ráno sa vrátil. Neboli príliš ochotní. Veľmi mi však pomohli na Úrade práce a Obecnom úrade. Kurátor k nám aj prišiel pozrieť, všetko si

zapísal. Práve on mi pomohol nájsť ubytovanie v Azylovom dome, o ktorom muž nič nevedel. Ponúkli mi aj pomoc psychologičky, ale nedalo sa mi k nej cestovať. Dokonca ma sem aj priviezol. Takisto lekárka mi veľmi pomáhala. Raz iniciatívne volala aj na sociálku (ÚPSVR). V Azylovom dome využívam všetky služby. Okrem sociálnych pracovníkov, navštevujem aj psychologičku, právničku. Som veľmi rada, že tu môžem byť. Len si musím hľadať bývanie, lebo sa mi tu pomaly končí pobyt.“

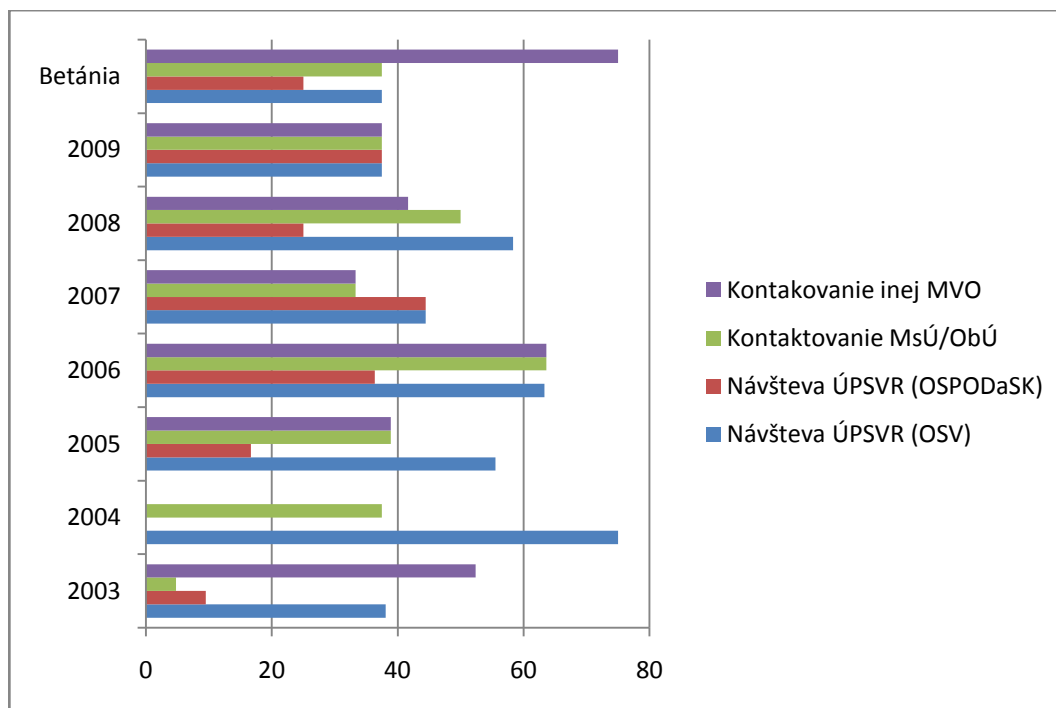
Pracovník ÚPSVR nielenže vypočul klientku, ale osobne sa šiel presvedčiť o situácii v jej rodine, kontaktoval bezpečný (vzdialenejší) „azylový dom“ a osobne ju priviezol. Po 33-mesačnom pobyte v „azylovom dome“ býva pani J. v nájomnom byte so svojou zdravotne postihnutou dcérou. Takmer všetky právne záležitosti má usporiadané. Začala nový život na celkom odlišnom mieste. Aktívne spolupracuje s miestnym Zväzom invalidov.

C. Mimovládne organizácie

Pomerne málo, konkrétne 9% distribuovaných klientiek bolo z iných mimovládnych organizácií. Išlo zväčša o prevádzkovateľov Krízových centier a Zariadení sociálnych služieb. V rokoch 2004 a 2007 nebol v Emauzoch zaznamenaný ani jeden prípad distribúcie z inej MVO, v roku 2008 ani v Betánii. Vyššie uvedený prípad pani D. (č.2) je typickým príkladom praxe, že prevádzkovatelia krízových centier a zariadení sociálnych služieb zabezpečujú distribúciu klientiek do iných zariadení, ak sa im končí zmluva alebo prešiel čas krízovej intervencie. Nikto nemá záujem poslať ženu (s deťmi) „na ulicu“. Ak sa neskončí sociálna inklúzia ženy, ktorá zažila domáce násilie, v primeranom čase (dĺžka je závislá od druhu ZSS a KC a od vnútorných smerníc organizácií), nastupuje ich distribuovanie. Toto je nevyhnutné aj v prípadoch, keď je potrebné zabezpečiť utajený pobyt. Tuná treba pripomenúť, že AD Emauzy má utajenú adresu.

3. Spolupráca inštitúcií počas pobytu v „azylovom dome“

Z celkových 16 generovaných kategórií som na tomto mieste zaradil štyri. Pruhový graf č. 3 vyjadruje ich porovnanie.

Graf č. 3 Aktivity žien počas pobytu v „azylovom dome“ – inštitúcie (percentuálne)

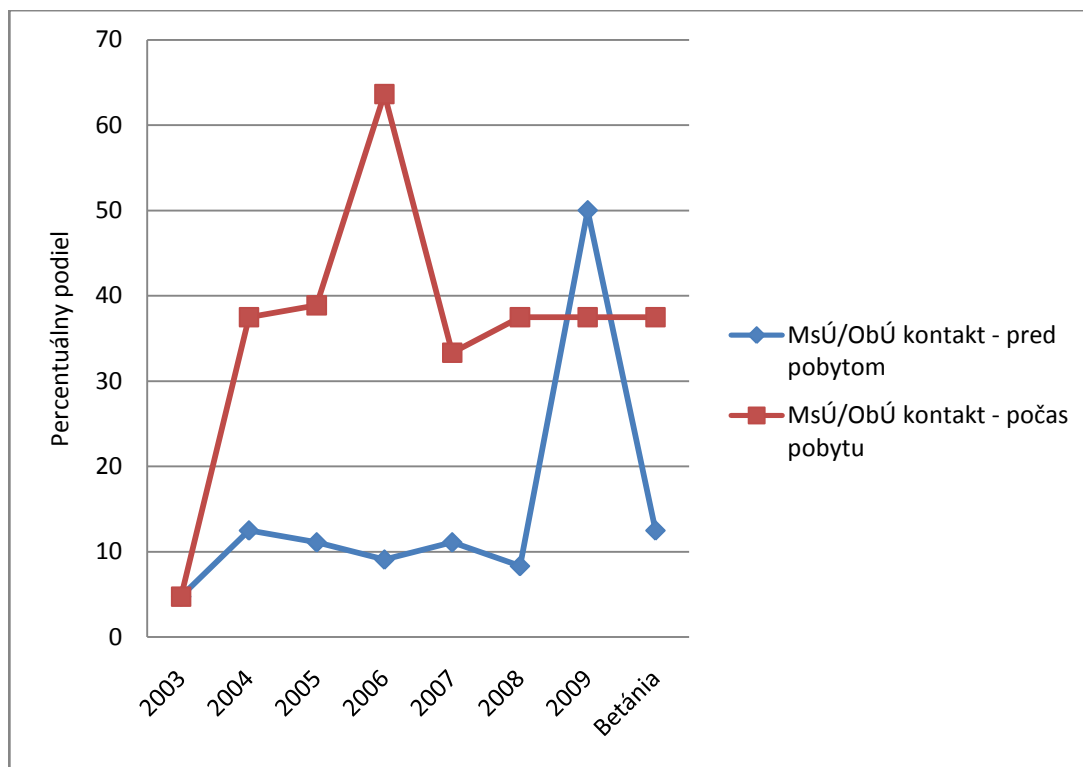
A. Oddelenia ÚPSVR

Tuná som zaradil dve kategórie. Prvou bolo navštevovanie OSV (staršie Oddelenia sociálnych vecí alebo súčasné Oddelenie pomoci v hmotnej núdzi a Oddelenie štátnych sociálnych dávok). Toto bolo s 50,53 % najnavštevovanejšou inštitúciou, nakoľko si cez ňu klientky hľadajú finančnú podporu – dávky v hmotnej núdzi, podporu v nezamestnanosti, rodičovský príspevok, prídavky na deti. Druhou bolo Oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (OSPOD). V rámci nej klientky využívajú poradenské služby spojené so svojimi deťmi, ktorým sa budem venovať osobitne. Nezriedka je niektorý zo zamestnancov ÚPSVR ustanovený za kolízneho opatrovníka. Služby OSPOD využilo 22,11 % klientiek. Obidve oddelenia navštevovalo spolu až 72,64% klientiek. ÚPSVR je teda inštitúciou s ktorou „azylové domy“ pravidelne a často spolupracujú. Tomuto zisteniu zodpovedajú aj výsledky Monitoringu organizácií (2006), pričom z ÚPSVR bolo výslovne spomenuté len OSV. Za pravidelnú spoluprácu sa vyjadrilo 27 inštitúcií zo 40. Za dostatočnú spoluprácu sa vyjadrilo 17 organizácií a 14 za stredne dobrú (mohla by byť aj lepšia).¹⁴⁴

B. Mestské/Obecné úrady

Tuná bol zaznamenaný výrazný nárast návštevy pred a počas pobytu ako vyjadruje aj čiarový graf č. 4.

¹⁴⁴ HOLUBOVÁ, B.: *Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia*, s. 39-40.

Graf č. 4 Kontaktovanie MsÚ/ ObÚ pred a počas pobytu v „azylovom dome“ (percentuálne)

Z 12,63 % aktívnych kontaktov pred pobytom na 44,21 %, čiže takmer 4-násobný. Sociálni pracovníci a pracovníčky „azylových domov“ pravidelne povzbudzujú svoje klientky k aktívnemu kontaktu s MsÚ/ObÚ, najmä za účelom podaní žiadostí o sociálne/nájomné byty a o jednorazové finančné príspevky, ktoré sú v zákonnej kompetencii miest a obcí. Na porovnanie s Monitoringom organizácií (2006), za pravidelnú spoluprácu s MsÚ/ObÚ sa vyjadrilo len 15 zo 40 organizácií. 14 organizácií spoluprácu označilo za dostatočnú, 10 za strednú.¹⁴⁵

C. Mimovládne organizácie

Aj tu bol zaznamenaný výrazný nárast. Aktívny kontakt s inými MVO zaznamenalo až 44,21 % klientiek počas pobytu oproti 23,26 % pred pobytom v „azylovom dome“. Táto skutočnosť svedčí o intenzívnej spolupráci prevádzkovateľov „azylových domov“ s ďalšími organizáciami, a to nielen pri „distribúcii in“ (dovnútra), ale aj počas pobytu a po jeho ukončení – „distribúcia ex“. Podobnú stratégiu distribuovania klientiek ako som spomínal vyššie, používajú aj skúmané „azylové domy“ v prípadoch potreby vyššieho štandardu ochrany (por. prípad pani A., č.1) alebo po ukončení zmluvy o poskytovaní sociálnej služby.

Hoci klientky kontaktovali rozličné MVO, počas pobytu sa aktívna spolupráca s nimi zvyšovala. V Azylovom dome Emauzy to badať v roku 2006, kedy bol pomer 9,1% pred pobytom : 63,6% počas pobytu. Výrazný nárast bol zaznamenaný aj v Azylovom centre

¹⁴⁵ Ibidem.

Betánia v rokoch 2008-2009, a síce 37,5% : 75%. Na porovnanie s Monitoringom organizácií (2006), za pravidelnú spoluprácu s MVO z oblasti DN sa vyjadriло len 9 zo 40 organizácií. K tomu len 7 organizácií spoluprácu označilo za dostatočnú, 5 za strednú.¹⁴⁶

„Mimo záznamov“ je nemálo príbehov žien, ktorým výrazným spôsobom počas pobytu v AD pomohli kresťania, kresťanské organizácie alebo cirkvi. Jedným z mnohých prípadov je príbeh pani T. (č. 5).

Pani T. bola 28-ročná matka troch detí, momentálne na materskej dovolenke. Manžel pani T. je nezamestnaný, bez finančného príjmu. Stavali nový dom, ktorý bol bez teplej vody a chýbali im základné financie na zaplatenie poplatkov za energie. Manžel sa snažil pracovať aspoň brigádne, ale po práci chodil unavený a následne sa nekontrolovane správal. Naposledy rozkopal dvere, tepelné teleso (gamatku) a stôl. Manželke sa vyhrážal, že ju zabije. Tento muž je psychiatricky liečený, pravidelne by mal brať andidepresíva. Liečbu však odmieta, „vraj mu nič nie je,“ tvrdí o sebe. Pani T. len čakala s akou náladou príde domov. Bol nevyspytateľný. Nijako mu nemôže vyhovieť. Komunikácia u neho znamená „hovoriť o tom, čo chce on. Na otázky mi neodpovedá,“ hovorilo o svojej skúsenosti pani T. „Najviac ma deptá jeho nervozita a krik, čím ma oberá o silu a trpezlivosť k deťom. Všetku vinu ale pripisuje mne, čím vo mne vzbudzuje komplex menejcennosti. Podalo som návrh na rozvod a nakoniec som sa rozhodla od neho odísť. Preto som požiadala o prijatie do Azylového domu,“ uviedla. „Rodičia mi chcú pomôcť, ale nemôžu ma nechať bývať s tromi deťmi v ich maličkom byte.“ Klientka bývala v AD takmer rok. Za tento čas sa podarilo stabilizovať jej psychický stav, právne si vysporiadala zverenie detí do svojej starostlivosti a otcovi detí bolo súdom určené výživné. Počas pobytu sa pani T. zúčastňovala kresťanských aktivít a poradenstva. Na jednej z kresťanských akcií si túto matku s tromi deťmi všimli členovia jedného kresťanského spoločenstva. Postupne jej zabezpečili nové ubytovanie, profesijné školenie v účtovníctve, prácu a priateľskú podporu. Jeden z členov tohto spoločenstva jej pomohol v advokácii a po rozvode sa im podarilo získať z predaja spoločného domu potrebnú sumu na zakúpenie 2-izbového bytu. V súčasnosti má pani T. vlastný byt a pracuje ako pomocná sociálna pracovníčka v jednom z „azylových domov“ pre týrané ženy.

---

¹⁴⁶ Ibidem.

4.6 Ďalšie možnosti zlepšenia inštitucionálnej pomoci

1. Koordinovaná multidisciplinárna pomoc v regiónoch

Inštitucionálny a koordinovaný princíp odstraňovania násilia páchaného na ženách a domáceho násilia je v súčasnosti evidentný v štátnej správe aj na Slovensku. Deficitom však je realizácia podobného princípu v regiónoch a väčších mestách. Preto aj pripravovaný NAP 2009-2012 uvádza jednu z úloh vypracovanie regionálnych akčných plánov pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách (č.5). Zodpovednosť za ne by mali VÚC. To však nepovažujem za vhodné riešenie, nakoľko úradníci samosprávy nie sú do problematiky zainteresovaní. Za vhodnejšie považujem vytvorenie modelov, kde za koncepciu budú zodpovední pracovníci MVO aktívne pracujúci s touto klientskou skupinou. Na tomto mieste preto uvádzam stručný náčrt modelu multidisciplinárnej a interprofesijnej spolupráce v Malackách.¹⁴⁷

Ciele projektu:

Zriadenie funkčného interprofesijného tímu na pomoc obetiam domáceho násilia, ktorý by na lokálnej úrovni vytváral čo najefektívnejšiu stratégiu riešenia tohto sociálno-patologického javu. Prostredníctvom neho sa zvýši informovanosť osôb ohrozených domácim násilím, účinnosť pomoci a zamedzí sa ich sekundárnej viktimizácii.

Finančné zaistenie projektu:

Potenciálnym hlavným finančným zdrojom môže byť Európsky sociálny fond v rámci operačného cieľa „zamestnanosť a sociálna exklúzia“ na obdobie rokov 2007-2013. Ďalšími finančnými zdrojmi môže byť MPSVR SR a samospráva.

Partneri projektu:

- Azylové centrum Betánia v Malackách;
- Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Malackách, zastúpený pracovníčkou Referátu poradensko-psychologických služieb;
- Mestský úrad v Malackách;
- Mestská polícia; právnik;
- lekár/i alebo zdravotné sestry nemocnice v Malackách (Nemocničná a.s.);
- zástupcovia miestnych škôl (základné a gymnáziá);
- zástupca cirkvi (farnosti).

Vhodné je, aby členmi tímu boli pracovníci s rozhodovacou právomocou, ktorí sú v daných inštitúciách vo vedúcich pozíciách.

Koordinácia projektu:

---

¹⁴⁷ MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie*, s. 94-95.

Projekt by mal byť iniciovaný pracovníkmi Azylového centra Betánia, ktoré poskytuje ubytovanie a poradenstvo obetiam domáceho násillia v úzkej spolupráci s Referátom PPS ÚPSVR.

Pôsobnosť projektu:

Lokalitou by malo byť predovšetkým mesto Malacky, ktoré má aktuálne 17.858 obyvateľov. V prípade potreby by pôsobnosť projektu mohla byť v ďalšej fáze potenciálne rozšírená o obce okresu Malacky.

Náplň práce interprofesijného tímu:

- Na začiatku spolupráce je potrebné vyjasniť si spoločné ciele;
- definovanie domáceho násillia na ktorom sa zhodnú všetky zainteresované subjekty a základné pravidlá spolupráce;
- predstavenie jednotlivých inštitúcií a skúsenosti s prípadmi domáceho násillia;
- mapovanie služieb poskytovaných na území mesta Malacky;
- riešenie modelových prípadov a príprava plánu koordinovaného prístupu;
- vypracovanie informačného letáku pre obeť domáceho násillia;
- zorganizovanie školenia a tréningu pre pomáhajúce profesie;
- zhodnotenie výsledkov spolupráce.

2. Regionálni koordinátori

Podľa Správ o plnení NAP (2007, 2008) jedným zo zámerov bolo vytvorenie integrovaných multidisciplinárnych tímov a ich koordinácia. Úlohu koordinátorov majú tvoriť pracovníci Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny – odborov sociálnych vecí. Súčasťou realizácie tohto zámeru bolo zorganizovanie tréningov pre dvoch pracovníkov z každého ÚPSVR a jedného pracovníka z detašovaných pracovísk týchto úradov. Vzdelávanie sa realizovalo v mesiacoch máj – jún 2007 a preškolených bolo celkom 130 zamestnancov. Až prax však ukáže, či pracovníci ÚPSVR budú dostatočne kompetentní efektívne plniť takúto funkciu. Pomoc obetiam domáceho násillia je špecifickým problémom, do ktorého sa nedá zasvätiť jedným školením, ale dlhodobou prácou so samotnými obeťami a štúdiom. Oveľa kompetentnejší na túto úlohu by boli skúsení pracovníci, reálne poskytujúci pomoc obetiam domáceho násillia.

3. Zlepšenie spolupráce medzi samosprávou a mimovládnyimi organizáciami

Žiaľ, nezriedka je vzťah medzi verejnými poskytovateľmi sociálnych služieb a neverejnými (MVO) založený na nedôvere a konkurencii. Paradoxom je, že hoci činnosť MVO na poli prevencie a eliminácie násillia voči ženám a domáceho násillia, je neporovnateľne angažovanejšia než aktivity štátnej správy a samosprávy, ba dokonca dá sa povedať, že v mnohých regiónoch celkom činnosť štátu supľujú, často sa jednotlivé MVO stretávajú s nepochopením, odmietaním a ignorovaním zo strany úradníkov štátnej

správy alebo samosprávy (zvlášť VÚC). Nerovnocenná východisková pozícia je viditeľná zvlášť v oblasti financovania.

4. *Financovanie „azylových domov“*

Štát by mal niesť primárnu zodpovednosť za financovanie aktivít, ktoré by prispeli k odstráneniu násilia voči ženám. K tomu SR vyzýva Viedenská deklarácia (č.4h) aj Pekingská platforma pre akciu (č.124p). Verejné zdroje u nás pozostávajú z príspevkov MPSVR, VÚC a miest (obcí), o ktoré sa môžu uchádzať aj jednotlivé organizácie poskytujúce pomoc obetiam DN. Podľa skúseností viacerých MVO organizácií VÚC a ich (často nekompetentní) zamestnanci sa správajú voči nim podozrievavo, byrokraticky a neochotne. Trefne poznamenáva Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia (2006), že „financovanie organizácií/zariadení, ktoré poskytujú sociálne služby obetiam DN, patrí medzi najpálčivejšie a najnaliehavejšie problémy v prevencii a eliminácii DN“.¹⁴⁸ Úlohou samosprávy (zvlášť VÚC) by malo byť vzhľadom na MVO uľahčenie im práce a pomoc založená na dôvere a partnerstve. Na druhej strane činnosť MVO by mala vynikať nielen vysoko odborným prístupom, ale aj transparentným financovaním. V nemalej miery je deficitom aj dobrý manažment mimovládnych organizácií a hľadanie financií mimo verejných zdrojov. Nimi môžu byť sponzorské dary, zdroje z projektovej činnosti, financie z medzinárodných grantov a projektov (napr. Daphne v rámci EÚ); 2% z daní fyzických a právnických osôb a podobne.

5. *Zlepšenie spolupráce rôznorodých mimovládnych organizácií*

Vo všeobecnosti platí, že spolupráca jestvuje medzi organizáciami s rovnakým prístupom. Na Slovensku sú zvlášť vyhranené „dva tábory“ – feministický a kresťanský. Medzi nimi nejestvuje takmer žiadna spolupráca. Spoločnou platformou sa zdá byť ľudsko-právna rovina na ktorej by pri dobrej vôli bolo možné vytvoriť vzájomnú spoluprácu a funkčnú sieť organizácií pomáhajúcich ženám, ktoré zažili domáce násilie. Rôznorodosť prístupov by nemala vplyvať na kvalitu služieb pomoci obetiam domáceho násilia.

6. *Štandardizovanie dokumentácie v „azylových domoch“*

Poradenstvo a pomoc v „azylovom dome“ by malo byť pokračovaním predošlých intervencií. Napríklad pri záznamov jednotlivých aktivít v iných MVO, nie je zrejmé, aké služby v nich ženy využívali. „Bola to krízová intervencia, sociálna pomoc, psychologická, právna...?“ Preto považujem za potrebné, aby sa venovala väčšia pozornosť zaznamenávaniu typov intervencií a služieb, ktoré nové klientky využili pred aj počas pobytu v „azylovom dome“.

---

¹⁴⁸ Por. HOLUBOVÁ, B.: *Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia*, s. 37.

7. *Analýza ekonomických dôsledkov domáceho násillia na Slovensku*

Nikdy sa nedá vyčíslit' utrpenie spojené s násillím. Na druhej strane účinným nástrojom na mobilizovanie aktívnej politiky jednotlivých štátov v prevencii a eliminácii DN býva vyčíslenie jeho ekonomických dôsledkov. Podľa hĺbkovej štúdie generálneho tajomníka OSN o všetkých formách násillia voči ženám z roku 2006 „analýzy nákladov násillia voči ženám sú užitočné pre porozumenie vážnosti problému“. Pritom sa dajú rozlišovať priame náklady na služby spojené s násillím voči ženám, nepriame náklady spojené so stratou zamestnania a produktivity a treťou oblasťou sú náklady dôsledkom zranení (č. 173).¹⁴⁹ Napríklad vo Veľkej Británii a severnom Írsku podľa štúdie profesorky Sylvie Walby z roku 2004 vyčíslili, že náklady na súdy, zdravotnú starostlivosť, sociálne služby, bývanie, legislatívu, stratu produkcie dôsledkom domáceho násillia stoja štát ročne 23 miliárd libier, čo činí na osobu a rok £440.¹⁵⁰ Na Slovensku podobná štúdia, ktorá by vyčíslila ekonomické dôsledky domáceho násillia, chýba.

5 SOCIÁLNA PRÁCA

5.1 Sociálne pracovníčky/pracovníci a poradcovia/poradkyne

Dôležitosťou sociálnych opatrení na pomoc ženám – obetiam domáceho násillia sa venuje takmer každý medzinárodný dokument. V procese sociálnej pomoci, sociálneho poradenstva a prevencie majú nezastupiteľné miesto sociálni pracovníci a poradcovia, ktorých činnosť v prospech obetí je široko spektrálna. Zvláštnu pozornosť im venuje dokument Rady Európy Odporúčanie č. R (90)2 o sociálnych opatreniach voči násilliu v rodine (1990).¹⁵¹ Píše sa v ňom: „Keď sú sociálni pracovníci konfrontovaní s problémom násillia, je vhodnejšia práca v multidisciplinárnych tímoch spolu so všetkými profesiami. Toto je zvlášť dôležité v súvislosti s otázkou informovania o domácom násillí autoritám“ (č.X). Hoci práca v tíme má aj svoje nevýhody, v prípadoch DN je absolútnou nevyhnutnosťou. Multidisciplinárna, interprofesijná a interinštitucionálna spolupráca by mala byť pre sociálnych pracovníkov a poradcov špecializujúcich sa na prácu s obeťami domáceho násillia *conditio sine qua non*. V tejto súvislosti však na Slovensku platia slová prof. M. Schavela, ktorý upozornil, že „u nás nie je tímová spolupráca odborníkov dostatočne rozvinutá. Zvlášť aktuálna je skutočnosť, že je ešte stále nedostatočná kooperácia medzi štátnou správou, samosprávou a neštátnymi subjektmi.“¹⁵²

¹⁴⁹ Por. UNITED NATIONS: *Report of the Secretary-General – In-depth Study on all Forms of Violence against Woman*, 25.6.2006, (no. A/61/122), s. 50-51.

¹⁵⁰ WALBY, S.: *The cost of domestic violence*, Department of Trade and Industry, London 2004.

¹⁵¹ COUNCIL OF EUROPE: *Committee of Ministers Recommendations Recommendation No. R (90) 2 on Social Measures concerning Violence within the Family (COE.C.1.1)*.

¹⁵² SCHAVEL, M.: *Sociálny pracovník ako člen multiprofesijného tímu in Sociálna práca v detských domovoch. Teoretické východiská a praktické skúsenosti*, SNSLP, Bratislava 2007, s. 58-61.

Na odbornosť sociálneho poradcu alebo poradkyne venujúcich sa špeciálnemu poradenstvu obetiam domáceho násillia, by mala byť venovaná mimoriadna pozornosť. Okrem vedomostí a zručností zo všeobecného poradenstva, by mal mať dostatočné vedomosti a nadobúdať zručnosti v špeciálnom poradenstve zameranom na pomoc obetiam domáceho násillia. Veľmi vhodné by bolo, aby sociálni poradcovia, ktorí sa zameriavajú na túto klientelu, absolvovali špeciálne školenia a tréningy. Žiaľ, tieto sú na Slovensku ojedinelé. K samozrejým predpokladom sociálneho poradcu patrí aj samovzdelávanie. Jednou z možností ako zvyšovať profesionálnu kompetenciu sociálneho pracovníka a sociálneho poradcu je aj prijatie supervíznej pomoci. Túto možno považovať za jednu z foriem ďalšieho vzdelávania.¹⁵³ Práca s obetami DN je veľmi náročná a vysoko zaťažujúca. Osobné preťaženie poradcov môže negatívne ovplyvniť prácu s klientkou a pozitívny výsledok spolupráce. Z psychologického hľadiska treba počítať s „traumatickým prenosom“. Herman ho opisuje, že „mnohí traumatizovaní ľudia pociťujú voči svojim záchrancom, ktorí sa im pokúsili pomôcť, hnev a zaoberali sa predstavami o pomste.“¹⁵⁴ Dynamika nadvlády a podriadenosti sa znovu rekonštruje vo všetkých ďalších vzťahoch, vrátane vzťahu s terapeutom/terapeutkou alebo poradkyňou/poradcom. Terapeutická a poradenská práca do istej miery ohrozuje ich psychické zdravie. Postupne sa môžu začať objavovať viaceré príznaky stresu, a to telesné (migrény, bolesti hlavy, nespavosť, nadmerná únava, menšia chuť k jedlu), psychické (neschopnosť sústrediť sa, nutkavé obavy, paranoidné myšlienky), emocionálne (náhle zvraty v pocitoch, nechúť ráno vstať z postele, kolísavá úzkosť, nenávisť voči klientkám), ale aj v správaní (predstieranie záujmu, vyhýbanie sa klientkám, nadmierne pitie, prejedanie, fajčenie).¹⁵⁵ Dôsledkom nakumulovaného stresu sa môže u poradcu alebo poradkyne objaviť „syndróm vyhorenia“. Tento podľa Finemana predstavuje stav emocionálneho a telesného vyčerpania s nedostatočným záujmom o prácu, nízkou dôverou v druhých, depersonalizáciou klientiek, stratou záujmu a cynizmom voči nim, odsudzovaním seba samotného, nízkou pracovnou morálkou a hlbokým pocitom zlyhania.¹⁵⁶ Podobne ako znie pravidlo, že „nikto si nedokáže poradiť s traumou (a stresom) bez pomoci iných“, platí aj pre poradkyne/ poradcu potreba pomoci, aby sa neocitli v profesionálnej izolácii. Jednou z dôležitých poradenských mechanizmov podpory sociálnych poradcov a pracovníkov je supervízia. Ňou v sociálnej práci rozumieme poradenskú metódu

---

¹⁵³ SCHAVEL, M.: *Supervízia ako prostriedok ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov* in Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Kvalita života a rovnosť príležitostí – z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 2004, s. 749.

¹⁵⁴ HERMAN, J.L.: *Trauma a uzdravenie*, Aspekt, Bratislava 2001, s. 191-194.

¹⁵⁵ Por. HAWKINS, P., SHOHET, R.: *Supervize v pomáhajících profesích*, Portál, Praha 2004, s. 32.

¹⁵⁶ FINEMAN, S.: *Social Work Stress and Intervention*, Gower, Aldershot 1985, cit. in HAWKINS, P., SHOHET, R.: *Supervize v pomáhajících profesích*, s. 33.

využívanú pre zabezpečenie a zvýšenie kvality profesionálnej činnosti.¹⁵⁷ Supervízia, podobne ako poradenstvo a terapia, je procesom spoluvytváraným v rámci vzťahu.¹⁵⁸ Ide o opakovanú súčinnosť supervidujúceho a supervidovaného vo vymedzených časových úsekoch, ktorí spolu diskutujú o práci supervidovaného, o jeho pozíciách voči klientovi a hodnotia jeho získavanie znalostí a skúseností.¹⁵⁹ Supervízia je systematickou aktivitou, riadenou a plánovanou tak, aby pracovníkom pomohla vykonávať ich úlohy efektívnejšie pomocou odovzdávania a modifikovania poznatkov, zručností a postojov.¹⁶⁰ Okrem toho v supervíznom vzťahu s atmosférou bezpečia a dôvery je analyzovaný vzťah medzi sociálnou poradkyňou/ poradcom a klientkou.¹⁶¹ Supervíziou sa poradkyňa/ poradca podelí s časťou zodpovednosti za prácu s klientkami. Jej hlavným cieľom je odborný aj osobný rast pracovníkov v bezpečnej atmosfére dôvery.¹⁶² Ďalšími cieľmi sú reflexia a verifikácia správnosti postupov pri práci s klientkami, poskytovanie spätnej väzby (feedback), korigovanie neefektívnych postupov, odhaľovanie neuvedomelých súvislostí, pocitov a emócií ovplyvňujúcich prácu s klientkami, rozširovanie možností a alternatív práce (nové cesty, perspektívy a riešenia), naučenie sa nových zručností a prevencia poškodzovania klientiek poradcom/poradkyňou.¹⁶³

5.2 Krízová intervencia

Podobne ako v každej životnej kríze, aj v prípadoch domáceho násillia, sa žena stretne s prekážkou, ktorú nie je schopná svojimi silami, vlastnými vyrovnávajúcimi stratégiami a za pomoci blízkych ľudí zvládnuť.¹⁶⁴ Ženy, ktoré prežili domáce násillie, sa dlhší čas nachádzali v chronickej kríze s vysokou psychosociálnou záťažou, v situácii ohrozenia, stresu, nerovnováhy a oslabenia. Vyhľadať pomoc zvonku sa však mnoho žien rozhodne až vtedy, keď násillie neúnosne eskaluje a nastáva akútna kríza (napr. útokom aj na deti, vážnym zdravotným poranením, ohrozením života). V takýchto prípadoch je dôležité, aby mala žena aspoň minimálne informácie, kde sa môže obrátiť, aby jej následne mohla byť poskytnutá krízová intervencia. Ňou sa vo všeobecnosti rozumie časovo obmedzená

---

¹⁵⁷ OLÁH, M., SCHAVEL, M.: *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*, VŠZSP sv. Alžbety, Bratislava 2006, s. 94.

¹⁵⁸ HAWKINS, P., SHOHET, R.: *Supervize v pomáhajících profesích*, s. 44.

¹⁵⁹ MAROON, I., MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H.: *Vzdělávání studentů sociální práce v terénu, Model pro supervizi*, Karolinum, Praha 2007, s. 8.

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ Por. KUBÍČKOVÁ, N.: *Supervize v sociální práci*, in Zborník referátov z vedeckej konferencie „Sociálna práca – ľudské práva – vzdelávanie dospelých“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 1998, s. 312.

¹⁶² BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L.: *Slabikář sociální práce na ulici*, Doplněk, Brno 2003, s. 68.

¹⁶³ Ibidem, s. 68,71; por. aj VAVREČKOVÁ, E.: *Supervízia ako možný spôsob zlepšovania kvality života sociálnych pracovníkov* in Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Kvalita života a rovnosť príležitostí – z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 2004, s. 757.

¹⁶⁴ Por. LUCKÁ, Y.: *Krízová intervence* in MATOUŠEK, O.: *Metody a řízení sociální práce*, Portál, Praha 2003, s. 119-120.

špecializovaná pomoc osobám, ktoré sa ocitli v kríze. V prípadoch domáceho násillia treba mať neustále na zreteli, že kríza nebola vyvolaná len jednorazovou udalosťou a zvyčajne nastalo kumulovanie viacerých príčin kríz. Okrem samotného ohrozenia rozličnými formami násillia, môže byť kríza prehĺbená ohrozením detí, stratou bývania (dôsledkom odchodu od partnera), dlhodobou nezamestnanosťou, stratou dôvery biologickej rodiny a podobne. Myslím, že je na miesto hovoriť o špecializovanom krízovom poradenstve a špecializovanej krízovej intervencii obetiam domáceho násillia.

Medzi tri základné princípy krízovej intervencie patria:

- rýchla dostupnosť, aby nedochádzalo k oddaľovaniu (linky dôvery, krízové centrá s 24 hod. prevádzkou);
- ľahká dosiahnuteľnosť – vybudovaná funkčná sieť krízových liniek a centier (pre obyvateľku na Oravskej dedine nestačí krízová linka v BA);
- kontinuálna starostlivosť, ktorú vhodne zabezpečujú „azylové domy“ s 24 hod. prevádzkou, možnosťou krízového ubytovania, sociálnej pomoci, poradenstva.

N. Štepanovská prehľadne rozlišuje dve základné formy krízovej pomoci: 1. prezenčnú; 2. distančnú.¹⁶⁵ Pre prvú formu je nevyhnutný kontakt klientky a krízovej poradkyne/poradcu bezprostredne face to face. Podľa miesta, kde sa realizuje táto krízová intervencia, môžeme rozlišovať v prípadoch domáceho násillia: 1. pobyt klientky v zaistenom útočisku („azylovom dome“); 2. ambulantná forma pomoci („krízové poradne“); 3. terénna forma pomoci (priamo v bydlisku klientky). Medzi distančné formy krízovej pomoci patria najmä: 1. telefónne linky pomoci; 2. internetové služby. Jednotlivé poradenské služby špecializovanej krízovej intervencie v prípadoch domáceho násillia by mali zahŕňať okrem poskytnutia informácií aj priamu pomoc. Sem patria najmä:

- Núdzové odporúčenia;
- lekárska (zdravotná) pomoc;
- psychologická prvá pomoc (zameraná na akútnu traumu);
- zaistené útočisko (poskytnutie „úkrytu“ mimo vlastného domova);
- poskytnutie stravy, oblečenia a ďalších základných potrieb;
- finančná pomoc;
- sprevádzanie na úrady (políciu, ÚPSVR, prokuratúru atď.);
- pomoc pri zostavení bezpečnostného plánu v prípadoch, keď sa žena rozhodne zotrvať v domácnosti spolu s partnerom, ktorý jej ubližoval.

N. Špatenková a Š. Chytilová upozorňujú, že pri výbere jednotlivých foriem krízovej pomoci je v prípadoch násillia páchaného na ženách potrebné rozlišovať určité „fázy“ a okolnosti, v ktorých sa klientka práve nachádza.¹⁶⁶

---

¹⁶⁵ ŠTEPANOVSÁ, N. a kol.: *Krízová intervence pro praxi*, Grada, Praha 2005, s. 23.

¹⁶⁶ ŠTEPANOVSÁ, N.; CHYTILOVÁ, N.: *Násillí in ŠTEPANOVSÁ, N. a kol.: Krízová intervence pro praxi*, Grada, Praha 2005, s. 112.

1. aktuálne prebiehajúca alebo hroziaca násilná fáza;
2. fáza prípravy odchodu od partnera;
3. fáza opustenia partnera.

Výber jednotlivých spôsobov intervencie bude do istej miery závisieť od jednotlivých fáz a okolností. Vo všeobecnosti však platí, že prvoradou starosťou krízového poradcu má byť fyzická ochrana obete a zaistenie bezpečného prostredia, aby sa zamedzilo pokračovaniu násilia. Preto je veľmi dôležitá spolupráca s políciou. Je vhodné, aby krízový poradca pracoval v multidisciplinárnom tíme. Ak ide o sociálneho pracovníka, okrem polície je dôležitá spolupráca s lekármi alebo zdravotným personálom, psychológom a rodinnými príslušníkmi (biologickej rodiny). Dôležitou úlohou krízovej intervencie je stabilizácia duševného stavu a upokojenie. Potrebne je zvoliť také techniky vedenia klientky, ktoré by navodili atmosféru empatie, nedirektívnosti a citovej opory. Je dôležité, aby si krízový poradca dával pozor, aby sa nestal „záchrancom“ na ktorom bude obeť závislá. Primárnym cieľom krízovej intervencie je pomôcť žene, aby získala kontrolu nad svojím životom. To sa však v prípadoch dlhodobého domáceho násilia nedá zvyčajne uskutočniť v krátkom časovom období. Y. Lucká píše, že „krízová intervencia je u cieľa, keď je klient schopný cítiť a vyjadrovať emócie, je zorientovaný v realite, chápe svoju situáciu a začína viac či menej uvažovať o možnostiach v blízkej budúcnosti.“¹⁶⁷ V prípadoch dlhodobého DN je hranica medzi krízovou pomocou a následnou post-krízovou intervenciou veľmi úzka, nakoľko žena dlhodobo zažívala chronickú krízu s nakumulovanými príčinami.

Podľa Monitoringu organizácií (2006) poskytujú na Slovensku priamu pomoc krízovej intervencie obetiam domáceho násilia viaceré organizácie. Väčšina poskytuje kontakty na ďalšie podporné služby (19 z nich), núdzové ubytovanie (18), sprevádzanie na políciu (17), základné potreby (16). Len 9 z nich uviedlo aj výjazd k prípadu domáceho násilia.¹⁶⁸ Väčšina organizácií túto „terénnu sociálnu prácu“ necháva na políciu vzhľadom na nebezpečenstvo zo strany agresora. V tejto oblasti by sa mohla zlepšiť úzka spolupráca polície so sociálnymi krízovými poradcami, prípadne zaviesť postup „spoločných zásahov.“ Vyhľadávaniu prípadov násilia v teréne sa podľa Monitoringu organizácií (2006) venujú len Brána do života (BA), Ženský dom Dakini (Humenné), Fenestra a MyMamy (Prešov).¹⁶⁹

Medzi dôležitú súčasť krízovej intervencie patria „krízové poradne“, kde je možné osobné stretnutie klientky s krízovým poradcem. Takúto službu zabezpečujú viaceré organizácie v rámci komplexných služieb obetiam DN v „azylových domoch“ alebo v rámci špeciálnej ambulantnej poradenskej činnosti (Aliancia žien, Podisea, Mymamy,

---

¹⁶⁷ LUCKÁ, Y.: *Krizová intervence*, s. 134.

¹⁶⁸ HOLUBOVÁ, B.: *Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia*, s. 19.

¹⁶⁹ Tamtiež, s. 31.

ZSS Senica, Signál ohrozenia v BB). Počas „úradných hodín“ poskytujú krízové poradenstvo Referáty poradensko-psychologických služieb v rámci ÚPSVR.

5.2.1 Krízové telefónne linky a internet

Pod telefonickou krízovou pomocou rozumieme „terénnu službu poskytovanú na prechodnú dobu osobám, ktoré sa nachádzajú v situácii ohrozenia zdravia alebo života alebo v inej situácii ohrozenia, ktorú prechodne nemôžu riešiť vlastnými silami. Uskutočňuje sa jednorazovým alebo opakovaným telefonickým kontaktom.“¹⁷⁰ Na základe zákona o sociálnych službách (č. 448/2008 Z.z.) sú aj v slovenskej legislatíve zadané „sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií“ (§ 52-53). Nimi sa rozumejú najmä telefón, fax a internet (§ 53 ods. 2). Na anonymné krízové linky pomoci môže zavolať alebo napísať každý, a to v akomkoľvek stave a nemusí sa obávať, že na druhej strane bude niekto neústretný, zaťažovaný alebo rozhovorom zranený. Naopak, klienta môže dostať dôležité informácie, spätné väzby alebo jednoducho priestor pre zdieľanie vlastnej skúsenosti.¹⁷¹

Viaceré zariadenia poskytujú zaistené útočiská pre obe domáceho násillia majú vlastné non-stop (krízové) telefónne linky (Brána do života; Azylový dom Emauzy; Domov G.B. Molla; KC Dotyk atď.). V roku 2007 Nadácia S. Gašparovičovej zriadila Linku pomoci („ružový telefón“ umiestnenú vo Fakultnej nemocnici v BA). Do tejto kategórie patrí aj bezplatná linka na políciu (158, resp. 112). Niektoré organizácie prevádzkujú krízovú telefónnu linku, ktorá je k dispozícii len v určitých hodinách, potom je tam záznamník (napr. PON). Dôležitým aspektom krízovej telefónnej linky je jej bezplatnosť, respektíve volanie na úkor volaného. Takúto službu poskytuje podľa Monitoringu organizácií len Áno pre život, ZSS Maják v Trebišove a vzhľadom na deti Centrum Slniečko v Nitre, Náruč – Pomoc deťom v kríze v Čadci a Žiline.¹⁷²

Príkladom práce krízovej telefónnej linky v spolupráci s „azylovými domami“ je príbeh pani K. (č. 6).

Pani K. žila s druhom, ktorý bol k nej agresívny, surový, bil ju, vyhrážal sa ublížením na tele, obmedzoval jej pohyb, bránil jej v zamestnaní. Spoločne bývali v jej byte, spolu s 8-ročným synom a jej chorým otcom o ktorého sa starala. Keď sa otec pokúsil brániť klientku v konflikte, druh napadol aj jeho. Pani K. preto zavolala na „ružový telefón“. Po vypočutí opisu situácie jej bolo odporúčaná návšteva lekára a následné uschovanie lekárskeho záznamu. Ďalej bola oboznámená o možnosti ohlásenia polície a súdnou cestou žiadať o deložovanie druha z bytu. O dva mesiace – po pomerne pomernom období - sa klientka opäť ozvala. Násillie druha vypuklo v období Vianoc po nadmernom požití alkoholu. Pani K. však odmietala požiadať o pomoc políciu. Tretí krát

¹⁷⁰ Por. SOKOL, R, TREFILOVÁ.: *Sociální pracovník v rezidenčních zařízeních sociálních služeb*, ASPI, Praha 2008.

¹⁷¹ ČADKOVÁ-SVEJKOVSKÁ, M.: *Multidisciplinární tým*, in MAHROVÁ, G., VENGLÁŘOVÁ, M. a kol.: *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, Grada, Praha 2008, s. 62.

¹⁷² HOLUBOVÁ, B.: *Monitoring organizací poskytujících pomoc obětem domácího násillia*, s. 17.

zavolať po štyroch mesiacoch. Medzitým bola viackrát napadnutá a ošetrovaná v nemocnici. Bola kontaktovaná na Krízové stredisko, kde mohla okamžite prísť a bolo by jej poskytnuté aj ubytovanie. Túto možnosť však nevyužila s tým, že druh odchádza pracovať do zahraničia. O mesiac prišla osobne po agresívnom napadnutí. Z domu utiekla bez vecí. Bolo jej odporúčané odísť do zariadenia mimo svojho bydliska. Okamžite prijala možnosť odísť do Azylového domu Emauzy.

Uvedený príbeh pani K. svedčí o dôležitosti krízovej telefónnej linky a jej 24 – hodinovej dostupnosti. Možnosti pomoci vždy závisia od rozhodnutia ženy využiť ich. Klientka je akceptovaná aj vtedy, ak navrhovanú pomoc nevyužije. Jej dôvera k poradkyňiam rastie. V prípade eskalácie násillia je predpokladom, že sa opäť prihlási o pomoc s rozhodnutím, že bude konať podľa zákonných možností.

Internet patrí v súčasnosti k základným komunikačným platformám. Väčšina MVO a štátnych inštitúcií poskytujúcich pomoc ženám, ktoré zažili domáce násillie, majú vlastnú webovú stránku. Na nej zvyčajne prezentujú formy sociálnej intervencie na mieste svojej pôsobnosti. Dlhodobým bol deficit jednotnej webovej stránky v rámci celej SR, ktorá by spájala činnosti štátnych a mimovládnych inštitúcií. Tento deficit sa na sklonku roku 2007 snažila zaplniť webová stránka www.zastavmenasilie.sk. Táto vznikla v rámci národnej Kampane proti násilliu páchanému na ženách vrátane domáceho násillia (2007-2008). Jej súčasťou je prehľadná mapa Slovenska s kontaktmi na organizácie poskytujúce pomoc obetiam násillia podľa jednotlivých regiónov, ako aj kontakty na mieste ÚPSVR.

5.2.2 Ďalšie možnosti pomoci v rámci krízovej intervencie

1. Potreba celonárodnej funkčnej siete krízových telefónnych liniek pomoci

V súčasnosti nie je na Slovensku dostupná funkčná sieť krízových telefónnych liniek a jej zriadenie by malo patriť medzi urgentné úlohy procesu eliminácie násillia voči ženám a domáceho násillia. Príkladom z dobrej praxe môže byť Dona linka v ČR. Ide o špecializovanú celoštátnu službu pomoci pre osoby ohrozené domácim násillím, ktorá pracuje v nepretržitej prevádzke od roku 2001. Jej zriaďovateľom je občianske združenie Bílý kruh bezpečí a prevádzku podporuje Philip Morris ČR a.s., MPSV ČR a Európske sociálne fondy. Na Slovensku sa o vytvorení takejto funkčnej siete uvažuje v rámci pripravovaného NAP 2009-2012.

2. Skvalitnenie a posilnenie siete regionálnych telefónnych liniek

Vyššie som spomínal, že niektoré „azylové domy“ majú vlastné 24-hodinové telefónne linky. Bolo by vhodné, aby sa služby týchto liniek skvalitnili a rozšírili o regióny, kde nie sú. Sociálni pracovníci, ktorí s týmito telefónmi pracujú, by mali byť zaškolený na komunikáciu s klientkou, ak žiadala „len“ o radu cez telefón. Dôležité je, aby sa nestávalo, že takéto ženy budú odbité v prípadoch, keď priamo nežiadajú o ubytovanie.

3. Intenzívnejšie využívanie možností internetu a e-mailovej komunikácie

Pri prevádzkovaní webových stránok, ktoré poskytujú informácie a kontakty ohrozeným ženám, je potrebná ich pravidelná aktualizácia. Často sa stávalo, že na weboch sú neaktuálne matúce informácie (napr. stará legislatíva, neplatné telefónne čísla a pod.). Žiaľ, aj stránke www.zastavmenasilie.sk chýba po skončení kampane pravidelné aktualizovanie.¹⁷³ Ďalšou možnosťou v rámci jestvujúcich webových informácií je ponúknutie možnosti poradenstva prostredníctvom e-mailovej komunikácie, prípadne možnosť použitia anonymného odkazovača, chatu a ďalších možností dynamických webových stránok. Autor tejto práce svojpomocne, v rámci Občianskeho združenia ALIJA, vytvoril webovú stránku www.domacenasilie.info. Jej primárnym cieľom je poskytovanie informačného fóra pre odborníkov a odborníčky, ktoré pracujú v pomáhajúcich profesiách, študentov a študentky zaoberajúce sa problematikou domáceho násillia. Stránka by mala slúžiť aj ako rozcestník webových informácií o domácom násillí.

4. Vybudovanie funkčnej siete krízových intervenčných centier

Zriadenie a zabezpečené financovanie krízových intervenčných centier by malo patriť na Slovensku medzi priority boja proti domácomu násilliu. Opäť môžeme spomenúť inšpiratívny príklad z dobrej praxe Českú republiku, kde v rámci komplexnej právnej úpravy v oblasti ochrany pred domácim násillím (zákon č. 135/2006 Sb.), boli zriadené intervenčné centrá. Tieto nielenže poskytujú službu krízovej intervencie, ambulantnú alebo azylovú psychologickú a sociálnu pomoc, ale plnia aj koordinačnú úlohu medzi inštitúciami zúčastnenými pri pomoci osobám ohrozených násillím. Po oznámení polície o prípade DN, sú tieto povinné kontaktovať obeť násillia najneskôr do 48 hodín (čiže ide o proaktívny prístup). V ČR sa v súčasnosti nachádza 15 intervenčných centier rozložených v každom kraji (v Moravskoslezskom sú dve) poskytujúcich bezplatnú pomoc. Financované sú zo štátneho rozpočtu. ČR bola inšpirovaná príkladom z Rakúska. Tunajšie centrá sú prevádzkované ženskými MVO a financované z 50% Federálnym ministerstvom vnútra a z 50% Ministerstvom zdravotníctva ČR. Zdá sa, že aj na Slovensku sa v rámci pripravovaného NAP 2009-2012 smeruje k vytvoreniu siete intervenčných centier. K tomu

---

¹⁷³ Neaktualizovaním zanikla napríklad stránka www.stopnasilliu.sk.

je však najskôr potrebné vypracovať právny a odborný rámec ich zriaďovania a fungovania (por. č.8).

5. Proaktívny prístup a terénna krízová pomoc

V príklade z Českej republiky som spomenul proaktívny prístup v rámci činností intervenčných centier. Tento funguje v rámci interdisciplinárnej spolupráce s políciou. Inou cestou je vytvorenie miestnych interdisciplinárnych tímov (viď inštitúcie pomoci) zameraných na pomoc obetiam domáceho násillia, v rámci ktorých by špeciálne školené sociálne pracovníčky a pracovníci (MVO, miest/obcí) vykonávali aj terénnu krízovú pomoc.

5.3 Sociálne poradenstvo

Vo všeobecnosti poradenstvo ženám, ktoré zažili domáce násillie, patrí medzi odborné poradenstvá a v závislosti od profesijnej špecializácie poradkyne/poradcu a poradenského procesu môže ísť o sociálne, psychologické alebo právne poradenstvo. Hranice medzi týmito profesiami nie sú vždy ostro oddelené, čo zvlášť platí pri poradenstve týraným ženám. Podľa štandardov kvality sociálneho poradenstva vypracovaných E. Mydlíkovou a ASSP (2004)¹⁷⁴ je „sociálne poradenstvo proces, ktorý prebieha prostredníctvom rozvoja vzťahu medzi sociálnym klientom a sociálnym poradcom, využívajúc pri tom rôzne poradenské formy a metódy práce, a ktorého cieľom je zvýšiť kvalitu života klienta za pomoci mobilizácie vnútorných a vonkajších zdrojov jeho prirodzeného prostredia.“ Pri špecializovanom sociálnom poradenstve, v ktorom sú sociálnymi klientkami týrané a zneužívané ženy – obeť domáceho násillia, je nevyhnutné, aby sociálna poradkyňa alebo poradca pracoval v multiprofesijnom tíme a mal základné právne a psychologické znalosti a zručnosti. V prípade špecifických potrieb sa nesmie ostýchať klientku odporučiť a distribuovať k ďalším špecialistom z oblasti psychológie, psychoterapie, psychiatrie a práva.

Človek vystavený násilliu má vždy pocity bezmocnosti, straty kontroly a rozhodovania o živote. V procese pomoci preto ide o to, aby poradkyňa/poradca spolu s týranou ženou premysleli také možnosti, ktoré jej pomôžu znovu nadobudnúť kontrolu nad vlastným životom.¹⁷⁵ Žena, ktorá bola obeťou DN potrebuje podporu zameranú na obnovenie alebo znovu vybudovanie jej vnútornej sily. „Ak chce poradca/ poradkyňa obeť domáceho násillia skutočne účinne pomôcť, mal by poznať všetky dôležité znaky, ktoré vykazuje tento fenomén a rešpektovať prežívanie obeť, i keď ho nemusí chápať a stotožniť sa s ním,“¹⁷⁶ zdôrazňuje Zdena Bednářová, riaditeľka pražského psychosociálneho centra

---

¹⁷⁴ MYDLÍKOVÁ, E.: *Štandardy kvality sociálneho poradenstva* in Sociální práce/Sociální práca č. 1/2004, s. 19-24.

¹⁷⁵ Por. *Konať proti násilliu na ženách*, 2000, č.3, s. 3-4.

¹⁷⁶ BEDNÁŘOVÁ, Z.: *Specifika práce s oběťmi domácího násillia* in Policista 1/2006 (příloha).

Acorus. Poradca nemôže na ženu naliehať. Hranice, ktoré si vymedzila, treba bezpodmienečne rešpektovať. Základné pravidlo súčasného poradenstva znie: „Pomáhať znamená pomôcť ľuďom, aby si dokázali pomôcť sami.“¹⁷⁷ Herman uvádza v kontexte liečenia traumy a prvoradého posilnenia osoby, ktorá ju prežila: „Práve ona musí byť autorkou, ale aj arbitrom svojho vlastného procesu uzdravovania. Ostatní môžu poskytnúť radu, pomoc, náklonnosť a starostlivosť, ale nemôžu vyliečiť.“¹⁷⁸ Táto skutočnosť platí aj pre poradenstvo. V rámci nedirektívneho prístupu Carla R. Rogersa (ktorý ešte nerozlišoval medzi poradenstvom a terapiou) je to klient, resp. klientka, kto je považovaný/á za „odborníka“ vo svojom živote a poradca sa snaží „iba“ o vytvorenie takého druhu vzťahu, kde by táto odbornosť mala priestor.¹⁷⁹

V prípadoch DN zvlášť platí, že kvalita a efektivita poradenského procesu je priamoúmerná priebehu prvého kontaktu s klientkou.¹⁸⁰ V prvých štádiách poradenského procesu je pre ženu najdôležitejšie, aby cítila, že poradca akceptuje a dôveruje rozprávaniu jej vlastného príbehu. Poradkyňa alebo poradca vytvára so ženou, ktorá prežila násilný vzťah. Tento jej umožňuje hľadať a nachádzať vlastné odpovede na problémy.¹⁸¹ Práve pozitívny vzťah poradkyne/poradcu ku klientke má dôležitý význam v priebehu celého poradenského procesu. Stredobodom pozornosti nemá byť problém (násilie), ale osoba klientky. Stotožňujem sa s názorom, že poradenstvo ženám, ktoré zažili domáce násilie, by malo byť poradenstvom zameraným na človeka (*Person Centered Counselling*),¹⁸² v duchu rogersovského prístupu terapie zameranej na klienta (*Client Centered Therapy*),¹⁸³ kde poradca vytvára podmienky pre jeho rast najmä kongruenciou, úplným akceptovaním (nepodmienečným prijatím) a empatickým porozumením.¹⁸⁴

5.3.1 Vedenie poradenského rozhovoru

Pomenovanie násilia je jedným zo základných krokov jeho odstránenia a liečenia dôsledkov. Už samotným rozprávaním v rámci poradenského rozhovoru získava žena určitý odstup od svojej situácie a vytvára si jasnejší obraz. Pri vedení poradenského

---

¹⁷⁷ HARTL, P.: *Poradenství* in MATOUŠEK, O. a kol: *Metody a řízení sociální práce*, Portál, Praha 2003, s. 84.

¹⁷⁸ HERMAN, J.L.: *Trauma a uzdravenie*, s. 186.

¹⁷⁹ SOLLÁROVÁ, E.: *Aplikácie prístupu zameraného na človeka (PCA) vo vzťahoch*, Ikar, Bratislava 2005, s. 29.

¹⁸⁰ Por. GABURA, J.: *Prvý kontakt s klientom* in MYDLÍKOVÁ, E., GABURA, J., SCHAVEL, M.: *Sociálne poradenstvo*, ASSP, Bratislava 2005, s. 21.

¹⁸¹ Por. HARTL, P.: *Poradenství*, s. 86.

¹⁸² Por. MERRY, T.: *Naučte sa byť poradcom, Poradenstvo zamerané na človeka*, Pegas, Bratislava 2004.

¹⁸³ Por. ROGERS, C.R.: *Klientom centrovaná terapia, Jej súčasná prax, aplikácia a teória*, Persona, Modra 2000.

¹⁸⁴ SOLLÁROVÁ, E.: *Aplikácie prístupu zameraného na človeka (PCA) vo vzťahoch*, s. 32-33.

rozhovoru s obeťou DN je vhodné dodržiavať nasledujúce zásady:¹⁸⁵

- Poradca alebo poradkyňa by sa mal na začiatku predstaviť menom a svojou špecializáciou;
- citlivý, trpezlivý prístup – neponáhľať sa, neprerušovať výpoveď, žena potrebuje čas na formulovanie problému, hanbí sa;
- empatický prístup – vcítiť sa do prežívania klientky, opustiť svoj vzťahový systém;
- potvrdzovať emócie – nechať ju vyplakať sa, uistiť ju, že má nárok na plač; dať najavo porozumenie; ide o „normálne reakcie na nenormálnu situáciu“;
- prejavíť záujem a solidaritu – verbálne aj neverbálne (očným kontaktom, výrazom tváre, správnou gestikuláciou, natočením tela); podporovať ju v rozprávaní, pýtať sa, parafrázovať, zhŕňať vypočuté; klientka potrebuje cítiť ľudský záujem;
- prejavíť dôveru k tomu, čo hovorí – niekedy je rozprávanie obeť ťažko uveriteľné, často však býva situácia ďaleko horšia než popisuje; klienta potrebuje cítiť prijatie a bezpečie;
- oceniť, že vyhládala pomoc a chce zmeniť situáciu; vyzdvihnúť jej silné stránky;
- pomenovať domáce násilie a jeho neakceptovateľnosť – uistiť ju, že za násilie nesie zodpovednosť páchatel, ona ho v žiadnom prípade „nezavinila“, hoci páchatel tvrdil inak;
- uistiť, že situácia má riešenie (myslí si, že už jej nič a nikto nepomôže);
- poradca by mal balansovať medzi vedením a akceptovaním, do komunikácie má vnášať pevné body, zreteľnú štruktúru a usmerňovať klientku;
- nedávať rady (nedirektívny prístup), skôr aktivovať k nachádzaniu vlastnej cesty, ponúknuť pomoc s riešením, ale nenútiť k rýchlemu riešeniu;
- rešpektovať rozhodnutie ženy aj keď s ním poradca nesúhlasí (napr. ak odmieta opustiť násilníka);
- úprimnosť, teda pravdivo informovať o zložitosti situácie – nedávať plané nádeje, nesľubovať nesplniteľné, nezamlčovať;
- udržiavať a rozvíjať dialóg, aby sa poradkyňa/poradca dozvedel, čo klientka prežíva, je potrebné sa jej opýtať;

---

¹⁸⁵ Por. ČIRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P.: *Sociální práce s oběťmi násilí v rodině* in MATOUŠEK O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (edits.): *Sociální práce v praxi*, Portál, Praha 2005, s. 243; ČIRTKOVÁ, L.: *Psychologická intervence* in *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 132; GABURA, J.: *Komunikácia v poradenském procese* in *Sociálně poradenstvo*, s. 24-31; VITOUŠOVÁ, P.: *Domácí násilí (Oběti vybraných deliktů)* in *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 110-111.

- otázky formulovať jasne a zreteľne – nie dávať jej veľa otázok naraz;
- zisťovať mieru ohrozenia obete (nebezpečenstvo agresora); signálmi zvýšeného rizika sú keď je agresor držiteľom strelnej zbrane, konzumuje alkohol alebo drogy, vyhráža sa zabitím, napadá aj deti, má sklony k sledovaniu ženy atď.;
- orientovať na budúcnosť (bude sa neustále vracat' do minulosti);
- navrhovať malé ciele vedúce k zmene (nie celú generálnu zmenu naraz).

Ak sa žena rozhodne vrátiť k mužovi (násilníkovi), je dôležité pomôcť jej zostaviť krízový plán. Medzi jednoduché otázky, ktoré sa odporúčajú pri vedení rozhovoru, môžu patriť nasledovné.¹⁸⁶ „Ako sa teraz cítite? – Čo vás priviedlo k vyhľadaniu pomoci? – Ako sa k vám partner choval? – Čo robil? Čo ste vy cítila? Ako ste reagovala? – Kedy to začalo? – Ako to začalo? – Ako sa správal pri prvom napadnutí? – Čo ste vtedy cítila? Čo vás dnes najviac trápi? – Cítite sa doma bezpečne? – Sú vaše deti tiež ohrozené? Ako reagujú, keď na vás muž útočí? – Ako teraz vidíte svoj vzťah? Čo ďalej? – Vie ešte niekto o tom, čo sa u vás doma deje? – Vyhľadali ste už nejakú pomoc (lekára, políciu, linku dôvery, azylový dom)? S akým výsledkom? – Ako vám môžeme pomôcť? Čo očakávate od nás? – Aké máme spoločné možnosti riešiť váš problém?“

Z. Bednářová uvádza aj niektoré chyby pri vedení rozhovoru so ženou.¹⁸⁷

- Vyčítanie, odsudzovanie a obviňovanie („Prečo ste si to nechala páčiť? Už ste mohla dávno odísť! Neprovokovala ste ho náhodou?) – prehlbuje to u ženy pocit viny za situáciu, uzatvára sa alebo bráni, vzniká nedôvera;
- patologizovanie prejavov obete („To nie je normálne takto sa správať!“) – prehlbuje pocity viny a zvyšuje jej nízke sebahodnotenie;
- podozrievanie z klamaní („Takto sa to určite nemohlo stať...“);
- utešovanie a používanie otrepaných fráz („To sa spraví. Nie je to také hrozné.“) – vyvoláva pocit nepochopenia;
- ľutovanie („Je mi vás ľúto, čo ste musela zažiť.“) – znižuje jej sebavedomie a pocit vlastnej hodnoty;
- pseudodiagnostický komentár („To vyzerá hrozne.“) – môže vyvolať panický strach;
- patologizovanie prejavov obete („To som ešte nevidel. To nie je normálne.“);

¹⁸⁶ ČIRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P.: *Sociální práce s oběťmi násilí v rodině*, s. 243-244.

¹⁸⁷ BEDNÁŘOVÁ, Z.: *Specifika práce s oběťmi domácího násilí*; por. ČIRTKOVÁ, L.: *Psychologická intervence in Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, s. 133; GABURA, J.: *Komunikácia v poradenskom procese*, s. 24-31.

- milosrdné klamstvá (napr. uisťovanie, že dieťa je v poriadku v situácii, keď bolo po napadnutí v nemocnici);
- plané sľuby (polícia istotne zasiahne, násilníka skoro potrestajú...);
- nepokoj, ponáhľanie sa, hektickosť poradcu – vyvoláva pocit, že nikto na nič nemá čas, ani to nie je tak závažné;
- používanie cudzích slov, odborných slov a žargónu („Aby ste neboli viktimizovaná. Mali ste anamnézu.“) – prehľbuje pocit zmätku, nepochopenia, slabej profesionality poradcu;
- selektívne počúvanie – poradca si vyberá iba tie informácie, ktoré sú podľa jeho názoru dôležité;
- direktívny prístup – príkazy, zákazy...
- nútenie k aktivite („To dieťa tam nemôžete nechať! Musíte odísť!“) – vyvoláva pocit neporozumenia, strachu, zamedzuje ďalšiu spoluprácu.

Pri poradenskom procese netreba zabudnúť na potrebu uzatvorenia sociálno-poradenského kontraktu medzi poradkyňou/poradcom (resp. organizáciou, v ktorej pôsobí) a klientkou, ktorému má predchádzať jasné formulovanie cieľa/cieľov poradenského procesu a zrozumiteľné formulovanie jeho podmienok. Pri vedení prípadu je dôležité aj presné a podrobné dokumentovanie zistených skutočností a prijatých opatrení. Klientka by však mala vedieť, že jej osobné údaje sú chránené (aj akým spôsobom).

Okrem poradenských služieb v rámci zariadení sociálnych služieb („azylových domov“), ktorým sa podrobnejšie budem venovať nižšie, jestvujú na Slovensku najmä špecializované poradne pre týrané ženy. Tie sú zvyčajne zriadené a prevádzkované ženskými MVO (Pro Familia v Humennom; Fenestra v Košiciach, Centrum Nádej v BA, Aliancia žien Slovenska v BA). Tieto na rozdiel od „azylových domov“ s 24 hodinovou prevádzkou poskytujú pomoc a služby ambulantne dennou formou. Je dôležité, aby poradenstvo bolo poskytované aj ženám v prípadoch, keď násilie nedosahuje minimum intenzity priestupkov alebo trestných činov a ktoré nepotrebujú krízové ubytovanie. V rámci jednotlivých ÚPSVR jestvujú Referáty poradensko-psychologických služieb, v ktorých činnosti je aj poradenstvo a terapia v prípadoch domáceho násillia.

5.3.2 Ďalšie možnosti sociálneho poradenstva

1. Špeciálne školenia a tréningy pre sociálnych pracovníkov

Z dobrých skúseností v SR možno spomenúť aktivity Národného centra pre rovnosť príležitostí (NCR), ktoré v rokoch 2000-2004 realizovalo dlhodobý projekt „Prevencia a eliminácia rodinného násillia“. V rámci neho sa organizovalo 4-ročné vzdelávanie

odborníkov a odborníkov z oblasti sociálnej práce, psychológie, polície, lekárov a zástupcov štátnej správy. Lektormi boli odborníčky a odborníci britskej University of Birmingham.

2. Povinnosť supervízia sociálnych poradcov a pracovníkov

Potrebu vypravovania a uskutočňovania programu supervízie v zariadeniach sociálnych služieb už nájdeme aj v zákone o sociálnych službách (č. 448/2008 Z.z.). Aby bolo možné absolvovať na Slovensku supervíziu ako súčasť práce (sociálneho) poradcu, ktorý sa venuje špeciálnemu poradenstvu obetiam domáceho násillia, je potrebné odstrániť prekážky. Medzi najčastejšie z nich patria – okrem subjektívnych zábran a „odporu“ poradcu nechať si pomáhať – jej dostupnosť a financovanie. Na Slovensku sa začalo s prvým výcvikom supervízorov až v roku 1998.¹⁸⁸ Venuje sa jej najmä Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov (ASSP). V súčasnosti ASSP pracuje na koncepte rozvoja supervízie na Slovensku (štandardy supervízie, jej etické štandardy a metodika zostavovania jej plánov). Postupne sa zvyšuje počet supervízorov aj u nás. Najväčšou objektívnou prekážkou je jej financovanie. Z nízkych plátov sociálnych poradcov – nezriedka dobrovoľníkov – predstavuje vlastné financovanie si supervízneho výcviku nezriedka neprekonateľnú prekážku.

3. Vypracovanie metodiky práce s obet'ami domáceho násillia

Aj v rámci pripravovaného NAP 2009-2012 sa zdôrazňuje potreba vypracovania metodiky postupov pre prácu so ženami, ktoré zažívajú násillie (č.15). Feministické organizácie však usilujú o aplikáciu princípov fungovania svojich princípov poradenstva do všeobecne platnej roviny (kde mimo iného platí, že ženám môžu pomáhať len ženy). Osobne som presvedčený, že je potrebné vypracovať metodiku, ktorá by zohľadňovala rozličné prístupy poradenstva, vrátane ľudsko-právneho a kresťanského prístupu. Obete domáceho násillia by mali mať širšiu ponuku poradenských služieb z ktorých by si mohli vybrať takú, ktorá zodpovedá ich východiskám.

5.4 Zaistené útočiská – „azylové domy“

Medzi štandardy krízovej intervencie a sociálnej pomoci v prípadoch domáceho násillia, keď sa ženy nemajú na koho obrátiť, patria zaistené útočiská. Nimi môžu byť v medzinárodnom kontexte ženské domy, azylové domy, intervenčné centrá, útulky, krízové centrá a podobne.

Pojem „azylový dom“

Hoci pojmy sociálneho práva na Slovensku sú v súčasnosti len „krízové centrá“, „zariadenia núdzového bývania“, „útulky“ a v minulosti aj „domovy pre osamelých

---

¹⁸⁸ SCHAVEL, M.: *Supervízia ako prostriedok ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov*, s. 749.

rodičov“, rozhodol som sa, že v tejto práci budem používať v medzinárodných dokumentoch ustálený pojem „azylový dom“ (v úvodzovkách kvôli nie ustálenému používaniu na Slovensku). Pri výbere som si bol vedomý diskutabilnosti, ale viedli ma k tomu nasledujúce dôvody:

1. Na Slovensku nejednotný výraz, ktorý by označoval všetky druhy zariadení sociálnych služieb, zariadení sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately, resp. aj zariadení cirkevnej charity (diakonie), ktoré reálne poskytujú útočisko obetiam domáceho násillia;
2. pojem „útulok“ (angl. *shelter*) označuje u nás len jeden druh ZSS;
3. pojem „ženský dom“ (*women's refuge*) je špecifickým označením útočiska pre ženy, ktorého činnosť je založená na feministických princípoch. Hoci autor považuje takéto domy za prínos, s niektorými z feministických princípov a cieľov sa nestotožňuje;
4. jednotný pojem je dôležitý zvlášť v tomto roku (2009), keď niektoré zariadenia sociálnych služieb prechádzajú procesom transformácie, resp. zmeny registrácie; zariadeniami núdzového bývania sa automaticky podľa zákona č. 448/2008 Z.z. stali len domovy pre osamelých rodičov (nie však útulky);
5. ZSS v ktorých som realizoval výskum majú v svojom názve explicitné označenie „azylový“, nakoľko poskytujú útočisko (latinsky *asylum*) občanom v núdzi. Medzi ne týrané ženy patria prioritne;
6. výrazy „azyl“, „azylový“, „azylant“ sa síce na Slovensku bežne používajú pre utečencov z iných štátov, ale aj ženy utekajúce zo svojich domovov sú utečenkyňami v pravom slova zmysle. Aj oni utekajú pred tyranou, aj im sú porušované základné ľudské práva, aj oni sú v ohrození života, zdravia a dôstojnosti;
7. pojem azylový dom je používaný aj v oboch reprezentatívnych výskumoch o násillí páchanom na ženách na Slovensku (2002, 2008).

„Azylový dom“ je podľa tejto práce akékoľvek rezidenčné zariadenie sociálnych služieb alebo sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately poskytujúce sociálne služby, vrátane ubytovania, obetiam domáceho násillia bez ohľadu na to, či táto cieľová skupina je jedinou alebo ústrednou cieľovou skupinou s výnimkou takých zariadení, ktoré sú svojou povahou výlučne zamerané na inú cieľovú skupinu (nepatrí sem napr. zariadenie pre seniorov, domov sociálnych služieb).

Význam a charakter „azylových domov“

Na úrovni národných a medzinárodných organizácií pomoci obetiam domáceho násillia, sa vytvárajú isté štandardy kvality poskytovania služieb v azylových domoch. Relevantné je pritom základné východisko z ktorého sa k pomoci obetiam pristupuje. Najaktívnejšie

a s najväčším politickým vplyvom sú v tejto oblasti feministické organizácie a ich filozofia „ženských domov“. Domáce násilie je nimi chápané ako jedna z foriem rodovo podmieneného násillia na ženách. Hoci sa autor tejto práce neidentifikuje so všetkými východiskami feminizmu, medzi „ženskými domami“ a inými útočiskami pre obeť domáceho násillia jestvujú spoločné charakteristiky. Na tomto mieste uvediem tie, ktoré považujem za relevantné pre činnosť každého zariadenia pomáhajúceho obeť domáceho násillia:

- Prioritou je ochrana a *bezpečie* (angl. *safety*) obeť. Nezávisle od toho, či daný „azylový dom“ má utajenú adresu, je potrebné zabezpečiť utajenie pobytu klientky, ak si to osoba alebo situácia vyžaduje. Ak ide o zariadenie s utajenou adresou, je potrebné zabezpečiť toto utajenie bývania a anonymitu aj zo strany samotných klientiek (napr. v Azylovom dome Emauzy upovedomením a podpisom formulára o „dôvernosti záznamov a utajenie adresy azylového domu“);
- 24-hodinová prevádzka – možnosť prijímať ženy v krízových situáciách kedykoľvek;
- povinnosť mlčanlivosti (*secrecy*) – nemali by sa zverejňovať žiadne informácie o klientke bez jej výslovného súhlasu (na Slovensku v súlade so zákonmi č. 428/2002 Z.z. a 448/2008 Z.z.);
- stránenie (*siding*), za násillie je zodpovedný páchatel', nie obeť;
- rešpektovanie rozhodnutí klientky (*with respect to woman*); právo na sebaurčenie (*right to self-determination*). Poradkyne a poradcovia by mali rešpektovať všetky rozhodnutia ženy, hoci s nim nesúhlasia (napr. návrat k partnerovi, odmietnutie podať trestné oznámenie). Netlačiť na ženu, aby sa rozhodla pre to alebo ono;
- celkové posilnenie (*empowerment*) ženy, smerovanie k jej samostatnému rozhodovaniu, zvyšovaniu sebadôvery a viery vo vlastné schopnosti; je potrebné, aby žena prevzala kontrolu nad svojim životom;
- poskytnutie odborného špecializovaného sociálneho poradenstva (*social counseling*); individuálny poradenský plán pre každú klientku (v súlade s § 9 ods.1 zákona č. 448/2008 Z.z.), „poradenstvo šité na mieru“ a jeho vyhodnocovanie za účasti klientky;
- poskytnutie alebo sprostredkovanie psychologického poradenstva a/alebo psychoterapie (*psychological counseling / psychotherapy*);
- poskytnutie alebo zabezpečenie právneho poradenstva (*legal counseling*), vrátane pomoci pri uplatňovaní práv s písomným súhlasom klientky (por. § 20 zákona č. 448/2008 Z.z.);
- poskytnutie odbornej pomoci deťom klientiek;
- dôsledná dokumentácia prípadu;
- zváženie rizikových faktorov (*risk factors*) – viď „poradenstvo“, zvlášť vzhľadom na rozhodnutie ženy vrátiť sa k partnerovi alebo do rodiny, kde zažívala násillie;

- aktívna multidisciplinárna a interprofesijná spolupráca (*multi-agency work*) s ďalšími pomáhajúcimi profesiami;
- bezplatnosť služieb, prípadne nízka platba v prípadoch dostatočných finančných príjmov klientky;
- pomoc a podpora v osamostatňovaní sa ženy, pomoc pri zamestnaní, resp. rekvalifikácii a pri hľadaní ďalšieho bývania.

Ženské domy

Od roku 1970, kedy boli založené prvé azylové domy pre bité ženy v USA, nadobudlo hnutie na zakladanie ochranných domov medzinárodný charakter. Vo Veľkej Británii založila v Londýne roku 1971 Erin Pizzey *Chiswick Women's Aid*, prvé útočisko pre týrané ženy v krajine. Táto udalosť bola začiatkom kampane, ktorej cieľom bolo šírenie posolstva, že domáce násilie je neprijateľné a musí prestať.¹⁸⁹ Prvý ženský dom v Rakúsku vznikol v roku 1978 vo Viedni.¹⁹⁰ Informačný list o viedenskom Centre proti násiliu voči ženám uvádza, všetky ženské domy sú v Rakúsku prevádzkované mimovládnyimi organizáciami a financované takmer výlučne z verejných prostriedkov. Štatistiky z júla 2006 informujú, že v Rakúsku s vyše 8 miliónov obyvateľov jestvuje 28 domov pre ženy, v ktorých je 705 miest pre týrané ženy a ich deti. Podľa *Berliner Interventionszentrale bei häuslicher Gewalt* (BIG) jestvuje v Nemecku 320 ženských domov, ktoré ročne vyhľadá viac než 45.000 žien a rovnaké množstvo detí.¹⁹¹ V súčasnosti je v celej Európe približne 1.500 ženských domov.¹⁹² Psychiatrička a psychoterapeutka J.L. Hermann píše, že žena, ktorá z hľadiska tradičnej medicíny vyzerá ako bezmocná pacientka, môže v bezpečnom prostredí, ktoré jej poskytne napríklad ženský dom, kde jej skúsenosť uznávajú a rešpektujú, jej silné stránky oceňujú a rozvíjajú, pôsobiť a konať ako „silná žena“.¹⁹³

Okrem silného akcentu na bezpečie, utajenie adresy, posilnenia ženy a bezplatnosť, ako aj rešpektovanie práva na sebaurčenie ženy, uplatňujú ženské domy aj nasledujúce princípy:¹⁹⁴

- „ženy pomáhajú ženám“ (*Woman supporting Woman*) – ide o základný princíp ženských domov, východiskom je absolútny akcent na genderovú podmienenosť násilia voči ženám. Domy sú zriadené feministickými MVO a výlučne ženami aj

¹⁸⁹ CONWAY, H.L.: *Domáci násilí*, Albatros, Praha 2007, s. 10.

¹⁹⁰ *Sieť autonómnych rakúskych ženských domov* in *Aspekt* 1/1999, Bratislava 1999, s. 82.

¹⁹¹ BRANDAU, H., RONGE, K.: *Gewalt gegen Frauen im häuslichen Bereich*, BIG, Berlin 1997, s. 6.

¹⁹² APPELT, B., KASELITZ, V., LOGAR, R.: *Away from Violence. Guidelines for setting up and running Women's Refuge*, s. 5.

¹⁹³ Por. HERMAN, J.L.: *Trauma a uzdravenie*, Aspekt, Bratislava 2001, s. 186.

¹⁹⁴ Por. APPELT, B., KASELITZ, V.: *More than a roof over your head. A Survey of Quality Standards in European Women's Refuges*, Wave, Vienna 2002; KELLY, L., DUBOIS, L.: *Combating Violence against Woman: minimum standards for support services*, Council of Europe, Strasbourg 2008; LOGAR, R., RÖSEMANN, U. (eds.): *Bridging Gaps – From good intentions to good cooperation. Manual for effective multi-agency cooperation in tackling domestic violence*, WAVE, Vienna 2006, s. 26-39.

riadené. Muži majú do domu zakázaný vstup. Z tohto dôvodu odmietajú ubytovať aj chlapcov klientiek od istého veku;

- špecializované služby (*specialised services*) len pre týrané ženy a ich deti; odmietanie spájanie s inou cieľovou skupinou (napr. so ženami, resp. matkami s deťmi v hmotnej núdzi – bezdomovkyňami);
- otvorenosť všetkým ženám v ohrozených násilím bez ohľadu na etnický, náboženský, sociálny pôvod alebo vek;
- zapojenie klientiek (*involvement*) do poskytovania, hodnotenia služieb, ale aj do procesu rozhodovania; ide o súčasť posilnenia; kontrola a moc násilného partnera by nemala byť nahradená inštitúciou; „demokratická štruktúra“ organizácie a domu;
- učenie žien sebaobranným technikám (napr. WenDO Women's Self Defence alebo Wenlido);
- proaktívna podpora žien – spoločnosť by mala ponúknuť službu obetiam násilia, nie aby sa jej oni museli namáhavo domáhať; väčšina ženských domov poskytuje aj terénnu (mobilnú) sociálnu prácu a poradenstvo;
- pobyt v ženskom dome nie je časovo obmedzený;
- ponúknutie možnosti dlhodobého kontaktu aj po skončení služby ubytovania; žena by aj po odchode mala mať možnosť prístupu k všetkým službám domu.

Problém paternalistického prístupu v zariadeniach

Ženské organizácie do istej miery správne upozorňujú na nebezpečenstvo kontroly žien cez inštitúciu „azylového domu“. Zaujímavé sú v tejto súvislosti skúsenosti J. Marhánkovej z rozhovorov s klientkami žijúcimi vo vybraných azylových domoch (ČR, 2005).¹⁹⁵ Zistila, že život v azylovom dome prináša niektoré rysy, ktoré sprevádzali spolužitie ženy v bývalom (násilníckom) vzťahu. Klientky uvádzali, že ich sociálne väzby s okolím sú pobytom v dome narušované. Podobne ako v predošlom vzťahu, boli nútené hlásiť svoje odchody a vracat' sa do domu v predpísanú hodinu. Ženy často vnímali usporiadanie prevádzky domu ako príliš autoritatívne a obmedzujúce. Traumatizujúce boli pre ne aj procedúry vedenia, ktoré každý mesiac rozhodovali o ich pobyte. Autorka zdôraznila, že hoci hlavné motivácie vedenia domu bolo zaistiť hladký chod zariadenia a bezpečnosť klientok, paternalistický prístup v praxi pôsobil skôr kontraproduktívne. Preto jedným z cieľov takýchto zariadení by malo byť zabrániť tomu, aby sa žena po príchode do neho neocitla v podobnom deštruktívnom vzťahu. Kontrolujúci partner by nemal byť nahradený inou autoritou. Niektoré ženské organizácie vo svete odmietli systém útulkov, lebo ich považujú skôr za posilnenie závislosti obetí násilia, než za

---

¹⁹⁵ MARHÁNKOVÁ, J.: *Domáci násilí – výpovedi žen žijúcich v Azylovém domě*, in Gender, rovné příležitosti, výzkum, č. 2/2006, s. 46-50.

riešenie problému.¹⁹⁶ Ženské domy potom predstavujú alternatívu bez paternalistického riadenia.

5.4.1 Výskumy na Slovensku

Reprezentatívne výskumy (2002, 2008)

V 1. reprezentatívnom výskume (2002) sa v rámci zisťovania postojov obyvateľov SR k opatreniam na riešenie domáceho násillia uvádzalo: „Malo by sa zriadiť dostatok azylových domov, kam by ľudia postihnutí násillím mohli odísť“. Rozhodný súhlas k nemu vyjadrilo 45,6% respondentov, z toho 53,9% boli ženy (skôr súhlasím 37%).¹⁹⁷ V druhom reprezentatívnom výskume (2008) sa medzi 11 navrhovanými opatreniami uviedlo: „Malo by sa zriadiť dostatok azylových domov, kam by ženy zasiahnuté násillím mohli odísť (prípadne aj s deťmi)“. Rozhodný súhlas s ním vyjadrilo 64% žien, čo bol takmer 10% nárast (skôr súhlasím 34%). Spolu vyjadrilo k tomuto opatreniu súhlas až 98% žien. Dostatok a dostupnosť azylových zariadení patrí medzi vysoko preferované opatrenia medzi ženami zažívajúcimi násillie, ako aj zo strany verejnosti. V priebehu rokov má podpora týmto smerom zvyšujúcu tendenciu.¹⁹⁸

Monitoring organizácií (2006)

K základným informáciám o stave zaistených útočísk na Slovensku napomáha posledný celoslovenský Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násillia, ktorý vykonal v roku 2006 Inštitút pre výskum práce a rodiny.¹⁹⁹ Do záverečnej analýzy bolo zahrnutých 45 organizácií a ich 40 pobočiek poskytujúce sociálne služby a pomoc obetiam domáceho násillia v kalendárnom roku 2006. Služby ubytovania sú v tejto štúdii zaradené medzi „postintervenčné služby“ (čo je diskutabilné, nakoľko ubytovanie je často základnou súčasťou už krízovej intervencie). V súvislosti s ubytovaním sa sledovali špecifické faktory, ktorými bola bezpečnosť a neobmedzenosť doby ubytovania. Z 27 zariadení, ktoré potenciálne poskytujú služby ubytovania, štyri neuviedli žiadne údaje, takže z ostatných 23 zariadení bola uvedená kapacita 574 lôžok. Tento údaj je nadnesený vzhľadom na domovy sociálnych služieb. Tieto síce majú vyššiu kapacitu, ale neposkytujú primárne služby ubytovania pre obeť DN. Napríklad DSS v Leviciach mal udanú kapacitu 109 lôžok, ale reálne poskytol pomoc len 1 obeť DN. Bez DSS by zostalo približne 440 miest. Dôležitý je preto reálny údaj poskytnutia ubytovania v roku 2006, podľa ktorého využilo ubytovanie 125 žien a 242 (ich) deťí, teda 367 klientov. S týmto

¹⁹⁶ HEISE, L.L., PITANGUY, J., GERMAIN, A.: *Násillie páchané na ženách. Skrytá ujma na zdraví*, s. 47.

¹⁹⁷ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násillie a násillie páchané na ženách v SR, Skrátená verzia záverečnej správy z výskumu*, s. 36-37.

¹⁹⁸ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násillím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 81-82, 182.

¹⁹⁹ HOLUBOVÁ, B.: *Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násillia*, IVPR, Bratislava 2006.

údajom približne korešponduje Správa členských štátov RE o legislatíve na poli násilia voči ženám z roku 2007, podľa ktorej jestvuje na Slovensku 23 útulkov s 247 miestami, kde môžu byť ubytované ženy a deti, ktoré sú obeťami domáceho násilia a kde im je poskytnuté poradenstvo.²⁰⁰ K odporúčaniu Európskeho parlamentu (1987), podľa ktorého by mal byť zabezpečený priestor pre prichýlenie jednej rodiny na 10.000 obyvateľov, má Slovensko ešte ďaleko (znamenalo by to najmenej 540 miest). Rada Európy tento počet ešte zvýšila na požiadavku jedného miesta na 7.500 obyvateľov.²⁰¹

Z 27 organizácií poskytujúcich ubytovanie, len štyri uviedli, že ich primárnou cieľovou skupinou ubytovania sú ženy – obeť DN. 16 z nich však medzi primárnu cieľovú skupinu uviedli ženy a ich deti ako obeť DN. Ostatné zariadenia poskytujú ubytovanie iným cieľovým skupinám. Podľa vtedy platného zákona o sociálnej pomoci a zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele, ubytovanie pre obeť domáceho násilia poskytli najmä krízové strediská (7), potom domovy pre osamelých rodičov (5), útulky (4), ale aj združené zariadenia KS+DOR (2), KS+Ú (1) atď. Najviac obetí DN bolo ubytovaných v zariadeniach, ktoré sú na ne špecializované a ich počty často prevyšujú celkovú kapacitu zariadenia. Nezriedka dochádza ku kumulácii problémov jednotlivých obetí. Takéto zlučovanie prináša znižovanie diverzity služieb, ktoré obeť DN vyžadujú a k znižovaniu kvality poskytovaných služieb. Preto smerovanie k špecializovaným ženským domom, či k zariadeniam vybaveným všetkými potrebnými službami a servisom pre obeť DN a ich blízkych, sa ukazuje ako nevyhnutné. V rámci tejto špecializácie je možné a účelné aj združovanie rôznych druhov zariadení sociálnych služieb (napr. ProFamilia, Brána do života, Pomoc obetiam násilia).

Časovo neobmedzene, t.j. obeť DN môže zostať v ubytovni dokiaľ si to jej situácia vyžaduje, poskytuje ubytovanie len 7 zariadení. Čo sa týka bezpečnosti ubytovania, len 6 zariadení má utajenú adresu. Medzi ďalšie bezpečnostné opatrenia patria nainštalované bezpečnostné zariadenie (4), strážna služba, resp. vrátnica (7) a umožnenie návštev len s dohľadom (8). Čo sa týka kvality ubytovania v jednotlivých zariadeniach, Monitoring organizácií neposkytuje ucelené informácie. Budovy mnohých ubytovacích zariadení pôvodne slúžili pre iné účely. Kúpeľne a ostatné sanitárne vybavenie sú vo väčšine z nich spoločné pre viacero klientiek. Málokteré zariadenie má takéto vybavenie pre každú samostatnú izbu (s.29). Okrem ubytovania poskytujú „azylové domy“ pre ženy advokáciu v rozličných formách. Mimo poskytovania informácií, podpory a intervencie v prospech žien, sú to rozličné tréningy v sebauvedomení, psychologické, právne a sociálne poradenstvo, sociálnu asistenciu, sprevádzanie ženy na jednotlivé inštitúcie.

²⁰⁰ Por. COUCIL OF EUROPE: *Legislation in the Member States of the Council of Europe in the Field of Violence against Women*, vol. II., Strasbourg 2007, s. 141.

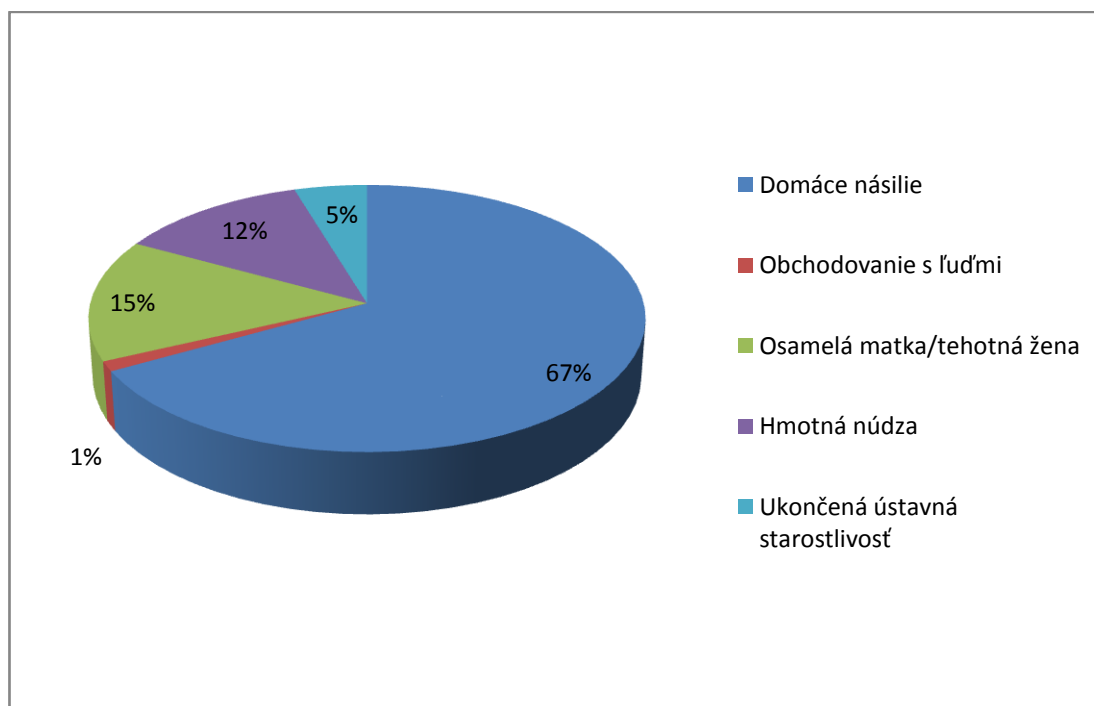
²⁰¹ LOGAR, R., RÖSEMANN, U. (edits.): *Bridging Gaps – From good intentions to good cooperation. Manual for effective multi-agency cooperation in tackling domestic violence*, WAVE, Vienna 2006, s. 12.

5.4.2 Výskumná časť práce

Na tomto mieste uvediem hlavné kvantifikovateľné výsledky výskumu realizovaného vo vybraných „azylových domoch“. Tieto som usporiadal do ôsmych okruhov.

1. Dôvody pobytu žien v „azylovom dome“

Z akých dôvodov prichádzajú ženy do „azylového domu“? Hypotézou bolo, že pôjde o súbor viacerých sociálno-patologických javov, kde domáce násilie patrí medzi najčastejšie diagnostikovanú patológiu. Pri vyhodnocovaní výsledkov som identifikoval 5 hlavných sociálno-patologických javov, resp. „problémov žiadateľiek o ubytovanie“. Percentuálny podiel týchto piatich hlavných kategórií vyjadruje koláčový graf č. 5.

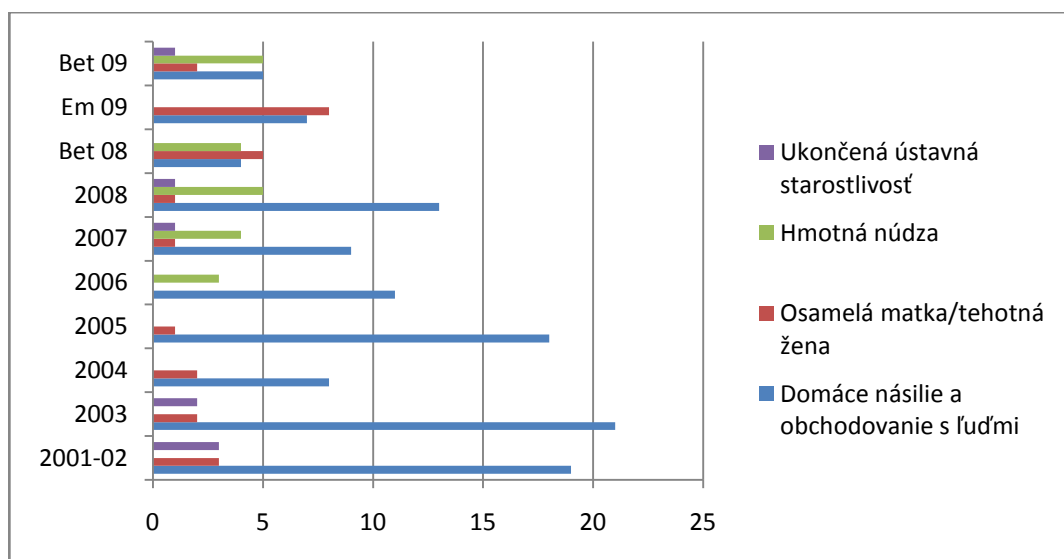
Graf č. 5 Dôvod pobytu klientky v „azylovom dome“ (percentuálne)

Z celkového počtu 169 klientiek, najčastejším dôvodom pobytu žien vo vybraných zariadeniach sociálnych služieb bolo domáce násilie. Spolu išlo o 113 žien, čo predstavovalo 67% podiel. Najmenší podiel boli prípady obchodovania s ľuďmi – dve klientky (1%). Obe klientské skupiny tvoria súbor 115 žien ohrozených násilím. V realite sa nezriedka stávalo, že jedna žena bola ohrozená viacerými sociálno-patologickými javmi. V týchto prípadoch som určil poradie prevládajúceho ohrozenia nasledovne: 1. Domáce násilie; 2. obchodovanie s ľuďmi; 3. ukončená ústavná starostlivosť; 4. osamelá matka / tehotná žena; 5. žena v hmotnej núdzi. Vzhľadom na toto poradie bolo spracované aj percentuálne vyhodnotenie. V praxi však môže byť jedna žena obeťou domáceho násillia, obchodovania s ľuďmi, osamelou matkou a v hmotnej núdzi súčasne. Príkladom je príbeh pani Ľ. (č. 7).

26-ročná pani L. žila s matkou a súrodencami vo veľmi zlej ekonomicko-sociálnej situácii. Všetci členovia rodiny boli dlhodobo nezamestnaní. Matka ju preto začala nútiť k prostitúcii. Bola znásilňovaná vlastným bratrancom, dôsledkom čoho sa jej narodila dcéra. Vyhrážanie a nútenie k prostitúcii sa zhoršilo, keď utiekla z domu jej sestra. Eskalovalo vydieranie, že „sa musí“ postarať o rodinu. Ak odmietala, nedostávala ješ... Brali jej všetky peniaze a bili ju. Jej maloletá dcéra bývala svedkom násilného správania. V poslednom období sa situácia vyostrila intenzitou útokov a ohrozením dcéry zo strany klientkinho brata, ktorý začal fetovať a biť ju. Kontaktovať Azylový dom Betánia sa jej podarilo pomocou priateľky a získaním telefónneho čísla na naše zariadenie prostredníctvom informačného centra telekomunikácií. V rámci krízovej intervencie bola klientka okamžite prijatá. Ďalšia intervencia bola zameraná na bezpečie, psychickú stabilizáciu, špecializované poradenstvo. Následne bol distribuovaná k psychologičke. Poskytla sa jej asistencia pri hľadaní zamestnania. Klientka bola oboznamovaná s ostatnými pomáhajúcimi profesiami. Po 2-mesačnom pobyte v zariadení si klientka našla samostatné bývanie a prácu. So zariadením udržiava kontakt.

Tri kategórie nespádali do oblasti sociálno-patologických prejavov násilia, ale išlo o prípady akútnej, či dlhodobej straty bývanie, čiže o akútne alebo chronické bezdomovectvo. Z tejto skupiny najvyšší podiel tvorili osamelé matky/tehotné ženy. Išlo o 25 žien, čo predstavovalo 15% podiel. Pod označením „osamelé matky“ sa mysleli tie, ktoré poberali rodičovský alebo materský príspevok, teda zvyčajne s deťmi do 3 rokov. Dospelé ženy alebo matky so staršími deťmi spadali do kategórie „hmotná núdza“. Tvorilo ju 12% žien. Zvyčajne išlo o dlhodobo nezamestnané ženy bez vlastného bývania a potenciálnej podpory biologickej rodiny. Poslednú kategóriu tvorili mladé ženy, ktorým bola ukončená ústavná starostlivosť a následne sa stali bezdomovkyňami. Išlo o 8 prípadov, čo predstavoval takmer 5% podiel. Tieto tri kategórie neboli špecifickým predmetom výskumu, preto boli z výskumnej vzorky vyradené.

Zaujímavý však je aj časovo-lineárny posun klientely v priebehu jednotlivých rokov. Vyjadruje ho pruhový graf č. 6.

Graf č. 6 Porovnanie dôvodov pobytu podľa rokov (reálne)

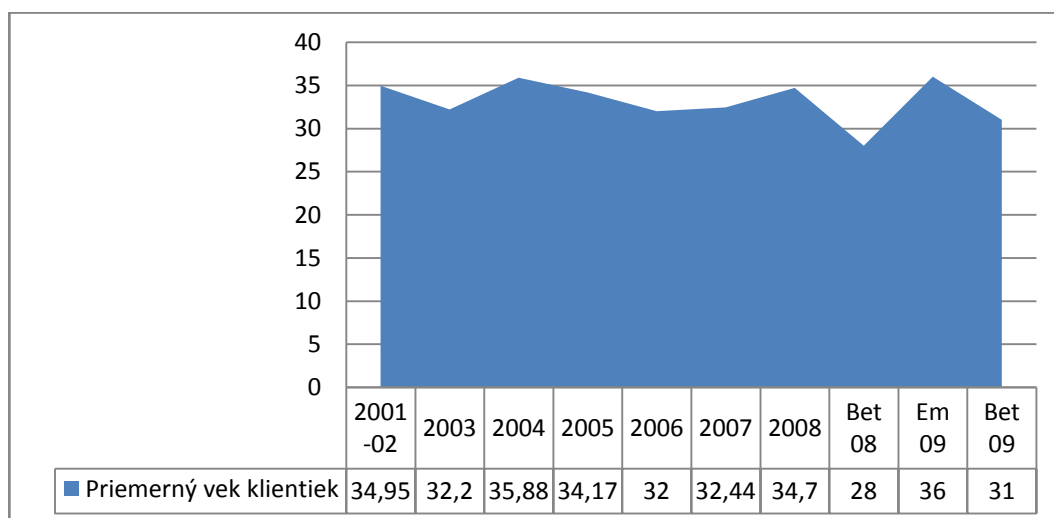
Domáce násilie a obchodovanie s ľuďmi som dal do jednej kategórie, nakoľko ide o podobnú klientelu a obeťami obchodovania s ľuďmi bez identifikovaného domáceho násillia boli len 2 klientky (2001-2 a Betánia 2008). Veľmi nápadný je pokles počtu obetí domáceho násillia v priebehu rokov. Kým v Azylovom dome Emauzy v rokoch 2001-02 to bolo 19 žien, r. 2003 až 21, r. 2005 18 klientiek, v súčasnosti je ich len 7. Tento pokles však neznamená, že sa rapídne znížil počet obetí domáceho násillia, ktoré vyhľadávajú pomoc v „azylovom dome“. Dôvodom bol nárast počtu klientiek s inou sociálno-patologickou diagnostikou. Nimi sú najmä osamelé matky s maloletými deťmi (v Emauzoch je ich v súčasnosti 8) a žien v hmotnej núdzi (roku 2008 päť klientiek, roku 2007 štyri). Obe klientské skupiny zostávajú v útulku pomerne dlho, čím sa reálne znemožňuje ubytovanie obetí domáceho násillia. V Azylovom centre Betánia je pomer medzi obeťami domáceho násillia a ostatnými kategóriami vyrovnaný, nakoľko sa tento útulok výslovne nešpecializuje na pomoc obetiam domáceho násillia.

2. Charakteristika žien

Merateľnými a relevantnými veličinami v rámci tohto výskumu bol vek klientiek, miesto trvalého pobytu, zamestanie, resp. ekonomické príjmy. Nezistovalo sa vzdelanie klientiek, národnosť ani náboženská príslušnosť, nakoľko neboli súčasťou dokumentácie. Forma vzťahu s násilníkom bude vyhodnotená v inej časti výskumu, ako aj charakteristiky žien vzhľadom na deti (bezdetné ženy/matky, počet detí v dome).

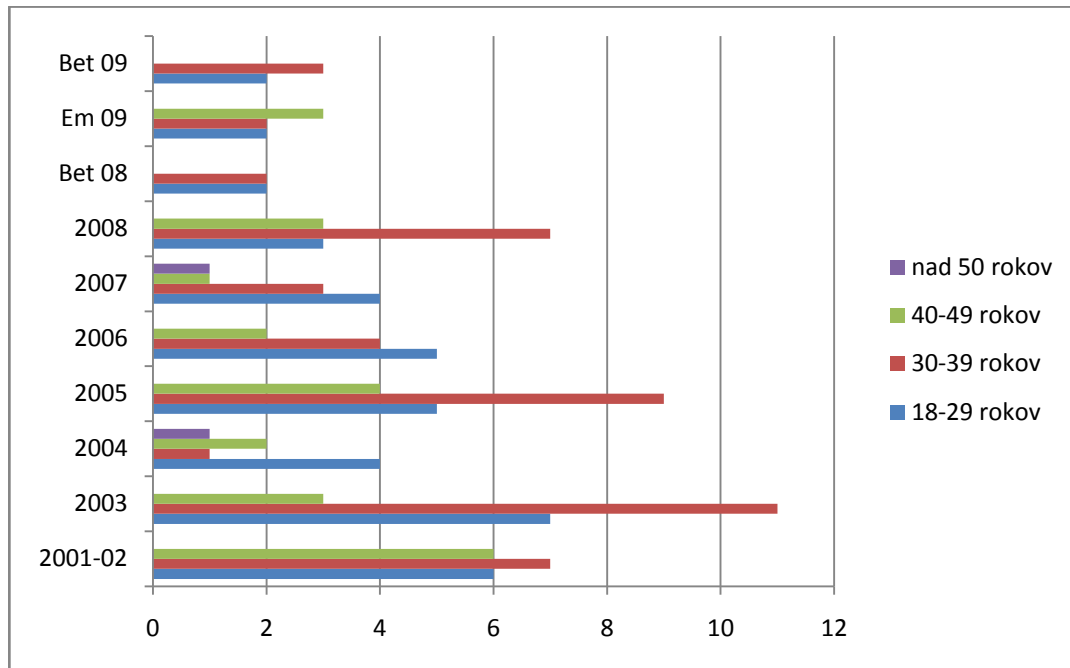
A. Vek klientiek

Koľko rokov majú ženy, ktoré vyhľadávajú pomoc v „azylovom dome“ dôsledkom domáceho násillia? Hypotézou bolo, že keďže ženy každého veku zažívajú násillie, preto aj vyhľadávajú pomoc „azylových domov“. – Priemerný vek klientiek u ktorých bolo identifikované domáce násillie podľa jednotlivých rokov vyjadruje plošný graf č. 7 s vnorenou tabuľkou.

Graf č. 7 Priemerný vek klientiek (roky)

Priemerný vek všetkých klientiek s identifikovaným domácim násilím bol 33 rokov 1 mesiac a 18 dní. Najvyšší priemer bol v AD Emauzy roku 2004 – 35 rokov 10 mesiacov a 17 dní, najnižší v AC Betánia roku 2008 – 28 rokov. Pruhový graf č. 8 konkrétnejšie zobrazuje vek žien podľa doby pobytu a štyroch zvolených vekových skupín.

Graf č. 8 Vek klientiek podľa rokov pobytu

Z uvedeného grafu, ako aj priemernej hodnoty veku klientiek, je zrejmé, že prevládajúcou kategóriou žien, ktoré využili pomoc v „azylovom dome“ sú ženy vo veku 30-39 rokov. Zvlášť výrazné to bolo v rokoch 2003, 2005 a roku 2008 v oboch zariadeniach. Ich priemerný počet je takmer 9 na každý rok. V súčasnosti je v Azylovom dome Emauzy vzrastajúci počet žien vo veku 40-49 rokov (3 ženy v súčasnosti aj v roku 2008). Ich priemerný počet je 2,4. Zaujímavé je v tejto súvislosti porovnanie s 2. reprezentatívnym výskumom (2008). V rámci násilného vzťahu so súčasným partnerom bol priemerný vek 42,3 rokov a vo vyhradenom násilnom vzťahu ešte vyšší – 44,3 rokov.²⁰² Súčasná klientela AD Emauzy korešponduje s výsledkami reprezentatívneho výskumu, ale priemerný vek je približne o 10 rokov nižší. Podľa mojej mienky dlhodobejšie tolerovanie násilia znižuje aktivity žien na únik z násilného kruhu. Vyším vekom sa znižuje počet riešení odchodom do „azylového domu“. V mojom výskume bol zarážajúci aj podiel mladých žien vo veku 18-29, keď v každom roku boli prítomné najmenej dve a ich priemerný počet / rok je štyri. Vo všeobecnosti platí, že ženy nad 50 rokov takmer vôbec nevyhľadávajú pomoc v „azylových domoch“. V celkovej vzorke 113 žien s identifikovaním domácim násilím, boli len 2 vo veku nad 50 rokov. V útulku sa zdržali

²⁰² BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 55.

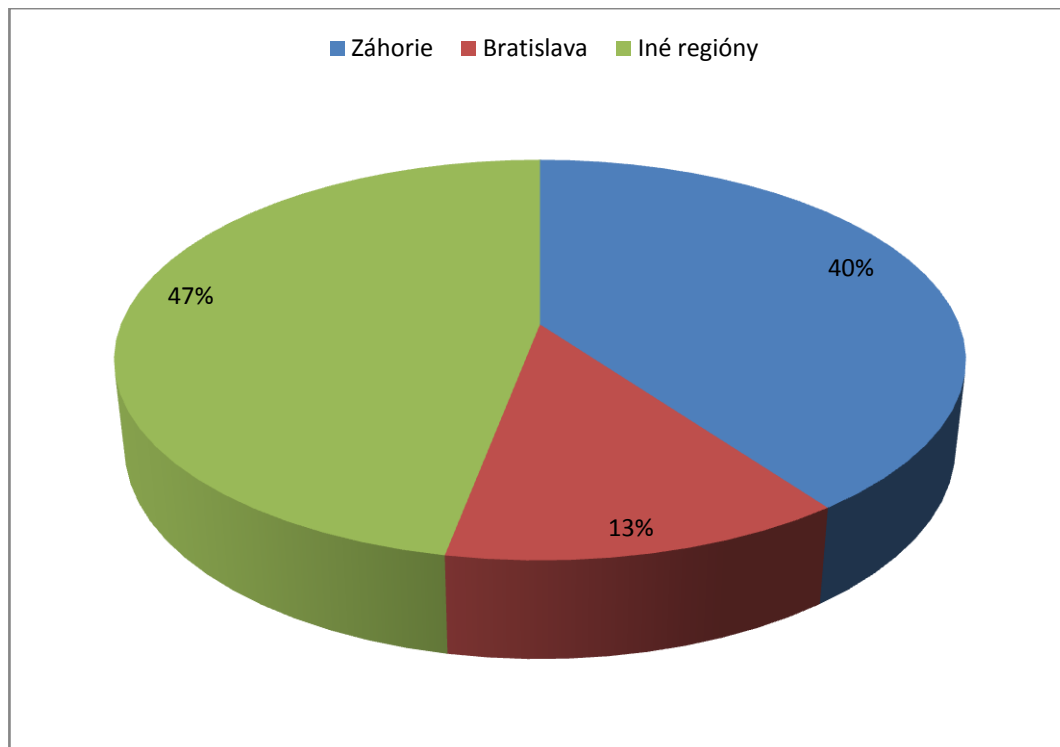

minimálne, jedna z nich 2 mesiace, druhá 6 dní. Hypotéza sa v tomto smere v skúmaných „azylových domoch“ nepotvrdila. Násilie síce zažívajú ženy v každom veku, ale pomoc „azylových domoch“ vyhľadávajú ženy do 50 rokov. Najčastejšie tridsiatničky, kedy násilie je už dlhodobejšie, ale nepresahuje istú hranicu nad ktorou žena zvyčajne rezignuje.

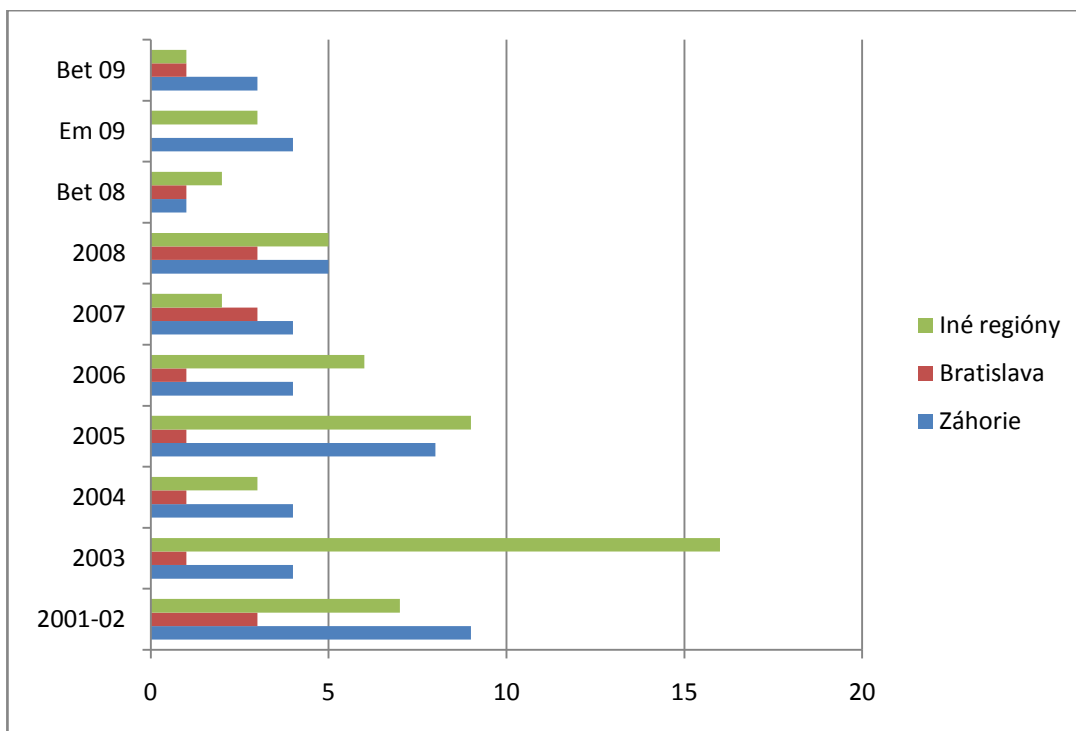
B. Trvalý pobyt klientiek

Odkiaľ pochádzajú ženy, ktoré zažili domáce násilie a vyhľadali pomoc v „azylovom dome“? Aký je pomer medzi tými ženami, ktoré pochádzajú z regióna, kde sa zariadenia nachádzajú a iných regiónov Slovenska? Hypotézou bolo, že klientkami „azylových domov“ sú ženy z celého Slovenska, ale najmä z miestneho regiónu.

Koláčový graf č. 9 vyjadruje percentuálny podiel medzi klientkami z regiónu Záhorie, kde sa „azylové domy“ nachádzajú, z Bratislavy a ostatných miest a obcí Slovenska. Pruhový graf č. 10 reálne znázorňuje toto porovnanie podľa rokov pobytu v „azylovom dome“.

Graf č. 9 Miesto trvalého pobytu klientiek (percentuálne)

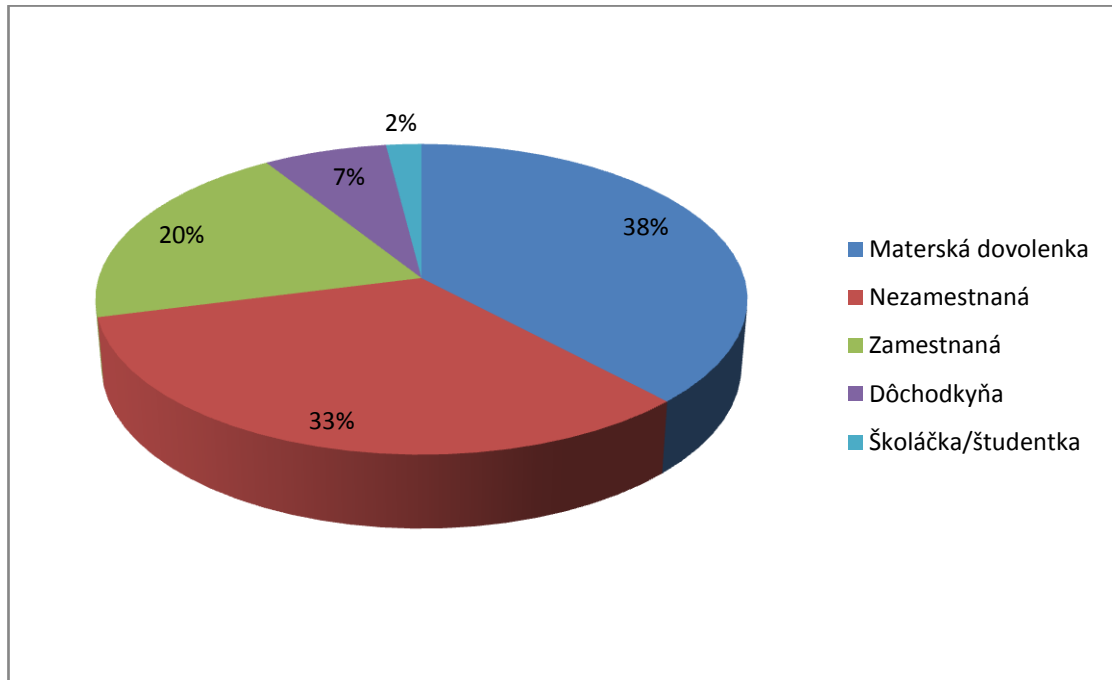
Graf č. 10 Miesto trvalého pobytu klientiek – porovnanie podľa rokov (reálne)

Pri vyhodnocovaní som utvoril len tri základné kategórie. Prvou bol miestny región „Záhorie“, druhou „iné regióny Slovenska“ z ktorých som oddelil klientky z hlavného mesta SR – Bratislavy. Najvyšší podiel mali klientky z iných regiónov – 54 klientiek (47%). Ak by sa k nim prirátali aj ženy s trvalým pobytom v Bratislave – 15 klientiek (13%), dostaneme výsledný súbor 60%. Oproti 40% klientkám s trvalým pobytom na Záhorí, čo je súbor 46 žien, majú klientky z iných regiónov prevahu. Pomer klientiek z miestneho regiónu : iným regiónom je 2:3. Zvlášť výrazná prevaha klientiek s trvalým pobytom v iných regiónoch bola v roku 2003. Služby „azylových domov“ využívajú klientky z celého Slovenska. Tým sa potvrdila jedna časť hypotézy. Prevaha klientiek z miestneho regiónu sa nepotvrdila. Tri klientky z piatich mali trvalé bydlisko mimo regiónu miesta položenia „azylového domu“. Od roku 2007 však vidieť vyrovnávanie, ba u súčasných klientiek je už prevaha žien, ktoré majú trvalý pobyt v miestnom regióne. Dôvodmi môže byť posilnenie siete zaistených útočísk na Slovensku a väčšia flexibilita žien z blízkeho okolia pri uvoľnení miesta v dome. Okrem toho obe skúmané zariadenia majú záväzky voči mestám, ktoré im bezplatne poskytli budovy k dlhodobému prenájomu. Prioritne by mali prijímať občianky týchto miest.

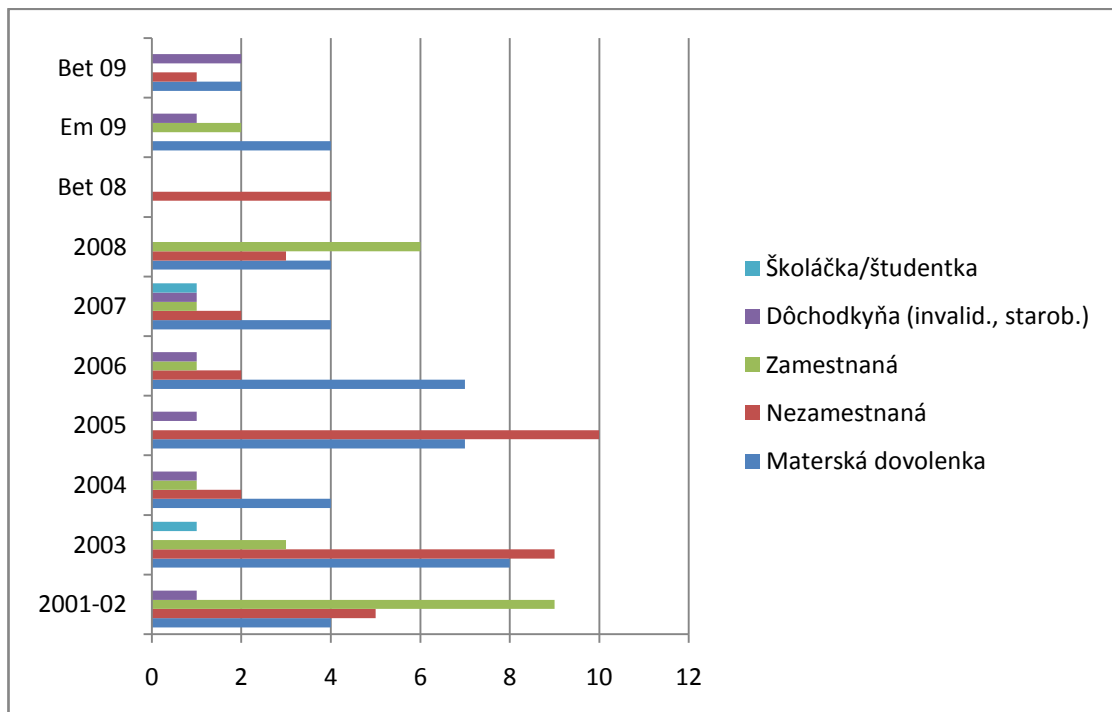
C. Zamestnanie / finančný príjem žien

Aké ženy sú dočasne ubytované vzhľadom na zamestnanie v „azylových domoch“? Aký je pomer žien na materskej, zamestnaných a nezamestnaných? Hypotézou bolo, že väčšina žien v „azylovom dome“ je na materskej dovolenke alebo sú nezamestnané.

Koláčový graf č. 11 vyjadruje percentuálny podiel podľa piatich kategórií vzhľadom na zamestnanie, resp. finančný príjem klientiek. Pruhový graf č. 12 reálne znázorňuje toto porovnanie podľa rokov pobytu v „azylovom dome“.

Graf č. 11 Zamestnanie / finančný príjem žien (percentuálne)

Graf č. 12 Zamestnanie / finančný príjem žien podľa rokov (reálne)

Z celkovej vzorky 115 žien, ktoré zažili násilie a dočasne boli ubytované v „azylovom dome“, až 80% žien boli ekonomicky neaktívne. Výraznú skupiny tvorili dve kategórie –

ženy na materskej a nezamestnané. Najpočetnejšou boli ženy „na materskej“, teda tie, ktorých pravidelný príjem bol založený na rodičovskom príspevku (zriedkavejšie materskom príspevku) a prídavkov na deti. Išlo o 44 žien, teda 38% žien. Zvlášť výrazná prevaha bola viditeľná v roku 2006, ale aj u súčasných klientiek AD Emauzy. Za touto kategóriou nasledovali nezamestnané ženy, teda tie, ktorých pravidelným príjmom bola len dávka v hmotnej núdzi, resp. prídavky na deti. Išlo o 38 žien, čo bolo 33%. V AD Emauzy mala táto skupina prevahu v roku 2005. V AC Betánia mali v roku 2008 až 100% podiel. Treťou skupinou boli ženy zamestnané, teda aj ekonomicky aktívne. Súbor tvorilo 23 klientiek, ktoré predstavovali 20% z celkovej vzorky. V tomto prípade je treba rozlišovať medzi klientkami, ktoré mali miesto trvalého pobytu v regióne a dochádzali z „azylového domu“ do zamestnania a tie ženy, ktoré bývali v iných regiónoch. Útekom bol ich štatút zamestnanosti zásadne ohrozený. Ďalšou kategóriou boli „dôchodkyne“, čiže ženy, ktoré mali pravidelný príjem založený na invalidnom alebo starobnom dôchodku. Išlo o 8 žien (7%), z nich len jedna poberala dôchodok starobný. Najmenšou skupinou boli dve dievčatá, ktoré ešte navštevovali strednú školu. Ich príjmom bolo sociálne štipendium a prídavky na deti.

Zaujímavé je porovnanie ekonomickej aktivity s reprezentatívnou vzorkou. Podľa výskumu z roku 2008, ekonomicky aktívnych žien žijúcich v násilnom vzťahu bolo 60% a okolo 40% mimo trhu práce. U vyhraneného násilia vzrastal počet ekonomicky neaktívnych žien na 44,8%.²⁰³ Vzhľadom na reprezentatívnu vzorku bol podiel ekonomicky aktívnych žien v AD 3-násobne nižší, resp. 2-násobne vzhľadom na vyhranené násilie. Túto treba pripomenúť, že zakazovanie alebo znemožňovanie chodenia do zamestnania je jednou z foriem ekonomickeho násilia. Pri ekonomicky neaktívnych ženách sa rozlišovalo 5 kategórií, z ktorých podiel študentiek bol takmer nulový. Okrem nich boli rozlíšené: 1. Starobná dôchodkyňa – vo vyhranenom násilnom vzťahu v roku 2002 8,5%, roku 2008 vzrast na 17,2%; 2. invalidná dôchodkyňa – vo vyhranenom násilnom vzťahu v roku 2002 4,3%, roku 2008 nárast na 6,9%; 3. ženy na materskej, roku 2002 6,4%, roku 2008 nárast na 10,3%; 4. nezamestnané ženy, roku 2002 19,1%, roku 2008 pokles na 10,3%. Pokles nezamestnaných žien súvisel s veľkým a rýchlym poklesom nezamestnanosti na Slovensku od roku 2004.²⁰⁴ V mojom výskume tento pokles bol badateľný až od roku 2006.

3. Formy násilia

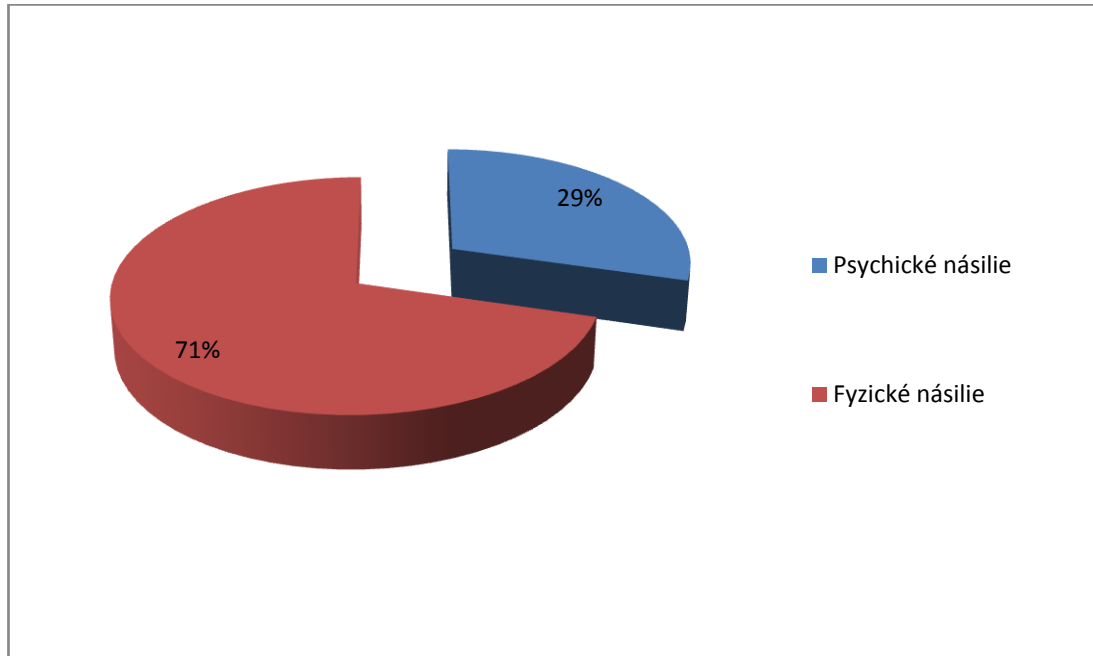
Vo výskume som neskúmal jednotlivé formy násilných činov, ale päť okruhov násilného konania, ktoré som uviedol na počiatku práce. Rozlišovanie násilia na

---

²⁰³ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 60-61.

²⁰⁴ *Ibidem*, s. 61.

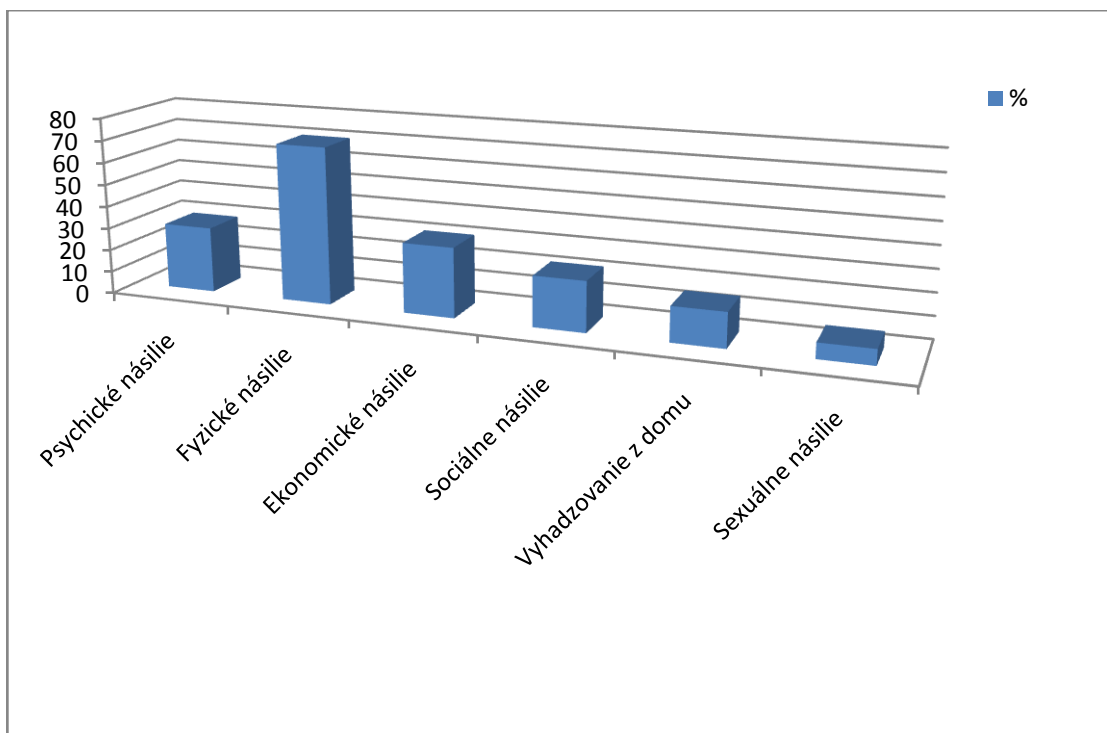
vyhranené a (nevyhranené) násilie ako to robia reprezentatívne výskumy nepovažujem za vhodné, nakoľko cieľom je eliminácia všetkých foriem násilia, nielen „hrubších foriem“. Medzi dve základné okruhy foriem násilia som uviedol psychické a fyzické, pričom fyzické je vždy aj psychickou formou týrania. Porovnanie týchto dvoch okruhov foriem násilia vyjadruje graf č. 13.

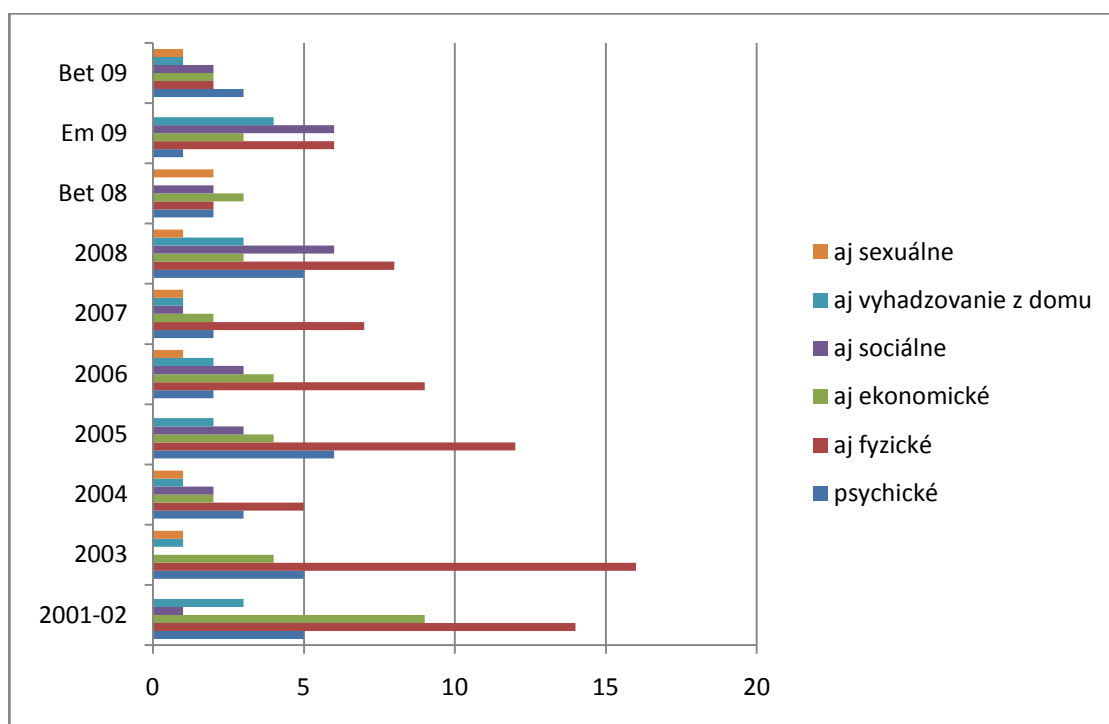
Graf č. 13 Pomer medzi násilím psychickým a fyzickým (percentuálne)

Nejestvuje „čisto fyzické“ násilie bez dôsledkov na psychiku ženy. Psychické násilie predstavuje minimálny okruh dlhodobého násilia za zatvorenými dverami domácnosti. „Iba“ psychické násilie bez fyzických atakov zažívalo 34 žien (29,5%). U zvyšných 81 žien s identifikovaným domácim násilím boli prítomné aj fyzické ataky, čo predstavuje 81,5%. Teda v rámci prípadov domáceho násilia, 4/5 žien sú bité.

Okrem týchto dvoch základných foriem som zvlášť identifikoval aj zvyšné tri okruhy násilia: ekonomické, sociálne a sexuálne. V rámci sociálneho som zvlášť uviedol aj vyhadzovanie žien z domu, čo bolo jedným z dôvodov straty bývania a vyhľadania „azylového domu“ s možnosťou ubytovania. Spôsob kumulovania násilia z jednotlivých okruhov som bližšie neskúmal. Celkový percentuálny pomer jednotlivých okruhov foriem násilia vyjadruje stĺpcový graf č. 14. Pruhový graf. č. 15 ich porovnáva z hľadiska jednotlivých rokov.

Graf č. 14 Jednotlivé okruhy foriem násillia (percentuálne)

Graf č. 15 Jednotlivé okruhy foriem násillia podľa rokov (reálne)

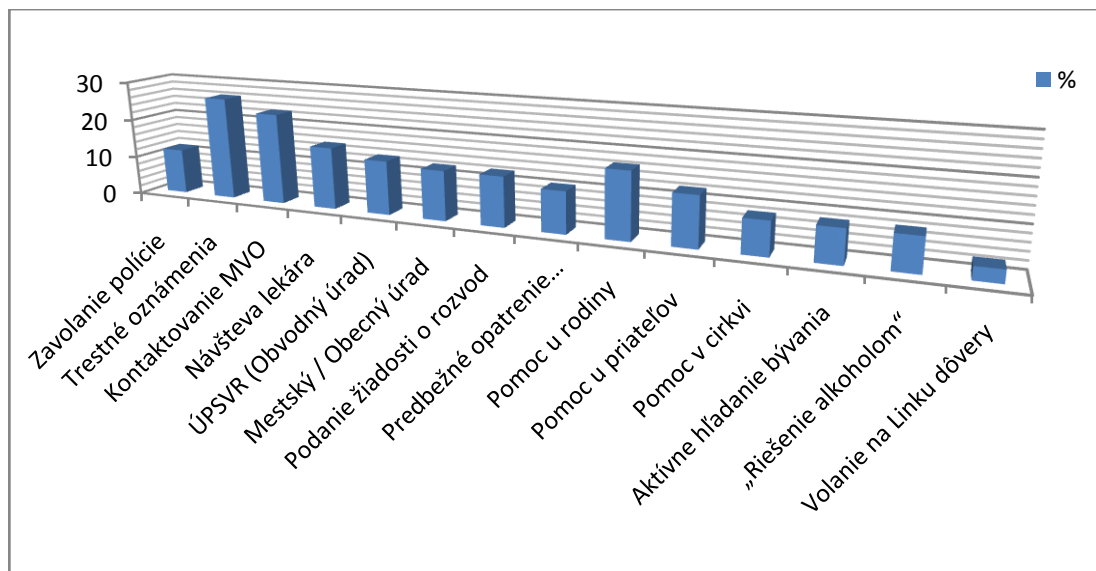
Z celkovej vzorky 115 žien ohrozených násillím, najčastejšie ženy zažívali fyzické násilie (70,5%). Ekonomické násilie bolo diagnostikované u 36 žien (31,3%), nasledovalo psychické (29,5%). Sociálnym násillím bolo ohrozených 26 žien (22,6%) a 18 žien bolo vyhadzovaných násilníkom z domu (15,65%). Najčastejšie sa sociálne násilie vyskytuje

u súčasných klientiek AD Emauzy a roku 2008 v AC Betánia. Treba však podotknúť, že diagnostika v AD Emauzy sa počas prvých rokoch prevádzky zužovalo na dve základné formy násilia (fyzické a psychické). Na ekonomické a sociálne násilie bola nižšia senzibilita pri dotazovaní. Autor tejto práce túto diagnostiku robil dodatočne. Skutkami sexuálneho násilia bolo ohrozených 8 žien a ich dcéry (6,96%).

4. Aktivity klientiek pred pobytom v „azylovom dome“²⁰⁵

V rámci rigorózneho práce *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie* (2009) som skúmal u ktorých profesií a inštitúcií hľadali ženy pomoc. Rozlišoval som pritom obdobie PRED príchodom do „azylového domu“, distribúciu žien DO „azylového domu“ a ich skúsenosť POČAS pobytu v „azylovom dome.“ Pripomínam, že v tejto oblasti výskumu nebolo možné použiť záznamy z rokov 2001-2002. Tieto boli vzhľadom na skúmaný predmet neúplné, nesystematické a teda nedostatočné. Skrátene bolo aj obdobie zberu na 15. február 2009. Výskumnú vzorku tejto časti výskumu tvorilo 95 osôb. Z nich som robil tematické interview s 23 osobami – súčasnými a bývalými klientkami „azylových domov“.

Kde hľadali ženy pomoc pred príchodom do „azylového domu“? Generovaná hypotéza pri zisťovaní aktivít klientiek pred pobytom v „azylovom dome“ znela: Ženy v ohrození domácim násilím majú vlastné stratégie hľadania pomoci. Hľadajú pomoc v svojej (biologickej) rodine, u priateľov, ale aj v mnohých inštitúciách a u profesionálnych odborníkov. Stĺpcový graf č. 16 znázorňuje porovnanie štrnástich typov generovaných kategórií.

Graf č. 16 Aktivity žien pred príchodom do „azylového domu“ (percentuálne)

²⁰⁵ MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie*, s. 77-81.

Ženy, ktoré zažili domáce násilie, neboli len pasívnymi obeťami, ale často prijali aktívne stratégie, aby maximalizovali svoju bezpečnosť a ochranu svojich detí. V tomto duchu je otáznosť aj používanie pojmu „obete“, ktorý vychádza z kriminologického aspektu. Pojem obete nezriedka evokuje slabosť, nemohúcnosť, pasivitu, poškodenie... V anglickej literatúre sa čoraz viac hovorí o tom, že žena je „preživšia“ (*Survivor*). V predloženom výskume som sa pokúšal zistiť, aké stratégie pomoci používali ženy pred príchodom do zaisteného útočiska v „azylovom dome“; na aké inštitúcie a pomáhajúce profesie sa obrátili. Každá zo žien sa aspoň raz pokúsila od agresora/agresorky odísť. Už to, že sa nachádzajú v „azylovom dome“, svedčí o ich odchode. Okrem generovaných 14 kategórií použila jedna žena v roku 2005 ako pomocný prostriedok pre riešenie svojej situácie medializovanie v televízii Markíza. Keďže išlo len o jeden vstup, „medializovanie“ som ako samostatnú kategóriu nezaradil. Z hľadiska poradia najčastejšie využívali ženy možnosť podania trestného oznámenia (26,32%), kontaktovali niektorú z MVO (23,26%), hľadali pomoc u rodiny (16,8%), lekárov (15,79%), ÚPSVR (13,68%), rovnaký podiel predstavovala pomoc rodiny, MsÚ/ObÚ a podanie žiadosti o rozvod (12,63%), privolanie polície (11,58%), požiadanie o predbežné opatrenie zverenia detí do výchovy (10,52%), rovnaký počet žien využilo pomoc v cirkvi, aktívne si hľadali bývanie alebo situáciu „riešili“ alkoholom (8,42) a nakoniec bola volanie linky dôvery (3,15%). Jednotlivé intervencie z pozície profesií, inštitúcií alebo disciplín bližšie vyhodnotím v rámci nich. Hypotéza, že ženy v ohrození domácim násilím majú vlastné stratégie hľadania pomoci, sa potvrdila. Aktívne hľadajú pomoc v svojej (biologickej) rodine, u priateľov, ale aj v mnohých inštitúciách a u profesionálnych odborníkov.

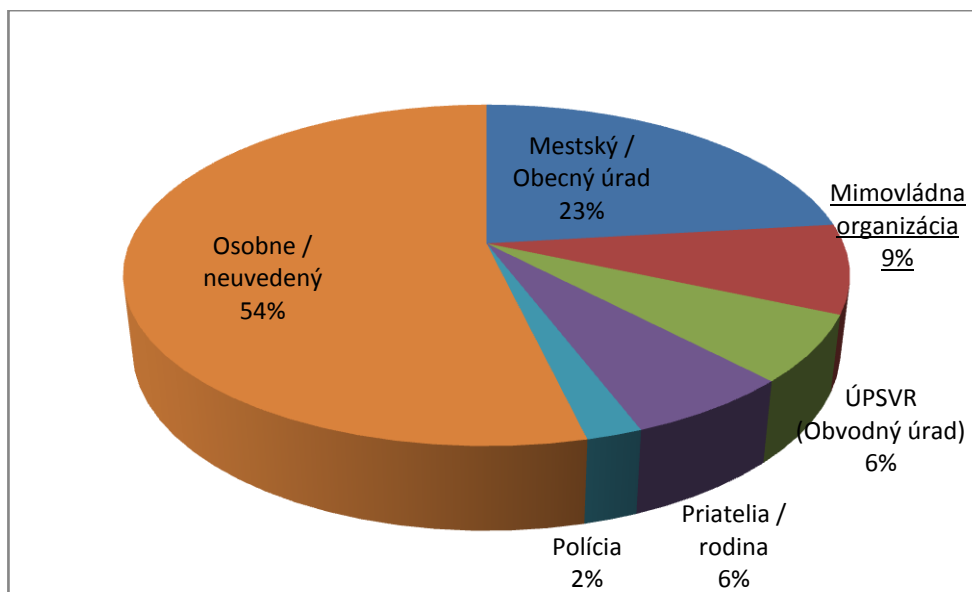
5. Kontaktovanie na „azylový dom“²⁰⁶

Akým spôsobom získala žena ohrozená domácim násilím kontakt na „azylový dom“? Poradil jej to niekto alebo ho našla svojpomocne? Koláčový graf č. 17 vyjadruje percentuálne porovnanie zistených 6 kategórií:

---

²⁰⁶ MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie*, s. 81-83.

Graf č. 17 Distribúcia žien do „azylového domu“ (percentuálne)

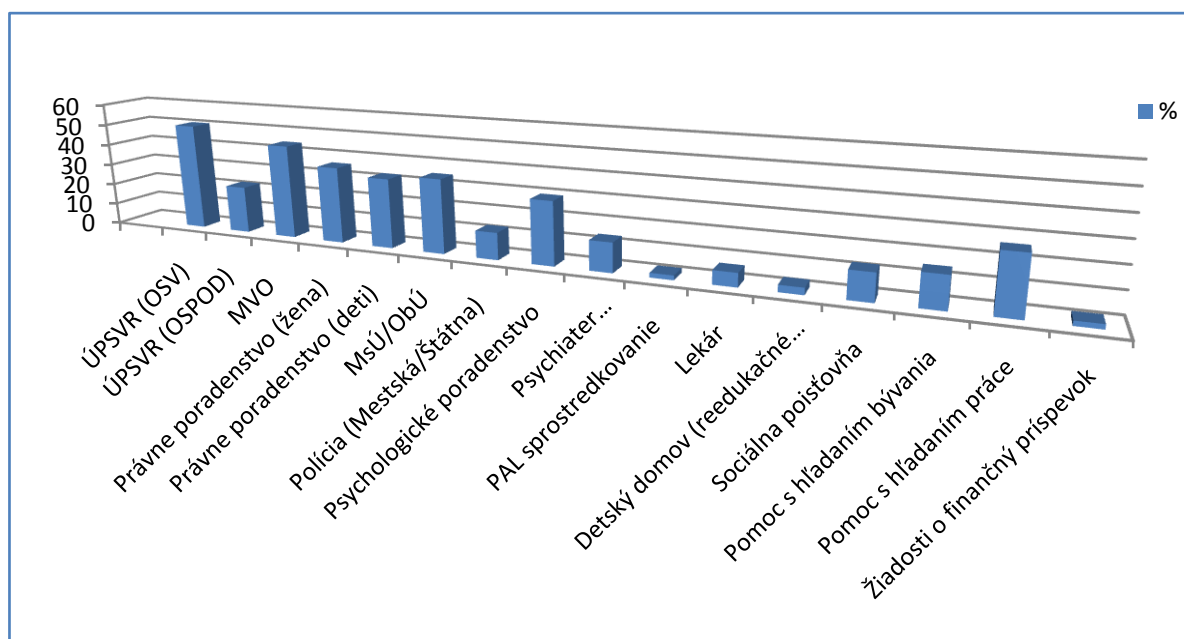
Väčšina klientiek sa s „azylovým domom“ kontaktovala nespriamym, osobne. Pri výskume som narazil na problém nedostatočných záznamov a zápisov, ktoré by sa podrobnejšie zaoberali otázkami, kto danú ženu do „azylového domu“ odporučil alebo odkiaľ získala údaje o možnosti ubytovania v ňom. Pri ústnom interview sa šesť z nich vyjadrilo, že ich odporučili rodinní príslušníci alebo priatelia. Títo zaistili aj priamy kontakt s vedením útulku a následne sa osobne kontaktovali samotné ženy. Preto 54 % považujem za otvorený podiel, ktorý by klesol pri podrobnejšom skúmaní uvedením iných osôb alebo kategórií. Druhé najpočetnejšie bolo distribuovanie z Mestských, resp. Obecných úradov (23%). Nasledovali MVO (9%), UPSVR a rodina, resp. priatelia (6%) a polícia (2%). Podrobnejšie vyhodnotenie uvádzam pri jednotlivých profesiách a inštitúciách.

6. Aktivity klientiek v „azylovom dome“²⁰⁷

Aké boli aktivity, iniciatívy, riešenia žien počas pobytu v „azylovom dome“? Pomáha im pobyt v „azylovom dome“ väčšmi aktivovať vnútorný potenciál, ktorý majú ženy v sebe? Za jednu z relevantných hypotéz som považoval nasledovnú: „Azylové domy“ zohrávajú dôležitú a koordinačnú rolu v procese multidisciplinárnej a interprofesijnej spolupráce viacerých inštitúcií.

Stĺpcový graf. č. 18 znázorňuje porovnanie šestnástich typov generovaných kategórií aktivít počas pobytu v zariadení.

²⁰⁷ Ibidem, s. 83-89.

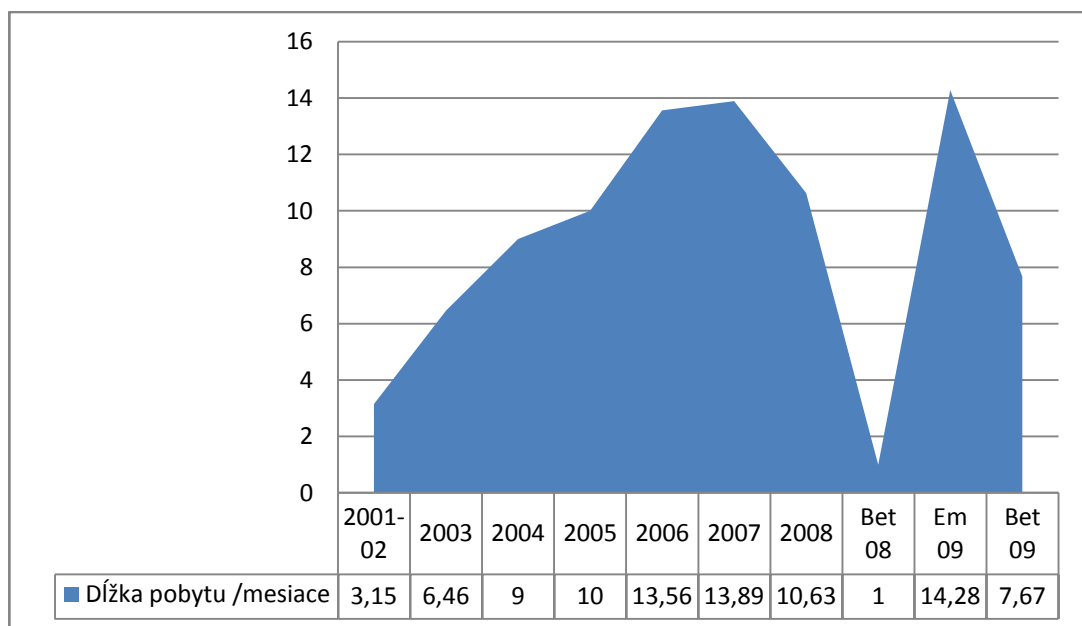
Graf č. 18 Aktivity žien v „azylovom dome“ (percentuálne)

Pri výskume multidisciplinárnych a interprofesijných aspektov spolupráce treba pripomenúť, že rozhodujúcim subjektom je žena, ktorá prežila domáce násilie. Žiadna inštitúcia – vrátane „azylového domu“ – nemôže nahradiť jej rozhodovanie a konanie. Poradenstvo a služby zamestnancov takýchto zariadení pomáhajú aktivizovať vnútorný potenciál žien, informovať o ich právach a možnostiach ďalšej pomoci. Konečným dôsledkom závisí od každej ženy, či ponuku prijme. Z grafu je viditeľné, že ženy najčastejšie navštevovali ÚPSVR (OSV 50,53%, OSPODaSK 22,11%), kontaktovali inú MVO (44,21%), využili právne poradenstvo (vzhľadom na seba 35,79%, vzhľadom na deti 32,63%), navštevovali MsÚ/ObÚ (34,74%), využili psychologické poradenstvo (29,47%). V menšej miere potom lekárov (praktických 6,32%, ale až 13,68% psychiatrov), v rovnakej miere kontaktovali Slovenskú poisťovňu a bola im privolaná polícia (12,63%). Niekoľko klientiek muselo kontaktovať Detský domov alebo reedukačné zariadenie (3,16%), rozhodlo sa riešiť závislosť na alkohole absolvovaním protialkoholického liečenia (2,11%). Bližšie budem špecifikovať pomoc u zmienených inštitúcií a profesií v častiach práce, ktoré sa im venujú špecificky. Na tomto mieste spomeniem jeden okruh aktivít, ktorý som nazval „využitie inej pomoci v AD“. Sem by som zaradil tri kategórie: pomoc s hľadáním práce (26,32%), bývania (14,74%) a asistancia pri písaní žiadostí o finančný príspevok (2,11%). Ide zvyčajne o aktivity realizované v rámci sociálneho poradenstva. Hoci klientky sú rozhodujúcimi pri zabezpečení si financií, práce a bývania, môžu za týmto účelom požiadať o pomoc aj sociálnych pracovníkov „azylových domov“, resp. títo im takúto pomoc ponúkajú. Z kategórií, ktoré som uviedol pri aktivitách klientiek pred príchodom do zariadenia, vypadla „pomoc cirkvi“. Dôvodom je, že o takýchto aktivitách „azylové domy“ nevedú

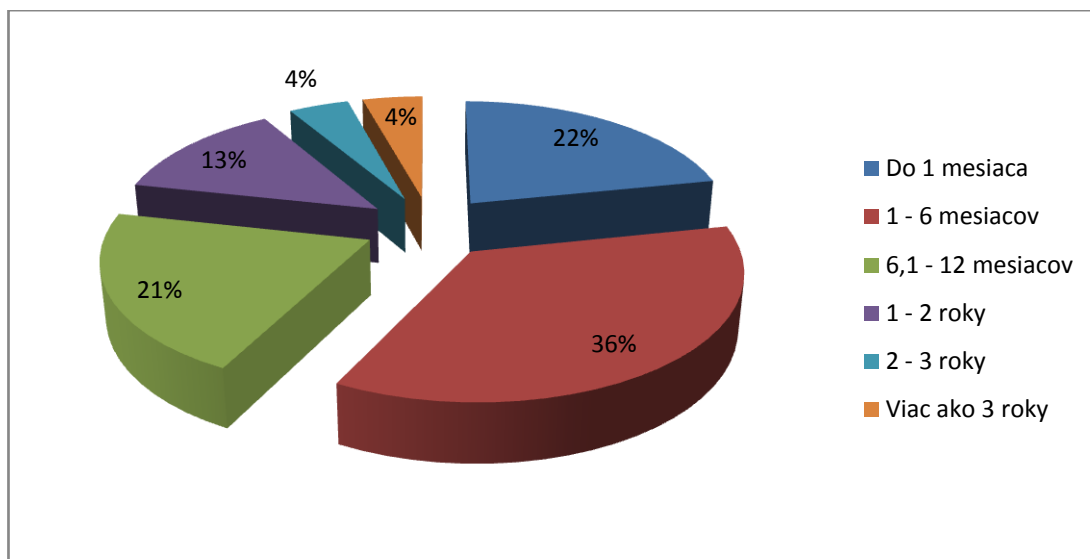
žiadne záznamy. Štandardnou ponukovou službou v skúmaných útulkoch je možnosť využitia duchovnej služby kňaza, evanjelického farára alebo zúčastnenia sa modlitbového stretnutia. „Azylové domy“ poskytujúce pomoc obetiam domáceho násilia zohrávajú dôležitú a koordinačnú rolu v procese multidisciplinárnej a interprofesijnej spolupráce viacerých inštitúcií. Z hľadiska samotných zariadení, tieto spolupracujú najmä s inými MVO (75,79%), ÚPSVR (75,79%), s právnikmi (63,16%), Mestskými a Obecnými úradmi (38,95%), Štátnou a Mestskou políciou (14,74%), ale aj psychiatrami (13,68%) a cirkevnými inštitúciami (10,53%). Z pozície klientiek bolo počas ich pobytu v zariadení výrazne zvýšené využívanie ďalších inštitúcií (ÚPSVR, MsÚ/ObÚ) a profesií, najmä právnikov, psychológov a psychiatrov. Podrobnejšie vyhodnotenie uvediem v rámci jednotlivých inštitúcií alebo profesií.

7. Dĺžka pobytu v „azylovom dome“

Priemerná dĺžka pobytu klientiek v jednotlivých rokoch vyjadruje plošný graf č. 19 s vnorenou tabuľkou. Porovnanie dĺžky pobytu podľa šiestich zvolených kategórií znázorňuje kruhový graf č. 20.

Graf č. 19 Priemerná dĺžka pobytu (v mesiacoch)

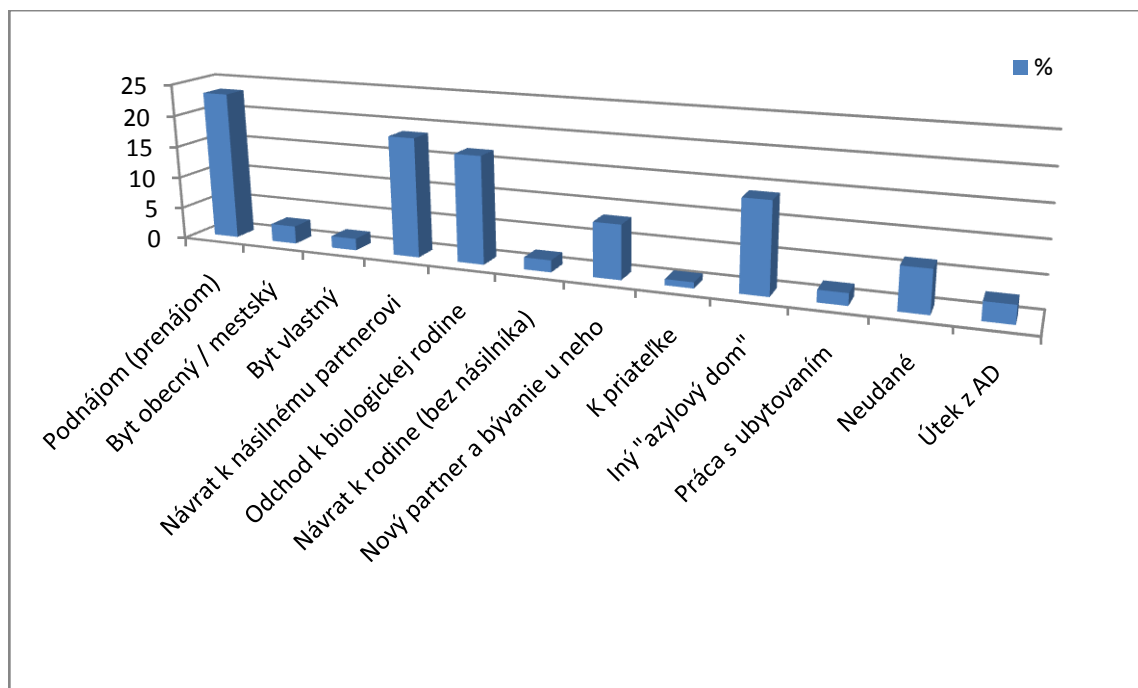

Graf č. 20 Dĺžka pobytu - porovnanie (v mesiacoch)

Priemerná dĺžka pobytu klientky v AD je 8 mesiacov 29 dní. Najkratšia bola prirodzene v rokoch počiatku prevádzky domov: AD Emauzy 2001-02 3 mesiace 5 dní; AC Betánia 2008 jeden mesiac. Najvyššia priemerná dĺžka pobytu je u súčasných klientiek AD Emauzy 14 mesiacov a 8 dní. Zvolených bolo 6 časových kategórií, tieto sú však pri porovnávaní do istej miery relatívne. Potrebným predpokladom je minimálne 3-ročná prevádzka. Tri roky sú zmluvne proklamovaným časovým horizontom, dokedy môžu byť klientky ubytované vo vybraných „azylových domoch“. Bežný čas pobytu je jeden rok, po jeho uplynutí si klientka musí napísať žiadosť o predĺženie pobytu s uvedením dôvodov. V AD Emauzy pritom všetky kategórie mohli byť zastúpené od roku 2004, v AC Betánia budú až od roku 2010. Vzhľadom na časové obdobie pobytu, najvyšší podiel má pobyt od jedného mesiaca do pol roka – 36%. Toto časové obdobie sa zvyčajne považuje za čas „krízovej intervencie“, hoci v prípadoch domáceho násillia je to relatívne. Až 22% žien bolo ubytovaných len veľmi krátko – do jedného mesiaca. Za toto obdobie nie je možné komplexne riešiť ťažko psycho-sociálnu situáciu ženy. Išlo zvyčajne o klientky, ktoré si krízové bývanie vyriešili iným spôsobom alebo sa vrátili k násilníkovi. 21% žien bolo ubytovaných od pol roka do 1 roka. 13% žien využilo ubytovanie viac ako jeden rok a menej ako dva roky a 4% podiel tvorili ženy, ktoré boli ubytované 2-3 roky a viac ako 3 roky.

8. Dôvod ukončenia pobytu

Ide o jeden z najdôležitejších údajov. Kde odchádzajú klientky z „azylových domov“? U koľkých z nich sa počas pobytu v AD vyrieši otázka bývania? Súbor v tejto oblasti bol zúžený na 107 žien, nakoľko u tých, ktoré sú stále klientkami „azylových domov“ nie je možné tento údaj vyplniť. Stĺpcový graf č. 21 vyjadruje percentuálny podiel 12 generovaných kategórií.

Graf č. 21 Dôvod ukončenia pobytu v „azylovom dome“ (percentuálne)

Zistené veličiny možno rozdeliť do piatich okruhov:

1. *Samostatné bývanie, mimo vzťahu.* Sem patrí najpočetnejšia kategória – podnájom alebo prenájom bytu (23,36%). Takmer ¼ žien si počas pobytu v „azylovom dome“ nájde vhodný byt, ktorý si vezme do prenájmu. Zvyčajne ide o lokality v blízkosti „azylového domu“. Druhou kategóriou v tomto okruhu je pridelenie Obecného, resp. Mestského nájomného bytu klientke na základe jej žiadosti. Takto sa podarilo vyriešiť bytovú otázku trom klientkám (2,8%). V dvoch prípadoch mohla žena odísť do vlastného bytu. Ide o dva prípady. V jednom z nich klientka zdedila dom po smrti príbuznej. V druhom prípade z roku 2002 išlo o 36-ročnú ženu, týranú matku piatich detí, ktorej sponzori zakúpili byt do jej osobného vlastníctva. V tomto prípade išlo o výnimočné vyriešenie. Štvrtou kategóriou v tomto okruhu bolo nájdenie práce s ubytovaním. Išlo však len o dva prípady z rokov 2003 a 2007. Obe ženy pochádzali z iného regiónu, kde si túto prácu s ubytovaním našli. V regióne „Záhorie“ je takáto možnosť riešenia pre ženy minimálna. Piatou kategóriou je návrat späť do vlastného bytu, ktorý musel opustiť násilník. Išlo opäť len o dva prípady, oba v roku 2005. V jednom z nich rozvedený manžel nastúpil na výkon trestu odňatia slobody a v druhom druh klientky kúpil vlastný dom, aby mohli spoločne odísť od svokrovcov, ktorí sa k synovej partnerke správali pohrdavo a vyčítavo. Spolu tieto štyri kategórie predstavujú takmer 30% žien, ktoré po ukončení pobytu v „azylovom dome“ mali samostatné bývanie.

2. *Návrat k násilnému partnerovi.* Až 20 žien (18,69%) sa vrátilo späť do násilného prostredia. Takmer každá piata žena, ktorá od partnera utiekla a našla útočisko v

„azylovom dome“ sa k nemu vráti. Podrobnejšie vyhodnotenie uvádzam v kapitole o páchatel'ov domáceho násilia.

3. *Bývanie v rámci nenásilného vzťahu.* Hoci aj predošlá kategória by sa dala zaradiť do oblasti vzťahu, prítomný by mal byť rozmer nenásilnosti. Najpočetnejšou kategóriou v tejto oblasti je pochopiteľne možnosť bývania v biologickej rodine klientky (u rodičov, súrodencov, starých rodičov). Využilo ju 18 žien (16,82%). Pobyt v „azylovom dome“ prispel v týchto prípadoch k tomu, aby sa zmenil postoj príbuzných k žene smerom k aktívnejšej pomoci aj v oblasti bývania. Druhou kategóriou v tejto oblasti je vytvorenie nového partnerského vzťahu a následné spoločné bývanie u nového partnera. Zaznamenaných bolo 9 prípadov (8,41%). V interview a podľa skúseností v práci s klientkami, ide o jednu z najčastejších stratégií žien pri riešení problému bývania. Vedome a úmyselne si hľadajú nový vzťah s možnosťou bývania. Žiaľ, ak tento proces je príliš rýchly a neopatrný, stáva sa, že si nájdu partnera s násilnými sklonmi a kruh násilia sa opäť opakuje. V jednom prípade roku 2006 bol zaznamenaný odchod ženy k priateľke, ktorá jej umožnila dlhodobé bývanie u nej. Spolu niečo vyše 26% žien našlo bývanie v rámci vzťahu s biologickou rodinou, novým partnerom alebo u priateľky.

4. *Odchod do iného „azylového domu“.* Túto kategóriu tvoril súbor 14,02%, čo predstavuje 15 žien. Zvyčajne išlo o dva dôvody. Prvým bol nutný odchod žien do iného zariadenia kvôli utajeniu (násilník ju vypátral napriek utajeniu adresy) alebo vyššieho štandardu ochrany (do zariadenia s vlastnou bezpečnostnou službou). Druhým dôvodom bolo nevyriešenie otázky bývania počas pobytu v „azylovom dome“. Zvyčajne sa jednalo o klientky, ktoré boli dlhší čas na materskej dovolenke a/alebo dlhodobo nezamestnané.

5. *Neštandardné ukončenie pobytu.* Do tejto kategórie patrili patologické prejavy, ním bol útek ženy z „azylového domu“ spojený s opustením detí. Išlo o tri prípady z rokov 2002-2003. Sedem klientiek (6,54%) odišlo bez udania dôvodu a miesta ďalšieho pobytu. Spolu siedmym klientkám bol za skúmané obdobie ukončený pobyt zo strany vedenia AD kvôli viacnásobnému a dlhodobému porušovaniu domáceho poriadku. Vo väčšine prípadov išlo o požívanie alkoholu bez záujmu o liečenie. Okrem toho išlo o prípady násilného správania žien k iným klientkám alebo deťom.

5.4.3 Ďalšie možnosti pomoci v zaistených útočiskách

1. Potreba špecializovaných „azylových domov“

Podobne ako kedysi útulky, aj zariadenia núdzového bývania sú legislatívne koncipované tak, že umožňujú rôznorodú klientelu. V mojom výskume som uviedol, že skúmané „azylové domy“ sú preplnené inou klientskou skupinou – najmä osamelými matkami s deťmi a ženami v hmotnej núdzi. Obe klientské skupiny zostávajú v útulku pomerne dlho, čím sa reálne znemožňuje ubytovanie obetí domáceho násilia. Aj z tohto dôvodu je potrebná veľmi úzka špecializácia na obeť (domáceho) násilia. Túto je možno

dosiahnuť vedomou špecializáciou vzhľadom na súčasné zákony alebo zemnou legislatívou. Druhá cesta je systematickejšia, prvá sa môže uskutočniť aj pri súčasnom stave legislatívy.

2. Dostupnosť, zvýšenie počtu a sieťovanie „azylových domov“

Vo väčšine krajín, vrátane Slovenska, potreba prevažuje nad existujúcu lôžkovú kapacitu, dôsledkom čoho sa mnohé ženy žiadajúce o ubytovanie musia odmietnuť. Okrem špecializácie je potreba zriadenia nových „azylových domov“, či už krízových stredísk alebo zariadení núdzového bývania. Svetovým aj európskym štandardom pre zariadenia poskytujúce ubytovanie obetiam DN je vytvorenie prístupnej siete týchto zariadení. Dobrým príkladom z praxe je skúsenosť z Rakúska, kde ženské domy založili v roku 1988 Sieť autonómnych rakúskych ženských domov (*Verein Autonome Österreichische Frauenhäuser*).²⁰⁸ Podľa Monitoringu organizácií sa aj na Slovensku mnohí poskytovatelia služieb pomoci obetiam DN vyslovili za lepšiu a intenzívnejšiu spoluprácu. Na druhej strane je potreba zlepšenia informovanosti žien, ktoré zažívajú domáce násilie o inštitúciách pomoci, vrátane možnosti ubytovania v „azylových domoch“. Zoznam zariadení poskytujúcich ubytovanie – rešpektovaním utajenia miesta – by mal byť neustále aktualizovaný (najvhodnejšie koordinovane).

3. Akcent na ohrozenie bezdomovectvom

Corrie Curtner vo svojom príspevku *The Silent Epidemic* uviedla, že „v Spojených štátoch je takmer 50 percent zo všetkých žien a detí bez domova, pretože utiekli kvôli domácemu násiliu.“²⁰⁹ Aj vo svojom výskume som zistil, že až 80% žien ubytovaných v „azylovom dome“ boli ekonomicky neaktívne. Jedným z prioritných dôvodov ich pobytu v „azylovom dome“ bola strata bývania a hmotná núdza.

4. Časová obmedzenosť ubytovania?

Nedostatočným sa zo skúsenosti zdajú byť krátkodobé ubytovanie v krízových centrách, útulkoch alebo iných zariadeniach v prípadoch, keď obeťou domáceho násillia je žena, ktorá je zároveň v ekonomickej alebo hmotnej núdzi, resp. nemá žiadnu dlhodobú oporu u svojej rodiny alebo známych. Otázkou je, či má byť limit pre dočasnú ubytovania alebo – ako proklamujú zásady ženských domov – potrebná je časová neobmedzenosť? Táto nie je legitímna podľa súčasnej legislatívy (v zariadeniach núdzového bývania sa poskytuje ubytovanie *na určitý čas*). Najdôležitejší je individuálny prístup ku každej klientke a nastavenie dĺžky pobytu tak, aby táto na jednej strane nebola stresovaná krátkodobosťou pobytu, na strane druhej, aby nebrala pobyt v „azylovom dome“ za svoje konečné riešenie bez záujmu hľadania si iného bývania. Azylový dom môže byť pre ženu akýmsi odrazovým mostíkom, ale otázkou je kam ísť ďalej, ak

²⁰⁸ On-line <http://www.aof.at/verein/index.htm> [30.3.2009].

²⁰⁹ CURTER, C.: *The Silent Epidemic* in *Today's Christian Woman*, vol. 26, no. 5/2004, s. 68.

predošlý byt/dom bol výlučným vlastníctvom muža alebo spolu žili v podnájme na ktorom sa prevažnou mierou finančne podieľal partner.

5. Využitie domov na pol ceste

V súčasnosti je deficitom absencia „druhostupňových ubytovní“, resp. „domov na pol ceste“, určených ohrozeným osobám, prednostne týraným ženám. Takéto sociálne byty a ubytovne by mali byť čiastočne hradené zo štátneho rozpočtu. Pozitívnym príkladom sú komunity v Kanade a Škótsku poskytujúce dlhodobé ubytovanie pre ženy, ktoré opustili svoje domovy kvôli násiliu. Toto ubytovanie im umožňuje žiť v podpornom prostredí s čiastočne hradenými nákladmi počas niekoľkých mesiacov.²¹⁰ Zákonnú platformu pre domovy na pol ceste dal § 28 zákona č. 448/2008 Z.z. Špecifické domovy na pol ceste by mohli poskytovať ubytovanie a sociálne služby pre ženy, ktoré sa sami alebo s deťmi stali „bezdomovkyňami“ dôsledkom straty bývania spojeného s mužom alebo jeho rodinou a už dlhší čas bývali v zariadení núdzového bývania alebo krízovom stredisku.

6. Štátom alebo samosprávou podporované byty

Na rozdiel od azylových domoch pobyt klientok v nich nie je riadený a kontrolovaný. Uznesenie Európskeho parlamentu o aktuálnej situácii v oblasti boja proti násiliu páchanom na ženách a budúce kroky (2004) nabáda členské štáty EÚ, aby uznali ženy na ktorých bolo spáchané rodovo podmienené násilie za kategóriu s prednostným prístupom k projektom sociálneho bývania“ (č.4f). Bolo by veľmi vhodné, aby sa aj na Slovensku tomuto problému venovala pozornosť a hľadali sa cesty, ako toto odporúčenie uviesť do legislatívy a praxe aj u nás. Štátna podpora by sa potenciálne mohla realizovať prostredníctvom Štátneho fondu rozvoja bývania. Mestám a obciam nič nebráni, aby by takúto možnosť vkomponovali do svojich politík bytovej výstavby a všeobecne záväzných smerníc pojednávajúcich o kritériách prideľovania sociálnych obecných bytov. Aj pripravovaný NAP 2009-2012 odporúča zo samospráve alokovať finančné prostriedky na skvalitnenie pomoci a podpory prostredníctvom siete sociálnych bytov.

7. Štandardizovaná dokumentácia

Nielen pre účely výskumov, ale najmä pre samotnú poradenskú prácu s touto klientskou skupinou je potrebná podrobná, štandardizovaná dokumentácia. Okrem zaznamenaných údajov by som navrhol doplnenie podrobnejších záznamov o intervenciách mimo domu, podrobnejšie zapisovanie poradenských rozhovorov a intervencií, zisťovanie vzdelanie klientiek, národnosti, náboženskej príslušnosti. Takisto je dôležité vedieť kto danú ženu do „azylového domu“ odporučil alebo odkiaľ získala údaje o možnosti ubytovania v ňom.

---

²¹⁰ UNITED NATIONS: *Strategies for confronting Domestic Violence: A Resource Manual*, č. V.B.4.

6 LAICKÁ POMOC RODINY A PRIATEĽOV

V prípadoch DN v zvýšenej miere platí, že „človek, ktorý prežil traumou, sa môže uzdraviť len v kontexte vzťahov; nikto sa z traumy nemôže uzdraviť v izolácii.“²¹¹ Jeden z prvých medzinárodných dokumentov zaoberajúci sa elimináciou DN – Odporúčanie Rady Európy č. R (85)4 o násilí v rodine²¹² (1985) kládol dôraz na úlohu rodinných príslušníkov, a to zvlášť v oblasti prevencie (skoré odhaľovanie a urovnávanie konfliktov). V neskorších dokumentoch, kde sa na domáce násilie pozerá v širšom kontexte rodovo podmieneného násillia voči ženám, čoraz viac vystupuje do popredia profesionalizácia pomoci týmto ženám. Do určitej miery sa špecializovaným poradenstvom môže opomenúť dôležitá podporná úloha rodiny a priateľov v procese podpory a pomoci ženám, ktoré sa stali obeťami DN. To, že žena prežila násillie v partnerskom vzťahu či v rodine, ešte neznamená, že rodina (v ktorej vyrástla) pre ňu nemôže predstavovať miesto ochrany, útočiska a opory. Docentka L. Čirtková v tejto súvislosti hovorí o „laickej pomoci obeťami (domáceho) násillia.“²¹³ Rodičia, súrodenci, vzdialenejší príbuzní, či priatelia môžu významnou mierou pomôcť žene, ktorá prežila domáce násillie. Táto potrebuje dôveryhodného človeka, ktorý jej poskytne emocionálnu podporu, teda pomôže ventilovať emócie, vyrozprávať sa, vyplakať sa, vykričať... V prípade potreby širšia rodina môže poskytnúť žene aj sociálnu a ekonomickú pomoc. Súhlasím s autorkou, že „rodina by malo fungovať ako miesto bezvýhradného bezpečia a podpory, kde môže obeť prejsť všetkými prirodzenými fázami vyrovnania sa s prežitou traumou.“²¹⁴ Americká psychiatrička a psychoterapeutka Judith Lewis Herman píše o „potrebe sociálneho kontextu, ktorý obeť poskytuje potvrdenie a ochranu, pomáha skontaktovať obeť a svedka udalosti a pomôže mu vytvoriť spojenectvo. Pre každú jednotlivú obeť tvoria takýto sociálny kontext vzťahu priateľstva, lásky a rodiny.“²¹⁵

Na druhej strane jestvuje nebezpečenstvo, že práve blízki príbuzní budú reagovať v prípadoch DN nesprávnym spôsobom, čím sa bude zväčšovať traumatizácia a viktimizácia obeť. Typickou nesprávnou reakciou je ignorovanie. Pri vypovedaní o traumatickej skúsenosti môže počuť: „Nechaj to tak! Zabudni na to..., dajako sa to zmení.“ V ďalšej etape sa všetci budú tejto „háklivej téme“ vyhýbať, aby sa na všetko zabudlo. S ignorovaním úzko súvisí bagatelizovanie a vyhlasovanie ženy za (psychicky) chorú, či klamátku – zvyčajne zo strany rodiny násillníka. Najhoršou reakciou je však

²¹¹ HERMAN, J.L.: *Trauma a uzdravenie*, Aspekt, Bratislava 2001, s. 185.

²¹² COUNCIL OF EUROPE: *Violence in the Family: Recommendation no. R (85)4 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe and explanatory Memorandum (COE.M.1.1/86 VI 1986)*.

²¹³ ČIRTKOVÁ, L.: *Laická pomoc obeťami in Pomoc obeťami (a svědkům) trestných činů*, Grada, Praha 2007, s. 126-130.

²¹⁴ *Ibidem*, s. 129.

²¹⁵ HERMAN, J.L.: *Trauma a uzdravenie*, s. 23.

prejavovanie podpory násilníkovi namiesto obeti. V takýchto prípadoch býva nutné, aby žena, ktorá prežila domáce násilie, opustila istú časť svojho sociálneho sveta. Intervencia a poradenstvo odborníkov je potom jedinou cestou k východu z kruhu násilia.

Aj podľa 1. reprezentatívneho výskumu násilia páchaného na ženách v SR (2002) prevažuje u slovenských žien, ktoré zažívali opakované násilie zo strany intímnych partnerov, vyhľadávanie pomoci u svojich príbuzných či susedov. Zo žien, u ktorých sa v súčasnom vzťahu vyskytli vyhranené formy násilia, sa na pomoc rodiny a susedov obrátilo 54,2% z nich, u miernejšej formy násilia to bolo 40,6%.²¹⁶ Toto zistenie potvrdil aj najnovší reprezentatívny výskum v roku 2008. Na pomoc rodiny či susedov sa obrátilo 65,5 % (pri miernejšom stupni násilného vzťahu to bolo 40%); spomedzi žien zažívajúcich vyhranené násilie od bývalého partnera vyhľadalo pomoc rodiny a známych až 92,7 % (pri miernejšom stupni násilia 45,3 %).²¹⁷

Vo výskumnej časti predloženej práce ženy udávali pomoc svojich príbuzných z biologickej rodiny a priateľov v priebehu rozličných etáp svojho exodu z kruhu násilia. Medzi 14 aktivitami pred pobytom v „azylovom dome“ 16,84% uviedlo pomoc biologickej rodiny a 12,63% u priateľov. Na základe interview som presvedčený, že archívne údaje sú ohľadom tejto skupiny nedostatočné. V rámci rozhovorov som zistil, že ak žena má žijúcich rodičov alebo iných príbuzných a nie sú to práve oni pred ktorými uteká, hľadá pomoc u nich. V rámci súboru klientiek „azylových domov“ limity príbuzných sú zvyčajne v nemožnosti dlhodobo jej poskytnúť ubytovanie. Takisto priatelia patria k dôležitým neprofesionálnym (laickým) subjektom pomoci. Z disproporcie výsledkov ústneho interview a štúdia archívov sa domnievam, že deficitom sú zisťovania a záznamy pri prijatí klientky do „azylového domu“. Z tohto dôvodu by som navrhol ako štandardné otázky pri prijatí novej klientky do „azylového domu“ tieto: „Hľadali ste pomoc u svojich príbuzných? Ak áno, konkrétne u koho? Ako vám pomohli a v čom vám nemohli pomôcť? Hľadali ste pomoc u niektorých z vašich priateľov? Ako vám oni pomohli? Môžete zhodnotiť pozitívne a negatívne skúsenosti s pomocou vašich príbuzných a priateľov?“

Vzhľadom na distribúciu uviedlo 6% žien, že im pomohla rodina alebo priatelia nakontaktovať sa na „azylový dom“. Rodina zohrala dôležitú úlohu vzhľadom na ubytovanie aj po dočasnom pobyte v „azylovom dome“. 16,82% žien uviedlo miesto svojho ďalšieho pobytu príbuzných (rodičov, súrodencov, starých rodičov). Pobyt v „azylovom dome“ prispel v týchto prípadoch k tomu, aby sa zmenil postoj príbuzných k žene smerom k aktívnejšej pomoci aj v oblasti bývania. Vyššie som uviedol aj jeden prípad odchodu ženy k priateľke s dlhodobejšou perspektívou bývania.

---

²¹⁶ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR*, s. 81.

²¹⁷ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 70-71.

Súhrnom možno tvrdiť, že biologická rodina zohráva kľúčovú úlohu v procese sociálnej inklúzie klientiek „azylových domov“. Profesionálni poradcovia by mali o dôležitosti sociálneho kontextu a úlohe blízkych príbuzných prinajmenšom vedieť a odporučiť ich dotyčnej žene. V lepšom prípade by bolo vhodné so súhlasom klientky s nimi nadviazať kontakt a aktívne ich zapojiť do procesu poradenstva a terapie svojej príbuznej. Aj podľa nového zákona č. 448/2008 Z.z. sa pripomína prevádzkovateľom sociálnych služieb spolupracovať s rodinou pri utváraní podmienok na návrat prijímateľa sociálnej služby do prirodzeného prostredia (§ 7d).

7 PRÁVNE PROSTRIEDKY A POLÍCIA

Pri príležitosti odštartovania prvej vládnej kampane *Zastavme domáce násilie* (2007), vyhlásila Ministerka PSVR Viera Tomanová, že „násilie na ženách sa aj na Slovensku považuje za celospoločenský problém a pristupuje sa k nemu rovnako vážne ako k akejkoľvek inej trestnej činnosti“.²¹⁸ Násilie voči ženám, ktoré sa koná v rodine alebo medzi partnermi, treba primárne považovať za kriminálny čin. Ženám, ktoré sa stali obeťami domáceho násillia treba pomôcť predovšetkým efektívnymi právnymi prostriedkami.

Pojem „domáce násilie“ doposiaľ nie je v Slovenskej republike pojmom zákonným, to znamená, že nie je zadeninovaný v Ústave, zákonoch či iných právnych predpisoch. To však neznamená, že by tento pojem nebol vhodný a nemohol sa používať na označenie určitej špecifickej formy násillia podľa miesta, kde sa uskutočňuje (domáce prostredie) a určitých špecifick, ktoré sú preň príznačné. Medzi tieto špecifická patrí najmä skrytosť, úzky vzťah medzi páchatelom a obeťou (citové, rodinné, sociálne a ekonomické prepojenie), špecifické dokazovanie trestnej činnosti (často je jediným priamym svedkom obeť), blokovaná ochota obeť trestný čin oznamovať, jeho dlhodobosť so zvyšujúcou sa intenzitou, striedanie fáz pokoja, agresia a uzmierovania a vysoká latencia. Slovenská republika, podobne ako väčšina krajín, nemá v svojej Ústave a zákonoch špecifické nariadenie týkajúce sa násillia voči ženám ani domáceho násillia. Nejestvuje žiadna komplexná právna úprava chrániaca pred domácim násillím.²¹⁹ Tieto prípady sú doposiaľ zaradené do rámca všeobecných trestných a občianskych zákonov.

---

²¹⁸ Tlačová správa MPSVR

http://www.employment.gov.sk/new/index.php?SMC=1&mod=news&news_id=162 [26.11.2007].

²¹⁹ Komplexná právna úprava jestvuje napr. v Rakúsku od 1. mája 1997, kedy bol zavedený „Zákon na ochranu pred násillím v rodine“ (*Bundesgesetz zum Schutz vor Gewalt in der Familie*, skr. „Gewaltschutzgesetz“; novelizovaný bol v r. 2000 a 2004). EÚ ho v roku 2000 vyhodnotila ako „najlepšiu prax“ k prístupu riešenia DN. Od 1. januára 2007 platí aj v Českej republike zákon č. 135/2006 Sb., ktorým sa menia niektoré zákony v oblasti *ochrany pred domácim násillím*. Táto zákonná úprava v ČR bola inšpirovaná práve skúsenosťou z Rakúska.

7.1 Právne prostriedky SR

7.1.1 Ústava Slovenskej republiky

Ústava je základným zdrojom písaného zákona krajiny. Ona udáva národné princípy a kladie základ pre ďalšie legislatívne stratégie. Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 z 1. septembra 1992, zaručuje všetkým občanom nášho štátu základné ľudské práva a slobody bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie (por. čl.12). Oblasť rodovej rovnosti ani násilí voči ženám sa Ústava SR explicitne nevenuje. Medzi základné ľudské práva patrí:

- Právo na život a jeho ochranu (čl. 15);
- právo na zabezpečenie telesnej integrity pred fyzickými útokmi a zabezpečenie nedotknuteľnosti osoby pred psychickým nátlakom (čl. 16);
- právo na ochranu osobnej slobody (čl. 17);
- právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti (čl. 19).

Napriek týmto ústavným právam občanov Slovenskej republiky, často dochádza k ich porušovaniu. Ak dôjde k skutkovej podstate porušeniu základných ľudských práv, do pomoci obetiam domáceho násillia môžu byť zainteresované aj orgány činné v trestnom konaní a trestné právo. Okrem nich pomáhajú občanom v SR ďalšie právne prostriedky, medzi ktoré patria občianske a sociálne zákony. Prostriedkom právnej ochrany práv a slobôd je podľa čl. 127 aj *ústavná sťažnosť*, ktorou možno dosiahnuť konkrétne spôsoby ochrany a nápravy porušeného základného práva alebo slobody.

7.1.2 Trestné právo

Podľa Viedenskej deklarácie²²⁰ má štát zodpovednosť za vyšetrenie všetkých násilných činov a v súlade s vlastnou perspektívou aj na potrestanie všetkých násilných činov spáchaných na ženách (čl.4b). Okrem toho má štát rozširovať trestné, občianske, pracovné a administratívne postihy v rámci domácej legislatívy na potrestanie a náhradu za ujmu spôsobenú ženám, ktoré sa stali obeťami násillia (čl.4d). Čo sa týka trestnoprávneho postihu páchatel'ov domáceho násillia, výstižne ho uvádza docent práva JUDr. Jiří Jelínek: „Trestné právo má v právnom poriadku subsidiárnu úlohu. Nastupuje vtedy a tam, keď zlyhali ostatné právne a mimoprávne prostriedky... Je prostriedkom „poslednej inštancie“ a výrazom represívneho prístupu k problému domáceho násillia.“²²¹

7.1.2.1 Trestný zákon

Podľa zákona č. 300/2005 Z.z. z 20. mája 2005 v znení neskorších predpisov s platnosťou od 1. januára 2006, sa môže domáce násillie postihovať účinnejšie. Podľa plk.

²²⁰ UNITED NATIONS: *Declaration on the Elimination of Violence against Women*, (A/RES/48/104).

²²¹ JELÍNEK, J.: *K trestněprávnímu postihu domácího násillí*, in *Kriminalista* 4/2005 (příloha).

JUDr. Vladimíra Kotuliča, policajného pridelenca Veľvyslanectva Slovenskej republiky v ČR, sa „zaviedli kvalifikované skutkové podstaty, ktoré implementujú najnovšie poznatky odborníkov, ako aj medzinárodné záväzky. Bola upravená definícia blízkej osoby, podľa ktorej je možno postihnúť veľký okruh činov násilia páchaného v rodinách, a tak ochrániť obeť tohto násilia a odsúdiť páchatel'ov. Boli sprísnené tresty za páchanie násilia na osobách blízkych a zverených pri trestných činoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby, vydierania, znásilnenia, sexuálneho násilia, sexuálneho zneužívania.“²²² Tento Trestný zákon (skr. TZ) implementoval do svojho znenia a rozšíril všetky dôležité predchádzajúce novelizácie TZ.

Nový TZ definuje „blízku osobu“ v § 127 (4) predovšetkým príbuzných v priamom pokolení (teda starých rodičov, rodičov, detí, vnukov), osvojiteľ'a, osvojencov, súrodencov a manžela; a okrem toho aj iné osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere pokladajú za navzájom blízke osoby len vtedy, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá právom pociťovala ako ujmu vlastnú. Bod 5 tohto paragrafu rozširuje v prípade určitých trestných činov týkajúcich sa okruhu DN aj na bývalého manžela, druha, bývalého druha, rodiča spoločného dieťaťa, ako aj osobu, ktorá s páchatel'om žije alebo žila v spoločnej domácnosti. Takýto rozšírený výklad pojmu blízkej osoby vychádzal práve zo špecifik DN. V Trestnom zákone je zadaný právny pojem „chránenej osoby“ v § 139 (1) do kategórie ktorej patrí aj a) dieťa; b) tehotná žena; c) blízka osoba; d) odkázaná osoba; e) osoba vyššieho veku; f) chorá osoba. Tresty za jednotlivé trestné činy sú v prípade chránenej osoby vyššie. Ide o novú filozofiu trestného práva, pre ktorú domáce násilie nielenže nie je súkromnou vecou v rodine, ale považuje sa za oveľa zákernejšiu a zvrátenejšiu formu násilia ako násilie páchané na verejnosti, resp. cudzím osobám.²²³ V tomto prípade ide o veľmi pozitívnu zmenu, kedy zneužitie partnera alebo pozície dôvery sú pre páchatel'ov priťažujúcimi okolnosťami pri ukladaní trestu. Takýmto spôsobom môže byť trestané aj sexuálne násilie v manželstve a rodine, ako požadujú viaceré medzinárodné dokumenty.²²⁴

Trestný zákon rozdeľuje trestné činy podľa spôsobu porušenia ľudských práv zaručených Ústavou SR. Zrušený bol už trest smrti. Do kategórie „trestných činov domáceho násilia voči ženám“ implicitne patria v súčasnosti podľa nového TZ nasledujúce skutkové podstaty (v zátvorke uvádzam trest za trestný čin v prípade chránenej osoby okrem prípadov spôsobenia ťažkého ublíženia na zdraví alebo smrti):
Trestné činy PROTI ŽIVOTU A ZDRAVIU:

²²² Por. referát plk. Judr. V. KOTULIČA na 1. medzinárodnej konferencii v rámci Programu prevencie kriminality „Bezpečí pro město“ s hlavním tématom „Domáci násilí“, Bílovec, 7. března 2007.

²²³ Por. ŠIPOŠOVÁ, J., IVÁNYI, J.: *Kde nie je žalobca, nie je ani sudca. Nová slovenská legislatíva o domácom násilí*, on-line <http://www.pomocobetiam.sk> [11.1. 2003], s. 2.

²²⁴ Por. UNITED NATIONS: *Elimination of domestic Violence against Women*, (A/RES/58/147), č. 4b.

- § 147 zabitie (9 – 12 rokov);
- § 155 ťažká ujmu na zdraví (5 – 12 rokov); § 156 ublíženie na zdraví (1 – 3 roky);

Trestné činy PROTI SLOBODE:

- § 182 pozbavenie osobnej slobody (7 – 12 rokov);
- § 183 obmedzovanie osobnej slobody (3 – 8 rokov);

Trestné činy PROTI ĽUDSKEJ DÔSTOJNOSTI:

- § 199 znásilnenie – donútenie ženy k súložu (7 – 15 rokov);
- § 200 sexuálne násilie – donútenie iného k orálnemu sexu, análnemu styku alebo k iným sexuálnym praktikám (7 – 15 rokov);
- § 201 sexuálne zneužívanie – súlož s osobou mladšou ako 15 rokov alebo iné sexuálne zneužitie (7 – 12 rokov). § 202 (1) súlož alebo sexuálne zneužitie osoby zverenej do starostlivosti vo veku od 15 do 18 rokov (1 – 5 rokov);
- § 208 týranie blízkej osoby a zverenej osoby – spôsobovanie fyzického alebo psychického utrpenia (3 – 8 rokov). Zákon bližšie špecifikuje jednotlivé formy týrania:
  - a) bitím, kopaním, údermi, spôsobením rán a popálenín rôzneho druhu, ponižovaním, pohŕdavým zaobchádzaním, neustálym sledovaním, vyhrážaním, vyvolávaním strachu alebo stresu, násilnou izoláciou, citovým vydieraním alebo iným správaním, ktoré ohrozuje jej fyzické alebo psychické zdravie alebo obmedzuje jej bezpečnosť;
  - b) bezdôvodným odopieraním stravy, oddychu alebo spánku alebo odopieraním nevyhnutnej osobnej starostlivosti, ošatenia, hygieny, zdravotnej starostlivosti, bývania, výchovy alebo vzdelávania;
  - c) nútením k žobrote alebo k opakovanému vykonávaniu činnosti vyžadujúcej jej neúmernú fyzickú záťaž alebo psychickú záťaž vzhľadom na jej vek alebo zdravotný stav alebo spôsobilej poškodiť jej zdravie, vystavovaním vplyvu látok spôsobilých poškodiť jej zdravie, alebo
  - e) neodôvodneným obmedzovaním v prístupe k majetku, ktorý má právo užívať.
- § 359 násilie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi (až 2 roky) a § 360 nebezpečné vyhrážanie – vyhrážanie sa smrťou alebo ťažkou ujmu alebo inou ťažkou ujmu (1/2 roka až 3 roky).

Nový Trestný zákon sprísnil aj podmienky podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, ak tento neprevyšuje 3 roky. Zákomom stanovený môže byť aj probačný dohľad (§ 51), ktorý môže obsahovať príkaz nepriblížiť sa k poškodenému na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydla poškodeného (4a).

7.1.2.2 Trestný poriadok

Podľa publikácie Akadémie PZ sa „odborníci zhodujú v názore, že rózne a efektívne trestné stíhanie násilia je zdrojom informácie pre verejnosť, že spoločnosť také konanie

odsudzuje.²²⁵ Súčasťou dôležitej novely (č. 422/2002) starého Trestného poriadku z roku 1961 bola skutočnosť, že na stíhanie páchatel'a domáceho násillia sa nevyžaduje súhlas poškodeného s trestným stíhaním. Táto zmena je dôležitá vzhľadom na potrebu úzkej previazanosti trestného práva hmotného a trestného práva procesného na účinnú ochranu postihnutej osoby.²²⁶ Aj zákon č. 301/2005 z 24. mája 2005 *Trestný poriadok*, s platnosťou od 1. januára 2006, túto novelizáciu subsumoval do svojho znenia (por. § 211 ods.1). Podľa § 2 ods. 6 orgány činné v trestnom konaní a sudy konajú z úradnej povinnosti. To znamená, že trestné činy v okruhu domáceho násillia budú stíhané aj bez súhlasu obetí a páchatel' nebude mať dôvod nútiť obeť k tzv. stiahnutiu trestného oznámenia. Samozrejme obeť, ktorá je zároveň svedkom, resp. ďalší svedkovia, ktorí sú rodinnými príslušníkmi páchatel'a, majú právo odoprieť výpoveď (podľa § 130). Vo vzťahu k skrátenému vyšetrovaniu, rekonifikácia priniesla v § 204 možnosť páchatel'a trestného činu postaviť pred súd do 48 hodín, čo je pozitívum z hľadiska zaistenia páchatel'a a jeho skorého odsúdenia, resp. dania do väzby. Žiaľ prax ukazuje, že dôsledkom nedostatku vyšetrovateľov a ich nadmernou zaťaženosťou býva trestné stíhanie nie dostatočne rýchlo skončené. V prípadoch, ktoré nie sú riešené väzobne a páchatel' je stíhaný na slobode, trvá vyšetovanie i trestné stíhanie dlhšie.²²⁷ Dôležitou právnou úpravou je aj poskytovanie informácii poškodeného, ktorému hrozí nebezpečenstvo v súvislosti s pobytom obvineného alebo odsúdeného na slobode – prepustením alebo útekem z väzby alebo výkonu trestu odňatia slobody. Za informovanosť sú zodpovedné orgány činné v trestnom konaní (§ 46 ods. 8; § 74 ods. 2) a poškodený môže o to už v prípravnom konaní požiadať prokurátora, resp. súd v konaní pred súdom (§ 46 ods. 9).

7.1.2.3 Zákon o priestupkoch

Ide o zákon SNR č. 372/1990 Zb. z 28. augusta 1990 v znení neskorších predpisov. Medzi priestupky proti občianskemu spolunažívaniu patria podľa § 49 aj a) ublíženie na cti – urážky, vydanie iného na posmech, b) nedbanlivé ublíženie na zdraví, d) vyhrážanie sa ujmom na zdraví, drobné ublíženia na zdraví, schválnosti alebo iné hrubé správanie sa. Len v bode a) je potrebný návrh postihnutej osoby, v ostatných prípadoch sa priestupky prejednávajú z úradnej povinnosti (por. § 67-68). Za takéto priestupky je možné uložiť finančnú pokutu do 33 eur (body b-d). Finančné sankcie však majú dopad na celú rodinu, nielen na páchatel'a. Obeť domáceho násillia je následne obviňovaná, že „za to môže práve ona“. Keďže častou súčasťou domáceho násillia je aj ekonomické násillie, dôsledky pokút

²²⁵ BANGO, D., VIKTORYOVÁ, J., VAJZER, L.: *Vyšetrovanie domáceho násillia páchaného na ženách*, Akadémia Policajného zboru, Bratislava 2005, s. 4.

²²⁶ Por. JELÍNEK, J.: *K trestněprávnímu postihu domácího násillia*, in *Kriminalista* 4/2005 (příloha).

²²⁷ Por. Správu o plnení Národného akčného plánu pre prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách na roky 2005-2008 z 8. augusta 2007.

často znáša samotná obeť. Z týchto dôvodov je dôležité zvážiť, či je náležité v prípadoch domáceho násillia sankcionovať priestupok finančnou pokutou?

7.1.3 Občianske právo

Občianske právo plní vo vzťahu k trestnoprávnej úprave funkciu subsidiárneho nástroja ochrany, s cieľom primárne chrániť obeť, teda toho, na kom je domáce násillie páchané.²²⁸

7.1.3.1 Občiansky zákonník

Medzi novými zákonmi samostatnej SR chýba aj Občiansky zákonník. Súčasným platným Občianskym zákonníkom je *zákon č. 40/1964 Zb. z 26. februára 1964 v znení neskorších predpisov*. Úlohou Občianskeho zákonníka je najmä ochrana osobnosti a upravovanie majetkových vzťahov fyzických a právnických osôb. Vzhľadom na bezpodielové spoluvlastníctvo manželov je dôležitá novelizácia z 19. augusta 2002 zákonom č. 526/2002. V prípadoch „domáceho násillia“ je dôležitý § 146: (1) Ak dôjde medzi manželmi k nezhode o právach a povinnostiach vyplývajúcich z bezpodielového spoluvlastníctva, rozhodne na návrh niektorého z nich súd. (2) Ak sa z dôvodu fyzického alebo psychického násillia alebo hrozby takého násillia vo vzťahu k manželovi alebo k blízkej osobe, ktorá býva v spoločnom dome alebo byte, stalo ďalšie spolužitie neznesiteľným, môže súd na návrh jedného z manželov obmedziť užívacie právo druhého manžela k domu alebo bytu patriacemu do bezpodielového spoluvlastníctva, prípadne ho z jeho užívania úplne vylúčiť (por. aj § 142 v prípadoch násillného správania podielového spoluvlastníka). Právo na ochranu života a zdravie je silnejšie ako vlastnícke právo násillníka, či právo vyplývajúce zo spoločného nájmu domu/bytu.²²⁹ Dôležitým bolo zrušenie povinnosti zabezpečenia náhradného bývania pre páchatel'a – partnera, ktorý sa dopustil násillia.

7.1.3.2 Občiansky súdny poriadok

Pod Občianskym súdnym poriadkom rozumieme *zákon č. 99/1963 Zb. v znení neskorších predpisov*. V súvislosti s predmetom našej štúdie je dôležitá novela č. 424/2002 Z.z z 19. júna 2002 s účinnosťou od 1. januára 2003. Ňou sa do občianskeho zákonníka rozšírilo predbežné opatrenie smerujúce na účinnejšiu ochranu obetí domáceho násillia. V súčasnom znení Občianskeho súdneho poriadku je možné predbežné opatrenie rozhodnutím súdu vzhľadom na maloleté dieťa (por. § 75a; § 76 ods. 1b). Okrem toho podľa § 76 ods.1 písm. g) môže súd predbežným opatrením uložiť účastníkovi, aby nevstupoval dočasne do domu alebo bytu, v ktorom býva osoba blízka alebo osoba, ktorá je v jeho starostlivosti alebo vo výchove, vo vzťahu ku ktorej je dôvodne podozrivý z

²²⁸ KOTRECOVÁ, A.: *Ochrana obetí domáceho násillia inštitútmi občianskeho práva* in ZÁHORA, J. (edit.): *Domáce násillie – nová prax a nová legislatíva v Európe*, Zborník z medzinárodnej konferencie, Vysoká škola práva, 15.-16.10. 2007, Eurokódex, Bratislava 2008, s. 79.

²²⁹ Por. KOTRECOVÁ, A.: *Ochrana obetí domáceho násillia inštitútmi občianskeho práva*, s. 86.

násilia. Súd má podľa novely č. 353/2003 Z.z. rozhodnúť v lehote 7 dní od doručenia návrhu. Podľa JUDr. A. Kotrecovej inštitút vykázania eliminuje kontakt páchatel'a s obeťou. Okrem toho má ísť o istý druh občianskoprávnej sankcie za protiprávne konanie násilného subjektu. Úlohou tejto zákonnej úpravy je pôsobiť preventívne v tom smere, že pokiaľ si je násilník vedomý, že môže prísť o pohodlie, ktoré mu spoločné bývanie poskytuje, môže to ovplyvniť jeho súčasné aj budúce správanie.²³⁰ Podľa JUDr. I. Rajtákovvej „v priebehu rokov 2003 a 2004 sa postupne vyvinula taká prax, že nerešpektovanie tohto predbežného opatrenia sa kvalifikuje ako trestný čin marenia výkonu úradného rozhodnutia a to bez toho, aby bolo potrebné, tak ako pri iných rozhodnutiach, v prípade jeho nerešpektovania požiadať súd o jeho súdny výkon.“²³¹ V neprospech nariad'ovania predbežných opatrení svedčí jednak skutočnosť, že civilné súdy nemajú až do okamihu podania návrhu žiadne informácie o prípade, neprichádzajú do kontaktu ani s obeťou ani s páchatel'om, ako aj spôsob preverovania existencie dôvodného podozrenia z násilia.²³² Pojem „dôvodné podozrenie“ nie je v zákone špecifikovaný a preto je dôkazné bremeno na navrhovateľovi/navrhovateľke (ním môže byť trestné oznámenie, lekárske správy, potvrdenie z ošetrenia lekára).²³³

7.1.3.3 Zákon o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi

Jedná sa o zákon č. 215/2006 z 15. marca 2006. Medzi ujmy poškodených osôb, ktoré majú právo na jednorazové finančné odškodnenie, patria ublíženie a ťažká ujma na zdraví, ale aj znásilnenie, sexuálne násilie a sexuálne zneužívanie (§ 2 ods.b). Týmto sa odstránilo bagatelizovanie závažnosti týchto trestných činov.²³⁴ Ak poškodeným nebolo finančné odškodnenie uhradené inak, môže im jednorazovú finančnú na vlastnú žiadosť poskytnúť MS SR. Odškodnenie znásilnenia alebo sexuálneho násilia nevyklučuje možnosť odškodnenia morálnej škody (ujmy) spôsobenej tým istým trestným činom.²³⁵ V rámci novodobej viktimológie patrí odškodnenie obetí trestných činov k dôležitým pilierom pomoci obetiam a je primárnym prostriedkom finančného riešenia následkov viktimizácie. Preto je namieste odporúčanie Úradu OSN pre prevenciu kriminality a kontrolu drog, že „informácie o dostupnosti odškodného, o postupe podávania žiadosti a o podmienkach

²³⁰ Ibidem, s. 79-80. Autorka cituje aj BABJAKOVÁ, L., SOPKOVÁ, E.: *Legislatívne úpravy domáceho násilia* in *Justičná revue*, 54, č. 11, 2002, s. 1235-1250.

²³¹ Por. RAJTÁKOVÁ, I.: *Právne aspekty násilia* in on-line <http://www.fenestra.sk/html/d/d4.htm> [10.10.2007].

²³² SNSLP: *Komparačná štúdia*, nepublikovaný materiál vypracovaný na základe uznesenia vlády SR č. 635/2005 z 24. 8.2005.s. 24.

²³³ KOTRECOVÁ, A.: *Ochrana obetí domáceho násilia inštitútmi občianskeho práva*, s. 81.

²³⁴ Por. MPSVR SR: *Národná stratégia*, s. 9.

²³⁵ SNSLP: *Komparačná štúdia*, s. 26.

programu, ako podstatné a základné právo všetkých obetí trestných činov, majú byť široko zverejnené.²³⁶ V tomto má Slovensko ešte značný deficit.

7.1.3.4 Zákon o rodine

Pod „zákonom o rodine“ rozumieme *zákon č. 36/2005 Z.z z 19. januára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. Hneď v 1. článku je definované manželstvo, jeho zákonná ochrana spoločnosťou a právna rovnosť oboch manželov: „Manželstvo je zväzkom muža a ženy. Spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobro. Manžel a manželka sú si rovní v právach a povinnostiach.“ Rovnosť v právach a povinnostiach následne rozvíja § 18: Manželia „sú povinní žiť spolu, byť si verní, vzájomne rešpektovať svoju dôstojnosť, pomáhať si, starať sa spoločne o deti a vytvárať zdravé rodinné prostredie“. Vo vzťahu rodičov k deťom bližšie špecifikuje právo rodičov používať primerané výchovné prostriedky tak, „aby nebolo ohrozené zdravie, dôstojnosť, duševný, telesný a citový vývoj dieťaťa“ (§ 30 ods.3). Ak rodičia porušujú základné ľudské práva vlastného dieťaťa, súd môže zasiahnuť do rodičovských práv a povinností (por. § 38).

V prípadoch opakovaného alebo dlhodobého domáceho násillia býva pre ženu jediným východiskom a spôsobom ako uniknúť násilliu, opustenie spoločnej domácnosti a podanie návrhu na rozvod manželstva.²³⁷ Rozvodu manželstva sa venujú §22-27. Podľa §23 ods. 1 súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia.

7.1.4 Sociálne zákony

7.1.4.1 Zákon o sociálnej pomoci

Hoci účinnosť Zákona o sociálnej pomoci, čiže zákona č. 195/1998 Z.z. z 19. mája 1998 o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov, skončila 31.12. 2008, mnohým zariadeniam sociálnych služieb bude transformácia trvať dlhší čas. V súvislosti s témou predloženej práce považujem sa dôležité pripomenúť, ktoré zariadenia by mali poskytnúť sociálne služby a ubytovanie primárne obetiam domáceho násillia. Takýmito zariadeniami mohli byť domov pre osamelých rodičov, útulok (od roku 2000), prípadne krízové stredisko (od roku 2002). Zákonnú platformu pre sociálnu pomoc žene – obeti domáceho násillia, vrátane jej ubytovania, poskytol tento zákon od svojho schválenia spočiatku len implicitne cez § 27 Domov pre osamelých rodičov, aj to len v špecifických prípadoch. Muselo ísť o osamelú matku maloletého dieťaťa alebo osamelú tehotnú ženu. Vzhľadom

---

²³⁶ Úrad OSN pre prevenciu kriminality a kontrolu drog: *Spravodlivosť pre obeť*, Sekretariát rady vlády SR pre prevenciu kriminality, Bratislava 2000, s. 58-59.

²³⁷ Por. *Konať proti násilliu na ženách*, č. 06a, s. 1-4.

na sociálnu pomoc obetiam domáce násilia mala veľký význam novela č. 450/2000 Z.z. z 30. novembra 2000, podľa ktorého v útulku možno poskytovať starostlivosť aj občanovi, na ktorom je páchané násilie osobou, s ktorou žije v domácnosti (§ 30, bod 2). Až do tejto novelizácie na konci roka 2000 nebol na Slovensku žiaden typ zariadenia sociálnych služieb, v ktorom by mohli nájsť útočisko týrané ženy bezdetné alebo s dospelými deťmi, ani týrané dievčatá staršie ako 18. rokov, ak neboli tehotné.²³⁸

7.1.4.2 Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele

Podľa zákona o sociálnej pomoci sa v praxi používalo pre dočasné ubytovanie matky (na 3 mesiace) vzhľadom na jej dieťa aj Krízové stredisko (§ 31), v ktorom bolo možné poskytovať starostlivosť najmä maloletému s poruchami správania, s neskončenou prípravou na povolanie alebo ktorého výchova je vážne ohrozená alebo vážne narušená. Schválením zákona č. 305/2005 z 25. mája 2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých predpisov sa krízové stredisko zaradilo medzi zariadenia, v ktorých sa vykonáva sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela. Podľa tohto zákona krízové stredisko zabezpečuje vykonávanie opatrení podľa tohto zákona, ak sa dieťa, rodina alebo plnoletá fyzická osoba nachádza v krízovej životnej situácii (bod 1a). V ňom sa vykonáva sociálna práca, odborná diagnostika, pomoc na zvládnutí krízy, špeciálne sociálne poradenstvo, liečebno-výchovná starostlivosť, psychologická starostlivosť, zdravotná starostlivosť, vzdelávanie, bývanie, stravovanie a obslužné činnosti.

7.1.4.3 Zákon o sociálnych službách

Dňa 30. októbra 2008 bol kodifikovaný nový Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. Zo zariadení sociálnych služieb je podľa tohto zákona v súvislosti s pomocou obetiam domáceho násilia dôležitý § 29 Zariadenie núdzového bývania. Ním sa definitívne oddelil špecifický druh zariadenia sociálnej služby pre osoby, na ktorých je páchané násilie, od útulku (§ 26). Posun smerom k špecializácii pobytového zariadenia poskytujúceho pomoc obetiam domáceho násilia je však narušený nakumulovaním ďalších piatich kategórií ohrozených osôb. Nimi sú obeť obchodovania s ľuďmi, osamelé tehotné ženy, ba dokonca aj rodič, resp. rodičia s deťmi, ktorí nemajú zabezpečené ubytovanie, alebo nemôžu z vážnych dôvodov užívať bývanie, a napokon aj fyzické osoby odkázané na pomoc inej fyzickej osoby a nemajú zabezpečené ubytovanie (por. ods. 1). Hoci podľa odstavca 5 by nemalo dochádzať ku kombinovaniu jednotlivých kategórií klientiek a klientov, formulácia o ich zlučovaní „len ak je to vhodné

---

²³⁸ Por. SOPKOVÁ, E.: *Prieskum WAVE o ženských domoch* in CVIKOVÁ, J., JURÁŇOVÁ, J. (edits.): *Piata žena. Aspekty násilia páchaného na ženách*, Aspekt, Bratislava 2001, s. 67.

a účelné vzhľadom na povahu nepriaznivej situácie“ je pomerne vágna. Špecifickosť služieb poskytovaných obetiam (domáceho) násilia by si zaslúžila samostatný druh zariadenia sociálnych služieb. Isté znaky podobnosti, popri väčšej nepodobnosti, majú obeť obchodovania s ľuďmi. Podľa tohto zákona pre obe kategórie ohrozených osôb by malo byť „zabezpečené utajenie miesta ich bývania a anonymita“ v prípadoch potreby chrániť ich život alebo zdravie. (ods. 4). Domovy pre osamelých rodičov podľa predchádzajúceho zákona sa automaticky stávajú od 1.1. 2009 zariadeniami krízového bývania (§ 110 ods. 13). Zariadenia núdzového bývania majú byť podľa tohto zákona miestom krízového ubytovania pre rodiny ohrozené živelnou pohromou, požiarom, ekologickou alebo priemyselnou haváriou (ods. 3). Osobne sa nazdávam, že táto kategória klientov mohla byť skôr zaradená do krízového strediska podľa č. 305/2005 Z.z. Kategóriu „fyzických osôb, ktoré dovŕšili dôchodkový vek, alebo ktoré sú odkázané na pomoc inej fyzickej osoby“, by bolo takisto lepšie zaradiť do iných foriem zariadení sociálnych služieb (napr. zariadenie pre seniorov § 35). Robiť zo zariadení núdzového bývania zároveň akési dočasné „čakacie zariadenia“ pred prijatím ich čakatel'ov do vhodnejších zariadení sociálnych služieb považujem za nevhodné. Z praktických skúseností viem, že tieto skupiny klientiek a klientov pomerne dlho zostávajú v zariadeniach (doteraz napr. v útulkoch), nakoľko čakacia doba zariadení pre seniorov je pomerne dlhá – často až 4-5 rokov. Ak zariadenie núdzového bývania prijme takéto skupiny klientiek alebo klientov, nezriedka musia odmietnuť poskytnutie dočasného ubytovania obeť domáceho násilia kvôli plnej kapacite. Osoby, na ktorých je páchané násilie, by skutočne potrebovali špecifický druh zariadenia bez potencie ďalších skupín klientiek, resp. klientov. Podľa súčasnej právnej úpravy bude veľmi záležať na zriaďovateľoch a poskytovateľoch tohto druhu sociálnej služby. V zariadení núdzového bývania sa podľa tohto zákona poskytuje ubytovanie na určitý čas; sociálne poradenstvo; pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov; vytvárajú sa v ňom podmienky na prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín; vykonávanie nevyhnutnej základnej osobnej hygieny, pranie, žehlenie a údržba bielizne a šatstva a záujmovú činnosť (ods. 2).

Problematickým budú v rámci uplatňovania tohto zákona aj nariadenia smerujúce k centralizácii riadenia a poskytovania zariadení sociálnych služieb pod „verejných poskytovateľov sociálnej služby“, ktorými sa rozumejú obce a vyššie územné celky, resp. nimi založené právnické osoby. Mimovládne organizácie, ktoré dlhodobo, špecializovane a vysoko profesionálne poskytujú pomoc obetiam domáceho násilia, sú len „neverejnými poskytovateľmi sociálnej služby“ (skr. NPSS) odkázanými na rozhodnutia VÚC alebo obcí. Ako neverejní poskytovatelia sociálnych služieb sú povinní uzatvoriť zmluvu s fyzickou osobou o poskytovaní sociálnej služby (napr. obeťou domáceho násilia), ak ju obec alebo VÚC *o to požiada* (§ 8 ods. 9). Zariadenia núdzového bývania sú podľa tohto

zákona v smere pôsobnosti VÚC. Ich financovanie v prípade NPSS je špecifikované ako povinnosť len vtedy, ak ich o to VÚC požiada (§ 75 ods. 3). Podľa tohto zákona by aj obeť domáceho násillia mala (najprv) ísť alebo cestovať na VÚC, kde tamojší úradníci rozhodnú o jej odkázanosti na sociálnu službu, zabezpečila ju prostredníctvom verejných poskytovateľov sociálnych služieb alebo požiadajú NPSS. Tento centralizovaný a úradnícky postup istotne neprispieje k zlepšeniu urgentnej pomoci obetiam domáceho násillia.

Vo všeobecnosti k pozitívam nového zákona o sociálnych službách patrí snaha o väčšiu profesionalizáciu a zvyšovanie kvality poskytovania sociálnej služby v zariadeniach sociálnych služieb. Poskytovatelia sociálnych služieb majú povinnosť vypracovať a uskutočňovať program supervízie (§ 9 ods. 10); ďalej povinnosť dodržiavať maximálny počet prijímateľov na jedného zamestnanca a percentuálny podiel odborných zamestnancov (v prípade zariadenia núdzového bývania je to 1 zamestnanec/6 prijímateľov a 50% odborných zamestnancov). Za pozitívny prínos považujem povinnosť spolupracovať s rodinou, obcou a komunitou pri utváraní podmienok na návrat prijímateľa sociálnej služby do prirodzeného prostredia (§ 7 d) a povinnosť viesť „individuálny rozvojový plán“ o priebehu poskytovania sociálnej služby a hodnotiť priebeh poskytovania sociálnej služby za účasti prijímateľa (§ 9 ods. 1).

Okrem zariadenia núdzového bývania ďalším druhom sociálnych služieb, ktoré môžu využiť obeť domáceho násillia patrí domov na pol ceste (§ 28). V ňom sa poskytuje sociálna služba aj po skončení pobytu v zariadení. Špecifické domovy na pol ceste by mohli poskytovať ubytovanie a sociálne služby pre ženy, ktoré sa sami alebo s deťmi stali „bezdomovkyňami“ dôsledkom straty bývania spojeného s mužom alebo jeho rodinou a už dlhší čas bývali v zariadení núdzového bývania alebo krízovom stredisku.

Zákon už výslovne uvádza „sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií“ (§ 52-53), ktoré môžu poskytovať krízovú pomoc prostredníctvom telekomunikačných technológií, akými sú telefón a internet. Mohlo by ísť o zákonnú bázu pre vybudovanie funkčnej siete krízových telefónnych liniek.

7.1.4.4 Zákon o náhradnom výživnom

Súčasťou násillia voči ženám a domáceho násillia je aj „ekonomické násillie“. Do tejto oblasti patrí aj skutočnosť, že manželia, bývali manželia a otcovia detí si neplnia vyživovaciu povinnosť voči deťom, ktoré sú zverené do výchovy matiek. Pomocou v takýchto prípadoch je zákon č. 201/2008 z 15. mája 2008 o náhradnom výživnom s účinnosťou od 1.7. 2008. Zákon umožňuje poskytnúť náhradné výživné štátom, ak si túto povinnosť neplnila povinná osoba (zvyčajne otec dieťaťa). Podmienkou je, ak táto osoba neplatila výživné v plnej výške, v lehote a súdom stanoveným spôsobom najmenej za tri po sebe nasledujúce mesiace. V praxi sa však ukazuje, že povinné osoby si nájdu

spôsob ako sa danej povinnosti vyhnúť (raz za 3 mesiace pošlú určitú /často veľmi nízku/ sumu) a tým znemožnia oprávnenej osobe (matke dieťaťa) požiadať o náhradné výživné.

7.2 Polícia SR

Ako prvá kontaktná inštitúcia medzi obeťou a justíciou hrá polícia kľúčovú úlohu pri zabezpečovaní efektívneho a dôsledného systému reagovania aj na domáce násilie.²³⁹ Úlohou polície je účinne zasiahnuť a poskytnúť obeti ochranu. Zatknutie a vyňatie páchateľa z priestorov, namiesto vydávania varovaní alebo predvolaní môže znamenať zásadný rozdiel v následkoch násilného konania.²⁴⁰ Podľa výskumu amerického *Spouse Assault Replication Program* je uväznenie páchateľa domáceho násillia oveľa účinnejšie na redukcii ďalšieho násilného páchania než informačné a terapeutické metódy, poradenstvo alebo dočasné odlúčenie.²⁴¹ Medzi právne nedostatky slovenskej legislatívy doposiaľ patrila nedostatočná kompetencia príslušníkov Policajného zboru. Organizácie pomáhajúce obetiam domáceho násillia sa dlhodobo usilovali o legislatívnu zmenu zákon Národnej rady SR č. 171/1993 o Policajnom zbore zo 6. júla 1993 v znení neskorších predpisov smerom k rozšíreniu právomoci polície o oprávnenie zakázať vstup do bytu alebo domu, ak je dôvodná obava, že je ohrozený život alebo zdravie blízkej osoby v dôsledku násilného správania sa násilníka,²⁴² podobne ako tomu bolo napr. v Rakúsku, Nemecku, Veľkej Británii alebo Českej republike²⁴³ a ako odporúčali aj medzinárodné dokumenty.²⁴⁴ V zákone o Policajnom zbore právomoc vstupovať do bytu upravoval len všeobecný §29 o oprávnení otvoriť byt v prípadoch, že je ohrozený život alebo vážne ohrozené zdravie osoby a ak hrozí závažná škoda na majetku.

Zásadný posun v prospech rozšírenia právomoci príslušníkov polície priniesol zákon č. 491/2008 z 24. októbra 2008, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov. Účinnosť nadobudol 15. decembra 2008. Dôležitú zmenu prináša najmä §27a o oprávnení vykázat zo spoločného obydllia. 11 bodov tohto paragrafu obsahuje kompletnú zákonnú úpravu o rozšírenie kompetencie polície v prípadoch domáceho násillia, hoci terminologicky sa

²³⁹ Por. Úrad OSN pre kontrolu drog a prevenciu kriminality: *Stratégia eliminácie násillia voči ženám. Manuál*, Ministerstvo vnútra SR - sekretariát Rady vlády SR pre prevenciu kriminality, Bratislava 2000, s. 36.

²⁴⁰ Ibidem, s. 26.

²⁴¹ Por. MAXWELL, D.CH., GARNER, J.H., FAGAN, J.A.: *The Effects of Arrest on Intimate Partner Violence: New Evidence*, National Institute of Justice, Washington DC 2001.

²⁴² Už v roku 2002 bola navrhnutá novela § 27a *Oprávnenie zakázať vstup do bytu*, ale nepodarilo sa ju presadiť v plnom znení. Por. MAGUROVÁ, Z.: *Legislatíva týkajúca sa násillia páchaného na ženách in BÚTOROVÁ, Z., FILADELFIOVÁ, J. (edits.): Násillie páchané na ženách ako problém verejnej politiky*, IVO, Bratislava 2005, s. 60.

²⁴³ Parlament v ČR 13. marca 2006 schválil zákon č. 135/2006 Sb., ktorým sa menia niektoré zákony v oblasti ochrany pred domácim násillím. Prvou zo systematických právnych zmien tohto zákona v prospech obetí domáceho násillia bola práve zmena zákona o Polícii ČR.

²⁴⁴ Por. napr. prílohu k *Odporúčanie RE Rec(2002)5 o ochrane žien proti násilliu* č. 58a.

zákon pojmu „domáce násilie“ vyhýba. Medzi dôvody pri ktorých je policajt oprávnený vykázat' z bytu alebo domu násilnú osobu sa uvádzajú „zistené skutočnosti na základe ktorých možno očakávať útok na život, zdravie, slobodu alebo zvlášť závažný útok na ľudskú dôstojnosť ohrozenej osoby“ (bod 1). Vykázaným priestorom pritom nemusí byť len samotné obydlie, ale aj jeho bezprostredné okolie, ktoré policajt vykázanej osobe presne určí (bod 2). Čo sa týka dĺžky trvania vykázania, rozhodnutie príslušníka polície platí 48 hodín od vykázania (bod 1). Vykázaná osoba je vyzvaná policajtom na vydanie kľúčov od spoločného obydlija (bod 5). Okrem ústneho oznámenia o vykázaní má policajt povinnosť vyhotoviť aj potvrdenie o ňom, ktoré odovzdá vykázanej aj ohrozenej osobe (bod 3). Ak sú násilím dotknuté maloleté osoby, tak sa kópia záznamu zašle orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (bod 11). Dodržiavanie vykázania zo spoločného obydlija má Útvar Policajného zboru povinnosť preverovať. Zmenou zákona zákonodarné orgány dali najavo, že uprednostňujú právo na ochranu života, zdravia a ľudskej dôstojnosti obetí domáceho násilia pred ochranou vlastníckych a užívateľských práv. Doposiaľ bolo práve na ženy, ktoré zažila domáce násilie kladený enormný tlak. Ak sa chcela z násilného vzťahu vymaniť, musela práve ona opustiť domov namiesto páchatel'a, čo malo nezriedka za následok stratu jej sociálnej a ekonomickej istoty. Zmenou zákona by sa mala zmeniť celková stratégia ochrany obetí domáceho násilia. Mal by to byť násilník, ktorý opustí byt. Policajt mu umožní vziať si zo spoločného obydlija len veci slúžiace jeho osobným potrebám, osobné cennosti a dokumenty, resp. veci nevyhnutné pre výkon povolania (bod 5). Novelizácia zákona o Policajnom zbore má však aj svoje nedostatky. Vykázanie zo spoločného obydlija končí uplynutím 48 hodín, čo nie je najideálnejšie riešenie pre traumatizovanú osobu. Napríklad v Českej republike vykázanie trvá najmenej 10 dní a nemožno ho skrátiť ani so súhlasom ohrozenej osoby. Policajt na Slovensku je povinný poučiť ohrozenú osobu o možnosti podať návrh na vydanie predbežného opatrenia podľa § 76 ods.1 písm. g Občianskeho súdneho poriadku, ktorým sa násilníkovi obmedzuje užívanie bytu. Ide o následný ochranný mechanizmus, poskytnutím ktorého sa skončí ochrana vo forme policajného zákazu a mala by nastúpiť súdna ochrana. Rozhodnutie súdu môže trvať v prípade dospelaj osoby do 7 dní. V prípade pomalého riešenia príslušným súdom sa násilník po 48 hodinách môže vrátiť do spoločného obydlija. Vágnou je formulácia o poskytovaní informácií o organizáciách na pomoc poškodeným a kontaktu na organizácie poskytujúce pomoc obetiam domáceho násilia spojením „podľa možnosti“. Veľmi dôležité bude ako sa zákon osvedčí v praxi a stane sa súčasťou služobného postupu polície v prípadoch domáceho násilia.

Významným prínosom v boji proti domácemu násiliu bolo doposiaľ vypracovanie Metodiky postupu polície v prípadoch domáceho násilia (2006, skr. „Metodika“) v rámci

projektu „Alterná“ Slovenského krízového centra DOTYK.²⁴⁵ Prezídium policajného zboru túto praktickú metodiku distribuovalo na všetky obvodné oddelenia. Jej cieľom bolo pomôcť policajtom prvého kontaktu pri riešení prípadov domáceho násilia, aby postupovali citlivo a zároveň dostatočne razantne. Konkrétna pomoc polície vždy záleží od štádia, v ktorom sa prípad práve nachádza. V úvodných štádiách násilia môže polícia pomôcť násilníkovi a jeho obeti definovať incident, ku ktorému došlo a odporučiť ho riešiť prostredníctvom pomocných organizácií. V neskorších štádiách, keď je žena pripravená podať trestné oznámenie, je polícia povinná oznámenie prijať a konať v najlepšom záujme obeť. Metodika upozorňuje, že je nežiaduce, aby dochádzalo k zbytočným obštrukciám zo strany policajtov obvodného oddelenia a je nevyhnutné prijať trestné oznámenie na mieste, kde sa obeť dostaví (teda nie poslať ju na úrad justičnej a kriminálnej polície). Príručka sa detailne venuje postupu pri príchode na miesto činu, nadviazaniu kontaktu s oboma stranami, zhromažďovaním informácií a riešeniu problému zo strany policajtov. Príslušníci polície sú upozornení na deficit venovania dostatočnej pozornosti deťom. Potrebné je fyzické oddelenie obeť a páchatel'a (každému sa venuje iný policajt v inej miestnosti), aby sa vytvorili podmienky na to, aby žena mohla hovoriť otvorenejšie. Pri rozhovore s ňou je potrebné prispôbiť tempo i spôsob vedenia rozhovoru jej psychickému rozpoloženiu, pretože potrebuje ochranu, pochopenie a rešpekt. Obeť je treba brať vážne. Policajti majú v rámci pomoci a prevencie povinnosť informovať obeť nielen o jej právach, ale aj o možnostiach ďalšej pomoci a podpory. Súčasťou Metodiky boli aj kontakty na organizácie poskytujúce pomoc poškodeným. Metodiku by bolo v súčasnosti potrebné aktualizovať so zakomponovaním zmien podľa zákona č. 491/2008.

7.3 Výskumná časť práce

Právnym aspektom sa špecificky môj výskum nevenoval. V rámci skúmania multidisciplinárnej a interprofesijnej spolupráce, môžu byť sekundárne vyhodnotené výsledky aj vzhľadom na právnu a policajnú disciplínu, resp. profesie v týchto disciplínach. Vzorku v tejto oblasti výskumu tvorilo 95 klientiek s diagnostikovaným domácim násilím, v období od roku 2003 do 15. februára 2009.

1. Aktivity žien pred príchodom do Azylového domu²⁴⁶

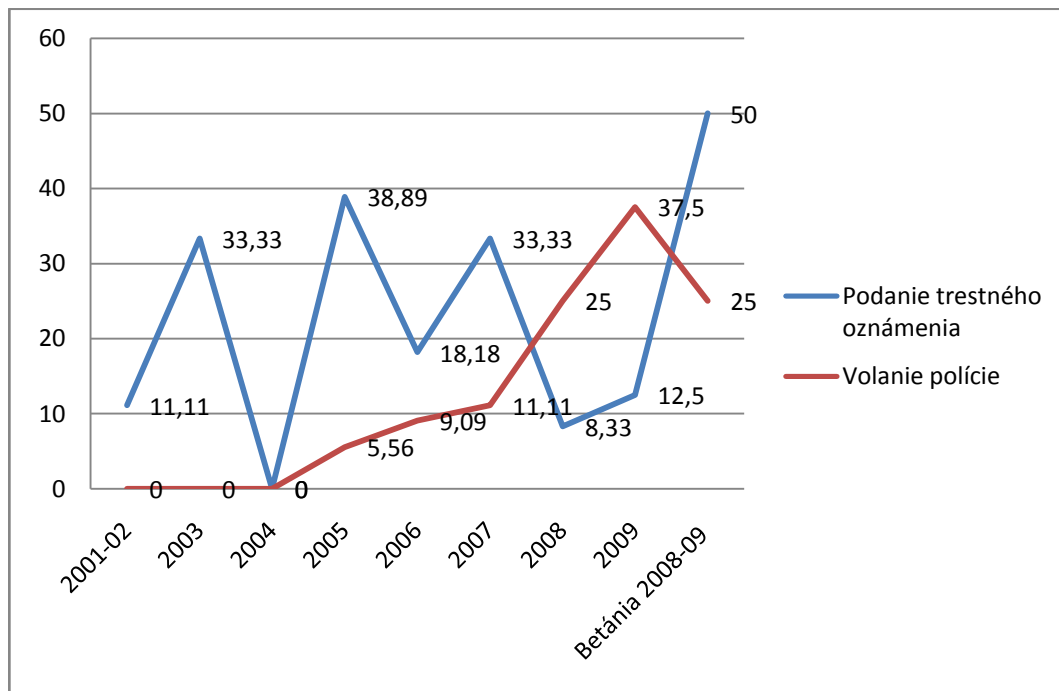
Medzi aktivitami, ktoré robili klientky pred požiadanim o ubytovanie v „azylovom dome“ patria dve kategórie spadajúce do právnej disciplíny a činnosti polície. Podanie trestného oznámenia bolo najčastejšou aktivitou žien ohrozených domácim násilím pred

²⁴⁵ Prezídium policajného zboru, Dotyk: *Metodika postupu polície v prípadoch domáceho násilia*, 2006.

²⁴⁶ Por. MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie*, Rigorózna práca, VŠZaSP, Bratislava 2009, s. 77-79.

príchodom do „azylového domu“. Využilo ho až 26,32% zo vzorky 95 žien. Otázny je podstatne menší zaznamenaný počet zavolania polície – 11,58%. Graf. č. 22 znázorňuje percentuálny podiel týchto dvoch aktivít v priebehu jednotlivých rokov.

Graf č. 22 Aktivity žien – trestné oznámenie a polícia (percentuálny podiel podľa rokov)

Diskusia: Trestné oznámenie je síce možné podať aj iným spôsobom ako privolaním polície, ale v praxi to nie je bežné. Vyšší rozdiel medzi oboma kategóriami môže byť spôsobený nedostatočným zaznamenávaním sociálnymi pracovníkmi v rokoch 2001-2005. Pomerne štandardným je pýtanie sa na to, či žena už podala trestné oznámenie, ale nie či a koľkokrát zavolala políciu. Z osobných rozhovorov so súčasnými klientkami by bolo možné zhodnotiť, že privolanie polície je prinajmenej tak početné ako podanie trestného oznámenia. Z tohto dôvodu by som navrhol štandardné otázky pri prijatí novej klientky do „azylového domu“, napr. : „Privolali ste niekedy na pomoc políciu? Ak áno, koľkokrát a kedy? Podali ste už trestné oznámenie? Ako by ste hodnotili zásah príslušníkov polície?“

2. Distribúcia do Azylových domov

Z celkovej vzorky klientiek len 2 ženy (čo predstavuje 2%) uviedli, že boli odporúčané a distribuované políciou.²⁴⁷ Oba prípady sa odohrali v priebehu predošlého pol roka. Prípad pani A. (č. 1) som uviedol vyššie. Druhým prípadom je príbeh pani C. (č. 8).

35-ročná pani C. je matkou dvoch detí. „S manželom sme si nažívali celkom spokojne, kým nebol na vyšetrení a zistili mu rakovinu. Odvtedy to išlo dolu vodou. Nadával mi, stále kričal a vyhrážal sa. Nakoniec podpálil náš dom a utiekol. Nič mi nezostalo. Veľmi mi pomohli policajti. Dali mi telefónne čísla na krízové strediská. Volali sme na jedno z nich a oni mi vybavili

²⁴⁷ Ibidem, s. 82.

ubytovanie v Azylovom dome, ktorý bol najbližšie. Pomohla mi aj rodina, ale nedalo sa u nich bývať. Moja psychika išla dolu vodou, tak som navštívila psychiatra. Tento ma skontaktoval aj na psychoterapeutku. Na Mestskom úrade mi dali jednorazový príspevok, ale s bývaním mi nepomohli, hoci majú aj sociálne byty. V Azylovom dome som využila pomoc psychologičky aj právničky. Pomohli mi napísať žiadosť o rozvod, zverenie detí do starostlivosti a výživné.“

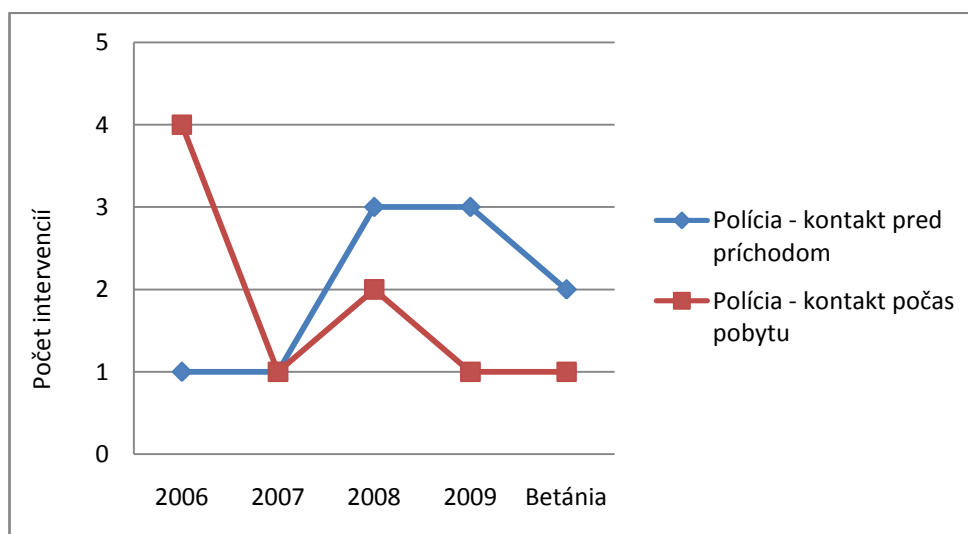
Oba prípady svedčia o posune polície smerom k medziodborovej spolupráci aj so sociálnymi pracovníkmi a mimovládnyimi inštitúciami. Príslušníci Policajného zboru sú už lepšie informovaní o potrebe informovať obe domáceho násilia o organizáciách poskytujúcich poradenské služby a krízové ubytovanie. V prípade pani A. (č.1) je ambivalentný postup polície. Na jednej strane je pozitívne, že práve oni zistili kontakt na „azylový dom“, na strane druhej je zarážajúce, že ak nechcela ihneď podať trestné oznámenie, nejavili žiaden záujem o trestné riešenie, hoci išlo o prípad „obchodovania s ľuďmi“. Pracovníci azylového domu z tohto dôvodu podali sťažnosť. Nižšie uvediem prípad pani S. (č.8). Polícia v ňom zohralo dôležitú úlohu nielen pri kriminalizácii násilia, ale aj pri sprevádzaní klientky do rodičovského domu, kde zažila násilie. Na druhej strane je typickým jej vyhlásenie, že sa „polícia zaujímala len o incident.“ Holistický, komplexný a citlivý prístup je doposiaľ vzácnosťou.

3. Aktivity klientky počas pobytu v „azylovom dome“

Z identifikovaných 16 kategórií je jednou polícia (bez rozlišovania či Štátna alebo Mestská), dve kategórie predstavovalo právne poradenstvo.

A. Privolanie polície

Službu privolania polície využilo počas pobytu v „azylovom dome“ 12 žien, čo predstavuje 12,63%. Porovnanie intervencií polície pred a počas pobytu v „azylovom dome“ za posledné štyri roky vyjadruje čiarový graf č. 23.

Graf č. 23 Intervencia polície pred a počas pobytu (reálny podiel)

Počas pobytu v bezpečí „azylového domu“ by sa očakávalo, že klesne potreba kontaktovania Štátnej alebo Mestskej polície. Percentuálny podiel bol však podobný: 11,58% (pred) : 12,63% (po). Jedným z dôvodov je skutočnosť, že páchatelia domáceho násilia sa pokúšajú nájsť svoju obeť a následne ju ohrozovať. Sociálni pracovníci v takýchto prípadoch štandardne volajú na pomoc políciu.

B. Právne poradenstvo

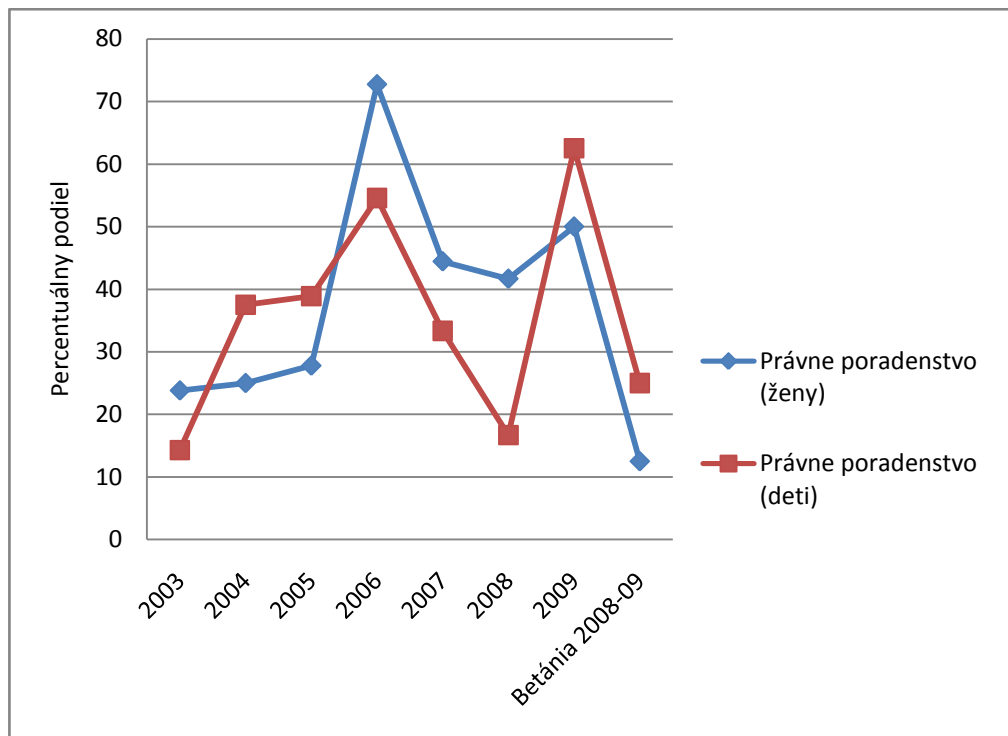
Prípady pani S. (č.9)

Pani S. je 34-ročná slobodná mladá žena. Dôsledkom psychiatrickej diagnózy – mentálnej retardácie ľahkého stupňa s poruchami správania – poberá invalidný dôchodok. V minulosti mala dlho pretrvávajúce konflikty s rodičmi, ktoré boli na hranici psychického a sociálneho násilia. Rodičia nerešpektovali skutočnosť, že ich dcéra je dospelou osobou, čo sa prejavovalo neustálymi príkazmi a zákazmi, kontrolovaním, obmedzovaním osobnej slobody, najmä stretávaním sa s priateľmi. Invalidný dôchodok jej však brávala matka. Psychické násilie vyústilo napokon do fyzického útoku otca na klientku. U príbuzných nemohla pani S. hľadať pomoc. Pomocnú ruku jej podali vzdialenejší priatelia. Bezprostredne po fyzickom útoku jej poradili, aby privolala políciu. Pani S. tak urobila a na otca podala trestné oznámenie. Jej prípad sa riešil – podobne ako mnohé iné – ako priestupok. Otcovi bola uložená veľmi nízka peňažná pokuta. Podľa slov klientky, príslušníci polície sa zaoberali len daným incidentom, iné veci ich nezaujímali. Pozitívom však bolo, že ju ihneď distribuovali do nemocnice na lekársku prehliadku a neskôr boli ochotní sprevádzať ju, keď si v strachu chcela ísť pre osobné veci do rodičovského domu. Priatelia, ktorí jej pomohli v krízovej situácii, jej odporučili pobyt v niektorom z „azylových domov“ pre týrané ženy. Dostupným bol Azylový dom Emauzy v Holíči. Zarážajúce je, že odborná lekárka – psychiatrička, ktorú pravidelne navštevovala jej nikdy „neuverila“. Skôr práve naopak. Potom, čo klientkina matka bola nahnevaná, že im dcéra urobila „hanbu“, hľadala cestu ako sa jej pomstiť. Najprv jej odmietala vydávať peniaze, ktoré dostávala zo Sociálnej poisťovne. To sa zmenilo až intervenciou sociálnych pracovníčok Azylového domu. Následne sa začala dcére vyhrážať, „že ju zbaví svojprávnosti“. Za pomoci aktívnej spolupráce psychiatričky dosiahla na Okresnom súde, že dcéra, bez akejkoľvek možnosti vyjadriť sa, bola zbavená spôsobilosti na právne úkony. Rozsudok jej nikdy nebol doručený, pretože „súd upustil od doručenia súdneho rozhodnutia nesvojprávnej.“ Tým pani S. stratila možnosť odvolať sa. Za opatrovníčku bola prirodzene ustanovená jej matka. Odvtedy pani S. žije už vyše štyroch rokov mimo domu rodičov. ZSS jej pomohlo nadviazať spoluprácu s Centrom právnej pomoci, ktoré jej pridelo vlastnú advokátku. Táto ju bude zastupovať v procese o zrušení rozhodnutia o zbavení spôsobilosti na právne úkony. Príprava na súdny proces trvá už vyše roka.

Poskytovanie právneho, resp. sociálno-právneho poradenstva, patrí medzi štandardné služby „azylových domov.“ Tieto majú klientky ponúknuté prostredníctvom vlastných poradcov, právnikov alebo zabezpečením právneho poradenstva externou formou. Toto sa deje napríklad prostredníctvom Centra právnej pomoci, ako bolo uvedené v prípade pani S. (č.9). Traumatizujúcim pre klientku bolo konanie sudkyne, ktorá poznala miesto pobytu klientky, ale upustil od jej vypočutia a ani je nedoručila rozhodnutie proti ktorému by sa

mohla odvolať. Ani súčasné preťahovanie súdneho konania jej nedodáva dôveru v spravodlivosť.

Právne poradenstvo som rozdelil do dvoch kategórií, podľa toho, či subjektom právnej pomoci je samotná žena alebo ide o právne úpravy vzhľadom na nezaopatrené dieťa. Čiarový graf č. 24 vyjadruje obe kategórie právneho poradenstva – podľa subjektu ku ktorému bolo určené.

Graf č. 24 Využitie právneho poradenstva počas pobytu v „azylovom dome“ (percentuálne)

Pod kategóriou právne poradenstvo (ženy) patrilo pomoc pri písaní žiadosti o rozvod, o oslobodenie od súdnych poplatkov, advokácia, pomoc pri exekučnom konaní. Využilo ju 35,79 %. Najviac v roku 2006 – 72,73%, najmenej v Betánii roku 2008, nakoľko tuná väčšina žien bola len krátkodobo, v rámci krízovej intervencie. Kategória právne poradenstvo (deti) obsahovala pomoc pri požiadaní o predbežné opatrenie, zverenie detí do starostlivosti matky, určenie alebo vymáhanie výživného a určenie otcovstva. Využilo ju 32,63 % žien, najviac u súčasných klientiek Azylového domu Emauzy (62,5%). Spolu obe kategórie využilo až 68,42 % klientiek, pričom však jedna klientka mohla využiť aj obe služby. Vždy sa jednalo o bezplatné právne poradenstvo alebo advokáciu. Právne poradenstvo možno považovať za štandardnú službu „azylového domu“ pre obe domáceho násilia.

7.4 Ďalšie možnosti pomoci práva a polície

1. Špecifická komplexná zákonná úprava

Žiaľ, doposiaľ nie je na Slovensku vytvorená legislatíva týkajúca sa špecificky násilia voči ženám.²⁴⁸ Trestno-právna legislatíva dostatočne nerozlišuje verejné a domáce násilie, hoci nový Trestný zákon pozná tzv. „chránenú osobu“. Násilie voči ženám ani domáce násilie nie je definované ani usmernené v žiadnom zákone slovenského právneho systému, teda nejde o špecifický zločin. Slovensko takto patrí k mnohým krajinám, kde je potrebný dlhý čas na to, aby zákonodarné orgány pochopili, že domáce násilie je tak špecifický trestné konanie, že si vyžaduje špeciálnu systémovú úpravu zákonov. Za týmto účelom by mali byť podľa pripravovaného NAP 2009-2012 vypracované dva dokumenty: a) komparačná štúdia o špecifickej legislatíve vo vybraných členských štátoch EÚ (č. 3); b) analýza národnej legislatívy a zhodnotenie možnosti vypracovania samostatného zákona v tejto problematike (č. 4).

2. Uvádzanie legislatívy do praxe

Slovenská legislatíva urobila v poslednom desaťročí niekoľko veľmi pozitívnych zmien, ktoré vedú k účinnejšej a flexibilnejšej pomoci ženám – obetiam domáceho násilia. Podľa správ členských štátov EÚ i samotnej skúsenosti v SR, samotná existencia právnych úprav nestačí na to, aby účinne zabránila domácemu násiliu voči ženám a bojovala proti nemu. Zodpovednosť za presadzovanie zákonov praxi nesú nielen úradníci a verejní činitelia, ale aj samotní občania. Jestvuje nebezpečenstvo preceňovania legislatívy, ak táto nie je dostatočne uvádzaná do praxe. Zmenou legislatívy sa ešte automaticky nedosiahne eliminácia domáceho násilia. Túto je potrebné neúnavne vovádzať do života spoločnosti. Preto je nutné neustále monitorovať implementáciu zákonov do praxe ako aj účelne viesť profesionálnych pracovníkov (policajtov, sudcov, prokurátorov, advokátov) k skutočne vysoko odbornému prístupu. V tomto procese môžu zohrať veľkú úlohu zvlášť ženské a mimovládne organizácie, ktoré prichádzajú do častého kontaktu so samotnými obeťami. Ďalšou dôležitou skutočnosťou je pravidelné vykonávanie revízie trestných zákonov, aby sa zvýšila efektívnosť v procese prevencie násilia voči ženám a domáceho násilia. Na potrebu „efektívneho využívania existujúcej legislatívy“ upozorňuje aj pripravovaný NAP 2009-2019 (č. 1).

3. Ďalšie vzdelávanie vyšetrovateľov, prokurátorov a sudcov

Požiadavka, aby „úradníci a verejní činitelia dostali patričný tréning, ktorý by ich urobil senzibilnejšími na problematiku žien“ bola súčasťou už Viedenskej deklarácie v roku 1993 (čl.4i). Až v roku 1999 prebiehal na Slovensku, v Čechách a v Nemecku projekt *Advocats for Woman* (Advokátky ženám) podporovaný z programu Phare

---

²⁴⁸ Por. aj MPSVR SR: *Národná správa SR o implementácii Pekingskej Akčnej platformy*, Bratislava 1999.

Democracy EÚ. Tréningový projekt bol určený pre slovenské a české právničky, najmä advokátky, zaujímajúce sa o problematiku ženských práv.²⁴⁹ Jednou z hlavných tém bolo aj domáce násilie. Národné centrum pre rovnosť príležitostí organizovalo v rámci dlhodobého projektu „Prevencia a eliminácia rodinného násilia“ (2000-2004) v spolupráci s MS SR seminár pre sudcov a sudkyne zameraný na problematiku násilia v rodine. Zúčastnilo sa ho 78 sudcov a sudkýň z celého Slovenska. Takéto a podobné školenia sú veľmi prospešné, ale zvyčajne ich absolvujú len záujemcovia, ktorí sa na túto problematiku špecializujú (väčšinou ženy). Súhlasím s názorom JUDr. Zuzany Magurovej, že je „nevyhnutné zaviesť povinné „školenia na scitlivovanie“ jednotlivých profesií prichádzajúcich do styku s obeťami násilia páchaného na ženách“.²⁵⁰ Na Slovensku vzdelávanie sudcov, prokurátorov a vyšších súdnych úradníkov zabezpečuje Justičná akadémia. Podľa Mgr. Kataríny Strížovej, vedúcej kancelárie Justičnej akadémie, je účasť na vzdelávacích aktivitách pre sudcov a prokurátorov dobrovoľná. V rámci vzdelávania sa venuje aj školeniam na témy „Postavenie a práva poškodeného v trestnom konaní“, „Diskriminácia – právne a psychologické aspekty“, ale explicitne a monotematicky sa pozornosť prevencii a eliminácii násilia páchaného na ženách doposiaľ nevenovala.²⁵¹ Pozitívnym signálom na poli školenia nových právnikov je Bratislavská vysoká škola práva, ktorá usporiadala v roku 2007 Medzinárodnú konferenciu o domácom násilí pod záštitou prezidenta SR Ivana Gašparoviča „Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v Európe“ (Bratislava, 15.-16. októbra).²⁵² Problematika domáceho násilia a násilia páchaného voči ženám by mala byť zaradená medzi základné vzdelanie každého absolventa vysokoškolského štúdia práva.

4. Vzdelávanie a tréning policajtov

K zlepšeniu kvality práce príslušníkov polície je potrebné, aby títo mávali efektívnu prípravu, špeciálne výcviky týkajúce sa problematiky „domáceho násilia“, rodovej citlivosti a neakceptovateľnosti násilia voči ženám. Podľa vyjadrenia Mgr. Andreja Bujnu „výcvik polície ohľadom zásahov v prípadoch ohlásenia domáceho násilia sa v súčasnosti nevykonáva. Pred nástupom do služby, resp. pred takýmto zákrokom je policajná hliadka inštruovaná v zmysle metodiky postupu policajtov prvotného kontaktu s osobou oznamujúcou domáce násilie, ktoré však nemožno nazvať špeciálne. Vykonáva sa nepravidelne za účelom dodržiavania právnych noriem upravujúcich danú

---

²⁴⁹ MAGUROVÁ, Z.: *Právne aspekty násilia páchaného na ženách*, in CVIKOVÁ, J., JURÁŇOVÁ, J. (edits.): *Piata žena. Aspekty násilia páchaného na ženách*, Aspekt, Bratislava 2001, s. 92.

²⁵⁰ MAGUROVÁ, Z.: *Legislatíva týkajúca sa násilia páchaného na ženách* in BÚTOROVÁ, Z., FILADELFIOVÁ, J. (edits.): *Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky*, IVO, Bratislava 2005, s. 54.

²⁵¹ Informácie boli poskytnuté prostredníctvom e-mailu, 18.1. 2008.

²⁵² ZÁHORA, J. (edit.): *Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v Európe*, Zborník z medzinárodnej konferencie, Vysoká škola práva, 15.-16.10. 2007, Eurokódex, Bratislava 2008.

problematiku.²⁵³ K podobným zisteniam prišla aj Monitorovacia správa vypracovaná MV SR v roku 2005.²⁵⁴ Veľkým prínosom v tejto oblasti bola publikácia *Vyšetrovanie domáceho násillia páchaného na ženách*, ktorú vypracovali odborníci na Akadémii PZ v Bratislave.²⁵⁵ Ide o povinnú študijnú pomôcku pre študentov na tejto Akadémii. Pionierku prácu ohľadom školenia pre policajtov prvého kontaktu s domácim násillím na lokálnej úrovni robí občianske združenie Fenestra v Košickom kraji.

5. Monitorovanie činnosti polície

Je potrebné nezávislé monitorovanie polície ohľadom jednotlivých zásahov v prípadoch domáceho násillia, aby nedochádzalo k prípadom sekundárnej viktimizácie. Doposiaľ je kontrolu jednotlivých zásahov a zákrokov v prípadoch DN možné spätne vykonať nadriadeným, pracovníkmi odboru kontroly a inšpekčnej služby PZ a dozorným prokurátorom. Podľa pripravovaného NAP 2009-2012 by malo Ministerstvo vnútra vypracovať monitorovaciu správu o postupoch polície pri aplikácii § 27a zákona č. 491/2008 Z.z. vo vzťahu k oprávneniu vykázat' osobu zo spoločného obydlia.

6. Špecializácia a ženy – policajtky, vyšetrovatel'ky

V niektorých členských krajinách OSN boli zriadené špeciálne policajné stanice s výlučne ženskými policajnými silami zaoberajúce sa prípadmi násillia voči ženám a poskytujúcimi psychologické a právne poradenstvo. Ženy, ktoré sa stali obeťami násillia páchaného mužmi prirodzene skôr dôverujú ženám – policajtkám, ktoré pristupujú citlivejšie a obetiam dôverujú. Aj Správu NAP (2007) uvádza, že „sa považuje za vhodné, keby vyšetrovanie tohto druhu trestnej činnosti realizovali výlučne vyšetrovatel'ky, resp. poverené príslušníčky Policajného zboru“. Podobne aj spomínaná „Metodika“ upozorňuje na to, aby žena mala možnosť výberu pri komunikácii s príslušníkmi polície, teda aby bola prítomná žena – policajtká. Tieto odporúčanie by bolo potrebné uviesť do praxe. Podobne aj odporúčanie, aby sa zaviedla, prípadne posilnila špecializácia vyšetrovatel'ov a poverených príslušníkov PZ a tiež prokurátorov na tento druh trestnej činnosti. Príkladom dobrej praxe v susednej ČR je zavedenie a činnosť Skupiny Domáci násillí Služby kriminální polície a vyšetřování v Brně.²⁵⁶ Základným princípom tohto opatrenia bolo centralizovať riešenie prípadov DN v rámci celého mesta Brna na jedno pracovisko, kde pôsobia policajtky a policajti s dobrými predpokladmi pre prácu v tejto problematike.

---

²⁵³ Informácia bola poskytnutá e-mailom z Prezídia Policajného zboru [6.11.2007].

²⁵⁴ MV SR: *Monitorovacia správa o postupoch orgánov činných v trestnom konaní a využívaní platnej legislatívy s cieľom zefektívniť poskytovanie ochrany ženám, obetiam násillia*, nepublikovaný materiál vypracovaný na základe uznesenia vlády SR č.635/2005 z 24. 8.2005, s. 2-4.

²⁵⁵ BANGO, D., VIKTORYOVÁ, J., VAJZER, L.: *Vyšetrovanie domáceho násillia páchaného na ženách*, Akadémia Policajného zboru, Bratislava 2005.

²⁵⁶ VANĚK, J.: *Je specializace na domácí násillí u polície ČR zapotřebí*, in *Policista* 10/2007 (příloha).

7. Právne poradenstvo pre obeť domáceho násillia

Dôležitou súčasťou účinnej pomoci ženám, ktoré sa stali obeťami domáceho násillia je prístupná (bezplatná) právna pomoc. Ňou sa rozumie poskytovanie právnych rád (poradenstvo) a právneho zastupovanie. Žiaduce by bolo, aby jestvovalo špecializované právne poradenstvo k štandardným službám štátnych aj mimovládnych inštitúcií pomáhajúcich týmto obeťiam. Podľa „Metodiky“ (2006) poskytujú právne poradenstvo viaceré mimovládne organizácie v rámci svojich komplexných služieb ženám alebo obeťiam domáceho násillia. V rámci Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny jestvujú Orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately²⁵⁷, v rámci ktorých je aj sociálna kuratela plnoletých fyzických osôb. Dospelá osoba môže požiadať o pomoc pri riešení nepriaznivej životnej situácie (§ 18g zákona č. 305/2005 Z.z). Ak je obeť domáceho násillia zároveň v materiálnej núdzi (príjem nepresahuje 1,4 násobok životného minima), môže požiadať o právnu pomoc Centrum právnej pomoci, ktoré má kancelárie v 13 mestách na Slovensku.²⁵⁸ Jeho zriadenie je na základe zákona č. 327/2005 o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi z 23. júna 2005. Centrum poskytuje bezplatnú právnu pomoc v občianskoprávných a rodinnoprávných veciach, ale nie v trestnoprávných. Z právnych problematík s ktorými sa stretávajú týrané ženy je to napríklad obmedzenie užívacieho práva násillného manžela, resp. bývalého manžela v spoločnom bydlisku, vrátane predbežných opatrení, návrhoch na vypratanie a exekučného konania. V rodinnom práve poskytuje Centrum právnu pomoc v rozvodovom konaní, pri úprave práv a povinnosti k maloletým deťom pred rozvodom a po rozvode. Toto Centrum však nemá možnosť podať trestné oznámenie alebo poskytovať právnu pomoc obeťi násillia v trestnoprávnom konaní a v tejto oblasti neposkytuje ani predbežné konzultácie. Z tohto dôvodu by bolo vhodnejším systémovým riešením štátom zriadené forma právnej pomoci (potenciálne aj v rámci CPP), ktorá by zabezpečila komplexné právne poradenstvo obeťiam domáceho násillia. Príkladom je napríklad *Domestic Violence Legal Unit of Legal Aid* v Západnej Austrálii.²⁵⁹

8. Podporné služby

Obeť domáceho násillia, svedkovia alebo rodinní príslušníci môžu podať trestné oznámenie okrem polície, sudcom alebo prokurátorovi. Podľa Manuálu OSN o Stratégiách eliminácie násillia voči ženám sú vhodnou pomocou pre obeť násillia podporné služby, ktoré zahŕňajú vysvetlenie postupu počas súdneho procesu, emocionálnu podporu pred, počas a po súdnom konaní, objasnenie právnickej terminológie, odporúčanie na iné služby

---

²⁵⁷ Samostatné Oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately jestvujú od 1.6.2002.

²⁵⁸ Adresy vid' on-line <http://www.legalaid.sk/kontakty> [25.3.2009].

²⁵⁹ On-line <http://www.legalaid.wa.gov.au/LAServices/asp/default.aspx?Page=Domestic.xml> [26.3.2009].

a pomoc pri rozhodovaní o ďalších krokoch.²⁶⁰ Takéto podporné služby výrazne ovplyvňujú proces ohlásenia trestného činu násillia, do podania trestného oznámenia a v priebehu súdneho konania. Podobnú funkciu môžu tvoriť špecializované programy pomoci obetiam odporúčané OSN,²⁶¹ ktorých cieľom je zmiernenie následkov viktimizácie. Čo sa týka ich umiestnenia, môžu byť prepojené na policajné agentúry, súdy, úrad prokuratúry alebo môžu byť nezávislými službami alebo súčasťou MVO. Príkladom takýchto špecializovaných útvaroch je vyššie spomenutá austrálska *Domestic Violence Legal Unit of Legal Aid*. Na Slovensku RVPK finančne podporuje sieť deviatich poradní pre obeť trestných činov, ktorých činnosť zabezpečuje mimovládna organizácia Pomoc obetiam násillia. K ich štandardným službám patrí poradenstvo pre obeť a svedkov v celom priebehu trestného konania poskytovaná právnikmi, psychológmi a sociálnymi pracovníkmi, sprevádzanie na výsluchy a svedecké výpovede. Medzi nadštandardné služby (vrátane obetí DN) patrí právna pomoc a zastúpenie.

9. Problém sekundárnej viktimizácie

Viktimizácia, ktorá sa nevyskytuje ako priamy dôsledok trestného činu, ale prostredníctvom reakcie inštitúcií a jednotlivcov voči obeť sa nazýva sekundárna (opätovnou) viktimizácia. Táto môže vyplývať z intruzívneho alebo nevhodného správania polície alebo ostatného personálu trestnej justície.²⁶² Rezolúcia OSN o odstránení domáceho násillia voči ženám upozorňuje na potrebu ochrany ženy pred ďalšou viktimizáciou dôsledkom rodovo necitlivým zákonom alebo konania. Podobne aj RE v prílohe k Odporúčaniu Rec(2002)5 o ochrane žien proti násilliu nabáda, aby členské štáty prijali opatrenia, aby žiadna z obetí netrpela sekundárnou viktimizáciou alebo akýmkoľvek rodovo necitlivým zaobchádzaním zo strany polície, zdravotníckych alebo sociálnych pracovníkov zodpovedných za pomoc ako aj pracovníkov súdu (č. 33). Veľmi dôležitým je pri kriminalizovaní domáceho násillia výsluch poškodenej, ako aj maloletých detí, aby nedošlo k opakovanej traumatizácii.²⁶³ Žiaľ, doposiaľ je na Slovensku mnoho obetí domáceho násillia vystavených necitlivému správaniu polície, prokurátorov a súdnych úradníkov. Pre obeť domáceho násillia je dôležité minimalizovanie počet predvolaní na polícii alebo na súde, zabezpečenie čo najvhodnejšieho priestoru pre výpočutie obeť,²⁶⁴ ako aj dizajnu súdnych siení a budov²⁶⁵ (aby nemusela prísť do styku

---

²⁶⁰ Úrad OSN pre kontrolu drog a prevenciu kriminality: *Stratégie eliminácie násillia voči ženám. Manuál*, s. 52.

²⁶¹ Por. Úrad OSN pre prevenciu kriminality a kontrolu drog: *Spravodlivosť pre obeť*, Sekretariát rady vlády SR pre prevenciu kriminality, Bratislava 2000, s. 21n.

²⁶² *Ibidem*, s. 18.

²⁶³ BANGO, D., VIKTORYOVÁ, J., VAJZER, L.: *Vyšetrovanie domáceho násillia páchaného na ženách*, s. 41-46.

²⁶⁴ *Ibidem*, s. 30.

²⁶⁵ Na nedostatky v tejto oblasti na Slovensku upozorňovala expertná skupina ešte pred vstupom SR do EÚ. Por. European Commission: *Reinforcement of the Rule of Law*, Wolf Legal Production, August 2002.

s násilníkom) a nezávislé monitorovanie postupov orgánov činných v trestnom konaní v prípadoch DN. O nedostatočnej znalosti špecifik domáceho násillia svedčí aj Monitorovacia správa MV SR (2005) v ktorej sú uvedené vyjadrenia vyšetrovateľov a poverených príslušníkov vyšetrojúcich prípady DN v Nitrianskom kraji. Títo uvádzajú, že „okolnosti skutku bývajú obeťou neúmerne nadsadené“ a navrhujú zvýšiť trestnú sadzbu pri trestnom čine krivého obvinenia a krivej výpovede.

10. Občianska spoluzodpovednosť

Musia to byť ľudia, ktorí vidia, že sa pácha zlo a násillie. Práve oni majú zákon akoby „zobudiť“ na nastolenie spravodlivosti.²⁶⁶ Špecifickým znakom domáceho násillia je jeho skrytosť, a tým aj vysoká latencia. Samotné obeť často neoznamujú skutok násillia, lebo pociťujú hanbu, nechcú „ublížiť manželovi a deťom“, chcú za každú cenu udržať rodinu spolu, nedôverujú polícii, súdnemu systému, sociálnym službám atď. Aj pri podaní trestného oznámenia je dôkazná situácia v prípadoch domáceho násillia náročná. Veľkým deficitom je občianska spoluzodpovednosť za osoby žijúci v okolí, intervencia rodinných príslušníkov a v nemalej miere aj verejná mienka, ktorá by mala byť usmerňovaná smerom k občianskej zodpovednosti a ochrane obetí domáceho násillia. Aj správa o legislatíve v členských štátoch RE na poli násillia voči ženám (2007) upozorňuje, že „jestvuje určitá neochota svedkov rozprávať o udalostiach vyskytujúcich sa v domácnostiach ich susedov... Bez pomoci svedkov, ak dôkazy sú neisté, jestvujú dve protikladné svedectvá.“²⁶⁷ Najmä pri formách psychického a sociálneho násillia je niekedy veľmi ťažké preukázať spôsob jeho páchania inými dôkazmi, než výpoveďou svedkov.²⁶⁸ V zmysle Trestného poriadku je každý vypovedať ako svedok o tom, čo mu je známe o trestnom čine.²⁶⁹ Jednou z ciest ako mobilizovať spoluzodpovednosť rodinných príslušníkov, susedov a ďalších osôb, ktorí vedia o domácom násillí, je uzákonenie oznamovacej povinnosti a sankcionovanie jej neplnenia v prípadoch DN. Inou cestou je organizovanie dlhodobých verejných informačných kampaní o problematike domáceho násillia. Ich cieľom by okrem prelomenia mlčania a bagatelizovania domáceho násillia malo byť zvýšenie právneho povedomia a mobilizácie zodpovednosti všetkých občanov SR.

11. Prevencia a jej inštitucionálne zabezpečenie

Rezolúcia OSN o Prevencii kriminality a opatreniach trestnej justície na elimináciu násillia voči ženám (1997) žiadala členské štáty, teda aj Slovensko, aby prijali stratégie,

²⁶⁶ Por. ŠIPOŠOVÁ, J., IVÁNYI, J.: *Kde nie je žalobca, nie je ani sudca. Nová slovenská legislatíva o domácom násillí*, on-line <http://www.pomocobetiam.sk> (11.1. 2003), s. 1.

²⁶⁷ COUCIL OF EUROPE: *Legislation in the Member States of the Council of Europe in the Field of Violence against Women*, vol. II., Strasbourg 2007, s. 152.

²⁶⁸ SNSLP: *Komparačná štúdia*, s. 24.

²⁶⁹ BANGO, D., VIKTORYOVÁ, J., VAJZER, L.: *Vyšetrovanie domáceho násillia páchaného na ženách*, s. 55.

vytvorili metódy a rozširovali materiály na podporu bezpečnosti žien v ich domove, vrátane špecifických stratégií (č.2). Na Slovensku zodpovednosť v tejto oblasti nesie Rada vlády SR pre prevenciu kriminality. V rámci nej v roku 1999 vznikla Expertná skupina pre prevenciu a elimináciu násilia na ženách a v rodinách (, ktorá sa aktívne podieľala aj na vypracovaní Národnej stratégie na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách (2004) a Národných akčných plánov na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách (2005-2008; 2009-2012). V roku 2007 vypracovala RVPK nové Stratégie prevencie kriminality v SR na roky 2007-2010 v rámci ktorých je jednou z piatich priorít prevencia a eliminácia násilia na ženách a v rodinách (č.IV). Dôležitou pomoc pre obe domáceho násilia môžu mať verejne dostupné informačné brožúry, resp. letáky, kde budú informácie o možnostiach, úlohách a právomoci polície, ako aj trestných a občianskych zákonov v ich prospech. Tieto, žiaľ chýbajú.

8 ZDRAVOTNÍCKE PROFESIE²⁷⁰

Lekári a zdravotné sestry sú nezriedka prvými odborníkmi u ktorých týrané ženy hľadajú pomoc. Zvlášť zdravotné sestry sú súčasťou akejkoľvek zdravotnej starostlivosti, ktorou pacientka prechádza. Sú pri objednávaní termínov, pri ohlasovaní mena a kontaktov, mnohokrát spisujú prvé údaje s klientkou, pomáhajú pri pravidelnom užívaní liekov. Často práve oni ako prvé vnímajú pacientkinu zmenu stavu.²⁷¹ Dokonca aj tie ženy, ktoré nevyhľadali políciu, ani žiadnu inú pomoc, zvyčajne priznávajú násilie, ak sa ich na to lekár alebo zdravotná sestra priamo opýta v súkromí ambulancie. Práve lekári a zdravotnícky personál majú veľa možností na včasné rozpoznanie násilia a následné zabránenie jeho ďalšej expanzie.²⁷² A to aj napriek tomu, že obe domáceho násilia neudávajú skutočné príčiny zranení. Zo strachu alebo hanby uvádzajú, že si zranenia spôsobili náhodou alebo samy.

Dobrou publikáciou ohľadom vplyvu násilia voči ženám na zdravie a zvýšenia pozornosti zdravotníkov o tieto obe je študijný materiál, ktorý dala vypracovať Svetová banka v roku 1994. Štúdia bola na Slovensku vydaná pod titulom „Násilie páchané na ženách. Skrytá ujma na zdraví.“²⁷³ Štúdia Svetovej banky upozorňuje, že násiliu páchanému na ženách sa z hľadiska zdravotnej starostlivosti nevenuje takmer nijaká politická pozornosť.²⁷⁴ Okrem výskumu zdravotných následkov domáceho násilia je

---

²⁷⁰ Por. MÁTEL, A.: *Zdravotnícke profesie a pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie* in Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Výchova a vzdelávanie v ošetrovatelstve zamerané na klinickú prax II“, 30.4. 2009, Skalica, VŠZaSP sv. Alžbety, Bratislava, s. 49-57.

²⁷¹ ČADKOVÁ-SVEJKOVSKÁ, M.: *Multidisciplinárny tím* in MAHROVÁ, G., VENGLÁŘOVÁ, M. a kol.: *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, Grada, Praha 2008, s. 61.

²⁷² Por. *Konať proti násiliu na ženách*, Pro Familia a Aspekt, Košice 2000, č.14.1.

²⁷³ HEISE, L.L., PITANGUY, J., GERMAIN, A.: *Násilie páchané na ženách. Skrytá ujma na zdraví*, Pro Familia a Aspekt, Humenné 1998.

²⁷⁴ *Ibidem*, s. 9.

potrebné vykonať opatrenia na jeho odstránenie. V oblasti zdravotníctva je to predovšetkým včasná identifikácia obetí a odporúčanie do ďalšej starostlivosti.²⁷⁵ Podľa výskumných správ z USA ošetrojúci pracovníci zistili, že ženy ochotne priznajú, že sú týrané, keď sa ich zdravotníci opýtajú priamo a bez moralizovania. Na zistenie fyzického a sexuálneho týrania zvyčajne stačia tri či štyri jednoduché otázky. Tieto by mali byť kladené osobne a v súkromí. Pýtajúci sa lekár (alebo zdravotná sestra) by sa mal ubezpečiť, že potenciálny násilník nie je prítomný, aby ženu zbytočne neohrozil.²⁷⁶ Príklady takýchto jednoduchých otázok sú nasledovné:²⁷⁷

Týral vás niekedy partner alebo iná blízka osoba, citovo alebo fyzicky?

Udrel vás niekto v poslednom roku, dal vám facku, kopal alebo inak fyzicky zranil?

Zakazuje vám partner vychádzať z bytu?

Nútil vás niekto v poslednom roku k sexuálnym aktivitám?

Bojíte sa svojho partnera?

Snaží sa vás partner označiť za duševne chorú?

K včasnej identifikácii domáceho násillia pomáhajú v zdravotníckych zariadeniach vypracované písomné protokoly. Štúdia Svetovej banky uvádza, že v roku 1991 *American Medical Association*²⁷⁸ iniciovala rozsiahlu kampaň zameranú na informovanosť lekárov a verejnosti o domácom násillí. Celé jedno číslo prestížneho časopisu *Journal of the American medical Association* venovala tejto téme. Následne celoštátna komisia na udeľovanie akreditácie nemocniciam zahrnula protokoly na zisťovanie následkov násillia a školenie personálu do kritérií pri udeľovaní akreditácie.²⁷⁹ Podľa *Nursing Network on Violence against Woman* (Sieť zdravotných sestier proti násilliu páchanému voči ženám)²⁸⁰ vypracovaním a zavedením písomných záznamov a protokolov vzrástol na jednej mestskej pohotovosti počet identifikovaných bitých žien viac ako 5-násobne. Podobné zistenia potvrdili aj ďalšie výskumy, ale došli aj k skutočnosti, že bez sústavného monitorovania samotné protokoly nestačia na udržanie pozornosti personálu pri identifikovaní bitých žien.²⁸¹

8.1 Výskumná časť práce

V rámci 2. reprezentatívneho výskumu výskytu a skúsenosti žien s násillím páchanom na ženách (2008) sa zisťovalo u koho hľadali týrané ženy pomoc. Ošetrovanie u lekára, či lekárky uviedlo spolu 47,9 % respondentiek vzhľadom na násillie bývalých partnerov

---

²⁷⁵ Ibidem, s. 43.

²⁷⁶ Ibidem.

²⁷⁷ *Konať proti násilliu na ženách*, 2000, č. 14.4; *Násillie páchané na ženách. Skrytá ujma na zdraví*, s. 43.

²⁷⁸ On-line <http://www.ama-assn.org/> [14.1. 2007].

²⁷⁹ *Násillie páchané na ženách. Skrytá ujma na zdraví*, s. 44.

²⁸⁰ On-line <http://www.nnvawi.org/> [14.1. 2007].

²⁸¹ *Násillie páchané na ženách. Skrytá ujma na zdraví*, s. 58.

a 18,5 % žien žijúcich v násilnom vzťahu.²⁸² Vzhľadom na 1. reprezentatívny výskum však išlo o mierny pokles. Túto možnosť využilo spolu 51% vzhľadom na bývalých násilných partnerov a 53,9% žien žijúcich v násilnom vzťahu (pokles až o 35,4%).²⁸³ Zaujímavé je zisťovanie spokojnosti s lekárskou pomocou. Vo vyhranenom násilnom vzťahu pomer medzi spojnými a nespokojnými ženami s lekárskou pomocou je pri súčasných partneroch 43,8% : 12,5%, u bývalých partnerov 31,7% : 7,3%.²⁸⁴ Priemerný pomer sú 4 spokojné ženy : 1 nespokojnej žene s lekárskou pomocou. Zaujímavé by však bolo špecifickejšie zistenie s čím boli a neboli ošetrované ženy spokojné. Z reálnych skúseností vychádzajú aj pomerne nízke očakávania žien od pomoci lekárov vzhľadom na problém násilia – priemerne 8,1% žien. Pri vyhranenom násilí to bolo ešte menej – 3,4%.²⁸⁵

Výskumná časť predloženej rigorózneho práce nebolo primárne určená pre lekárske a zdravotnícke profesie. V rámci skúmania interprofesijnej spolupráce pomáhajúcich profesií, mali lekári a zdravotné sestry dôležité miesto u niekoľkých klientiek.

Vzhľadom na negatívnu skúsenosť s odbornou lekárkou – psychiatrickou, som vyššie uviedol príbeh pani S. (č.9). Lekárka sa nechala zmanipulovať matkou klientky a bez jej prítomnosti aktívne spolupracovala pri zbavení jej spôsobilosti na právne úkony. V tomto prípade možno hovoriť o istej podobe sekundárnej viktimizácie. Nezáujem lekárov je evidentný aj v prípade pani A. (č.1). Žena, ktorá zažívala takmer všetky formy domáceho násilia a viackrát musela vyhľadať lekársku pomoc sa nestretla s lekárom, lekárkou ani zdravotnou sestrou, ktorí by sa aktívne zaujímali o pôvod jej zranení. Zarážajúci v tejto súvislosti je príbeh pani/pána R. (č. 10).

31-ročná pani R. vyrastala v rodine s matkou, tromi súrodencami a druhom svojej matky. Tento ju od 14 rokov sexuálne zneužíval. Po otehotnení ju prinútil podstúpiť interrupciu. Sexuálne zneužívanie naďalej pokračovalo. Matka sa robila, že o ničom nevie. V osemnástich rokoch utiekla z domu. Klientka postupne znenávidela všetko ženské na svojom tele a stále viac sa začala identifikovať s mužským pohlavím. Pred niekoľkými rokmi podstúpila operáciu zmenu pohlavných orgánov a prijala identitu muža. Keďže v súčasnosti je poberateľom nízkeho invalidného dôchodku a dôsledkom operačných zákrokov je mu ťažké nájsť si primeraný pracovný pomer, požiadal o ubytovanie v Azylovom centre Betánia. O zmene jej identity na mužskú nikto z klientov nevie. Pani/pán R. nemá príliš pozitívne skúsenosti s pomocou. Skôr sa stretol s odmietnutím, nepochopením a ignoráciou. Jeho príbeh dlhodobo pozná psychiater, ktorý ho nikde inde nedistribuoval, neodporučil, ani jej/mu neporadil žiadnu psychoterapiu. Raz pani R. dôsledkom poranenia oka spôsobeného matkou privolala políciu, táto ju odviezla aj k lekárovi. Na pohotovosti sa pýtali na príčinu zranenia, ale „len aby to zapísali. Po zaprotokolovaní sa ďalej

²⁸² BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 71.

²⁸³ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR*, s. 80.

²⁸⁴ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 77.

²⁸⁵ *Ibidem*, s. 80.

o to nezaujímali. “ Až počas pobytu v Azylovom centre distribuovaný ku klinickej psychologičke. S jej prístupom a terapiou je spokojný.

Psychiater, obvodní lekár, ako aj lekári a zdravotné sestry lekárskej pohotovosti mali v živote tejto klientky, resp. v súčasnosti klienta, veľké množstvo príležitostí proaktívnej pomoci. Žiaľ, túto nikto nevyužil. Jestvujú aj pozitívne skúsenosti (napr. príbeh pani D. č. 2), ktorých je však minimum.

3. Vzhľadom na kvantifikovateľné výsledky môjho výskumu, v rámci zisťovania aktivít žien pred príchodom do „azylového domu“, 15,79% žien uviedlo návštevu lekára.²⁸⁶ Pripomínam, že vzorku v tejto oblasti výskumu tvorilo 95 klientiek s diagnostikovaným domácim násilím, v období od roku 2003 do 15. februára 2009. Pomerne štandardným postupom bola návšteva lekára na odporúčenie polície v prípadoch nahlásenia domáceho násillia. Pri skúmaní aktivít žien počas pobytu v „azylovom dome“ som uviedol lekárske profesie v dvoch kategóriách. Osobitne som uviedol psychiatrov v rozlíšení od ostatných lekárov (praktických alebo iných špecialistov). Ostatní lekári tvoria len súbor 6,32%, čo vychádza aj z praxe, že ich návštevy sa v „azylových domoch“ nezaznamenávajú.²⁸⁷ Až 13,68% klientiek potrebovalo intervenciu psychiatra a/alebo boli hospitalizované v Psychiatrickom zariadení. Mimo nich dve ženy prijali možnosť absolvovania protialkoholického liečenia (PAL). Pozitívny príklad pomoci psychiatra je prípad pani E (č. 11):

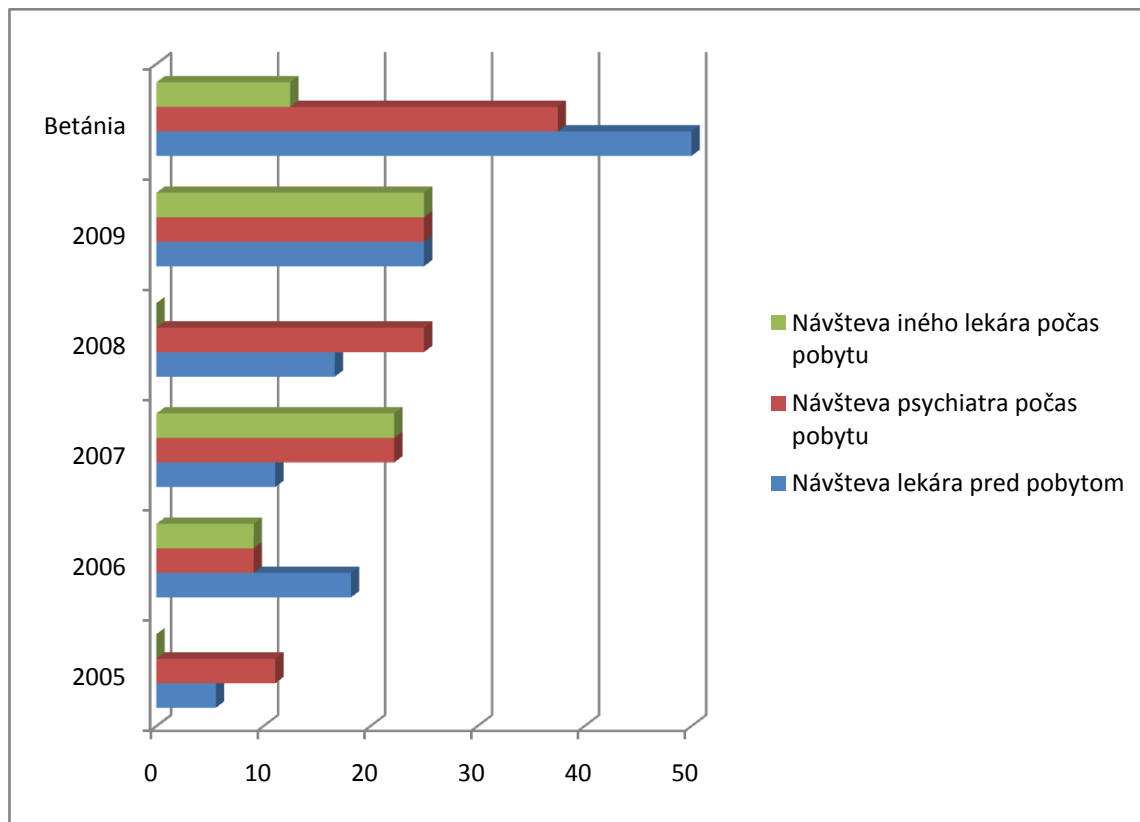
35-ročná pani E. je matkou dvoch detí. „S manželom sme si nažívali celkom spokojne, kým nebol na vyšetrení a zistili mu rakovinu. Odvtedy to išlo dolu vodou. Nadával mi, stále kričal a vyhrážal sa. Nakoniec podpálil náš dom a utiekol. Nič mi nezostalo. Veľmi mi pomohli policajti. Dali mi telefónne čísla na krízové strediská. Volali sme na jedno z nich a oni mi vybavili ubytovanie v Azylovom dome, ktorý bol najbližšie. Pomohla mi aj rodina, ale nedalo sa u nich bývať. Moja psychika išla dolu vodou, tak som navštívila psychiatra. Tento ma skontaktoval aj na psychoterapeutku. Na Mestskom úrade mi dali jednorazový príspevok, ale s bývaním mi nepomohli, hoci majú aj sociálne byty. V Azylovom dome som využila pomoc psychologičky aj právničky. Pomohli mi napísať žiadosť o rozvod, zverenie detí do starostlivosti a výživné.“

Porovnanie návštevnosti lekárov pred a počas pobytu v „azylovom dome“ od roku 2005 vyjadruje pruhový graf č. 25.

---

²⁸⁶ Por. MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násillie*, s. 77-78.

²⁸⁷ *Ibidem*, s. 84, 88.

Graf č. 25 Návšteva lekárov pred a počas pobytu klientiek v „azylovom dome“ (percentuálne)

Vo všeobecnosti možno povedať, že ženy ohrozené domácim násilím navštevujú lekárov dôsledkom spôsobených zranení pred aj počas pobytu v zaistenom útočisku. Kým pred pobytom navštevujú zvyčajne lekársku pohotovosť a následne svojich praktických lekárov a lekárky, počas pobytu v „azylovom dome“ navštevujú najčastejšie odbornú lekárku/lekára psychiatra. Vyrovnaný pomer medzi návštevami lekárov pred a počas pobytu v zariadení je u súčasných klientiek Azylového domu Emauzy (podobne aj v roku 2007).

Z výpovedí samotných žien je zrejmé, že lekári ani zdravotnícky personál nemá vo všeobecnosti záujem pomôcť jej aj mimo rozsahu svojej profesie. Najťažšiu pozíciu majú obeť domáceho násillia, u ktorých je diagnostikovaná psychická choroba. Túto skupinu žien považujem za najohrozenejšiu v rámci prípadov domáceho násillia. U lekárov a zdravotníckeho personálu viditeľne chýba proaktívny a nadrezortný prístup.

8.2 Ďalšie možnosti pomoci lekárov a zdravotníckych profesií

1. Informačné materiály pre lekárov a zdravotné sestry

Aktivity Ministerstva zdravotníctva SR v oblasti včasného rozpoznania násilia páchaného na ženách sú podľa správy o plnení NAP (2007)²⁸⁸ veľmi slabé, a to preventívneho charakteru. Príkladom aktívneho prístupu z dobrej praxe sú materiály pre lekárov a zdravotné sestry v Českej republike. Tieto vypracoval *Bílý kruh bezpečí*²⁸⁹ za finančnej podpory Ministerstva zdravotníctví ČR – čiže išlo o spoluprácu mimovládnej organizácie a štátnej správy. Konkrétne sú to: „Karta pre lekárov“; „Karta pre sestry v primárnej starostlivosti“; „Karta pre sestry v klinickej ošetrovateľskej praxi“. Vypracované „karty“ vytlačilo a distribuovalo ministerstvo (2003). Mimo iného sú v nich uvedené určité symptómy naznačujúce podozrenie, že by mohlo ísť o zranenie dôsledkom násilia, informácie o možnom správaní páchatel'a v čase hospitalizácie, signály zvýšeného rizika, uvedenie potreby priamych otázok. Ich súčasťou sú aj kontakty na špecializované poradne. Okrem toho Ministerstvo zdravotníctví České republiky uverejnilo v svojom Vestníku v roku 2006 metodické opatrenie pre postup lekárov pri poskytovaní starostlivosti osobám ohrozeným domácim násilím. Podľa tohto metodického postupu by mali lekári postupovať v prípadoch, že majú čo i len podozrenie na možný výskyt násilia v rodine.²⁹⁰ Spomínané aktivity v Českej republike sú vhodným podnetom k realizácii podobných krokov aj na Slovensku.

2. Vzdelávanie lekárov a zdravotníckeho personálu

Spolu s písomnými protokolmi na zisťovanie domáceho násilia je potrebné vzdelávanie lekárov a zdravotníckych pracovníkov všetkých úrovní, aby vedeli správne reagovať na identifikované násilie. V Správe o plnení NAP (2007) sa vyjadrilo Ministerstvo zdravotníctva SR, že „plánuje vyškoliť tzv. koordinátorov pre elimináciu násilia páchaného na ženách v rámci každého zdravotníckeho zariadenia... a zabezpečiť evidenciu a štatistické vykazovanie takýchto prípadov...“ Túto úlohu sa však nepodarilo splniť, takže sa stala súčasťou pripravovaného NAP 2009-2012. Ministerstvo zdravotníctva okrem toho uskutoční zaradenie danej problematiky do obsahu špecializačných študijných odborov a kurzov vzdelávacích inštitúcií zabezpečujúcich sústavné vzdelávanie zdravotníckych pracovníkov prostredníctvom národného projektu.

---

²⁸⁸ Uznesenie vlády SR č. 659 z 8. augusta 2007 k správe o plnení Národného akčného plánu pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005-2008.

²⁸⁹ Por. on-line http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=265 [14.1. 2007].

²⁹⁰ Por. VARGOVÁ, B.; VAVROŇOVÁ, M.: *Od dobrého úmyslu k dobrej spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*, Rosa, Praha 2006, s. 20.

3. Oznamovacia povinnosť a lekárske správy

Ak lekár/lekárka identifikuje násilie zavinené cudzou osobou – vrátane manžela či druhu – je zo zákona povinný oznámiť to polícii. Táto oznamovacia povinnosť môže ženu postihnutú násilím odbremeniť, pretože sa sama nemusí rozhodovať, či má podať oznámenie.²⁹¹ O tomto informovaní by mal oboznámiť aj samotnú ženu a spoločne prediskutovať dôsledky tohto konania. Zvýšenú pozornosť by mal lekár venovať zdokumentovaniu rozsahu zranení – teda lekárskej správe. Pri vystavení lekárskeho nálezu, ktorý je dôležitý pre prípadné neskoršie podanie trestného oznámenia, by lekári mali dbať na to, aby uviedli skutočný dôvod zranenia.²⁹² Lekárska správa je jedným z dôležitých dôkazov pri kriminalizácii domáceho násilia.

4. Aktívna spolupráca lekárov, zdravotníkov s inými pomáhajúcimi profesiami

Okrem polície by mal lekár alebo zdravotná sestra podľa potreby kontaktovať ďalšie pomocné profesie – poradne alebo azylové domy pre týrané ženy (ak jestvujú v okolí), sociálnych pracovníkov, psychológov, ak sú ohrozené deti, aj príslušný ÚPSVR atď.

Na druhej strane z pozície „azylového domu“ alebo špecializovanej poradne pre obeť domáceho násilia, je potreba zvýšiť spoluprácu so všeobecnými (praktickými) lekármi, ako aj špecialistami podľa druhu a rozsahu zranenia klientky. Sociálny poradca/poradkyňa by sa mal prinajmenej informovať o tom, či klientka navštívila lekára. V prípadoch krízovej intervencie a pri preukázaní viditeľných zranení, by mal klientku ihneď distribuovať na lekárske vyšetrenie.

9 PSYCHOLOGICKÁ POMOC

L. Čírtková rozlišuje v psychologickej intervencii psychologickú prvú pomoc (na mieste tiesne, resp. tesne po traume) a terapiu akútnej traumy (začína zhruba dva dni po incidente).²⁹³ Pri psychologickej pomoci, v rámci prvého kontaktu s obeťou, odporúča zamerať terapiu na vrátenie psychickej stabilizácie, čiže pocitu bezpečia a vnútornej istoty. V tomto procese sa využívajú metódy psychoterapie akútnej traumy. Ak je žena v stabilizovanom stave, odporúča na traumou orientovanú terapiu (teda nie „hlbkovú terapiu“) a terapiu zjavných následkov traumy. V procese psychologického poradenstva a terapie sa okrem toho u žien reštauruje pocit kontroly a zmena pohľadu od obeť (evokuje slabosť, bezmocnosť, pasivitu) k „preživšej“ (tá, ktorá prekonala krízu, nepodľahla, obstála).²⁹⁴

²⁹¹ *Konať proti násiliu na ženách*, MPSVR, Bratislava 2008, č.09.1.

²⁹² *Ibidem*, č.09.2.

²⁹³ ČIRTKOVÁ, L.: *Psychologická intervence in Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, in ČIRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol.: *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, Grada, Praha 2007.; s. 131.

²⁹⁴ *Ibidem*, s. 136.

Podľa Z. Bednárovej v dôsledku dlhodobej frustrácie má obeť domáceho násilia množstvo problémov v psychologickej oblasti, ktoré ju blokujú v efektívnom konaní smerom k naštartovaniu nového života bez ďalšieho násilia, v odpútaní sa od agresora a v prevzatí zodpovednosti za svoj život a deti. Psychologická pomoc smeruje k psychickej stabilizácii obeť, k zmierneniu stresových stavov a príznakov. Dôsledkom prežitých tráum sa u ženy objavujú neurotické prejavy, akými sú fóbie, úzkostné stavy, poruchy spánku a ďalšie ťažkosti. Ak sa vyskytujú vo väčšej miere, sú liečené na psychiatrii. V minulosti boli najčastejšie diagnostikované reaktívna depresia alebo hystéria. Podľa publikácie J.L. Herman v roku 1972 psychiatrická sestra Ann Burgess a sociologička Lynda Holmstron začali skúmať psychické účinky znásilnenia. Vypozorovali vzorec psychických reakcií, ktoré nazvali „*syndróm traumy zo znásilnenia*“.²⁹⁵ Psychologička Lenore Walker opisujúca ženy, ktoré utiekli do ženského zaisteného útočiska, ako prvá definovala „*syndróm týranej ženy*“ (1979).²⁹⁶ Roku 1980 Americká psychiatrická asociácia popísala a zaradila do svojej príručky duševných chorôb *posttraumatickú stresovú poruchu* (*Posttraumatic stress disorder*, skr. PTSD), a to v súvislosti s psychickými poruchami vojnových veteránov. V 80. rokoch 20. storočia sa postupne stávalo čoraz zrejmejším, že psychický syndróm pozorovaný u žien, ktoré zažili znásilnenie, incest alebo domáce násilie, je v podstate rovnaký ako syndróm pozorovaný u vojakov, ktorí prežili vojnu. Traumatické reakcie vo všeobecnosti nastupujú vtedy, keď človek nemá možnosť prejsť v akciu, ani nie je možné klásť odpor alebo uniknúť. Ľudský organizmus sa vtedy preťaží a rozvráti. Rozmanité syndrómy PTSD možno zaradiť do troch kategórií:²⁹⁷

- *zvýšená dráždivosť* – vnútorný ochranný systém človeka je v stave ustavičnej ostražitosti, ako keby sa nebezpečenstvo mohlo kedykoľvek vrátiť. Prejavuje sa problémami so spánkom, podráždenosťou, precitlivosťou, problémami s koncentráciou;
- *symptómy vtieravých spomienok (intrúzia)* – dlho potom, čo nebezpečenstvo pominulo, prežívajú traumatizovaní ľudia onú udalosť znovu, ako keby sa v súčasnosti znovu opakovala (ako by sa čas traumy zastavil, ide o akúsi fixáciu na traumu). Udalosť prežívajú v úporných myšlienkach, trýznivých snoch (akoby skutočných), fantáziách, halucináciách, špecifickými fóbiami. Traumatické spomienky sa pritom

---

²⁹⁵ HERMAN, J.L.: *Trauma a uzdravenie*, Aspekt, Bratislava 2001, s. 49.

²⁹⁶ Ibidem, s. 50.

²⁹⁷ Por. HERMAN, J.L.: *Trauma a uzdravenie*, s. 58-72; Úrad OSN pre prevenciu kriminality a kontrolu drog: *Spravodlivosť pre obeť*, Sekretariát rady vlády SR pre prevenciu kriminality, Bratislava 2000, s. 16.

nedajú sformulovať do slov, chýba im kontext. Deti dokážu vykázat' takéto spomienky vo svojom správaní v hre (obsedantne sa opakujú);

- *úniková meravosť (ustrnutie a ochrnutie)* – bezmocná osoba unikne zmenou stavu vedomia (stav podobný hypnotickému tranzu), akoby „zncitlivie“, následné sa vyhýba miestam, ľuďom, aktivitám spojeným s traumou; podobné úniky sa dosahujú užívaním alkoholu alebo narkotík.

Dôsledkom traumy sa v človeku striedajú protichodné reakcie: intrúzia a ustrnutie. Traumatizovaní ľudia sa cítia úplne opustení, celkom osamotení a zabudnutí, majú pocity viny, hanby a menejcennosti.²⁹⁸ Rozlišovať sa dá *akútna* forma (napr. okamžite po znásilnení, príznaky trvajú menej než 3 mesiace) a *chronická* forma (viac ako 3 mesiace trvajúce príznaky). Okrem emocionálnej podpory zo strany blízkych a priateľov, účinnou pri liečbe PTSD sa stala kognitívno-behaviorálna terapia. V mnohých prípadoch psychiater ordinuje aj antidepresíva (pomoc pri intrúzii a predráždenosti). Diagnóza PTSD sa objavuje veľmi často v prípadoch domáceho násillia, ale v ešte zložitejšej forme. Keďže nejde o jednorazovú traumatickú udalosť (akou je napr. znásilnenie), ale o opakovanú a chronickú traumu, býva obraz symptómov oveľa komplikovanejší. Herman navrhuje pre takéto prípady nové označenie *komplexná posttraumatická stresová porucha*.²⁹⁹ U žien, ktoré zažili chronické týranie, dochádza k zmenám osobnostných črt, vrátane deformácie sociálnych vzťahov a vlastnej identity. Jednou zo sebadeštruktívnych reakcií, ktorá je zvonku ťažko pochopiteľná, je identifikácia obete s agresorom vyznačujúca sa vytvorením emocionálnej väzby medzi násilníkom a obeťou, nadmierna ústretovosť obete, jej ochota vyhovieť mu a pred okolím ho kryť. Často sa v tejto súvislosti hovorí o *Štokholmskom syndróme*.³⁰⁰

Traumatizovaní ľudia – vrátane týraných žien – sa často zdráhajú vyhľadať akúkoľvek pomoc, nieto ešte psychoterapeutickú, psychologickú alebo psychiatrickú. Ak ju napokon vyhľadajú alebo je nevyhnutnosťou kvôli súdu, veľmi dôležitý je postoj terapeutky alebo terapeuta. Abram Kardiner definuje terapeuta alebo terapeutku ako osobu, ktorá pomáha pacientovi alebo pacientke, a ktorej úlohou je „pomôcť pacientke alebo pacientovi vyplniť úlohu, o ktorú sa ona alebo on spontánne usiluje a uviesť ju do pôvodného stavu obnovennej sebakontroly.“³⁰¹ Herman zdôrazňuje, že práca s traumatizovanými ľuďmi si od

---

²⁹⁸ Por. HERMAN, J.L.: *Trauma a uzdravenie*, s. 80-85.

²⁹⁹ *Ibidem*, s. 168- 171.

³⁰⁰ V roku 1973 boli v Štokholme držaní štyria ľudia ako rukojemníci po nepodarenej bankovej lúpeži. Po šiestich dňoch zajatia sa aktívne bránili vyslobodeniu, odmietli svedčiť proti tým, ktorí im ubližovali... Tento fenomén bol popísaný ako Štokholmský syndróm – emocionálny vzťah, zväzok vzájomnej závislosti medzi zajatcom a únoscom, ktorý vzniká, keď obeť vníma situáciu ako ohrozenie svojho života

³⁰¹ KARDINER, A., SPIEGEL, A.: *War, Stress nad Neurotic Illness*, Hoeber, New York 1974, s. 361-362.

terapeuta vyžaduje, aby zaujal morálne stanovisko a potvrdil postoj solidarity s obeťou.³⁰² Táto psychoterapeutka ďalej uvádza, že „terapia si vyžaduje vzťah spolupráce, v ktorom obaja partneri vychádzajú zo základu mlčky predpokladanej dôvery, pričom sa ako účinná metóda používa skôr presvedčovanie, nie donucovanie, myšlienky namiesto sily, vzájomnosť, ale nie autoritárske ovládanie.“³⁰³ Rovnako ako v poradenskom procese aj pre terapiu platí, že základným kameňom úspešnej liečby je vzťah dôvery a spolupráce medzi terapeutom a pacientom. Podľa J.L. Herman sa uzdravovanie z traumy odvíja v troch základných štádiách:³⁰⁴

- *bezpečie* – žiadna terapeutická práca nemôže byť účinná, ak sa nezaistí adekvátne bezpečie človeka, ktorý traumou prežil. Bezpečie má byť zamerané na schopnosti obeť ochrániť samú seba. Často sa týrané ženy musia vzdať úplne všetkého (domova, priateľov, živobytia), len aby získali slobodu;
- *spomínanie a smútenie* – kompletne, hĺbkové a detailné vyrozprávanie príbehu vlastnej traumy vrátane vyjadrenia telesných pocitov. Môžu sa používať neverbálne metódy komunikácie (napr. kreslenie). Cieľom tohto podrobného vyrozprávania príbehu traumy je integrácia traumy. Trúchlenie je najdôležitejšou a zároveň najťažšou úlohou v tomto štádiu uzdravovania;
- *opätovné nadviazanie s bežným životom* – tréningové programy (cvičenia „sebaobrany“) zamerané na to, aby ženy vedeli správne reagovať na ohrozenie; opätovné nadviazovanie kontaktov s ostatnými; hľadanie nového životného poslania – trauma sa celkom kompenzuje, keď sa stáva zdrojom poslania ženy, ktorá ju prežila (sociálna, verejná, politická angažovanosť).

Okrem individuálneho poradenstva a psychoterapie je v neskorších fázach psychologickkej pomoci vhodná pre ženu aj skupinová terapia. Skupina môže pod vedením vyškoleného poradcu pracovať s témami, o ktorých sa dá predpokladať, že pre ženy majú význam. Nimi môže byť sebahodnotenie, sebaoprávanie, riešenie konfliktov, falošné pocity viny, komunikácia (s partnerom), možné reakcie na správanie partnera vrátane krízového plánu, výchova detí atď.³⁰⁵ Ak je žena nezamestnaná alebo na materskej, vhodná môže byť aj artoterapia a rozličné voľno-časové programy. Medzi novšie formy terapie patrí videotréning interakcií. Ak sú so ženou aj malé deti, je potrebné, aby im bola venovaná patričná starostlivosť (psychologická a voľno-časové aktivity).

---

³⁰² HERMAN, J.L.: *Trauma a uzdravenie*, s. 188.

³⁰³ *Ibidem*, s. 189.

³⁰⁴ *Ibidem*, s. 213.

³⁰⁵ ČIRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P.: *Sociální práce s oběťmi násilí v rodině* in MATOUŠEK O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (edits.): *Sociální práce v praxi*, Portál, Praha 2005, s. 241.

Zo skúseností sa ukázalo, že mediácia ani párová psychoterapia nevedli k poklesu násilia.³⁰⁶ Predpokladom oboch postupov je rovnosť partnerov, ktorá v prípadoch domáceho násilia chýba, resp. je asymetrická. Hlavným cieľom intervencie má byť ukončenie násilia, nie udržanie vzťahu. Preto je namieste vyhýbanie sa zbytočnej konfrontácii násilníka a obeť, ktorých cieľom by bola vzájomná dohoda manželov (partnerov).

9.1 Výskumy na Slovensku

Podľa 2. reprezentatívneho výskumu (2008) patrila návšteva psychológa/psychologičky k jednému z pomerne často použitých postupov pri hľadaní pomoci a spôsoby riešenia násilných vzťahov. Pri bývalých partneroch to bolo 31,7% spomedzi žien z vyhraného násilného a 13,2% spomedzi násilného vzťahu; pri súčasných partneroch 24,1% a 5,3%.³⁰⁷ Vzhľadom na predchádzajúci reprezentatívny výskum (2002) išlo v priemere o nárast, hoci nie v každej skúmanej skupine. Tuná uviedli psychologickú pomoc pri bývalých partnerov 20,2% pri vyhranenom násilí a 15,1% v násilnom vzťahu; pri súčasných partnerov 10,6% a 14,1%.³⁰⁸ Pri zisťovaní spokojnosti s psychologickou pomocou prevládali spokojné ženy, ale našli sa ja nespokojné. Ich pomer bol u bývalých partnerov v násilnom vzťahu 11,3 : 3,8; vo vyhranenom násilnom vzťahu 24,4 : 4,8, u súčasných partnerov v násilnom vzťahu 16,7 : 5,6 a vo vyhranenom násilnom vzťahu 31,3 : 12,6.³⁰⁹

Vhodný podklad pre kvalitatívne výskumy tvoria dokumentácie psychologických poradní. V úvodnej kapitole o výskume som spomenul aj sociologický monitorovací výskum MŠSR na základe analýzy prípadov klientiek a klientov v evidencii CPPS v SR „Domáce násilie na Slovensku“ (2001-2002).³¹⁰ Celkovo sa podarilo analyzovať 441 prípadov DN zo 46 CPPS. Ešte predtým sa v roku 1997 uskutočnil prieskum Pro Familie a CPPS „Bité ženy na Slovensku“. Podľa E. Sopkovej v tomto prieskume bolo počas štyroch mesiacov roku 1997 zachytených 43 prípadov žien fyzicky týraných svojím manželom, resp. bývalým manželom, a to v 17 zo 42 pracovísk CPPS pôsobiacich v SR.³¹¹ Žiaľ, výsledky týchto výskumov nie sú dostupné.

---

³⁰⁶ ČIRTKOVÁ, L.: *Domáci násilí* in Kriminlista 3/2006 (příloha).

³⁰⁷ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 71.

³⁰⁸ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie na Slovensku*, s. 80.

³⁰⁹ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 77.

³¹⁰ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie na Slovensku*, Priebežná správa 2/2002, MŠSR, Bratislava 2002.

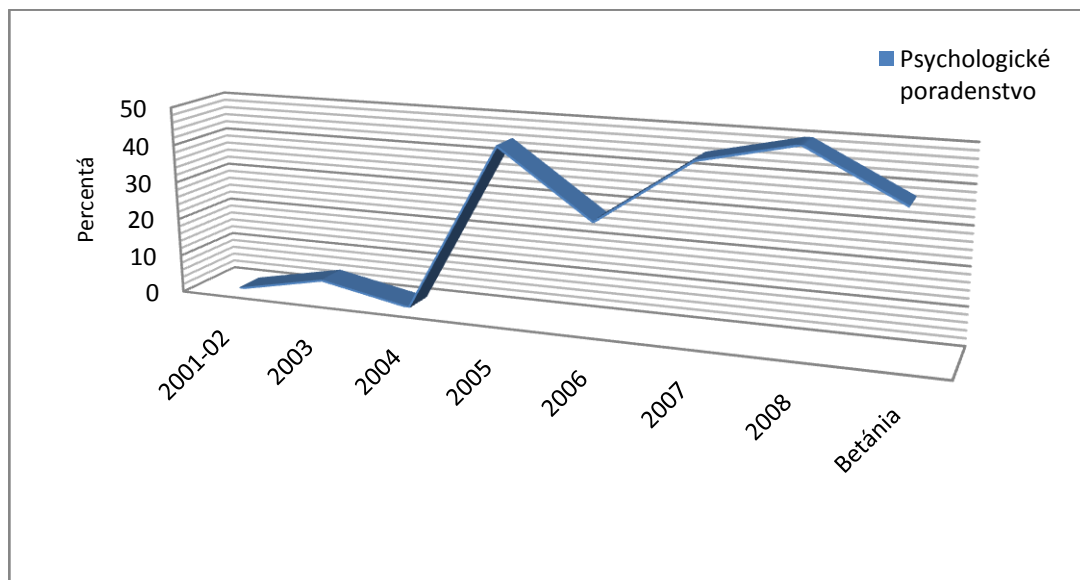
³¹¹ SOPKOVÁ, E.: *Násilie páchané na ženách v rodine – mlčať alebo konať* in Zborník referátov z vedeckej konferencie „Sociálna práca – ľudské práva – vzdelávanie dospelých“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 1998, s. 451-452.

Z hľadiska „azylových domov“ sa v Monitoringu organizácií (2006) skúmala ponuka psychologického poradenstva. Uviedlo ho 37 organizácií zo 42 skúmaných. Z toho 28 bolo vlastnými odbornými zamestnancami a 9 externými.³¹² Psychologické poradenstvo je štandardnou ponukou služieb v zariadeniach poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násillia. Otázkou však je o akú formu psychologického poradenstva išlo? V koľkých zariadeniach sa poskytuje aj terapia vzhľadom na PTSD?

9.2 Výskumná časť práce

Psychologickému poradenstvu sa špecificky predložený výskum nevenoval. V rámci skúmania multidisciplinárnej a interprofesijnej spolupráce, mohli byť sekundárne vyhodnotené výsledky aj vzhľadom na túto oblasť. Vzorku v tejto oblasti výskumu tvorilo 95 klientiek s diagnostikovaným domácim násillim, v období od roku 2003 do 15. februára 2009. Vzhľadom na jednotlivé miesta výskumu, v AD Emauzy pracuje na dohodu klinická psychologička, AC Betánia klientky distribuuje k miestnym psychologom (zvlášť RPPS).

Medzi 14 aktivitami, ktoré robili klientky pred požiadanim o ubytovanie v „azylovom dome“ sa návšteva psychológa nespomínala. V rámci interview jedna klientka uviedla, že sociálny kurátor ju odporučil navštíviť aj miestnu psychologičku. Táto však jej pomoc nevyužila, nakoľko nemala finančné prostriedky na cestovanie. Počas pobytu v „azylovom dome“ psychologické poradenstvo využívalo takmer 30% klientiek. Pravidelné záznamy sú však evidentné až od roku 2005. Nárast využívania pomoci psychologičiek počas pobytu v „azylovom dome“ vyjadruje nasledujúci 3-D čiarový graf č. 25.

Graf č. 25 Psychologické poradenstvo – podľa rokov (percentuálne)

³¹² HOLUBOVÁ, B.: *Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násillia*, s. 22.

V ústnom interview bolo badať rôznorodosť postojov žien k psychologickému pomoci. Na jednej strane stojí typický postoj pani H. (č. 12):

28-ročná pani H. je matkou dvoch detí. „Momentálne som na materskej“ (poberá rodičovský príspevok). Identifikované u nej bolo fyzické, psychické, ekonomické a sociálne násilie. Manžel ju často vyhadzoval z domu. „Z Obecného úradu mi len a len sľubovali pomoc, ale nikdy nič nespravili. Ani na UPSVR. Políciu som nikdy nevolala. K lekárovi chodím len s deťmi a psychológa nepotrebujem. Od malička som zvyknutá poradiť si sama. Azylový dom mi poradila mama. Tak som zavolala a mali voľné. Tuná mi pomáhajú (okrem ubytovania a sociálnych služieb) hlavne s právnymi vecami“.

Vyjadrenie ženy „som zvyknutá poradiť si sama“ bolo pomerne rozšírené vzhľadom na psychologickú pomoc. Mnohé ženy potom využívajú psychologickú pomoc nie pre seba, ale pre svoje maloleté deti, ktoré sú priamymi alebo nepriamymi obeťami domáceho násillia. Na druhej strane stoja pozitívne skúsenosti iných klientiek, ktorým psychologické poradenstvo pomáha nielen k zmierneniu psychických dôsledkov násillia, ale aj k celkovému posilneniu ženy.

Za deficit a návrh na zlepšenie psychologickému pomoci by som upozornil na absenciu dlhodobejšie terapie následkov psychickéj traumy. Ženám nestačí len krízové psychologické poradenstvo, ale potrebujú dlhodobejšiu cieleňú terapiu. K tomu je potrebnú špecializované školenie psychológov/ psychologičiek v tejto oblasti. Deficitom je aj výskum kvality psychologických služieb v zariadeniach poskytujúcich pomoc obeťam domáceho násillia. Na záver by som rád pripomenul, že patričným výcvikom, ktorý je u nás akreditovaný Slovenskou psychoterapeutickou spoločnosťou, môže aj sociálny pracovník vykonávať psychoterapiu.³¹³

---

³¹³ Por. OLÁH, M., SCHAVEL, M.: *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*, VŠZSP sv. Alžbety, Bratislava 2006, s. 90-91.

10 DETI – NEPRIAME OBETE NÁSILIA VOČI ŽENÁM³¹⁴

Deti žien, ktoré zažívajú násilia, sú vždy – priamo alebo nepriamo – násilím postihnuté. Informačná brožúra *Berliner Interventionszentrale bei häuslicher Gewalt* uvádza: „Dcéry a synovia sú takmer vždy svedkami násilných výpadov proti matke. Otec ich využíva ako nátlakový prostriedok a väčšinou sú aj oni obeťami telesného, duševného a často aj sexuálneho násilia. Deti sú poznamenané následkami násilia, aj keď nie sú ich priamou obeťou. Sú to často ony, ktoré zverejnia atmosféru prežitého násilia. Nápadné chovanie, oneskorený vývoj a psychosomatické poruchy môžu poukazovať na možné skúsenosti s násilím.“³¹⁵ Viaceré medzinárodné dokumenty v poslednej dobe upozornili na potrebu spoločenskej a psychologickkej podpory detí, vrátane tých, ktoré sú zamerané na ženy.³¹⁶ Zvláštnu pozornosť tejto problematike venoval Európsky hospodársky a sociálny výbor EÚ. Už v stanovisku na tému Domáce násilie voči ženám (2005) EESC upozornil, že deti, ktoré sa stanú svedkami domáceho násilia, sú vždy obeťami aj psychického násilia (čl.2.3.4;2.3.9.3). Následne v roku 2006 vydal EESC z vlastnej iniciatívy samostatné stanovisko na tému „Deti ako nepriame obeť domáceho násilia“. Dokumenty EESC uvádzajú niektoré dôsledky vplyvu násilia na ne:

- Deti sú bezradné zoči-voči násiliu otca/partnera matky, ale sčasti sa cítia zodpovedné za to, čo sa deje; veria, že vinu za násilie nesú ony;
- staršie deti sa snažia ochraňovať matku a sami sú pritom napadnuté;
- žijú v psychickej záťaž, atmosfére ustavičnej hrozby, nepredvídateľnosti ďalšieho vyhrotenia situácie, existenčnom strachu o matku, prežívajú bezmocnosť, pocit izolácie kvôli príkazu mlčať pred ostatnými;
- majú poruchy správania: psychosomatické symptómy, psychické poruchy – zníženú sebaúctu, nepokoj, poruchy spánku, ťažkosti v škole, pocity strachu, agresívne správanie až myšlienky na samovraždu;
- môže sa stať, že deti prevezmú problematické vzorce správania dospelých. Naučia sa považovať násilie za prijateľný spôsob správania, chlapci nadobudnú neúctu voči dievčatám za normálnu a spojenie lásky s násilím za prijateľné.³¹⁷ Hrozí nebezpečenstvo, že chlapci si osvoja rolu páchatel'a a dievčatá rolu obeť. Neskôr ako dospelí sa sami môžu stať páchatel'mi a obeťami DN. Odborníci v tejto súvislosti hovoria o transgeneračnom prenose násilia. Aj v publikácii Akadémie Policajného zboru sa uvádza, že „deti

³¹⁴ Por. MÁTEL, A.: *Deti – nepriame obeť domáceho násilia voči ženám*, in pripravovaný Sborník z mezinárodní konference „Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče“, 24.-25 červen 2009, Pedagogická fakulta UP, Olomouc 2009.

³¹⁵ BRANDAU, H., RONGE, K.: *Gewalt gegen Frauen im häuslichen Bereich*, BIG, Berlin 1997, s. 9.

³¹⁶ Por. *Uznesenie Európskeho parlamentu o aktuálnej situácii v oblasti boja proti násiliu páchanom na ženách a budúce kroky* (2004), č. 4l.

³¹⁷ *Konať proti násiliu na ženách*, 2000, č. 7.1.

z domácností, kde dochádza k násiliu voči nim a ich matkám, trpia častejšie poruchami správania ako deti, v domoch ktorých k násiliu nedochádza. Sledovanie rodičovských konfliktov a násilia počas detstva je predpokladom kriminálno-patologického vývinu v dospelosti.³¹⁸

Byť svedkom násilia voči matke je pre deti vždy traumou. Podľa novších štúdií sa ukazuje, že u detí, ktoré sú svedkami násilia, sa prejavujú takmer rovnaké citové, psychické a somatické zdravotné problémy ako u týraných detí. Od roku 1992 je v rámci RE týranie, zanedbávanie a zneužívanie v detskej populácii jednotne označované skratkou CAN-syndróm (*Child Abuse and Neglect*). Toto označenie v sebe zahŕňa telesné týranie, pohlavné zneužívanie, citové vydieranie, zanedbávanie, systémové týranie.³¹⁹ Manuál českého OZ Rosa uvádza prehľadnú tabuľku príznakov detí, ktoré boli vystavené násiliu v rodine:³²⁰

Správanie	Emócie	Telesné symptómy	Kognitívne symptómy	Sociálne symptómy
<ul style="list-style-type: none"> • Agresivita • Výbuchy hnevu • Zlosť • Nezrelosť • Záškoláctvo • Delikventné správanie • Úteky z domu 	<ul style="list-style-type: none"> • Úzkosť • Depresie • Uzatvorenie sa • Nízke sebavedomie • Hnev 	<ul style="list-style-type: none"> • Oneskorený vývoj • Nespavosť • Regresia • Poruchy prijímania potravy • Spomalený vývoj motorických funkcií • Psychosomatické symptómy 	<ul style="list-style-type: none"> • Problémy s koncentráciou • Oneskorený vývoj reči • Problémy s pamäťou 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatok empatie • Slabé kontakty s rovesníkmi • Nedostatočné sociálne zručnosti

Tabuľka č. 2 Príznaky detí, ktoré bolo vystavené násiliu v rodine (Rosa, 2006)

U mnohých detí začína trápenie už počas tehotenstva matky, ktorá je atakovaná svojím partnerom. Podľa austrálskych výskumov až 42% týraných žien bolo napadnutých, keď boli tehotné a 20% zažilo prvý raz útok práve počas tehotenstva.³²¹ Podľa amerického Centra pre kontrolu chorôb a prevenciu (*Centers for Disease Control and Prevention*, skr. CDC) každoročne sa približne 324.000 tehotných žien v USA stáva obeťami domáceho

³¹⁸ BANGO, D., VIKTORYOVÁ, J., VAJZER, L.: *Vyšetovanie domáceho násilia páchaného na ženách*, Akadémia Policajného zboru, Bratislava 2005, s. 4-5.

³¹⁹ MIŇOVÁ, D.: *Násilie v rodine – syndróm CAN*, in Zborník referátov z vedeckej konferencie „Sociálna práca – ľudské práva – vzdelávanie dospelých“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 1998, s. 549.

³²⁰ VARGOVÁ, B.; VAVROŇOVÁ, M.: *Od dobrého úmyslu k dobrej spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*, Rosa, Praha 2006, s. 12.

³²¹ Por. Australian Bureau of Statistics: *Women's Safety Australia: Cat. 4128.0*, Australian Bureau of Statistics, Canberra 1996, s. 52.

násilia (z výskumu v roku 1998).³²² Domáce násilie na tehotnej žene je o to horšie, že jeho obeťami sú súčasne dve ľudské osoby.³²³ Žena postihnutá násilím môže byť tou, ktorá svoju bezradnosť a bezbrannosť voči násilníkovi premietne do vzťahu s „jeho dieťaťom“, ktoré „musí žiť“. Toto sa môže prejavovať od ignorovania gynekologických poradní, cez nezájum o svoje zdravie (napr. nadmerným fajčením alebo pitím) až po rozhodnutie pre potrat.³²⁴

10.1 Výskumy o násilí voči ženám a ich deťom

10.1.1 Medzinárodné výskumy a Slovensko

Zo starších amerických výskumov³²⁵ vyplýva, že asi v 70% prípadoch násilia voči žene, boli aj deti vystavené fyzickému násiliu.³²⁶ Hoci je táto hranica asi maximom, aj novšie štúdie potvrdzujú, že 30-60% detí, ktorých matky sa stali subjektmi domáceho násilia, bolo takisto týrané.³²⁷ Americká psychologická asociácia odhaduje, že každý rok 3,3 milióna detí je vystavených násiliu voči svojim matkám.³²⁸ Podľa údajov Stanoviska EESC na tému detí ako nepriame obeť domáceho násilia³²⁹ sú v mnohých krajinách Európy minimálne v polovici všetkých prípadov DN prítomné aj deti a približne tri štvrtiny žien, ktoré hľadajú útočisko v azylových domoch majú so sebou aj deti (č.2.1.1).³²⁹

Zodpovedajú týmto zisteniam aj výskumy realizované na Slovensku? V prvom rade treba zdôrazniť, že špecializované výskumy zamerané na deti – priame alebo nepriame obeť domáceho násilia, – chýbajú. V rámci 2. reprezentatívneho výskumu násilia voči ženám (2008) bolo zistené, že takmer 70% žien, ktoré zažívajú od svojho súčasného partnera násilie, býva v domácnosti s deťmi alebo dieťaťom.³³⁰ V priemere pripadalo na

---

³²² Por. GAZMARARIAN, J.A. et al.: *Violence and Reproductive Health; Current Knowledge and Future Research Directions* in *Maternal and Child Health Journal* (2000), č. 4(2), s. 79-84.

³²³ MÁTEL, A.: *Nenarodené deti ohrozené domácim násilím*, in *Zborník Ochrana života IX*, 25.-26.9. 2008, Žakovce, FZaSP TU, Trnava 2008, s. 106.

³²⁴ *Ibidem*, s. 107.

³²⁵ Por. BOWKER, L.H., ARBITELL, M., McFERRON, J.R.: *On the Relationship Between Wife Beating and Child Abuse* in YLLO, K., BOGRAD, M. (edits.): *Perspectives on Wife Abuse*, Sage, California 1998.

³²⁶ *Sieť autonómnych rakúskych ženských domov* in *Aspekt* 3/1998, Bratislava 1998, s. 83; por. *Konať proti násiliu na ženách*, Pro Familia a *Aspekt*, Košice 2000, č. 7.1.

³²⁷ EDLESON, J.L.: *Studying the co-occurrence of Child Maltreatment and Domestic Violence in Families*, in GRAHAM-BERMANN, S.A., EDLESON, J.L. (edits.): *Domestic Violence in the Lives of Children: The Future of Research, Intervention, and Social Policy*, American Psychological Association, Washington D.C. 2001.

³²⁸ Por. American Psychological Association: *Violence and the Family: Report of the APA Presidential Task Force on Violence and the Family*, 1996.

³²⁹ Opierajú sa o KAVEMANN, B., KREYSSIG, U. (Hrsg.): *Handbuch Kinder und häusliche Gewalt*, Wiesbaden 2006.

³³⁰ BODNÁROVÁ, B., FILADELFOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 10.

jednu ženu zažívajúcu vyhranené násilie 1,6 spolubývajúcich detí.³³¹ Percentuálny podiel počtu detí, ktoré žili v násilnej domácnosti, podľa oboch reprezentatívnych výskumov vyjadruje nasledujúca tabuľka.³³²

Ženy 18-65 rokov		2002	2008	Rozdiel
Počet detí žijúcich v spoločnej domácnosti	<i>Bez detí</i>	42,3	41,7	- 0,6%
	<i>Jedno dieťa</i>	26,3	24,8	+ 1,5%
	<i>Dve deti</i>	24,6	24,5	+ 0,1%
	<i>Tri deti</i>	6,0	7,2	- 1,2%
	<i>Štyri a viac detí</i>	0,8	1,8	- 1%

Tabuľka č. 3 Počet detí žijúcich v násilnej domácnosti podľa reprezentatívnych výskumov na Slovensku (2002,2008).

Pozornosť na deti, ktoré boli traumatizované násilím medzi dospelými, a na prejavy tejto traumy, zameralo Centrum poradensko-psychologických služieb v Prešove v rokoch 1999-2000.³³³ Bolo by žiaduce, aby psychologické poradne na Slovensku cielene skúmali vyskytujúce sa násilie v rodine aj vzhľadom na deti ako nepriame obeť násilia.

10.1.2 Výskumná časť práce

Pri analýze archívnych materiálov a osobných rozhovoroch so ženami, ktoré zažili domáce násilie, som pomerne rýchlo objavil skutočnosť, že pomoc týmto ženám nie je možné oddeliť od ich detí. Obyvatelkami „azylových domov“ neboli len slobodné a bezdetné ženy, ale aj – ba dokonca prevažne – matky s deťmi. Pri analýze dát som skúmal päť okruhov:

1. Priame násilie na deťoch

V koľkých rodinách boli aj deti priamymi obeťami (fyzického) domáceho násilia? Z celkového súboru 113 žien, ktoré boli v rokoch 2001 – 2009 dočasne ubytované vo vybratých „azylových domoch“ s diagnostikovaným domácim násilím, 26 priamo uviedlo, že fyzické násilie bolo namierené aj proti deťom. Ide teda o 23%, čo predstavuje takmer každý štvrtý prípad násilia voči žene. Keďže 20 žien bolo bez detí, uvedený počet zodpovedá vzorke 93 žien. Takýmto spôsobom dostaneme reálny percentuálny podiel medzi ženami aspoň s jedným dieťaťom – je ním 28%, ktoré uviedli, že útoky boli nasmerované aj na deti.

Diskusia: Zistené údaje považujem za minimálne číslo, nakoľko dané skutočnosti neboli cielene zisťované pri prijímaní klientky do zariadenia. Skôr išlo o údaj, ktorý žena

³³¹ Ibidem, s. 58.

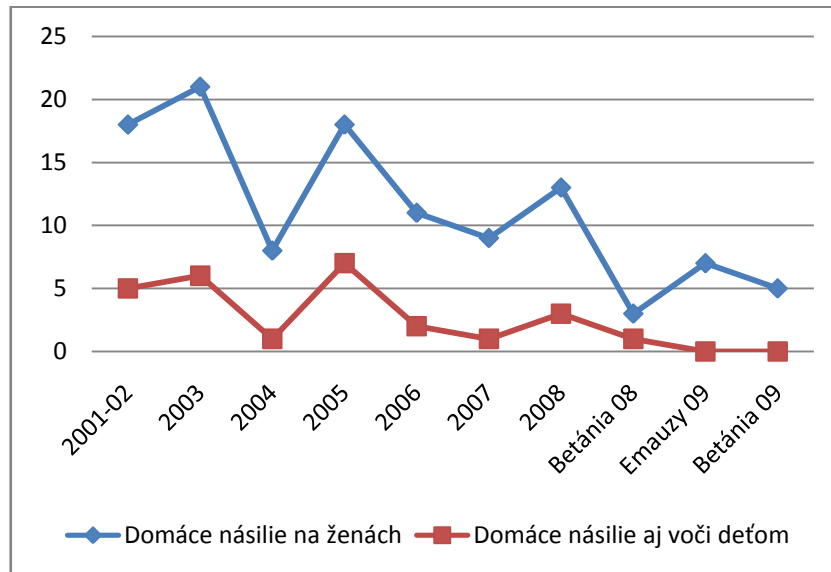
³³² Ibidem, s. 23.

³³³ Por. PAVLUVČÍKOVÁ, E.: *Formy domáceho násilia u klientov Centra poradensko-psychologických služieb v Prešove v rokoch 1999-2000* in Zborník príspevkov z vedeckej konferencie „Kvalita života a ľudské práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospelých“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 2002, s. 254-256.

spomenula z vlastnej iniciatívy. Preto navrhujem, aby výskyt, intenzita a formy násilia boli priamo zisťované v rámci prijímacieho alebo iného poradenského rozhovoru.

2. Násilie na ženách a deťoch

Aký je pomer medzi násilím na ženách a deťoch? Pomer medzi ženami, ktoré zažili domáce násilie a ich deťmi, ktoré boli obeťami fyzického násilia zo strany páchatel'a, vyjadruje nasledujúci čiarový graf č. 26. Do úvahy je brané priame (fyzické) násilie voči deťom, keďže každé dieťa žijúce v násilnej rodine je prinajmenšom nepriamou obeťou zažívajúcou psychické násilie.

Graf č. 26 Násilie voči ženám a priame násilie aj voči ich deťom (reálne)

Obe čiary vnútri grafu vyjadrujú istú podobnosť. So zvyšujúcim počtom násilia na ženách sa zvyšuje aj podiel priameho násilia na deťoch. Pomer 4:1 (čiže 4 ženám zodpovedá aspoň jeden prípad priameho násilia voči deťom) je pomerne ustálený. Výnimku tvorí len súčasný stav v oboch skúmaných „azylových domoch“, keď nebolo identifikované priame násilie voči deťom.

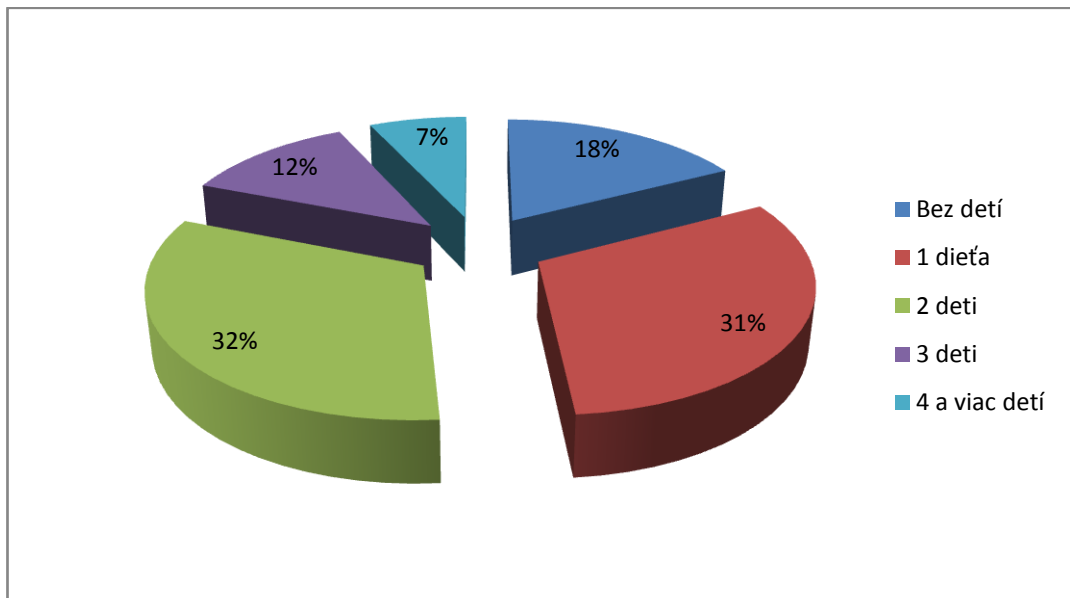
Diskusia: Problémom pri zisťovaní prostredníctvom archívnych materiálov bola opäť neúplnosť. Pozornosť v útlkoch je zameraná na dospelé klientky. Deti bývajú pri zápisoch opomínané.

3. Počet detí v „azylovom dome“

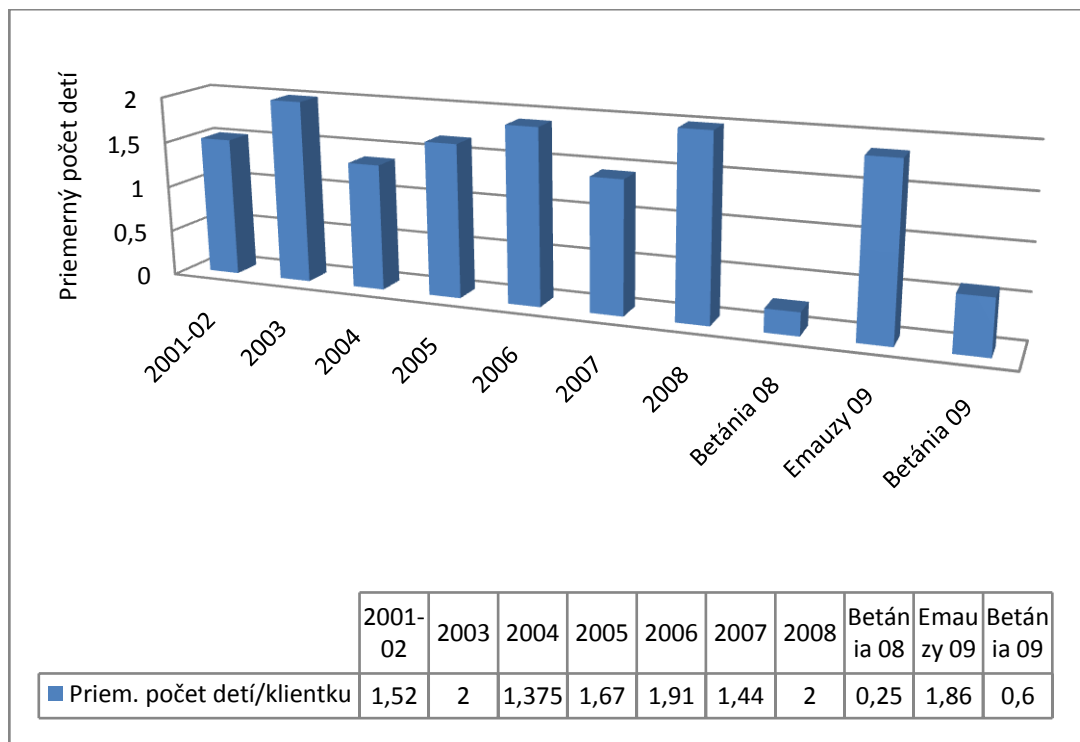
Koľko detí bolo so svojimi matkami ubytovaných v „azylových domoch“? Aký je priemerný počet detí na jednu klientku? Presný počet detí prítomných v „azylových domoch“ spolu so svojimi matkami vyjadruje tabuľka č. 4. Nasleduje koláčový graf č. 27, ktorý percentuálne porovnáva počet detí na jednu klientku. Nakoniec uvediem stĺpcový graf č. 28 s vnorenou tabuľkou vyjadrujúci priemerný počet detí na jednu klientku.

Klientky/deti v zariadení	2001-2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Bet 08	Em 09	Bet 09	SPO-LU
Bez detí	3	1	2	2	0	3	2	3	1	3	20
1 dieťa	9	6	2	6	3	2	4	1	2	1	36
2 deti	4	8	3	7	6	2	4	0	2	1	37
3 deti	1	5	1	2	2	1	1	0	1	0	14
4 a viac detí	2	1	0	1	0	1	2	0	1	0	8

Tabuľka č. 4 Počet detí v „azylových domoch“ s matkami

Graf. č. 27 Počet detí s matkami v "azylových domoch" (percentuálne)

Graf č. 28 Priemerný počet detí na klientku v "azylových domoch" (reálne)

Vo výskume som zistil, že až 82% žien ubytovaných v „azylových domoch“ malo so sebou aspoň jedno dieťa. Ide teda takmer o 4/5 žien ohrozených domácim násilím. V priemere prevládajú ženy s dvomi deťmi (32%) a jedným dieťaťom (31%). V menšej miere boli zastúpené ženy s tromi deťmi (12%), štyrmi a viac deťmi (7%). Ono „menšie“ zastúpenie je relatívne, keď uvedieme, že 19% žien malo so sebou v zaistenom útočisku najmenej tri deti. To predstavuje skoro každú piatu ženu. Takmer identický podiel tvorili ženy bez detí v zariadení (20%). Celkovo bolo spolu so svojimi matkami v „azylových domoch“ ubytovaných najmenej 184 detí. Priemer detí / klientku bol v celkovej vzorke 1,46. V Azylovom dome Emauzy to bolo až 1,72. Najvyšší počet detí bol roku 2003 a 2008 (v priemere 2). K tomuto priemeru sa blíži aj tohtoročný stav a rok 2006.

Diskusia: Ak vychádzame z percentuálneho podielu 28% žien s deťmi, ktoré udávajú, že aj ich deti boli priamo ohrozené domácim násilím, ide približne o 51 detí. Do výskumnej vzorky neboli pritom zahrnuté deti žien, ktoré neboli s matkou v zariadení. A to stále pojednávame „len“ o priamom násilí a odsúvame do úzadia nepriame dôsledky násilia voči matkám na ich deti. Rozdiel prítomnosti detí v násilnom prostredí rodiny je oproti reprezentatívneho výskumu vyšší o 20%. Odchod, resp. útek do azylového domu, predstavuje pre ohrozenú ženu zásadný krok. V nemalej miere k nemu prispieva práve vplyv násilia na deti a ich obrana matkami. Čo sa týka archívnych záznamov žien s viacerými deťmi, tieto sú veľmi všeobecné typu „manžel (druh) bol agresívny aj na deti“. Chýba spresnenia foriem, intenzity a nasmerovania násilia vzhľadom na konkrétne dieťa. V osobných rozhovoroch sa ženy vyjadrovali, že agresia bola skôr nasmerovaná na nevlastné deti ako na vlastné, skôr na staršie ako mladšie.

4. Aktivity žien zamerané na deti

Aké aktivity žien sú špecificky zamerané na deti? Medzi aktivitami žien pred príchodom do „azylového domu“ patrilo aj vybavovanie predbežného opatrenia, zverenia detí matke a žiadosť o určenie výživného. Zo vzorky 95 žien, takéto opatrenia využilo 10, čo predstavuje 10,52%. Počas pobytu v „azylovom dome“ využilo právne poradenstvo vzhľadom na svoje deti až 31 žien (32,63%), teda takmer každá tretia žena. Oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí ÚPSVR navštívilo v tomto čase 21 žien (22,11%), čo predstavuje každú piatu klientku. Tri ženy dočasne umiestnili dieťa v detskom domove alebo reedukačnom zariadení. Väčšina z 28 žien, ktoré využili psychologické poradenstvo udáva, že to nerobili pre seba, ale pre svoje maloleté deti, ktoré boli priamymi alebo nepriamymi obeťami domáceho násilia.

5. Dopad násilia na vzťah detí k matke

Má násilie negatívny dopad aj na vzťah matky k deťom a naopak? Jeden z mnohých prípadov, kedy násilie muža na žene paradoxne prináša dôsledky na vzťah dieťaťa s matkou, predstavuje prípad pani B. (č.13):

33-ročná klientka bývala so svojim manželom a 8-ročným synom u svokrovcov. Po vzájomných sporoch a domácom násilí manžela – najmä pod vplyvom alkoholu – musela odísť. Predtým však bola vyhánaná z domu... Dôsledkom úteku pred domácim násilím žiadala o pomoc na Obecnom úrade. Zamestnankyňa úradu jej namiesto pomoci pohrozila, že ak si nezabezpečí ubytovanie, môžu jej odobrať dieťa. Išlo teda o druh sekundárnej viktimizácie. Na manžela podala trestné oznámenie, ktoré neskôr na jeho orodovanie stiahla. O pomoc požiadala matku. Táto kúpila byt, kde umožnili dcére s dieťaťom bývať. Z dôvodov opätovného nadviazania kontaktu s manželom ju však z neho vyhodila. Požiadala o bývanie v Azylovom dome. V tom čase sa však začali prehlbovať psychické dôsledky násilia. Klientka pravidelne navštevuje psychiatricku aj klinickú psychologičku. Dieťaťu sa však nedokázala venovať. Keď si nevedela rady s jeho správaním, kričala „Zbavte ma ho...“ Syn sa nevedel identifikovať s prostredím „azylového domu,“ takže väčšinu času trávil u babky (matky otca). Tuná mal priateľov a navštevoval tunajšiu školu. Po presunutí pani B. do iného útulku zostal syn dlhodobo u starých rodičov a otca. Klientka mala túžbu starať sa o syna, ale nemá k tomu takmer žiadne prostriedky. Kvôli zhoršenému zdravotnému stavu je dlhodobo nezamestnaná. V súčasnosti podal otec dieťaťa žiadosť o zverenie syna do jeho výchovy. Pracovníčka sociálnoprávnej ochrany detí neodporúča, aby dieťa v súčasnosti bývalo v „azylovom dome“. Túto možnosť odmieta aj chlapec. S najväčšou pravdepodobnosťou bude chlapec dočasne zverený do starostlivosti babke s ktorou žije. Jeho vzťah s matkou je výrazne narušený.

Uvedený prípad vyjadruje dôsledok násilia v živote obeť, ktorý siaha cez sociálne, ekonomické a zdravotné dôsledky na oddelenie dieťaťa od jeho matky. 8-ročné dieťa sa neidentifikovala s útekem matky. Okrem sociálnych, školských a rodinných väzieb, bolo postupne „naprogramované“ proti matke. „Objektívne“ dôvody k tomu poskytol nedobrý zdravotný stav matky, jej strata istoty bývania a dlhodobá nezamestnanosť. Na ne upozorňovala babka dieťaťa (svokra) u ktorej býval. Z jej názorom sa identifikovala aj pracovníčka sociálnoprávnej ochrany detí. S veľkou pravdepodobnosťou sa s ním stotožní aj súd. Skutočnosť, že primárnym zdrojom súčasného stavu danej ženy je domáce násilie, sa postupom času odsunula do úzadia.

Inou formou negatívneho dopadu násilia na vzťah ženy s jej deťmi predstavoval útek zo zariadenia. V rokoch 2003 a 2004 boli evidované tri prípady, keď ženy opustili „azylový dom“ a zanechali tam aj svoje deti. Iným negatívnym dopadom násilia je patologická závislosť ženy na alkohole. Pred pobytom v „azylovom dome“ sa k „riešeniu“ situácie alkoholom priznalo 9 žien, čo predstavuje takmer 8% výskumnej vzorky. V dvoch prípadoch je evidované, že ženy počas pobytu nastúpili na protialkoholické liečenie. Táto psychosociálna patológia je jedným z príčin zhoršeného vzťahu a výchovného vplyvu matiek voči deťom.

10.2 Možnosti pomoci deťom, ktoré zažili týranie svojej matky

Pomoc týraným ženám, matkám a ich deťom musia ísť ruka v ruke. Pojem „domáce násilie“ je v tomto prípade primeraný. Vzhľadom na závažnosť problematiky by si táto téma – ktorá je skutočne *terra incognita* – zasluhovala osobitnú pozornosť. Zvýšený záujem o deti ako nepriame obeť domáceho násillia voči ženám by mala byť štandardnou súčasťou všetkých aktivít zameraných na pomoc ženám. V nadväznosti na odporúčania EESC, výskumy a vlastné skúsenosti, by som odporučil nasledovné možnosti zlepšenia pomoci deťom, ktoré sú spolu so svojimi matkami obeťami domáceho násillia:

1. **Väčšia pozornosť polície pri výsluchu detí.** Polícia by mala pri vyšetrowaní domáceho násillia venovať zvýšenú pozornosť deťom. Psychológovia upozorňujú na nebezpečenstvo viktimizácie dieťaťa pri výsluchu: „Aby vyšetrowanie bolo kriminalisticky účinné, aby nebolo zdrojom sekundárnej viktimizácie už i tak traumatizovaného dieťaťa, malo by byť časovo úsporné, vedené citlivo s rešpektom k psychologickým okolnostiam spojenými so vznikom a priebehom trestnej činnosti a jej vyšetrowaním.“³³⁴

2. Zohľadnenie dynamiky domáceho násillia pri stanovovaní **práva na styk a pri zverovaní do výchovy** niektorému z rodičov zo strany súdov. Kontakt dieťaťa a rodiča by mal byť nastavený tak, aby minimalizoval jeho prítomnosť pri násillí. V prípadoch eskalovaného násillia a zvýšeného rizika násillného správania by kontakt dieťaťa s agresorom mal byť obmedzený na minimum, resp. zakázaný.³³⁵

3. Odborná príprava a **vzdelávanie pomáhajúcich profesií**, aby dokázali rozpoznať ohrozenie detí v kontexte DN a účinne postihnutým pomôcť.

4. Zvlášť **pedagogickí pracovníci** a pracovníci v oblasti výchovy v školách a školských zariadeniach by mali rozpoznať symptómy naznačujúce, že dieťa prežíva násillie. Nimi sú napríklad:³³⁶

- veľká nervozita a úzkostlivosť;
- pomočovanie;
- problémy s adaptáciou v skupine, nerozvinuté záujmy, málo sociálnych kontaktov;
- zlé alebo veľmi premenlivé školské výsledky;
- zvýšené psychosomatické ochorenia – astma, bolesti hlavy, žalúdočné a črevné ťažkosti, zajakanie, difúzne ťažkosti;
- extrémne agresívny verbálny a neverbálny prejav;
- krutosť voči zvieratám;
- úteky z domu;

³³⁴ ČECH, J.: *Kriminalistika a jej význam pre rozvoj bezpečnostných disciplín*, Akadémia PZ, Bratislava 1994, s. 191.

³³⁵ VARGOVÁ, B., VAVROŇOVÁ, M.: *Od dobrého úmyslu k dobrej spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násillí*, s. 12.

³³⁶ *Konať proti násilliu na ženách*, č. 7.2.

- prehnane prispôsobivé, extrémne „poslušné“ správanie.

Pri výskyte viacerých symptómov a po rozhovore s matkou dieťaťa, by v prípade potreby mala škola upozorniť aj oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na príslušnom ÚPSVR.

5. **organizovanie a financovanie výchovných a školiacich programov**, aby si dievčatá a chlapci uvedomili, že násilie páchané v rodine, komunite a spoločnosti má zhubné dôsledky. Vhodné je, aby sa deti a mládež učili komunikovať bez násilia. Dôležité sú aj školenia pre obeť a potenciálne obeť, aby mohli chrániť sami seba aj iných proti takémuto násiliu. Sem patrí aj rodovo citlivá výchova. Monika Bosá sa téme venuje v článku „Výchova a problém násilia páchaného na ženách“,³³⁷ a to prioritne z genderového aspektu. Cestu riešenia vidí prostredníctvom systematickej výchovy k odstraňovaniu rodových stereotypov. „Rodovo citlivá výchova vyžaduje od učiteľov a učiteľiek individuálny prístup k deťom a mladým ľuďom, ktorý nie je ovplyvnený predsudkami voči chlapcom či dievčatám. Takýto prístup však vedia uplatniť iba tie učiteľky a učители, ktorí dokážu rodové stereotypy a ich dôsledky identifikovať a reflektovať,“ píše Bosá konštatujúc, že „rodovo citlivá výchova je na slovenských školách ešte vždy skôr ojedinelým úkazom než bežnou praxou.“³³⁸

6. Špeciálne ponuky **prevencie pre deti a mládež ako priame a nepriame obeť domáceho násilia** a ich finančná podpora zo strany štátu a samosprávy. Viaceré krajiny majú vytvorené špeciálne „preventívne programy pre mladých ľudí“ vzhľadom na domáce násilie. Cieľom takýchto programov je, aby sa mladí ľudia naučili rešpektovať svoje partnerky/partnerov a osvojili si nenásilné spôsoby zvládania ťažkostí vo vzťahoch. Príkladom sú *Australian Prevention Programmes for Young People*.³³⁹ V rámci nich sa rozlišujú tri preventívne stratégie: 1. primárna prevencia je zameraná na komunitu a má všeobecný cieľ vytváranie zdravých vzťahov; 2. sekundárna prevencia zameraná na „rizikových“ jedincov, zvlášť mladých ľudí, ktorí mali skúsenosť násilia v svojom domove; 3. terciálna prevencia zahŕňa tých, ktorí už mali skúsenosť násilia, či už ako obeť alebo útočníci. Samotné programy majú nasledujúce ciele: 1. lepšie poznanie formou hier, videa, informačných brožúr, výchovných stretnutí; 2. zručnosť prostredníctvom rolových hier, učenia sa asertívnej komunikácii, riešenia problémov a konfliktov; 3. hodnoty cez skupinové dialógy o uplatňovaní moci a genderových roliach. Množstvo preventívnych programov prináša v Rakúsku *Männerberatung* („Pomoc mužom“) formou workshopov alebo tzv. *Gewaltpräventionsprojekte* v školách,

³³⁷ BOSÁ, M.: *Výchova a problém násilia páchaného na ženách* in BÚTOROVÁ, Z., FILADELFIOVÁ, J. (edits.): *Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2005, s. 75-90; por. aj BOSÁ, M., MINAROVICHOVÁ, K.: *Rodovo citlivá výchova*, EsFem, Prešov 2005.

³³⁸ BOSÁ, M.: *Výchova a problém násilia páchaného na ženách*, s. 87.

³³⁹ Por. MULRONEY, J.: *Australian Prevention Programmes for Young People*, Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse 2003.

mládežníckych centrách, či iných stretnutiach mládeže. Bolo by vhodné, aby boli aj na Slovensku vypracované a uskutočňované podobné programy prevencie pre mládež.

7. Organizovanie a finančná podpora dlhodobých **informačných kampaní** zameraných na prevenciu a pomoc deťom, priamo alebo nepriamo ohrozených domácim násilím. Doterajšie informačné kampane boli na Slovensku takmer výlučne venované ženám. Pozitívnym krokom bolo zhotovenie informačných letákov pre deti a mládež v rámci prvej národnej kampane „Zastavme domáce násilie na ženách“ (november 2007 – marec 2008). Tieto obsahujú deťom prístupným spôsobom vysvetlenie základných pojmov, ako rozoznať násilie a ako pomôcť sebe aj druhým. Vo februári 2008 sa uskutočnil X. ročník „olympiády ľudských práv“ zameraný na netolerovanie násilia.

8. Úzke koordinované prepojenie a spolupráca medzi „azylovými domami“ a poradenskými centrami pre ženy s Odborom sociálnoprávnej ochrany detí, sociálnej kurately a poradensko-psychologických služieb ÚPSVR.

9. Potreba rozšírenia ponuky služieb „azylových domov“ o špecifické služby pre deti klientiek. Týka sa to aj tých zariadení, ktoré sa primárne a špecificky orientujú na pomoc dospelým ženám. Ak ide o matky, ktoré zažili domáce násilie, nie je možné od nich umelo izolovať ich deti. Podľa Monitoringu organizácií (2006) poskytuje psychologické poradenstvo pre deti klientiek – mimo RPPS ÚPSVR – len 18 zariadení sociálnych služieb alebo krízové strediská.³⁴⁰ Starostlivosť o deti klientiek uviedlo len 11 zariadení. Okrem interdisciplinárnej spolupráce s psychológom a špeciálnym pedagógom, by bolo vhodné kapacitné posilnenie personálu o zamestnanca, ktorý by sa špecificky venoval deťom (voľno-časové aktivity, opatrovanie detí...). K tomu je potrebné osobitné finančné posilnenie.

10. Podpora a realizovanie reprezentatívnych a špecializovaných výskumov na deti – priame alebo nepriame obete domáceho násilia.

11 PÁCHATELIA DOMÁCEHO NÁSILIA

Hoci primárnym záujmom tejto práce je pomoc ženám – obetiam domáceho násilia, pri štúdiu i vlastnom výskume som dospel k skutočnosti, že eliminácia domáceho násilia sa nedá uskutočniť bez systematickej odbornej pomoci páchatelom. Aj z rozhovorov z viacerými ženami bolo zrejmé, že túžia potom, aby sa zmenilo násilné správanie partnerov, ktorých majú napriek všetkému radi. V tomto ohľade sa prirodzene nedá zovšeobecňovať. Konečným dôsledkom záleží na rozhodnutí samotnej ženy, či od manžela (druha) odíde, či požiadá o rozvod, zotrvá pri ňom alebo sa k nemu opätovne vráti. Zo strany pomáhajúcich profesií jestvujú dve krajné pozície. Jednou je tlak na ženu,

---

³⁴⁰ HOLUBOVÁ, B.: *Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia*, s. 22.

aby s mužom zotrvala „v dobrom i zlo“ (typická pre komunitu veriacich kresťanov) a druhou nátlak, že „musí od neho odísť“ (príznačný pre feministky). Jedno alebo druhé „musí“ nerešpektuje plne autonómiu a jedinečnosť ženy. Na druhej strane treba pravdivo spomenúť, že muži vo väčšine prípadov násilie voči svojim ženám (družkám) popierajú, zľahčujú alebo bagatelizujú. Často sa vyhovávajú na ženino správanie a začnú klásť vinu v plnej miere na obeť.³⁴¹ Nejestvuje možnosť zmeny bez toho, aby si agresori uvedomili a priznali svoju vinu.

Aj medzinárodné organizácie popri prioritě pomoci ženám, ohrozených domácim násilím, upozorňujú na potrebu pomoci aj mužom – páchatelom tohto násilia. Napríklad Akčná platforma Pekingskej deklarácie medzi opatrenia, ktoré je potrebné vykonať vládami jednotlivých krajín, menuje aj „zaistovanie, financovanie a podporu konzultačných a rehabilitačných programov pre páchatelov, ktorí sa dopustili násilia“ (125i).³⁴² Rada Európy v Odporúčaní č. R (90)2 o sociálnych opatreniach voči násiliu v rodine (1990) navrhuje podporu „svojpomocných skupín páchatelov, psychoterapiu vo väzení alebo mimo neho“ (č.VIII). Tento dokument vidí úlohu sociálnych pracovníkov nielen v pomoci obetiam násilia, ale aj páchatelom (č. X). Podobne aj Odporúčanie č. 1582(2002) Domáce násilie voči ženám nabáda členské štáty RE vypracovať špeciálne tréningové programy pre páchatelov skutkov násilia voči ženám (č.7.xii). Príloha k Odporúčaniam Rec(2002)5 o ochrane žien proti násiliu vysvetľuje význam týchto programov v tom, že im pomôžu uvedomiť si svoje skutky a uznať svoju zodpovednosť (č.50).

Charakteristika páchatelov domáceho násilia a faktory podporujúce násilie

Kto sú to páchatelia násilia voči ženám? Hoci agresorkami domáceho násilia môžu byť aj ženy (matky, dcéry, partnerky v lesbických vzťahoch atď.), zo štatistických údajov je evidentné, že sú nimi prevažne muži. Poznatky o nich pochádzajú z troch hlavných zdrojov – z kriminologických výskumov, od samotných obetí a z psychologicky zameraných výskumov.³⁴³ Pod vplyvom L.W. Shermana sa presadilo členenie páchatelov domáceho násilia podľa ich sociálneho ukotvenia. Dva hlavné typy sú:

- *Násilník s dvojitou tvárou* – doma násilník, ale v práci a spoločenskom živote seriózný, vážený človek, teda pochádzajúci zo stredných alebo vyšších vrstiev. Ann Jones upozorňuje, že násilníci vedia byť vo svojom vlastnom záujme veľmi príjemní, ústretoví a zmierliví k policajtom, šéfom, susedom, kolegom alebo priateľom, ale nie voči svojim

³⁴¹ BANGO, D., VIKTORYOVÁ, J., VAJZER, L.: *Vyšetrovanie domáceho násilia páchaného na ženách*, s. 52-54.

³⁴² Por. *Uznesenie Európskeho parlamentu o aktuálnej situácii v oblasti boja proti násiliu páchanom na ženách a budúce kroky* (2004), č.4n.

³⁴³ ČÍRTOKOVÁ, E., VITOUŠOVÁ, P.: *Sociální práce s oběťmi násilí v rodině* in MATOUŠEK O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (edits.): *Sociální práce v praxi*, Portál, Praha 2005, s. 228-230.

manželkám, pretože to nie je v ich vlastnom záujme.³⁴⁴ Žena je pritom decimovaná nevypočítateľným striedaním neutrálnych či láskavých podôb vzťahu s hrubou agresiou sprevádzanou zjavným nepriateľstvom,³⁴⁵

- *sociálne problémový páchatel'* – nízke vzdelanie, nezamestnanosť, výskyt sociálno-patologických javov, najmä alkoholizmus.

V úvodných častiach práce som uviedol štúdiu WHO, ktorá vymenováva rozličné faktory ovplyvňujúce domáce násilie. Individuálne faktory boli uvedené mladý vek, nadmerné pitie alkoholu, depresie, poruchy osobnosti, nízke vzdelanie, nízky príjem a skutočnosť, že muž bol svedkom alebo obeťou násilia v detstve. Niektorí z nich okrem toho vyrastali v rodinách s výraznou patriarchálnou rolou.³⁴⁶ Spomínal som aj niektoré mýty, ktoré súvisia s „vysvetľovaním“ násilia alkoholizmom, vlastnou násilnou skúsenosťou a neschopnosťou vyjadriť svoje city inak.

11.1 Výskumy na Slovensku

Výskum Generálnej prokuratúry (2002)

Zhodnotenie využívania prostriedkov trestného práva proti domácemu násiliu voči ženám a deťom (2002)³⁴⁷ sa venovala aj okolnostiam charakterizujúcich spáchaný skutok a osobu páchatel'a (1.3). Páchatel'mi boli zvyčajne muži v strednom produktívnom veku, t. j. v rozpätí od 30 do 50 rokov (mladiství len ojedinele, muži starší ako 60 rokov výnimočne). Vzdelanostná úroveň páchatel'ov DN bola vo všeobecnosti veľmi nízka. Výrazne prevládali páchatelia so základným, resp. s nedokončením vzdelaním. Čo sa týka ich sociálneho postavenia, typické bolo ich nižšie sociálne postavenie spojené s nezamestnanosťou, zlou ekonomickou situáciou a častým požívaním alkoholických nápojov. „Medzi páchatel'mi domáceho násilia výrazne prevládajú muži dlhodobo nezamestnaní (bez evidencie na Úrade práce), v menšej miere muži, ktorí stratili zamestnanie v krátkej dobe pred inkriminovanou trestnou činnosťou. Jednoznačne však možno konštatovať, že nezamestnanosť páchatel'ov je závažným kriminogénnym faktorom, nakoľko spôsobuje výrazne existenčné problémy v rodinách a z toho vyplývajúce partnerské nezhody, ktoré často vyúsťujú do násilného konania mužov voči ostatným členom rodiny“, uvádza Zhodnotenie. Zo štúdie je preukázaná aj skutočnosť, že sociálna a ekonomická závislosť žien od mužov poskytuje veľký priestor na páchanie domáceho násilia voči ženám. Napríklad v Bratislave bol podstatne nižší výskyt prejavov násilia voči ženám v rodine, ako v odľahlých dedinách na severe a východe Slovenska.

³⁴⁴ JONES, A.: *Nabudúce bude mŕtva, Pro Familia a Aspekt, Košice 2003, s. 99.*

³⁴⁵ ČIRTKOVÁ, L.: *Domáci násilí: fakta a paradoxy* in Sociálna práca/Sociálna práca č. 2/2006, s. 61.

³⁴⁶ Por. ROTHMAN, E., BUTCHART, A., CERDÁ, M.: *Intervening with Perpetrators of Intimate Partner Violence: A Global Perspective*, WHO, Geneva 2003, s. 6.

³⁴⁷ On-line: <http://www.genpro.gov.sk/domace-nasilie-voci-zenam-a-detom--2002--9151/47791s> [30.3.2009].

V nižších sociálnych vrstvách, kde je žena na muža odkázaná a v podstate neschopná samostatnej existencie, sa oveľa výraznejšie prejavuje dominantné postavenie muža v rodine aj miera tolerancie násilia je podstatne vyššia. Keďže žena nemá dostatok finančných prostriedkov na to, aby sa osamostatnila a postarala sa nielen o seba, ale aj o maloleté deti, zotrúva v spoločnej domácnosti a trpí prejavy svojho partnera. Jedným z významných kriminologických činiteľov v prípadoch DN je aj alkoholizmus páchatel'a. V ojedinelých prípadoch domáceho násilia bol zistený i žiarlivostný motív páchatel'a.

Reprezentatívne výskumy (2002, 2008)

Prvý reprezentatívny výskum postojov žien a obyvateľov SR k násiliu a ich skúsenosti s ním (2002) pozostával z dvoch častí. Prvá časť výskumu bola zameraná na výskyt rôznych druhov domáceho násilia na Slovensku, zmeranie postojov a tolerancie slovenskej spoločnosti k prejavom násilia páchaného v domácnosti, ako aj úroveň ochoty zakročiť v podobných situáciách.³⁴⁸ Genderový kontext tu nebol prioritou. Vo všetkých 11 sledovaných spôsobov násilného správania boli obeťami častejšie ženy než muži (2-4 násobný).³⁴⁹ Pri skúmaní názorov obyvateľov SR na násilie páchané v intímnom vzťahu, až 82,1% označilo za častejšiu obeť ženu (3,6% uviedli muža, 10% zastávali názor, že ženy a muži sú obeťami približne rovnako) a 81,1% za častejšieho páchatel'a muža (4,1% ženu, 11,2 % rovnako).³⁵⁰

Na rozdiel od výskumu v roku 2002, predmetom výskumnej činnosti Reprezentatívneho výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku“ (2008) bolo výhradne násilie páchané na ženách. V nemalej miere to súviselo so skutočnosťou, že projekt spolufinancoval UNIFEM Slovakia. Muži sú v tomto výskume skúmaný výhradne ako páchatelia. Kategóriami, ktoré boli zisťované, boli vek, vzdelanie a ekonomická aktivita.³⁵¹ Viac ako tretinu partnerov páhajúcich vyhranené násilie voči svojej partnerke predstavovali muži bez ekonomickej aktivity. Išlo najmä o starobných dôchodcov (takmer 14% zo všetkých prípadov vyhraneného násilia), a potom o nezamestnaných mužov a invalidných dôchodcov (obidve kategórie po 10,3%).³⁵²

Ženy boli dotazované aj na „dôvody násilného správania partnera“. Ženy najčastejšie označovali žiarlivosť (58%), osobné charakteristiky partnera – násilnícka povaha, egoizmus, panovačnosť (54%). Na treťom mieste bol uvádzaný alkoholizmus, resp. opitnosť partnera (51%).³⁵³ Výskyt každodenných alebo každo-týždňových konzumentov

---

³⁴⁸ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR*, s. 11.

³⁴⁹ *Ibidem*, s. 14-15.

³⁵⁰ *Ibidem*, s. 31-32.

³⁵¹ BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, s. 64-69.

³⁵² *Ibidem*, s. 68.

³⁵³ *Ibidem*, s. 86-84.

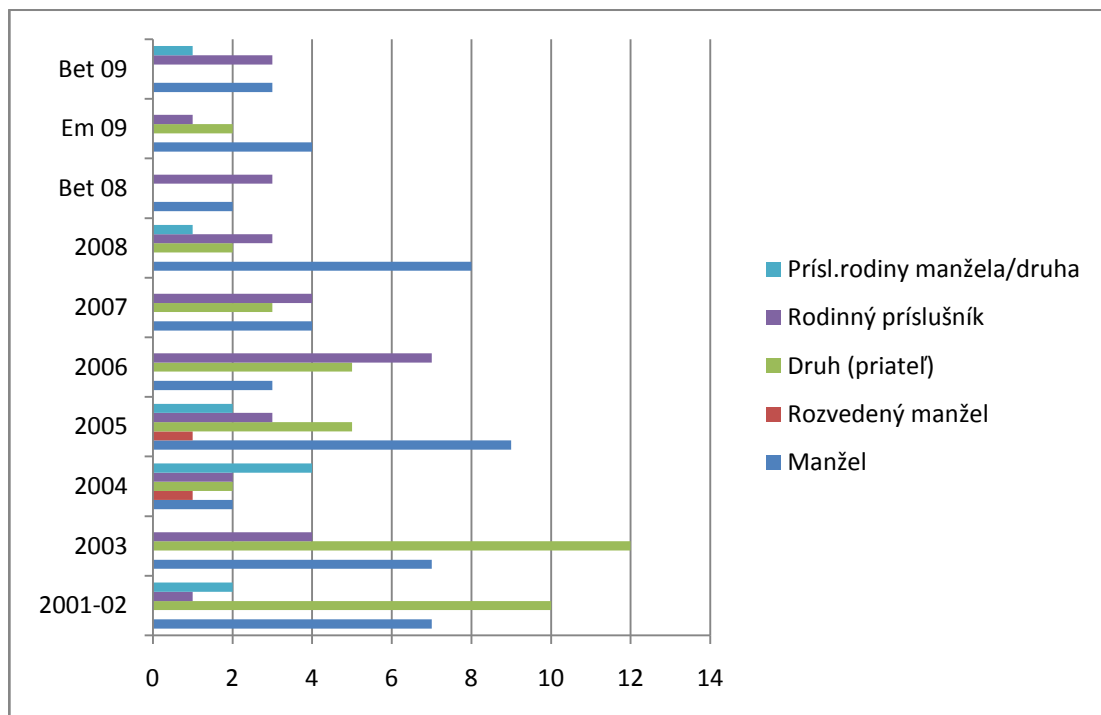
alkoholu medzi násilnými partnermi bol veľmi vysoký (69%).³⁵⁴ S frekvenciou pitia alkoholu u súčasného partnera sa zvyšovala intenzita násilia vo vzťahu. Vzhľadom na sociálnu patológiu, uvádzali ženy aj rôzne závislosti – drogy, hráčske závislosti (16,8%). Z ekonomicko-sociálnych dôvodov to boli nezamestnanosť partnera (33,3%), finančná závislosť ženy na partnerovi, resp. zlá sociálno-ekonomická situácia v rodine (26,3%).

11.2 Výskumná časť práce

V tejto výstupnej kategórii tvorilo vzorku zistených páchatel'ov 133 osôb. O niečo vyššie číslo než je skúmaná vzorka žien vychádza zo skutočnosti, že niektoré ženy udávali viacerých agresorov. Údaje o agresoroch pochádzajú od obetí. Vyhodnotenie pozostáva z piatich okruhov zistených údajov.

1. Forma vzťahu násilníka k obeti

Aká je forma vzťahu obeť k násilníkovi, resp. aký je ich príbuzenský pomer? Nasledujúci pruhový graf č. 29 vyjadruje rodinnú príslušnosť páchatel'ov k obetiam podľa jednotlivých rokov ich pobytu v „azylovom dome“. Okrem troch typov partnerských vzťahov sú použité dve ďalšie kategórie – rodinný príslušník a príslušník rodiny manžela/druha. Tieto podrobnejšie rozvádza tabuľka č. 5. Nasleduje kruhový graf č. 30 porovnávajúci percentuálny podiel jednotlivých kategórií podľa formy vzťahu.

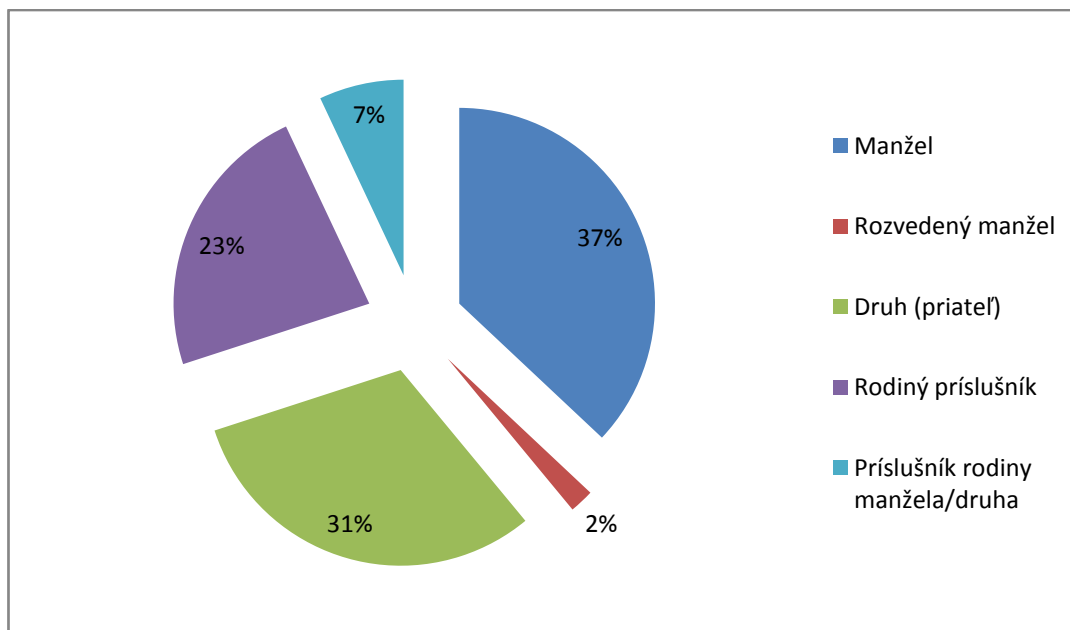

Graf č. 29 Forma vzťahu / príbuzenský pomer páchatel'a k obeti domáceho násilia (reálne)

³⁵⁴ Ibidem, s. 91.

Rodinný príslušník	POČET	Príslušník rodiny manžela/druha	POČET
Otec	10	Svokra	4
Matka	8	Svokor	2
Brat	8	Švagor / brat partnera	2
Nevlastný otec	5	Švagriná / sestra partnera	2
SPOLU	31	SPOLU	10

Tabuľky č. 5 Agresori – z biologickej rodiny a z rodiny partnera

Graf č. 30 Forma vzťahu páchatela k obeti domáceho násillia (percentuálne)

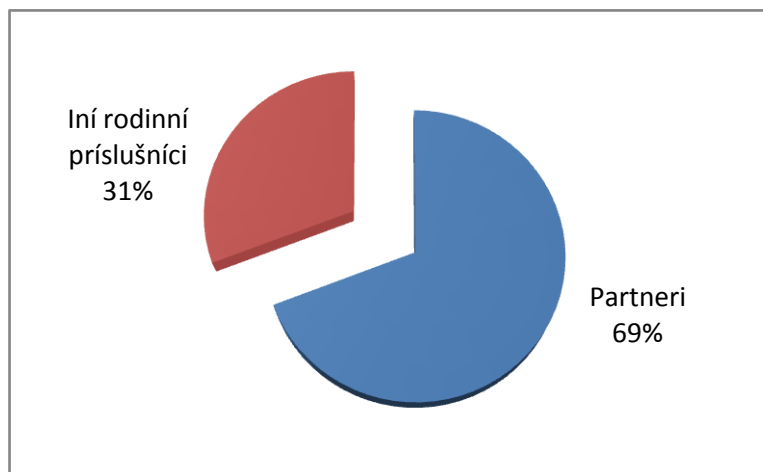
Z výsledkov výskumu bolo analyzovaných päť základných kategórií formy vzťahu, resp. rodinnej príslušnosti obeť a násilníka/ov. Prvé tri kategórie vyjadrujú formu partnerského spoluzitia: manžel, bývalý manžel (po rozvode) a druh. Spolu tvoria súbor 70%. Najčastejšie bol za agresora označený manžel – 49 osôb (37%) a druh – 41 osôb (31%). V dvoch prípadoch bol násilníkom rozvedený manžel žijúci so ženou v spoločnej domácnosti. Štvrtou kategóriou boli rodinní príslušníci obeť. Biologická rodina bola pomerne vysoko zastúpená (23%). V rámci nej bolo možné rozlíšiť štyri druhy vzťahu k obeť: otec, matka, brat, nevlastný otec. Piatou kategóriou boli príslušníci rodiny partnera, v ktorej boli identifikovaní svokra, svokor, švagor (brat partnera) a švagriná (sestra partnera). V tejto kategórii prevládala svokra.

Diskusia: V živote mnohých žien jestvovalo viacero agresorov v priebehu ich života. Do výskumu boli zaradení len tí, ktorí boli bezprostrednou príčinou násillia a odchodu ženy do „azylového domu“. Vhodné by bolo skúmanie aj hlbšie do minulosti za účelom hľadania príčin rôznorodých reakcií a postoj obeť k násilliu. Ďalším nedostatkom sú

sprostredkované informácie o agresoroch cez obeť. Vo všeobecnosti na Slovensku chýbajú výskumy medzi samotnými páchatelmi.

2. Pomer medzi agresívnymi partnermi a inými rodinnými príslušníkmi

Sú páchatelmi domáceho násillia len partneri? Aký je pomer medzi násilníkymi partnermi a inými rodinnými príslušníkmi?

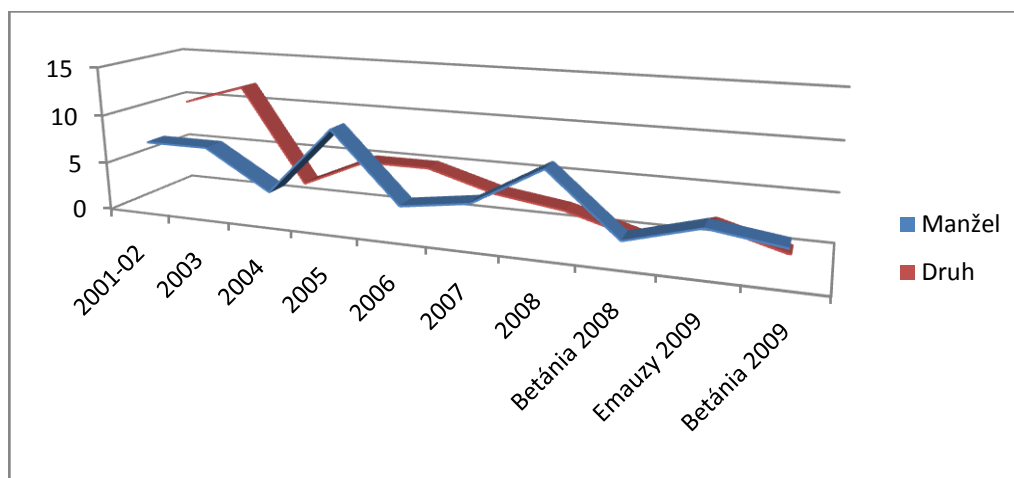

Graf č. 31 Forma vzťahu páchatela k obeť domáceho násillia (percentuálne)

Percentuálny podiel medzi násilnými partnermi a inými rodinnými príslušníkmi bol 69% : 31% (reálne 92 : 41). Páchatelia domáceho násillia na ženách, ktoré našli dočasné útočisko v „azylovom dome“ neboli len ich životní partneri. 31% podiel rodinných príslušníkov považujem za pomerne vysoké číslo. Takmer každá tretia žena zo skúmanej vzorky zažila násillie v svojej vlastnej rodine alebo rodine partnera.

3. Manželia alebo druhovia?

Jestvuje relevantný rozdiel v prípadoch partnerského násillia na základe formy spolužitia (manželstvo vs. partnerstvo)? Pomer medzi manželmi a druhmi je 51 : 41 osôb, čiže 55% manželov : 45% druhov. 3D-čiarový graf č. 32 znázorňuje porovnanie podľa rokov.

Graf č. 32 Pomer medzi násilnými manželmi a druhmi (reálne)

Pomer medzi manželmi a druhmi, ktorí sa správali násilne voči svojim manželkám/ družkám, bolo zaujímavé skúmať vzhľadom na atak na inštitúciu manželstva. Táto býva označovaná za „najnebezpečnejšie prostredie pre ženu.“ Z výsledkov výskumu vyplýva, že forma partnerského spolužitia výrazne neovplyvňuje výskyt násilia v rodine. Partnerské násilie sa vyskytovalo v manželskom aj partnerskom spolužití. Rozhodujúcim faktorom bolo skôr spoločné bývanie. V rokoch 2001-2003 a 2006 bol vyšší podiel násilných druhov, v rokoch 2005, 2008 výrazne vyšší podiel manželov. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že forma partnerského spolužitia nie je pre násilie relevantná.

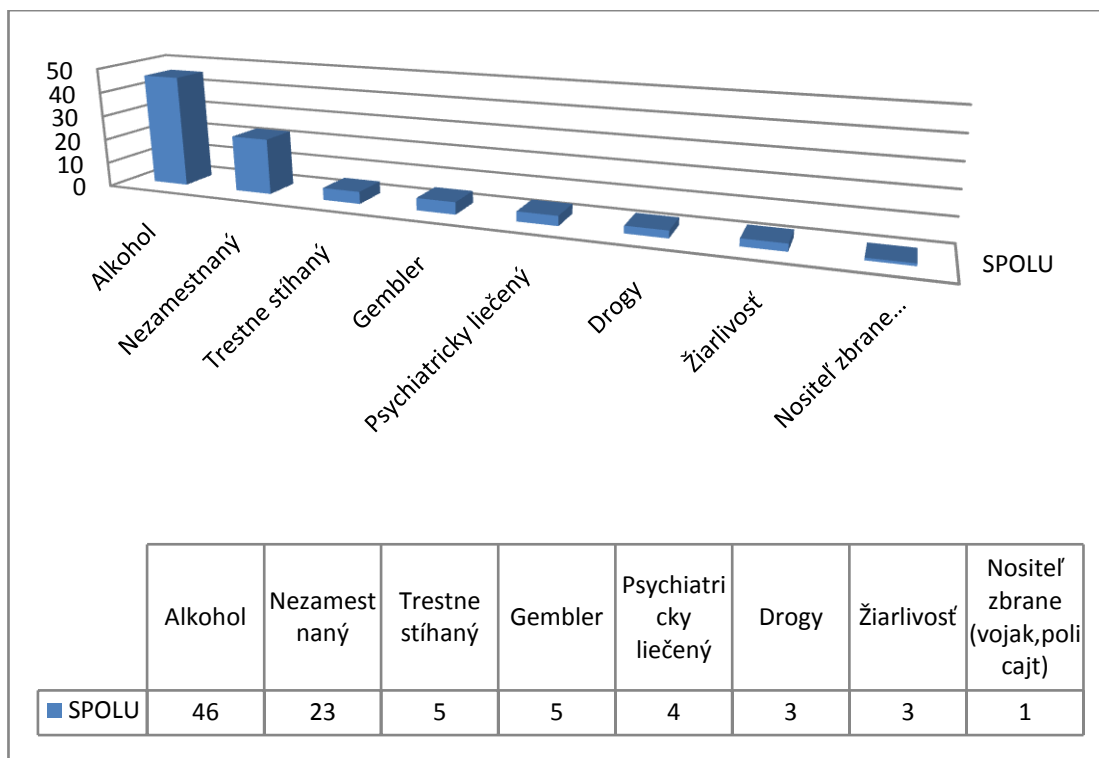
4. Agresori podľa rodu

Boli agresormi domáceho násilia len muži? Prekvapujúcim výsledkom výskumu bolo zistenie, že za násilníkov neboli označovaní len muži, ale aj ženy. Ich pomer bol 119 mužov : 14 žien. Prevahu mali teda páchatelia muži. Podiel žien – agresoriek v násilí na ženách dočasne ubytovaných v „azylovom dome“ predstavuje 10,53%. Teda každá desiatá žena bola atakovaná v domácom prostredí inou ženou. Vzhľadom na formu vzťahu to boli matky, svokry a švagriné (sestry partnera).

Diskusia: Domáce násilie voči ženám sa takmer jednostranne prezentuje ako násilie mužov voči ženám. Z môjho výskumu môžem potvrdiť, že je to *prevažne* tak. Zistených 10,53% však vypovedá aj o násilí žien voči ženám. Genderový kontext v takýchto prípadoch nie je relevantný. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že ženy ako páchatelky domáceho násilia sú opomínané. Ide o ďalšiu *terra incognita* domáceho násilia, ktorá by si zaslúžila vyššiu pozornosť. Žiaľ, ďalšou nepreskúmanou oblasťou je týranie žien svojimi deťmi. Aj táto oblasť by si zaslúžila osobitný výskum. Tak ako sa nedá ospravedlniť násilné správanie mužov vzhľadom na ich týranie v detstve, nemožno ospravedlňovať násilie matiek ich vlastnou skúsenosťou násilia.

2. Faktory ovplyvňujúce konanie násilníka

Ktoré relevantné faktory ovplyvňovali násilné správanie agresora? Ktoré z nich vykazovali najčastejší výskyt? Nasledujúci 3-D stĺpcový graf č. 33 s vnorenou tabuľkou vyjadruje zistené faktory ovplyvňujúce násilie agresora.

Graf č. 33 Faktory ovplyvňujúce konanie násilníka

Na základe analýzy archívnych materiálov a ústnych interview bolo možné rozlíšiť 8 kategórií faktorov, ktoré negatívne ovplyvňovali správanie člena domácnosti smerom k agresii. Dva faktory svojim výskytom značne prevyšovali ostatné. Bol ním alkoholizmus (34,6%) a nezamestnanosť (17,3%). Z ostatných závislostí a sociálno-patologických javov boli identifikované gemblerstvo (3,8%), závislosť na drogách (2,2%) a kriminalita (3,8%). Podiel psychiatricky liečených partnerov tvoril súbor 3% a žiarlivostný motív udávalo 2,2%. V jednom prípade bol násilníkom manžel profesionálny vojak, ktorý ženu ohrozoval pod vplyvom alkoholu legálne držanou zbraňou.

Diskusia: Vzhľadom na povahu výskumu, jeho metódy a cieľ, boli zistenia limitované rozsahom záznamov a ochotou žien vypovedať o agresoroch. Z prameňov nebolo možné zistiť vek, vzdelanie páchatel'ov a ďalšie relevantné faktory. Problémom bola nedostatočnosť a nesystematickosť údajov o agresoroch zo starších záznamov.

Intoxikácia páchatel'ov

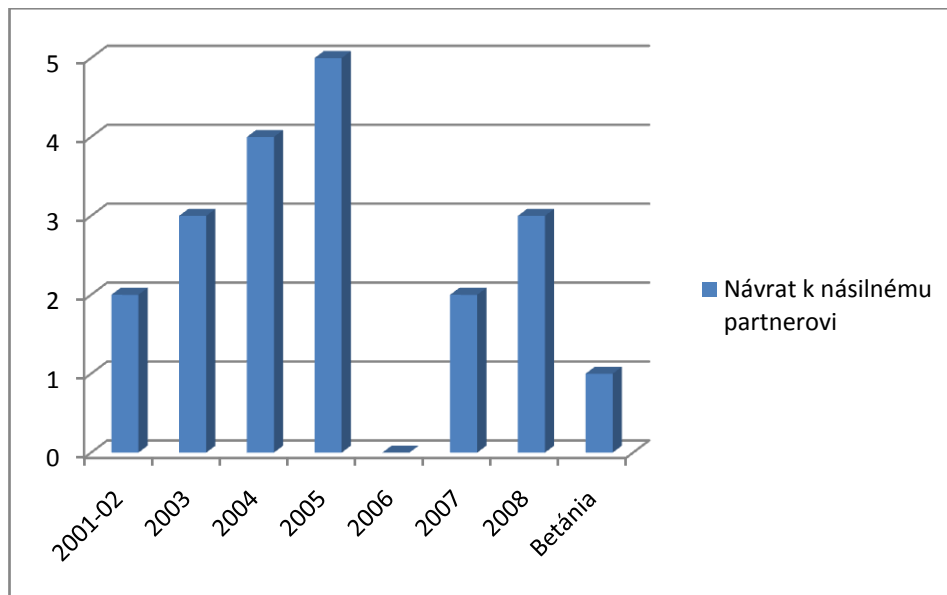
U mužov požívajúcich alkohol alebo drogy, je väčšia miera násilia voči intímnym partnerkám. Alkohol je všeobecne uznávaný za kriminogénny činiteľ, zvlášť u mravnostnej a násilnej delikvencie. Podľa pražských sexuológov Brzeka a Rabocha, bola závislosť na alkohole diagnostikovaná u 30% agresorov a u 18% pedofilných páchatel'ov.³⁵⁵ Nebezpečenstvo alkoholizmu a drogovej závislosti spočíva najmä v tom, že

³⁵⁵ BRZEK, A., RABOCH, J.: *Alkohol a sexuální delikvence* in Sborník referátů z mimořádné pracovní schůze ČSS ČLS JEP v Horních Beřkovicích, KÚNZ, Ústí nad Labem 1986, s. 36-40.

keď závislý jedinec bude pokračovať v pití alkoholu alebo užívaní drog, budú sa rýchlejšie strácať posledné zvyšky sebakontroly a regulovaného správania. Následne možno očakávať prejavy agresívneho konania aj bez priameho vplyvu alkoholu prípadne drog.³⁵⁶ Britská advokátka Helen L. Conway uvádza, že podľa odborného periodika *British Medical Journal* má 74 agresorov zo 100 problém s alkoholom.³⁵⁷ Iné štúdie, zvlášť americké, naznačujú, že 36-52% mužov, ktorí bijú ženy, zároveň pije. Alkohol však pôsobí aj pri jednorazovom požití.³⁵⁸ Aj z mnohých výpovedí žien – obetí DN je zrejmé, že k mnohým incidentom násilia došlo pri a po mužovom nadmernom požití alkoholu. Uznesenie Európskeho parlamentu o aktuálnej situácii v oblasti boja proti násiliu páchanom na ženách a budúce kroky (2004) upozorňuje členské štáty EÚ, aby „neuznali akékoľvek odôvodnenie intoxikáciou alkoholom za poľahčujúcu okolnosť v prípadoch násilia páchaného mužmi na ženách“ (č.3h). Alkohol býval v minulosti často používaný ako pohodlná výhovorka. On však nemôže byť považovaný za „poľahčujúcu okolnosť“ alebo „príčinu“ násilia. Alkohol je len jeho stimulátorom a katalyzátorom, ktorý násiliu uvoľňuje priechod, nie je však jeho prvotnou a primárnou príčinou.

C. Návrat obete k agresorovi

Nasledujúci stĺpcový graf č. 34 vyjadruje počet žien, ktoré sa v jednotlivých rokoch rozhodli vrátiť z „azylového domu“ späť k agresorovi. Čiarový graf č. 35 porovnáva celkový počet žien s diagnostikovaným domácim násilím s tými, ktoré sa vrátili späť k agresorovi.

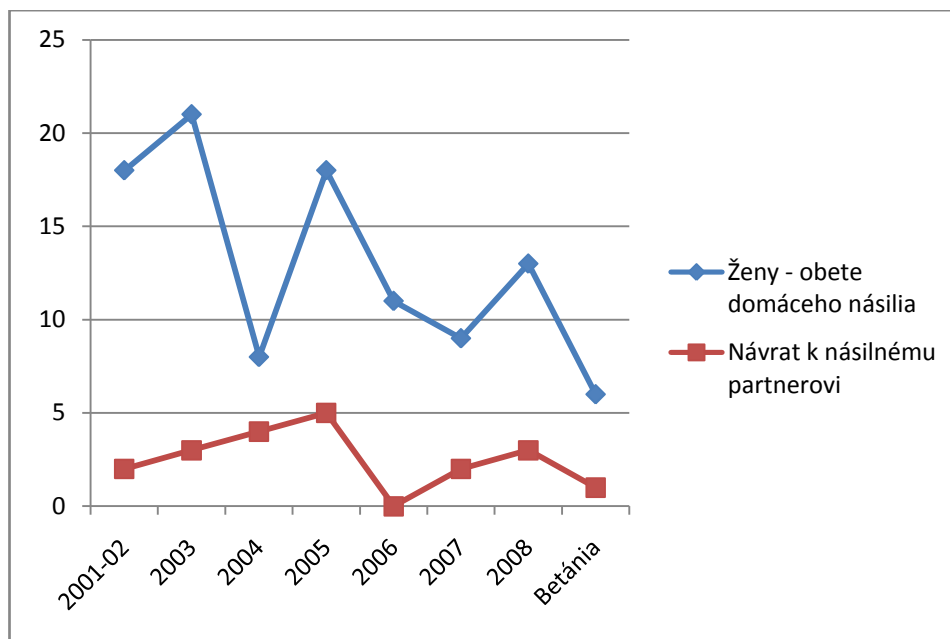

Graf č. 34 Návrat k násilnému partnerovi podľa rokov (reálne)

³⁵⁶ Por. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva: *Komparačná štúdia*, nepublikovaný materiál vypracovaný na základe uznesenia vlády SR č.635/2005 z 24. 8.2005, s. 9.

³⁵⁷ CONWAY, H.L.: *Domáci násilí*, Albatros, Praha 2007, s. 48.

³⁵⁸ BRICHČÍN, S., SPILKOVÁ, J.: *Alkohol a jeho vzťah k sexuálnej kriminalite* in *Kriminalista* 2/2002 (príloha).

Graf č. 35 Návrat k násilnému partnerovi – porovnanie (reálne)

Zo 107 klientiek, ktoré opustili „azylové domy“ sa najmenej 20 vrátilo partnerovi, ktorý ju týral. To je 18,69%, čiže každá piata žena, ktorá od partnera utiekla a našla útočisko v „azylovom dome“ sa k nemu vráti. Porovnávací graf vykazujú skutočnosť, že tento podiel je pomerne stabilný. Zvýšený bol len v roku 2004 (50%), naopak nulový v roku 2006.

Diskusia: Dôvody návratu klientiek späť k agresorovi sú veľmi rôznorodé. Veľmi ťažko sa identifikujú, nakoľko žena zvyčajne odíde náhle, bez udania dôvodu. Vo všeobecnosti sa môže prejaviť jej psychologická závislosť na ňom, neúnosné ekonomické strádanie, nespokojnosť s pobytom v útulku, ale aj láska k partnerovi, snaha o nový začiatok. Žena má právo ukončiť pobyt v útulku kedykoľvek, bez udania dôvodu a jej rozhodnutie je potrebné rešpektovať. Do istej miery táto realita zodpovedá téze, že mnohé ženy chcú ukončiť násilie, ale nie vzťah.

11.3 Možnosti pomoci páchatel'om domáceho násillia

Hoci práca s páchatel'mi násillia voči ženám bola zaradená do NS aj NAP 2005-2009 ako jedna z 27 úloh (č.14), venovala sa jej len minimálna pozornosť. Konečným dôsledkom bola odsunutá na okraj. Zmeniť to má plánovaný NAP 2009-2012. Zdá sa, že feministické MVO na Slovensku sú jednostranne zamerané len na pomoc ženám. Nemožno im to zalievať, hoci by bolo vhodné, aby pozornosť a intervenciu zamerali aj na ženy – agresorky, páchatel'ky násillia voči iným ženám a deťom. Iniciatíva zo strany tretieho sektoru v tejto oblasti je skôr reálna od niektorej MVO bez feministického prístupu alebo zo strany štátu. Tak ako je v súčasnosti všeobecne prijaté, že násillie voči ženám nie je len ich súkromným problémom, ale záležitosťou verejnej politiky, je

potrebné vidieť aj páchatel'a násilia voči ženám z tejto istej dimenzie. Podobne ako boli na Slovensku postupne prevzaté medzinárodné dokumenty v prospech žien – obetí (domáceho) násilia a pozitívne skúsenosti zo zahraničia, bolo by potrebné podobné kroky podstúpiť aj na terapeutickú pomoc páchatel'om násilia. Podobne ako násilie voči ženám aj páchatel'a je nutné chápať v jeho komplexnom sociálnom kontexte, než ho analyzovať výhradne ako problém jednotlivca. Násilné správanie bolo naučené a dlhodobo sociálne posilňované. Na druhej strane, hoci je násilné správanie mnohých mužov produktom sociálneho a kultúrneho života, ako aj tradícií, zvykov a povier o vzťahoch medzi mužmi a ženami,³⁵⁹ nie je správaním a priori nutným. Záleží na slobodnom rozhodnutí mužov, aby takéto správanie odmietli a nepoužívali ho voči svojim partnerkám, manželkám a deťom. Štát a spoločnosť môže vytvoriť vhodné podmienky a podporu takéhoto rozhodnutia prostredníctvom politiky „nulovej tolerancie“, ovplyvňovaním verejnej mienky, vhodnými intervenčnými a terapeutickými programami a ich finančnou podporou.

1. Terapeutické (intervenčné) programy

Intervencia voči mužom – páchatel'om domáceho násilia, môže byť akékoľvek konanie, ktorého cieľom je zmena násilného správania agresora, ktorý fyzicky, sexuálne, psychicky alebo verbálne atakoval svoju intímnu partnerku, aby ju ovládal alebo kontroloval. Intervenčné alebo terapeutické programy sú určené na to, aby nabádali páchatel'ov násilia k prijatiu nenásilného vzorca správania tým, že im pomôžu uvedomiť si svoje skutky a uznať svoju zodpovednosť.³⁶⁰ Jestvuje nejednotnosť v názore, či účasť na nich by mala byť výhradne na základe dobrovoľnosti alebo nariadená súdom (ako doplnok trestu). V každom prípade absolvovanie terapeutických programov pre páchatel'ov domáceho násilia prispieva k prevencii ďalšieho násilia. Podľa výskumov v USA a Anglicku, približne 50-90 % mužov, ktorí absolvovali kompletne terapeutické programy, sa správalo nenásilne v monitorovanom následnom období (½ roka – 3 roky).³⁶¹

Prvé intervenčné programy pre páchatel'ov domáceho násilia vznikli v neskorých 70. rokoch v USA (EMERGE v Bostone, AMEND v Denveri a RAVEN v St. Louis), trochu neskôr aj známy DAIP v Duluth (štát Minnesota). Všetky terapeutické programy v USA trvajú 12-52 týždňov, zvyčajne 2 hodiny týždenne. Skupinové terapie sú zamerané na násilie, ktoré násilníci vykonali, vyučovanie o nenásilnom riešení konfliktov, štúdiu o vplyve sociálnych noriem a rodových rolí na správanie atď. Postupne sa v 80-tych rokoch v USA a Kanade vytvorili štandardy intervenčných programov pre páchatel'ov

---

³⁵⁹ Por. UNITED NATIONS: *Strategies for confronting Domestic Violence: A Resource Manual*, (ST/CSDHA/20; no. E.94.IV.1).

³⁶⁰ *Odporúčanie Rec(2002)5 Výboru ministrov členských štátov o ochrane žien proti násiliu*, č. 50.

³⁶¹ Por. *Intervening with Perpetrators of Intimate Partner Violence: A Global Perspective*, s. 3.

domáceho násilia.³⁶² Podľa štúdie WHO z roku 2003 jestvovalo vo svete približne 56 programov pre mužov páchajúcich domáce násilie, z ktorých 20 prebieha v Európe.³⁶³ Najdlhšie bežiacim programom (od roku 1983) je nemecký *Männer gegen Männer-Gewalt* („Muži proti mužskému násiliu“).³⁶⁴ Tento je od roku 1995 podporovaný aj spolkovou vládou. V roku 1985 sa začal aj v susednom Rakúsku *Männerberatung* („Pomoc mužom“).³⁶⁵ Intervencia a terapeutické programy pre páchatel'ov násilia môžu byť individuálne alebo skupinové. Helen L. Conway rozlišuje štyri základné typy programov pre páchatel'ov:³⁶⁶

- *Model vzhľadu* – zameraný na charakter muža a dôvody, prečo v daných situáciách reaguje násilne, súčasťou je aj skúmanie duševných porúch, depresie, frustrácie. Smeruje k uvedomeniu si a zmene mužovho správania;

- *model ventilácie* – poradca pomáha nájsť mužovi alternatívne nenásilné spôsoby hnevu, aby sa zabránilo postupnému nárastu napätia a výbuchu; nevýhodou je, že ide o elimináciu fyzického týrania, ale nie verbálneho a psychického;

- *kognitívno-behaviorálny a psychoedukačný model* – zameriava sa na mužove naučené správanie a smeruje k jeho odnaučeniu, využíva techniky zvládnutia hnevu;

- *feministický prístup* – východiskom je považovanie násilia za jeden zo spôsobov ovládania obete pomocou ktorého má agresor nad partnerkou moc; poradenstvo sa venuje komunikačným a asertívnym schopnostiam a vyučovaniu nenásilných spôsobov vyrovnania sa s napätím.

Podľa Monitoringu organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia, poskytuje na Slovensku psychologické poradenstvo pre agresorov DN iba 7 z monitorovaných organizácií. Šesť z nich však boli Referáty poradensko-psychologických služieb ÚPSVR, poradenstvo uviedlo aj DSS Kotva v Brezne.³⁶⁷ Otázkou však je kvalita a systematickosť uvedeného poradenstva. Príkladom z dobrej praxe pre Slovensko je angažovanosť Ministerstva zdravotníctví Českej republiky, ktoré v rokoch 2004-2006 zadalo a finančne krylo vytvorenie programu terapie agresorov partnerského násilia.³⁶⁸ Realizátori projektu sa opierali o logoterapiu a niektoré princípy behaviorálnej terapie. Vlastný program je koncipovaný na 12 sedení, ktoré sa môžu realizovať v skupinovej alebo individuálnej psychoterapii. Tematicky sú sedenia zamerané

---

³⁶² AUSTIN, J.B., DANKWORT, J.: *Standards for Batterer Programs: A Review and Analysis* in Journal of Interpersonal Violence, vol. 14, no.2 (1999), s. 152-168.

³⁶³ Por. *Intervening with Perpetrators of Intimate Partner Violence: A Global Perspective*, s. 4,8.

³⁶⁴ On-line <http://www.gewaltberatung.org/> [30.10.2007].

³⁶⁵ On/line <http://www.maennerberatung.at/> [30.10.2007].

³⁶⁶ CONWAY, H.L.: *Domáci násilí*, Albatros, Praha 2007, s. 124-127.

³⁶⁷ HOLUBOVÁ, B.: *Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia*, s. 22.

³⁶⁸ NETÍKOVÁ, D.: *Program terapie partnerských agresorů* in ZÁHORA, J. (edit.): *Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v Európe*, Zborník z medzinárodnej konferencie, Vysoká škola práva, 15.-16.10. 2007, Eurokódex, Bratislava 2008, s. 95-98.

na spoluprácu, oporu, vzťah k sebe samému, hranice a asertivita, sloboda a zodpovednosť, alkohol a drogy, život v páre, riešenie problémových situácií... Aby bol program realizovateľný, jeho súčasťou bol aj výcvik terapeutov.

Diskutabilnou je otázka napojenia terapeutických programov na azylové domy, resp. poradenské centrá pre ženy. Podľa skúseností mnohých intervenčných programov pre páchatel'ov násilia, je pri terapii dôležitý kontakt so ženami, ktoré zažili domáce násilie. Ak sa pracuje v terapii len s mužmi, je nebezpečenstvo, že budú neustále rozprávať len svoju verziu príbehu. Realizátori jednotlivých programov spolupracujú s organizáciami pomáhajúcimi ženám – obetiam domáceho násilia. Medzi novšie trendy intervencie patrí prispôsobenie programov na špecifický druh násilia, ktoré páchatel' konal.³⁶⁹

2. Terapeutické programy vo väzení

Podľa výskumov L.W. Shermana a R.A. Berka v roku 1984 v štáte Minneapolis (tzv. *Minneapoliský experiment*) je uväznenie páchatel'ov domáceho násilia najefektívnejším policajným opatrením na redukcii rizika opakovaného útoku.³⁷⁰ Lawrence W. Shermann hovorí v tejto súvislosti o „teórii odstrašovania“. Reakcie v USA na toto zistenie boli veľmi rýchle. V priebehu niekoľkých mesiacov niekoľko štátov USA predpísalo zadržanie páchatel'a ako povinné policajné opatrenie voči páchatel'om DN (*mandatory arrest laws*).³⁷¹ Hoci výsledky v Minneapolis boli spochybnené,³⁷² zadržanie páchatel'a sa doposiaľ považuje za veľmi účinnú formu eliminácie DN. Samotné zadržanie páchatel'a však samo osebe nestačí na jeho nápravu. Ba práve naopak, podľa tzv. „teórie vzdoru“ môže spôsobiť zvýšenie budúcich incidentov v predošlom vzťahu alebo v ďalších nových vzťahoch. V tejto súvislosti sú potrebné terapeutické programy pre páchatel'ov násilia voči ženám, ktoré by mali byť integrálnou súčasťou celkovej koncepcie odstránenia domáceho násilia. Páchatelia domáceho násilia sa podľa výskumov menej často dopúšťajú opakovaných násilných činov v prípadoch, keď im bolo poskytnuté psychologické poradenstvo. Súčasným trendom v rámci medzinárodného práva je nariadovanie terapeutických programov pre páchatel'ov ako doplnok a nie ako alternatíva k trestu.³⁷³

Na Slovensku môže súd na základe trestného zákona podľa § 73 ods. 2 písm. b) uložiť páchatel'ovi ochranné liečenie, ak spáchal trestný čin násilnej povahy voči blízkej osobe

---

³⁶⁹ HEALEY, K., SMITH, CH., O'SULLIVAN, CH.: *Batterer Intervention: Program Approaches and Criminal Justice Strategies*, U.S. Department of Justice, Washington DC 1998, s. XII.

³⁷⁰ Por. SHERMAN, L., BERK, R. A.: *The specific deterrent effects of arrest for domestic assault*, in *American Sociological Review*, vol. 49 (1984), s. 262-272; por. *Crime, punishment and stake in conformity: Legal and informal control of domestic violence*, in *American Sociological Review*, vol. 57 (1992), s. 680-690.

³⁷¹ ČIRTKOVÁ, L.: *Domáci násilí* in *Kriminalista* 3/2006 (příloha).

³⁷² Zvlášť výskum National Institute of Justice v rokoch 1981-1991; por. MAXWELL, D.CH., GARNER, J.H., FAGAN, J.A.: *The Effects of Arrest on Intimate Partner Violence: New Evidence*, National Institute of Justice, Washington DC 2001.

³⁷³ Por. *Odporúčanie Rec(2002)5 Výboru ministrov členských štátov o ochrane žien proti násiliu*, č. 51.

alebo zverenej osobe a vzhľadom na jeho osobu možno dôvodne predpokladať, že bude v násilnom konaní pokračovať. Podľa ods. 4 môže súd toto ochranné liečenie uložiť aj popri treste alebo pri upustení od potrestania. Podľa Správy o plnení NAP (2007) sa v súčasnosti s odsúdenými vykonávajú psychodiagnostické vyšetrenia zamerané na zistenie psychických pohnútok páchania trestnej činnosti. Na základe výsledku týchto vyšetrení sú odsúdení zaradení do príslušných kolektívov, ktoré majú svojich vychovávateľov. V tejto súvislosti sa však nedá hovoriť o systematických terapeutických programoch. Nevyhnutným predpokladom, aby mohla byť takáto liečba ukladaná a aby bola účinná je, aby existovala aj možnosť takejto liečby.³⁷⁴

3. Podmienečné prepustenia doplniť o povinné návštevy terapeutických kurzov

Aj podmienečné prepustenie odsúdeného páchatel'a by bolo vhodné podmieňovať návštevou kurzov pre páchatel'ov domáceho násilia. Následne je potrebný monitoring priebehu terapie. Jej bojkotovanie alebo porušovanie pravidiel by podľa odporučení Modelových stratégií (OSN, 1997) malo byť riešené súdom ako priestupok. Napríklad v americkom štáte Minnesota je v kompetencii sudcu odsúdiť páchatel'a k účasti na kurzoch sociálneho tréningu. Tieto kurzy vypracované v spolupráci s *Domestic Abuse Intervention Project* (DAIP)³⁷⁵ trvajú 26 týždňov. Páchatel' sa na nich učí zmeniť svoje zabehnuté správanie a prijať zodpovednosť za spáchané násilné činy.

4. Terapeutické centrá

Prvým európskym terapeutickým centrom pre mužov, ktorí voči svojim ženám/partnerkám používali násilie, je nórske ATV (*Alternativ til Volds*, čiže „Alternatívy k násiliu“).³⁷⁶ Nachádza sa v Oslo a ďalších troch nórskejších mestách. Podobné centrá sa nachádzajú aj vo Fínsku a Dánsku. ATV je mimovládna organizácia, ktorá má tri hlavné ciele: liečenie, vzdelávanie a výskum, najmä na poli násilia v rodine a rodovej rovnosti. Projekty sú financované prevažne vládou a miestnou samosprávou. V roku 1987 rozšírilo ATV svoj základný program aj na násilných mužov. Každý rok sa v ňom podrobí terapii asi 300 klientov, pričom 90% z nich prichádza bez súdneho príkazu. Viac ako 90% klientov po terapii prestalo používať násilie.³⁷⁷ V susednom Rakúsku sa nachádza *Männerberatung Graz*, ktoré ponúka poradenstvo, špeciálne programy a terapie pre násilných mužov. Okrem toho sa zamestnanci venujú práci s mladými mužmi v školách a mládežníckych centrách, ktorým ponúkajú vzdelávanie a skupinové programy zamerané na prevenciu fyzického a sexuálneho násilia a budovanie rodovej rovnosti. Nemalá pozornosť sa venuje aj verejným diskusiám.

³⁷⁴ Por. SNSLP: *Komparačná štúdia*, s. 19.

³⁷⁵ Por. on-line <http://www.domesticabuseproject.org/> [25.10.2007].

³⁷⁶ On-line <http://www.atv-stiftelsen.no> [30.10.2007].

³⁷⁷ SILVERA, R.: *Príručka dobrých skúseností v oblasti rodovej rovnosti na Slovensku*, MPSVR SR, Bratislava 2006, s. 30-31.

5. Realizácia výskumov o domácom násilí, vrátane údajov o páchatel'ov, ktoré nebudú a priori genderovo polarizované na obeť = ženy a agresorov = mužov. Sústreďením výskumov výhradne na (domáce) násilie na ženách sa paradoxne vytvárajú nové formy rodových stereotypov.

6. Podpora zamestnanosti a poradenstvo nezamestnaným. Vzhľadom na výskumné zistenia, že nezamestnanosť je relevantným faktorom potenciálne podporujúcim násilné správanie v rodine, patrí do prevencie podpora zamestnanosti. Odborné poradenstvo (dlhodobo) nezamestnaným by mohlo byť vedené aj smerom k zvládnutiu stresu, finančnej krízy nenásilným spôsobom.

7. Odborné poradenstva ženám, ktoré sa po dočasnom pobyte v „azylovom dome“ rozhodnú vrátiť k svojmu partnerovi. Rešpektujúc rozhodnutie ženy, by malo byť poradenstvo zamerané na nácvik asertívneho a sebaobranného správania, posilňovanie sebadôvery, vnímavosť na signály zvýšeného rizika, spoznávanie miery dopadu násilia na deti a zostavenie krízového plánu. Považujem sa neprofesionálny postoj, ak sociálni pracovníci, poradcovia a vedenie „azylového domu“ dáva žene negatívne pociťiť dôsledky rozhodnutia návratu k partnerovi (napr. „na nás sa už neobracajte“, „znášajte si potom dôsledky“, „ste nezodpovedná!“...).

12 ZHRNUTIE EMPIRICKÝCH VÝSLEDKOV VÝSKUMU

Vzhľadom na zvolenú metodológiu vkomponovania výsledkov výskumu do teoretických častí a následným návrhom praktických opatrení na zlepšenie pomoci týraným ženám, zhrniem na tomto mieste empirické výsledky výskumu realizovaného v rámci dizertačnej práce. Tieto boli kvantifikované vzhľadom na tri cieľové skupiny.

Primárnou cieľovou skupinou boli ženy, ktoré prežili domáce násilie a dočasne sa stali klientkami „azylového domu“. Vzhľadom na demografickú analýzu respondentiek bolo možné kvantifikovať vek žien, bydlisko, zamestnanie, resp. ekonomickú aktivitu a počet detí. Kvôli deficitu údajov v archívnych materiáloch nebolo možné vyhodnotiť vzdelanie respondentiek ani národnosť. Priemerný vek žien s identifikovaným domácim násilím bol 33 rokov 1 mesiac a 18 dní. Prevládajúcou kategóriou boli ženy vo veku 30-39 rokov. Vo všeobecnosti platilo, že ženy nad 50 rokov takmer vôbec nevyhľadávali pomoc v „azylových domoch“. Vzhľadom na miesto trvalého pobytu boli výsledky výskumu zaradené do troch kategórií podľa miesta poskytovania sociálnej služby. Prvou bol miestny región „Záhorie“, druhou „iné regióny Slovenska“, treťou hlavné mesto SR – Bratislava. Najvyšší podiel tvorili klientky z iných regiónov (47%). Spolu s 13% žien pochádzajúcimi z Bratislavy tvorili 60%-ný súbor. Z regiónu miesta poskytovania sociálnych služieb „Záhorie“ pochádzalo 40% žien. Až 80% žien bolo ekonomicky neaktívnych. Výraznú skupinu tvorili dve kategórie – ženy na materskej (38%) a nezamestnané (33%). Vzhľadom na reprezentatívnu vzorku bol podiel ekonomicky aktívnych žien ubytovaných v zariadení sociálnych služieb 3-násobne nižší, resp. 2-násobne vzhľadom na vyhranené násilie. Zakazovanie alebo znemožňovanie chodenia do zamestnania je jednou z foriem ekonomického násillia a jednou z príčin, prečo ženy dlhodobo znášajú násilie. Aj 20%-ný podiel zamestnaných žien je útekem do „azylového domu“ ohrozený, zvlášť vzhľadom na ženy s trvalým bydliskom v inom regióne. Počet detí respondentiek nebolo možné zistiť objektívne vzhľadom na skutočnosť, že písomné záznamy sa špecifikovali len na deti prítomné spolu s matkou v zariadení. Výsledný počet detí je preto minimálnym množstvom. Až 82% žien ubytovaných v „azylových domoch“ malo so sebou aspoň jedno dieťa. V priemere prevládajú ženy s dvomi deťmi (32%) a jedným dieťaťom (31%). V menšej miere boli zastúpené ženy s tromi deťmi (12%), štyrmi a viac deťmi (7%). Priemer detí / klientku bol v celkovej vzorke 1,46.

Ďalšiu oblasť výsledkov výskumu vzhľadom na primárnu cieľovú skupinu tvorili údaje o dôvode a dĺžke pobytu klientiek v „azylovom dome“, formách diagnostikovaného násillia a realizovaných aktivitách žien pred i počas pobytu v zariadení vzhľadom na rôznorodé inštitúcie pomoci, disciplíny a profesie. Z celkového počtu 169 klientiek vybraných útulkov v skúmanom období predstavovali ženy s diagnostikovaným domácim násilím 67%-ný podiel (113 žien). Domáce násilie bolo pritom brané ako najzávažnejší

sociálno-patologický jav, pričom jednotlivé ženy mohli byť zároveň osamelými matkami, ženami v hmotnej núdzi a obeťami obchodovania s ľuďmi. Formy páchaného násillia boli vyhodnocované v rámci piatich okruhov. Fyzické násillie uviedlo 70,5% žien, ekonomické 31,3%, psychické (bez fyzických atakov) 29,5%, sociálne a sexuálne takmer 7%. Okrem toho takmer 16% žien bolo vyhadzovaných násillníkom z domu. K výsledkom je potrebné dodať, že nejestvuje „čisto fyzické“ násillie bez dôsledkov na psychiku ženy, preto kategória „psychické násillie“ je relatívna vzhľadom na prítomnosť psychických dôsledkov pri ostatných formách násillia. Ženy, ktoré zažili domáce násillie, neboli len pasívnymi obeťami, ale často prijali aktívne stratégie, aby maximalizovali svoju bezpečnosť a ochranu svojich detí. Ony hľadali pomoc v svojej (biologickej) rodine, u priateľov, ale aj v mnohých inštitúciách a u profesionálnych odborníkov. Jednotlivé stratégie pomoci som vo výskume vyjadril pomocou 14 kategórií. K najčastejším patrilo podanie trestného oznámenia (26,32%) a zavolanie polície (11,58%), kontaktovanie niektorej mimovládnej organizácie (23,26%) a návšteva lekára (15,79%). Pomoc hľadali ženy aj u svojej rodiny a príbuzných. Vedomie potreby multidisciplinárneho a interprofesijného prístupu pomoci ženám, ktoré prežili domáce násillie, je však v mnohých profesiách nedostatočné. Túto skutočnosť potvrdili najmä osobné rozhovory a vyjadrenia skúseností samotnými klientkami. Zvlášť disciplíny a povolania právnikov, lekárov a psychológov sú pomerne uzatvorené do vlastného rezortu. Profesia sociálneho pracovníka/pracovníčky a sociálneho poradcu/poradkyne je z hľadiska profesijnej a disciplinárnej spolupráce veľmi dôležitá, ba dovoľím si tvrdiť, že ústredná. S profesiou sociálny pracovník a poradca sa klientky mohli stretnúť v rozličných inštitúciách. Mimo služieb sociálnych pracovníkov a poradcov vnútri „azylového domu“ využívali najmä služby Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny (50,53%), iných MVO (44,21%), Mestských a Obecných úradov (34,74%). V jednotlivých inštitúciách zohrávala dôležitú rolu osobnostná zrelosť, odborná pripravenosť a vzdelanie (sociálnych) pracovníkov. Vo všeobecnosti potom platí, že disciplína sociálna práca a jej rozličné profesie ponúkajú najvhodnejšiu platformu pre podporu a koordináciu multidisciplinárneho a interprofesijného prístupu. „Azylové domy“ zohrávajú dôležitú a koordinačnú rolu v procese multidisciplinárnej a interprofesijnej spolupráce viacerých inštitúcií. Z hľadiska samotných zariadení, tieto spolupracujú najmä s inými MVO (75,79%), ÚPSVR (75,79%), s právnikmi (63,16%), Mestskými a Obecnými úradmi (38,95%), Štátnou a Mestskou políciou (14,74%), ale aj s psychiatrami (13,68%) a cirkevnými inštitúciami (10,53%). Z pozície klientiek bolo počas ich pobytu v zariadení výrazne zvýšené využívanie ďalších inštitúcií (ÚPSVR, MsÚ/ObÚ) a profesií, najmä právnikov, psychológov a psychiatrov. Priemerná dĺžka pobytu klientky v zariadení je 8 mesiacov 29 dní. Vzhľadom na časové obdobie, najvyšší podiel má pobyt od jedného mesiaca do pol roka (36%). Toto časové obdobie sa zvyčajne považuje za čas „krízovej intervencie“, hoci v prípadoch domáceho násillia je to relatívne.

Až 22% žien bolo ubytovaných len veľmi krátko – do jedného mesiaca. Za toto obdobie nie je možné komplexne riešiť ťažkú psycho-sociálnu situáciu ženy. Išlo zvyčajne o klientky, ktoré si krízové bývanie vyriešili iným spôsobom alebo sa vrátili k násilníkovi. 21% žien bolo ubytovaných v zariadení od pol do jedného roka. 13% žien využilo ubytovanie viac ako jeden rok a menej ako dva roky a 4%-ný podiel tvorili ženy, ktoré boli ubytované 2-3 roky a viac ako 3 roky. Takmer 30% žien ukončilo pobyt v zariadení tak, že si našlo samostatné bývanie. Niečo vyše 26% žien našlo bývanie v rámci vzťahu s biologickou rodinou, novým partnerom alebo u priateľky. Až 18,69% žien sa vrátilo späť do násilného prostredia. Odchodom do iného „azylového domu“ svoju situáciu riešilo 14% žien. V niekoľkých prípadoch išlo o zaistenie vyššieho štandardu ochrany a bezpečia, ale zvyčajne bolo dôvodom ich odchodu nevyriešenie bytovej otázky.

Sekundárnu cieľovú skupinu výskumu tvorili deti, ktoré boli prítomné v „azylovom dome“ spolu so svojimi matkami. Spolu so 113 ženami bolo v zariadení ubytovaných 184 detí. Vyššie som uviedol, že takmer 4/5 žien ohrozených domácim násilím mali v zariadení so sebou aspoň jedno dieťa. Tieto deti sú vždy obeťami domáceho násillia, či už priamymi alebo nepriamymi. 28% žien aspoň s jedným dieťaťom uviedlo, že fyzické násillie bolo namierené aj proti deťom. Vo výskume bol zistený pomerne ustálený pomer, že štyrom ženám zodpovedá aspoň jeden prípad priameho násillia voči deťom. Mnohé z realizovaných aktivít žien boli preto zamerané práve na ich deti. Paradoxom je, že podľa niekoľkých rozhovorov má násillie negatívny dopad aj na vzťah detí k matke.

Terciálnu cieľovú skupinu výskumu tvorili údaje o páchatel'och násillia. Na základe údajov od respondentiek boli zhodnotené údaje o 133 osobách, ktoré páchali násillie. Bolo analyzovaných päť základných kategórií formy vzťahu, resp. rodinnej príslušnosti obeť a násillníka/ov. Najčastejšie bol za agresora označený manžel (37%) a druh (31%). Spolu s bývalým manželom vytvorili súbor približne 70%, keď bolo násillie konané v rámci intímneho spolužitia. Partnerské násillie sa vyskytovalo v manželskom aj nemanželskom spolužití. Rozhodujúcim faktorom bolo skôr spoločné bývanie. Zvyšných 30% agresorov tvorili rodinní príslušníci (23%) a príslušníci rodiny partnera. Zistenie, že páchatelia domáceho násillia na ženách, ktoré našli dočasné útočisko v „azylovom dome“, neboli len ich životní partneri, považujem za jedno z najzávažnejších. Ďalším prekvapujúcim výsledkom výskumu bolo zistenie, že za násillníkov neboli označovaní len muži, ale aj ženy. Podiel žien predstavuje 10,53%. Teda každá desiata žena bola atakovaná v domácom prostredí inou ženou. Genderový kontext v takýchto prípadoch nie je relevantný. Z výskumných údajov bolo možné kategorizovať 8 faktorov negatívne ovplyvňujúcich násillné konanie. Dva faktory svojím výskytom značne prevyšovali ostatné. Bol ním alkoholizmus (34,6%) a nezamestnanosť (17,3%).

ZÁVER

Podľa slov mojej školiteľky profesorky L. Radkovej „o násilí na ženách treba hovoriť. Keď sa o násilí vie, vystupuje problém zo súkromia a stáva sa spoločenským javom. Násilie je v akejkolvek podobe neprijateľné a netolerovateľné.“³⁷⁸ Predložená publikácia je formou komunikácie o tomto sociálno-patologickom jave, ktorý negatívne vplýva na životy jednotlivcov, rodín i spoločnosti. Hoci ide o vedeckú prácu, táto nevychádza len z akademického štúdia, ale aj praxe autora v tejto oblasti poradenstva a sociálnej práce.

V jednotlivých kapitolách práce som sa snažil prehľadne predostrieť súčasný stav boja proti domácemu násiliu v medzinárodnom kontexte a špecificky u nás na Slovensku. Neľahkú úlohu predstavovalo zvládnutie celistvosti témy vzhľadom na jednotlivé disciplíny, inštitúcie a profesie a zároveň zachovanie odbornosti a špecializácie na sociálnu prácu. Výsledky výskumu a návrhy ďalších možností pomoci ženám – obetiam domáceho násilia som sa snažil integrálne spojiť s jednotlivými teoretickými časťami. V práci som uviedol jedenásť charakteristík domáceho násilia, päť základných okruhov foriem násilia a ich dôsledky na zdravie ženy, jedenásť mýtov o domácom násilí a faktory zvyšujúce riziko násilia voči ženám. Z hľadiska definovania domáceho násilia som vychádzal prevažne z austrálskej definície, kde sa ním rozumie zneužívanie sily páchanej najmä (ale nielen) mužom na žene, ktorí žijú v spoločnom vzťahu, ale aj po rozchode. V práci používam označenie „azylové domy“, ktorými rozumiem akékoľvek rezidenčné zariadenie sociálnych služieb alebo sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately poskytujúce komplexné sociálne služby obetiam domáceho násilia bez ohľadu na to, či táto cieľová skupina je jedinou alebo ústrednou cieľovou skupinou

Špecializovaný integrovaný výskum som realizoval v dvoch vybraných „azylových domoch“, ktoré prevádzkuje nezisková organizácia Križovatky. Táto voľba bola zámerná vzhľadom na moju prax v týchto zariadeniach, kontext vzťahu s klientkami, ktorý považujem za dôležité východisko pre vedenie rozhovoru. Z celkového počtu 169 klientiek týchto zariadení, najčastejším dôvodom pobytu žien bolo domáce násilie. Spolu išlo o 113 žien, čo predstavovalo 67%. Priemerný vek všetkých klientiek s identifikovaným domácim násilím bol 33 rokov 1 mesiac a 18 dní. Prevládajúcou kategóriou žien, ktoré využili pomoc v „azylovom dome“, boli ženy vo veku 30-39 rokov. Vo všeobecnosti platí, že ženy nad 50 rokov takmer vôbec nevyhľadávajú pomoc v „azylových domoch“. Pomoc vyhľadávajú ženy z celého Slovenska. Dve z piatich klientiek sú z miestneho regiónu a zvyšné tri z Bratislavy a ostatných regiónov. Až 80% žien bolo ekonomicky neaktívnych. Z nich 38% bolo na „materskej dovolenke“. Ich pravidelný finančný príjem bol založený na rodičovskom príspevku (zriedkavejšie

---

³⁷⁸ RADKOVÁ, L.: *Týranie žien a úloha sociálneho pracovníka a dobrovoľníka v tomto probléme* in zborník z konferencie Ochrana života V, FZaSP TU, Trnava 2004, s. 46.

materskom príspevku) a prídavkoch na deti. Nezamestnaných bolo 33% žien, zvyšok boli invalidné dôchodkyne a študentky. Podiel zamestnaných žien bol len 20%. V rámci foriem domáceho násillia boli štyri ženy z piatich aj bité, resp. inak fyzicky atakované. Ekonomické násillie bolo diagnostikované u 31,3% žien. Sociálnymi formami násillia bolo ohrozených 22,6% žien a 15,65% bolo vyhadzovaných násilníkom z domu. Skutkami sexuálneho zneužívania bolo ohrozených 6,96% žien a ich detí. Ženy, ktoré prežili domáce násillie, neboli len pasívnymi obeťami, ale často prijali aktívne stratégie, aby maximalizovali svoju bezpečnosť a ochranu svojich detí. Ešte pred príchodom do „azylového domu“ použili najmenej 15 spôsobov pre riešenie svojej situácie. Okrem toho si 30% žien počas pobytu v zariadení našlo samostatné bývanie. Vyše 26% klientiek našlo bývanie v rámci vzťahu s biologickou rodinou, novým partnerom alebo u priateľky. Aj v rámci aktivít počas pobytu v „azylovom dome“ rozhodujúcim subjektom je žena. Ona nie je len pasívnou obeťou, ale osobou, ktorá prežila (*survivor*) domáce násillie. Žiadna inštitúcia – vrátane „azylového domu“ – nemôže a nesmie nahradiť jej rozhodovanie a konanie. Rodičia, súrodenci, vzdialenejší príbuzní, či priatelia môžu významnou mierou pomôcť žene prežívajúcej domáce násillie. 16,82% žien dočasne ubytovaných v „azylovom dome“ uviedlo miesto svojho ďalšieho pobytu príbuzných. Z jednotlivých inštitúcií pomoci ženy najviac dôverujú a využívajú pomoc mimovládnych organizácií, následne ÚPSVR, MsÚ/ObÚ a cirkevné inštitúcie. Pred príchodom do „azylového domu“ sa na iné MVO obrátilo 23,16% žien ohrozených násillím, na ÚPSVR 13,68%, MsÚ/ObÚ 12,63% a cirkevné inštitúcie 8,42%. Počas pobytu v zariadení sa zvýšilo hľadanie pomoci na ÚPSVR (72,64%), ale aj na MsÚ/ObÚ (44,21%) a MVO (44,21%). „Azylové domy“ – rezidenčné zariadenia sociálnych služieb, poskytujúce pomoc obeť domáceho násillia, – zohrávajú dôležitú a koordinačnú rolu v procese multidisciplinárnej a interprofesijnej spolupráce viacerých inštitúcií. Z pozície klientiek bolo počas ich pobytu v zariadení výrazne zvýšené využívanie ďalších inštitúcií (ÚPSVR, MsÚ/ObÚ) a profesií, najmä právnikov, psychológov a psychiatrov. V rámci zdôraznenia potreby spolupráce jednotlivých inštitúcií a profesií som predstavil stručný náčrt modelu multidisciplinárnej a interprofesijnej spolupráce v Malackách.

Násillie voči ženám je špecifická trestná činnosť, ktorej je potrebné venovať zvýšenú pozornosť. Podanie trestného oznámenia bolo najčastejšou aktivitou žien ohrozených domácim násillím pred príchodom do „azylového domu“. Využilo ho až 26,32% žien. Počas pobytu v zariadení využilo právne poradenstvo až 68,42% klientiek, služby polície 12,63% žien. Poskytovanie právneho, resp. sociálno-právneho poradenstva, patrí medzi štandardné služby „azylových domov.“ Tieto majú klientky ponúknuté prostredníctvom vlastných poradcov, právnika alebo zabezpečením právneho poradenstva externou formou. Psychologické poradenstvo využilo 30% žien. Aj ono by malo patriť medzi štandardné služby „azylových domov“. Približne 13,8% žien využilo v čase pobytu v zariadení

pomoc psychiatra. Okrem toho 15,79% žien ohrozených domácim násilím vyhľadalo pomoc lekára pred príchodom do zariadenia. Lekári, zdravotné sestry a ošetrovatelia majú veľa možností k včasnému rozpoznaní násilia a následnej pomoci.

Deti žien, ktoré zažili domáce násilie, sú vždy – priamo alebo nepriamo – obeťami domáceho násilia. Preto údaje o nich tvorili sekundárnu výskumnú vzorku. Celkovo bolo spolu so svojimi matkami v „azylových domoch“ ubytovaných najmenej 184 detí. Priemer detí / klientku bol 1,46. Až 82% žien ubytovaných v „azylových domoch“ malo so sebou aspoň jedno dieťa. Z nich 28% uviedlo, že fyzické útoky boli nasmerované aj na deti. Terciálnu výskumnú vzorku tvorili základné údaje o 133 páchatel'och. V 69% išlo o životných, resp. intímnych partnerov. Pomer medzi manželmi a druhmi nevykazoval výrazný rozdiel (37% : 31%). Z výsledkov výskumu vyplýva, že forma partnerského spolužitia výrazne neovplyvňuje výskyt násilia v rodine. Partnerské násilie sa vyskytovalo takmer v rovnakej miere v manželskom aj partnerskom spolužití. Páchatelia domáceho násilia na ženách neboli len ich životní partneri. Zvyšných 31% boli agresormi rodinní príslušníci ženy alebo jej partnera. Čiže takmer každá tretia žena zo skúmanej vzorky zažila násilie v svojej vlastnej rodine alebo rodine partnera. Z hľadiska rodu majú prevahu v násilí na ženách muži, ale v 11% boli agresorkami iné ženy. Teda každá desiatu žena bola atakovaná v domácom prostredí inou ženou, nie mužom. Vzhľadom na faktory, ktoré negatívne ovplyvňovali správanie člena domácnosti smerom k agresii, mali výraznú prevahu alkoholizmus (34,6%) a nezamestnanosť (17,3%). Zo 107 klientiek, ktoré opustili „azylové domy“, sa najmenej 20 vrátilo k partnerovi, ktorý ju týral. To je 18,69%, čiže každá piata žena, ktorá od partnera utiekla a našla útočisko v „azylovom dome“, sa k nemu vráti. Mnohé ženy chcú ukončiť násilie, ale nie vzťah.

V jednotlivých častiach a zvlášť na konci jednotlivých kapitol som predstavil vyše 67 systematických a praktických návrhov na rozšírenie a skvalitnenie pomoci obetiam domáceho násilia. Medzi ne patrilo sprístupnenie a preklady medzinárodných dokumentov, ako aj väčšia dostupnosť a systematickosť prístupu potrebných študijných materiálov. Za týmto účelom som zriadil webovú stránku www.domacenasilie.info. V oblasti krízovej intervencie je prioritnou potrebou zriadenie funkčnej siete krízových telefónnych liniek a krízových intervenčných centier. V rámci kvalitného sociálneho poradenstva sú nevyhnutné špeciálne školenia, tréningy a supervízia sociálnych pracovníkov a poradcov pracujúcich v tejto oblasti. Z hľadiska zaistených útočísk pre obeť domáceho násilia je potreba zriadenia špecializovaných „azylových domov“, zvýšenie ich počtu a vytvorenie ich funkčnej siete. V rámci komplexnej pomoci týraným ženám by sociálni pracovníci a pracovníčky mali aktívnejšie zapojiť príbuzných z biologickej rodiny do procesu poradenstva a terapie ženy. Potrebné je zlepšenie spolupráce medzi samosprávou a mimovládnyimi organizáciami i medzi MVO s rôznou orientáciou. Z hľadiska práva chýba na Slovensku špecifická komplexná legislatíva

o domácom násilí, ale aj dôsledné uvádzanie jestvujúcej legislatívy do praxe. To isté platí aj o činnosti polície. K zlepšeniu pomoci lekárov a zdravotníckeho personálu pacientkám napadnutým v domácom prostredí by bolo potrebné systematické vzdelávanie v oblasti domáceho násilia. Z hľadiska psychologickkej pomoci chýba ponuka dlhodobejšej terapie následkov psychickej traumy, ako aj terapeutické programy pre páchatel'ov násilia. Zvýšená pozornosť by sa mala venovať deťom, ktoré sú vždy priamymi alebo nepriamymi obeťami násilia. Dôležitá je ponuka preventívnych programov pre deti a mládež vzhľadom na domáce násilie a rozšírenie ponuky služieb „azylových domov“ o špecifické služby pre deti klientiek.

O výsledkoch výskumu, ako aj ďalších záveroch o možnostiach pomoci ženám, ktoré zažili domáce násilie, by som chcel informovať Expertnú skupinu pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách pri Rade vlády SR pre prevenciu kriminality, ktorá má dôležité miesto pri tvorbe a vyhodnocovaní národných akčných plánov prevencie a eliminácie domáceho násilia. Okrem toho zistenia práce môže pozitívne ovplyvniť kvalitu sociálnej práce a poradenstva v skúmaných „azylových domoch.“

Pri štúdiu odborných monografií som sa musel konfrontovať s feministickým hnutím, ktoré prinieslo veľa pozitívneho do boja proti násiliu páchanému na ženách. Na druhej strane predloženou publikáciou vyjadrujem nesúhlas s niektorými pozíciami feminizmu. Jeden z nich znie, že subjektom priamej pomoci ženám, ktoré zažili domáce násilie, môžu byť výhradne ženy. Osobne som presvedčený, že za odstraňovanie násilia páchaného na ženách sú rovnakou mierou zodpovední aj muži. Výberom a spracovaním témy tejto práce som chcel prejavíť jednoznačné stanovisko smerom k tým ženám, ktoré sa nechceme stali obeťami násilia v domácom prostredí, ako aj podporiť tých, ktorí neúnavne bojujú za úplnú elimináciu tejto formy násilia na Slovensku.

LITERATÚRA

- APPELT, B., KASELITZ, V., LOGAR, R.: *Away from Violence. Guidelines for setting up and running women's refuge*, Wave, Vienna 2004; slovenský preklad *Cesta z násilia. Príručka na zakladanie a prevádzkovanie bezpečných ženských domov*, Wave, Viedeň 2008.
- APPELT, B., KASELITZ, V.: *More than a roof over your head. A Survey of Quality Standards in European Women's Refuges*, Wave, Vienna 2002.
- BANGO, D., VIKTORYOVÁ, J., VAJZER, L.: *Vyšetrovanie domáceho násilia páchaného na ženách*, Akadémia Policajného zboru, Bratislava 2005.
- BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L.: *Slabikář sociální práce na ulici*, Doplněk, Brno 2003.
- BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie na Slovensku*, Priebežná správa 2/2002, MSSR, Bratislava 2002.
- BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J.: *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR, Skrátená verzia záverečnej správy z výskumu*, SŠPR, Bratislava 2003.
- BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J., HOLUBOVÁ, B.: *Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku*, Záverečná správa VÚ č.2224, IVPR, Bratislava 2008.
- BOSÁ, M., MINAROVIČOVÁ, K.: *Rodovo citlivá výchova*, EsFem, Prešov 2005.
- BRANDAU, H., RONGE, K.: *Gewalt gegen Frauen im häuslichen Bereich*, BIG, Berlin 1997.
- BUCHNER, B., CIZEK, B., GÖSSWEINER, V., KAPPELLA, O., PFLEGERL, J.: *Grundlagen zu Gewalt in der Familie*, Gewaltbericht, Wien 2001.
- Bundeskanzleramt, Bundesministerin für Frauenangelegenheiten (edit.): *Gegen Gewalt an Kindern handeln*, Wien 1997; prekl. *Konať proti násiliu na deťoch a Konať proti násiliu na ženách*, Pro Familia a Aspekt, Košice 2000. Aktualizované vydania: *Konať proti násiliu na ženách*, MPSVR, Bratislava 2008; *Konať proti násiliu na ženách a deťoch*, MPSVR, Bratislava 2008.
- BUSKOTTE, A.: *Z pekla ven. Žena v domácim násilí*, Computer Press, Brno 2008.
- BÚTOROVÁ, Z., FILADELFIOVÁ, J. (edits.): *Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2005.
- CONWAY, H.L.: *Domestic Violence*, Lion Hudson, London 1997; čes. *Domáci násilí*, Albatros, Praha 2007.
- CONWAY, H.L.: *Domestic Violence and the Church*, Paternoster Press, Carlisle 1998.
- CVIKOVÁ, J., JURÁŇOVÁ, J. (edits.): *Piata žena. Aspekty násilia páchaného na ženách*, Aspekt, Bratislava 2001.
- ČIRTKOVÁ, L.: *Forenzní psychologie*, Aleš Čeněk, Plzeň 2004.
- ČIRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol.: *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, Grada, Praha 2007.
- DOW, E., DOWRICK, S., HARDING, J.: *Násilie v rodine. Super tajné*, Pro Familia a Aspekt, Bratislava 1998.

- ELLSBERG, M., HEISE, L.: *Researching Violence Against Women: A Practical Guide for Researchers and Activists*, WHO Path, Washington DC 2005.
- GJURIČOVÁ Š., KOCOURKOVÁ J., KOUTEK J.: *Podoby násilí v rodině*, Vyšehrad, Praha 2000.
- GRAHAM-BERMANN, S.A., EDLESON, J.L. (edits.): *Domestic Violence in the Lives of Children: The Future of Research, Intervention, and Social Policy*, American Psychological Association, Washington DC 2001.
- HAGEMANN-WHITE, C., KATENBRINK, J., RABE, H.: *Combating Violence against Women, Stocktaking Study on the Measures and Actions taken in Council of Europe member States*, Directorate General of Human Rights, Strasbourg 2006.
- HAWKINS, P., SHOHET, R.: *Supervize v pomáhajících profesích*, Portál, Praha 2004.
- HEALEY, K., SMITH, CH., O'SULLIVAN, CH.: *Batterer Intervention: Program Approaches and Criminal Justice Strategies*, U.S. Department of Justice, Washington DC 1998.
- HEISE, L.L., PITANGUY, J., GERMAIN, A.: *Násilie páchané na ženách. Skrytá ujma na zdraví*, Pro Familia a Aspekt, Humenné 1998.
- HERMAN, J.L.: *Trauma a uzdravenie*, Aspekt, Bratislava 2001.
- HIRIGOIEN, M.F.: *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*, Academia, Praha 2006.
- HOLUBOVÁ, B.: *Monitoring organizácií poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia*, IVPR, Bratislava 2006.
- JONES, A.: *Nabudíce bude mrtva*, Pro Familia a Aspekt, Košice 2003.
- KAVEMANN, B., KREYSSIG, U.: *Handbuch Kinder und häusliche Gewalt*, Wiesbaden 2006.
- KELLY, L., DUBOIS, L.: *Combating Violence against Woman: Minimum Standards for support Services*, Council of Europe, Strasbourg 2008.
- KOPŘIVA, K.: *Lidský vztah jako součást profese*, Portál, Praha 2006.
- LOGAR, R., RÖSEMANN, U. (edits.): *Bridging Gaps – From good intentions to good cooperation. Manual for effective multi-agency cooperation in tackling domestic violence*, WAVE, Vienna 2006; česká edícia VARGOVÁ, B.; VAVROŇOVÁ, M.: *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*, Rosa, Praha 2006.
- LOGAR, R., RÖSEMANN, U., ZÜRCHER, U.: *Gewalttätige Männer verändern (sich). Rahmenbedingungen und Handbuch für ein soziales Trainingsprogramm*, Haupt, Bern 2002.
- MAJCHRÁK, J., STREČANSKÝ, B., BÚTORA, M. (edits.): *Keď 'lahostajnosť' nie je odpoveď. Príbeh občianskeho združovania na Slovensku po páde komunizmu*, IVO, Bratislava 2004.
- MAROON, I., MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H.: *Vzdělávání studentů sociální práce v terénu, Model pro supervizi*, Karolinum, Praha 2007.
- MÁTEL, A.: *Multidisciplinárna a interprofesijná pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie*, Rigorózná práca, VŠZaSP sv. Alžbety, Bratislava 2009.

- MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (edits.): *Sociální práce v praxi*, Portál, Praha 2005.
- MATOUŠEK, O. a kol: *Metody a řízení sociální práce*, Portál, Praha 2003.
- MATOUŠEK, O. a kol: *Sociální služby*, Portál, Praha 2007.
- MERRY, T.: *Naučte sa byť poradcom, Poradenstvo zamerané na človeka*, Pegas, Bratislava 2004.
- MYDLÍKOVÁ, E., GABURA, J., SCHAVEL, M.: *Sociálne poradenstvo*, ASSP, Bratislava 2005.
- OLÁH, M., SCHAVEL, M.: *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*, VŠZaSP sv. Alžbety, Bratislava 2006.
- ONDREJKOVIČ, P.: *Úvod do metodológie sociálnych vied*, Regent, Bratislava 2005.
- REILLY, N. (edit.): *Testimonies of the Global Tribunal on Violations of Women's Human Rights at the United Nations World Conference on Human Rights*, Vienna 1993.
- ROTHMAN, E., BUTCHART, A., CERDÁ, M.: *Intervening with Perpetrators of Intimate Partner Violence: A Global Perspective*, WHO, Geneva 2003.
- SELIGMAN, M.E.P.: *Helplessness: On Depression, Development and Death*, Freeman, San Francisco 1975.
- SHRADER, E., SAGOT, M.: *Domestic Violence: Women's Way Out*, WHO Press, Washington DC 2000.
- SILVERA, R.: *Príručka dobrých skúseností v oblasti rodovej rovnosti na Slovensku*, MPSVR SR, Bratislava 2006.
- SILVERMAN, D.: *Ako robiť kvalitatívny výskum*, Ikar, Bratislava 2005.
- SOKOL, R., TREFILOVÁ.: *Sociální pracovník v rezidenčních zařízeních sociálních služeb*, ASPI, Praha 2008.
- SOLLÁROVÁ, E.: *Aplikácie prístupu zameraného na človeka (PCA) vo vzťahoch*, Ikar, Bratislava 2005.
- STIEGLER, B.: *Ako uplatňovať rodové hľadisko. Stratégie Európskej únie*, Aspekt, Bratislava 2002.
- ŠTEPANOVSÁ, N. a kol.: *Krizová intervence pro praxi*, Grada, Praha 2005.
- Verein Autonome Österreichische Frauenhäuser: 30 Jahre Frauenhausbewegung in Europa, Dokumentation zur Tagung*, Milena, Wien 2004.
- VODÁČKOVÁ, D.: *Krizová intervence*, Portál, Praha 2002.
- ZÁHORA, J. (edit.): *Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v Európe*, Zborník z medzinárodnej konferencie, Vysoká škola práva, 15.-16.10. 2007, Eurokódex, Bratislava 2008.

DOKUMENTY

- COUNCIL OF EUROPE: *Recommendation No. R (90) 2 on Social Measures concerning Violence within the Family* (COE.C.1.1; 1990).
- COUNCIL OF EUROPE: *Recommendation 1450 (2000) Violence against women in Europe* (3.4. 2000).
- COUNCIL OF EUROPE: *Recommendation 1582 (2002) Domestic violence against woman* (27.9. 2002).
- COUNCIL OF EUROPE: *Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to Member States on the protection of women against violence* (30.4. 2002).
- COUNCIL OF EUROPE: *Recommendation 1681 (2004) Campaign to combat domestic violence against women in Europe* (8.10. 2004).
- COUNCIL OF EUROPE: *Violence in the Family: Recommendation no. R (85)4 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe and explanatory Memorandum* (COE.M.1.1/86 VI 1986).
- European Parliament: *Resolution on the follow-up to the Fourth World Conference on Women — Platform for Action (Beijing+10)*, 15.12.2005, Ú.v. 2005/C 320, s. 247-251.
- European Parliament: *Resolution on Violence against Woman*, 14.7.1986, Ú.v. 1986/C 176, s. 73-83.
- Európsky parlament: *Uznesenie Európskeho parlamentu o aktuálnej situácii v oblasti boja proti násiliu páchanom na ženách a budúce kroky (2004/2220(INI))*, 24.11.2006, Ú.v. 2006/C 287E, s. 66-72.
- Európsky parlament: *Uznesenia Európskeho parlamentu z 13. marca 2007 o pláne uplatňovania rovnosti žien a mužov (2006-2010) (2006/2132(INI))*.
- EUROPEAN UNION: *Opinion of the European Economic and Social Committee on Domestic violence against women*, 9.5.2006, Ú.v. 2006/C 110/15, s. 89-94.
- EUROPEAN UNION: *Opinion of the European Economic and Social Committee on Children as indirect victims of domestic violence*, 30.12.2006, Ú.v. 1996/C325/15, s. 60-64.
- EUROPEAN UNION: *Opinion of the European Economic and Social Committee on Beijing +10: Review of progress achieved in the field of gender equality in Europe and in developing countries*, 8.9.2005, Ú.v. 2005/C 221/11, s. 46-51.
- EUROPEAN UNION: *Resolution on the need to establish a European Union wide Campaign for zero Tolerance of Violence against Women*, 6.10.1997, Ú.v. 1997/C 304.
- MPSVR: *Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005-2008*, Bratislava 2005.
- MPSVR: *Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2009-2012*, materiál na pripomienkovom konaní, r.č. 5857/2009-II/1, marec 2009.
- MPSVR: *Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách*, Bratislava 2004.
- MŠ SR: *Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005-2014*, Bratislava 2005.

MV SR: *Monitorovacia správa o postupoch orgánov činných v trestnom konaní a využívaní platnej legislatívy s cieľom zefektívniť poskytovanie ochrany ženám, obetiam násilia*, nepublikovaný materiál vypracovaný na základe uznesenia vlády SR č.635/2005 z 24. 8.2005.

SNSLP: *Charta základných práv Európskej únie*, Bratislava 2003.

SNSLP: *Komparačná štúdia*, nepublikovaný materiál vypracovaný na základe uznesenia vlády SR č.635/2005 z 24. 8.2005.

UNITED NATIONS: *Committee on the Elimination of Discrimination against Women*, Eleventh Session, General Recommendation 19 (CEDAW/C/1992/L.1/Add.15), 1992.

UNITED NATIONS: *Declaration on the Elimination of Violence against Women*, (A/RES/48/104), 1993.

UNITED NATIONS: *Elimination of domestic Violence against Women*, (A/RES/58/147), 2004.

UNITED NATIONS: *Implementation of the Outcome of the Fourth World Conference on Women and of the Special Session of the General Assembly entitled "Women 2000: Gender Equality, Development and Peace in the Twenty-first Century"* (no. A/55/341), 2000.

UNITED NATIONS: *Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women* (A/RES/54/4), 1999.

UNITED NATIONS: *Report of the Fourth World Conference on Women*, (no. E.96.IV.13), Beijing, 4-15 September 1995.

UNITED NATIONS: *Report of the Secretary-General – In-depth Study on all Forms of Violence against Woman*, (A/61/122), 2006.

UNITED NATIONS: *Strategies for confronting Domestic Violence: A Resource Manual*, (ST/CSDHA/20; no. E.94.IV.1), 1993.

UNITED NATIONS: *Strategies to Eliminate Violence against Women: A Resource Manual*, (E/CN.15/1999/CRP.8), 1999.

UNITED NATIONS, Division for the Advancement of Women: *Sexual Violence and Armed Conflict: United Nations Response*, 1998.

Úrad OSN pre prevenciu kriminality a kontrolu drog: *Spravodlivosť pre obeť*, Sekretariát rady vlády SR pre prevenciu kriminality, Bratislava 2000.

Uznesenie vlády SR č. 659 z 8. augusta 2007 *k správe o plnení Národného akčného plánu pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005-2008*.

Uznesenie vlády SR č. č. 386 z 11. júna 2008 *k správe o plnení Národného akčného plánu pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005-2008*.

WHO: *Violence against Women, WHO Consultation* (FRH/WHD/96.27), Geneva 1996.

WHO: *Violence: A public Health Priority* (WHO/EHA/SPI.POA.2), Geneva 1996.

WHO: *World Report on Violence and Health*, Geneva 2002.

WHO: *Highlights on Women's Health in Europe*, WHO Regional Office for Europe, Copenhagen 1995.

Zákon č. 34/2002 Z.z. z 18. decembra 2001 o nadáciách a o zmene Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 36/2005 Z.z z 19. januára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 40/1964 Zb. z 26. februára 1964 Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 83/1990 Z.z. z 27. marca 1990 o združovaní občanov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.

Zákon č. 147/1997 Z.z. z 15. mája 1997 o neinvestičných fondoch a o doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 207/1996 Z. z.

Zákon č. 195/1998 Z.z. z 19. mája 1998 o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 201/2008 z 15. mája 2008 o náhradnom výživnom.

Zákon č. 213/1997 Z.z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby v znení zákona č. 35/2002 Z.z.

Zákon č. 215/2006 Z.z. z 15. marca 2006 o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi.

Zákon č. 300/2005 Z.z. z 20. mája 2005 Trestný zákon.

Zákon č. 301/2005 Z.z. z 24. mája 2005 Trestný poriadok.

Zákon č. 302/2001 Z.z. zo 4. júla 2001 o samospráve vyšších územných celkov.

Zákon č. 305/2005 z 25. mája 2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele

Zákon č. 308/1991 Z.z. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákonov č. 394/2000 Z.z a 201/2007 Z.z.

Zákon č. 416/2001 Z.z. z 20. septembra 2001 o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky.

Zákon č. 428/2002 Z.z. z 3. júla 2002 o ochrane osobných údajov.

Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 453/2003 Z.z. z 30. októbra 2003 o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 460/1992 Z.z. z 1. septembra 1992 Ústava Slovenskej republiky.

Zákon č. 491/2008 z 24. októbra 2008, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady SR č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady SR č. 171/1993 o Policajnom zbore zo 6. júla 1993.

Zákon Národnej rady SR č. 372/1990 Zb. z 28. augusta 1990 o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

ČLÁNKY

- BEDNÁŘOVÁ, Z.: *Specifika práce s oběťmi domácího násilí* in *Policista* 1/2006 (příloha), Ministerstvo vnitra České republiky.
- BRICHČÍN, S., SPILKOVÁ, J.: *Alkohol a jeho vztah k sexuální kriminalitě* in *Kriminalista* 2/2002 (příloha), MV ČR.
- ČIRTKOVÁ, L.: *Domácí násilí* in *Kriminalista* 3/2006 (příloha), MV ČR.
- ČIRTKOVÁ, L.: *Domácí násilí: fakta a paradoxy* in *Sociální práce* č. 2/2006, České Budějovice 2006, s. 54-67.
- ČIRTKOVÁ, L.: *Vybrané výzkumy a teorie domácího násilí*, in *Policista* 7/2002, MV ČR.
- FRANKOVSKÝ, M.: *Kvantitativný alebo kvalitatívny prístup. Metodologická kríza v sociálnych vedách?* in *Zborník referátov z vedeckej konferencie „Sociálna práca – ľudské práva – vzdelávanie dospelých“*, FF Prešovskej univerzity, Prešov 1998, s. 155-160.
- FUCHSOVÁ, K.: *Násilie – biele miesto na mape súčasnej rodiny* in *Zborník referátov z vedeckej konferencie „Sociálna práca a ľudské práva“*, FF Prešovskej univerzity, Prešov 1997, s. 129-134.
- HOLUBOVÁ, B.: *Násilie páchané na ženách ako hraničná téma rodovej nerovnosti*, in *Rodina a práca*, č. 4/2008, IVPR, Bratislava 2008.
- JELÍNEK, J.: *K trestněprávnímu postihu domácího násilí*, in *Kriminalista* 4/2005 (příloha), MV ČR, s. 257-264.
- KUBÍČKOVÁ, N.: *Supervize v sociální práci*, in *Zborník referátov z vedeckej konferencie „Sociálna práca – ľudské práva – vzdelávanie dospelých“*, FF Prešovskej univerzity, Prešov 1998, s. 311-314.
- LOUČKOVÁ, I.: *Aspekty výskumu v sociálnej práci* in *Zborník referátov z vedeckej konferencie „Sociálna práca – ľudské práva – vzdelávanie dospelých“*, FF Prešovskej univerzity, Prešov 1998, s. 315-329.
- LOUČKOVÁ, I.: *Směrem k integrovaným strategiím nejen ve výzkumu v sociální práci*, in *Sociologický časopis* 3/2001, s. 313-328.
- MARHÁNKOVÁ, J.: *Domácí násilí – výpovědi žen žijících v Azylovém domě*, in *Gender, rovné příležitosti*, výzkum, č. 2/2006, s. 46-50.
- MÁTEL, A.: *Sociálne poradenstvo a pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie* in pripravovaný *Zborník z vedeckej konferencie „Sociálna a ekonomická núdza – bezpečnosť jedinca a spoločnosti, 22.-23.5. 2009, VŠZaSP Sv. Alžbety v Bratislave*.
- MÁTEL, A.: *Náboženstvo, cirkev, viera a domáce násilie voči ženám* in *Acta Missiologica*, ročník 3, č. 1/2009, FMPTZ VŠ ZSP sv. Alžbety v Bratislave, s. 23-30.
- MÁTEL, A.: *Nenarodené deti ohrozené domácim násilím*, in *Zborník Ochrana života IX, 25.-26.9. 2008, Žakovce, FZaSP TU, Trnava 2008*.
- MÁTEL, A.: *Sociálne poradenstvo a pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie* in pripravovaný *Zborník z vedeckej konferencie „Sociálna a ekonomická núdza – bezpečnosť jedinca a spoločnosti, 22.-23.5. 2009, VŠZaSP Sv. Alžbety v Bratislave*.

- MÁTEL, A.: *Zdravotnícke profesie a pomoc ženám, ktoré prežili domáce násilie* in Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Výchova a vzdelávanie v ošetrovatelstve zamerané na klinickú prax II“, 30.4. 2009, Skalica, VŠZaSP sv. Alžbety, Bratislava, s. 49-57.
- MIŇOVÁ, D.: *Násilie v rodine – syndróm CAN* in Zborník referátov z vedeckej konferencie „Sociálna práca – ľudské práva – vzdelávanie dospelých“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 1998, s. 549-556.
- MYDLÍKOVÁ, E.: *Štandardy kvality sociálneho poradenstva* in Sociální práce/Sociálna práca č. 1/2004, s. 19-24.
- PAVLUVČÍKOVÁ, E.: *Formy domáceho násilia u klientov Centra poradensko-psychologických služieb v Prešove v rokoch 1999-2000* in Zborník príspevkov z vedeckej konferencie „Kvalita života a ľudské práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospelých“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 2002, s. 254-256.
- RADKOVÁ, L.: *Domáce násilie na ženách ako staronový problém* in zborník z konferencie Ochrana života VIII, FZaSP TU, Trnava 2006, s. 140-143.
- RADKOVÁ, L.: *Týranie žien a úloha sociálneho pracovníka a dobrovoľníka v tomto probléme* in zborník z konferencie Ochrana života V, FZaSP TU, Trnava 2004, s. 45-48.
- SCHAVEL, M.: *Supervízia ako prostriedok ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov* in Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Kvalita života a rovnosť príležitostí – z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 2004, s. 748-754.
- SCHNEIDER, H.J.: *Gewalt Delinquenz im Kindes und Jugendalter* in Kriminalistik 2/2000, s. 87-96.
- SLÁVIKOVÁ, N.: *Domáce násilie zobrazované v elektronických médiách a jeho etické spracovanie* in Otázky žurnalistiky 3/2000, s. 225-232.
- SOPKOVÁ, E.: *Násilie páchané na ženách v rodine – mlčať alebo konať* in Zborník referátov z vedeckej konferencie „Sociálna práca – ľudské práva – vzdelávanie dospelých“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 1998, s. 448-457.
- VYKOPALOVÁ, H.: *Násilí v rodině* in Kriminalista 4/2001 (příloha), MV ČR.
- VANĚK, J.: *Je specializace na domácí násilí u policie ČR zapotřebí*, in Policista 10/2007 (příloha), MV ČR.
- VAVREČKOVÁ, E.: *Supervízia ako možný spôsob zlepšovania kvality života sociálnych pracovníkov* in Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Kvalita života a rovnosť príležitostí – z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce“, FF Prešovskej univerzity, Prešov 2004, s. 755-760.

Mátel, Andrej

Naše možnosti pomoci ženám – obetiam domáceho násilia

Publikácia je doplnením a úpravou rovnomennej dizertačnej práce autora, ktorú obhájl
dňa 22. mája 2009 na FZaSP Trnavskej univerzity v Trnave.

Školiteľka: Prof. Ing. Libuša Radková, PhD.

Oponenti: Prof. MUDr. Miloš Velemínský, CSc.

Prof. MUDr. Ladislav Šoltéz, DrSc. Dr.h.c.

Doc. JUDr. Karol Zeman, PhD.

Vydalo občianske združenie ALIJA, Lúčky 4, 909 01 Skalica

e-mail: alija.oz@gmail.com

v júni 2009 ako svoju 2. publikáciu. Skalica 2009

Počet strán 200

Prvé vydanie

ISBN 978 – 80 – 970083 – 1 – 4

EAN 9788097008314